

VRIJEME SEKSA U DOBA NEVINOSTI

DRAGO HEDL

SADRŽAJ

Prag, kolovoz 1997.	5
Osijek, rujan 1966.	9
Osijek, veljača 2000.	15
New Castle, Indiana, kraj ljeta 1969.	19
Vrbova, ljeto 1957.	28
Osijek, 1966.	33
Osijek, ožujak – travanj 1980.	41
Osijek, proljeće – sredina ljeta 1969.	49
Osijek, 13. kolovoza 1969.	59
Budimpešta, ožujak 1969.	69
München, svibanj 2000.	76
New York, 22. svibnja 2000.	99
New Castle, svibanj 1970.	102
Osijek, srpanj 1970.	106
New York, 23. svibnja 2000.	115
Washington, D. C., 26. svibnja 2000.	133
Osijek, srpanj 2000.	149
Prag, kolovoz 2000.	161
Prag, 28. kolovoza 2000.	179
O autoru	180

Sara, Sara
Sweet virgin angel, sweet love of my life,
Sara, Sara,
Radiant jewel, mystical wife
Bob Dylan

PRAG, KOLOVOZ 1997.

Naslonjen na rasvjetni stup ispred Grand hotela Europa, na Václavskim náměstíma, Dujo je stajao točno onako kako sam ga – ruku vječno u džepovima, spuštenu lijevog ramena i uvijek nekako zgurenog, kao da je krivo zakopčao dugmad kaputa ili kao da ga muče grčevi u želucu – sretao na osječkom korzu prije 31 godinu. Ali gotovo tri desetljeća otkako sam ga posljednji put vidio spriječila su me da mu priđem. Nisam bio posve siguran da se prilično blijeda, zamagljena slika iz sjećanja poklapa s likom čovjeka koji je nekoga čekao, dokono promatrajući prolaznike u mlakoj praškoj večeri.

S Dujom sam se sprijateljio u jesen 1966. u gimnazijskim klupama, sjedeći u redu pokraj prozora, u krilu zgrade koja dominira južnom stranom Tvrđe, okrenutom prema tramvajskoj pruzi i lipovom drvoredu. Bio je tri godine stariji od mene.

Ponavljao je peti pa sedmi razred osnovne škole, a onda pao i u drugom srednje. Tako smo se, početkom te tople jeseni, sreli u drugom gimnazije, kao da me, poput maratonca koji je namjerno usporio, želio pričekati da ga sustignem. I postali smo nerazdvojni.

Potkraj ljeta 1969. otišao sam u Ameriku i vratio se godinu poslije. Dok sam bio preko Velike bare, razmijenili smo mnoštvo pisama; posljednje je, šest tjedana prije mog povratka, stiglo u svibnju 1970., s poštanskim markama koje sam pažljivo skinuo s omotnice i zajedno s još nekoliko poklonio filatelističkoj zbirci škole koju sam pohađao, Chrysler High School u New Castlu u Indiani. Na njima su Oton Župančič, dr. Andrija Štampar i Jovan Cvijić, svi kao po zapovijedi, gledali slijeva nadesno.

Pisao sam mu o fascinaciji Amerikom, o obitelji u kojoj sam živio i košenju travnjaka oko njihove kuće, o moru Coca-Cole koju sam ispijao, o izlascima u McDonald's, o velikom zelenom Dodgeu kojim bismo u dane vikenda odlazili na izlete, o ekskurzijama u Chicago, Washington i New York, o odlasku na Broadway i mjuziklu *Fiddler on the Roof*, o velikoj samoposluzi Becker Brothers u kojoj sam petkom popodne kupcima pakirao kupljenu robu u ogromne papirnate vreće i u kolicima gurao do prtljažnika njihovih golemih automobila. Tako sam zarađivao džeparac. Pisao sam mu o curama s kojima sam izlazio i povremeno slao fotografije iz kakvog zabavnog parka, na *rolla costi* ili s automobilskih utrka u Indianapolisu, u *drive-in* kinu, gdje bih zavaljen u udobno suvozačko sjedalo, s nekom od cura iz škole, grickao kokice i gledao film.

Ono o čemu sam mu pisao, Dujo je, te 1969., mogao vidjeti samo na filmu, a ja sam to živio. I kao da mi nije bilo dosta, izmišljao sam ljubavne avanture i pisao mu kako ševim sve živo, a njega je osobito zanimalo jesam li ševio koju crnkinju i, naravno, odgovorio sam potvrdno. Dometnuo sam kako sam spavao i s jednom Kineskinjom, slatkom, nježnom i sićušnom, čija se brojna obitelj doselila s Tajvana i s kojom sam se uistinu družio, ali najdalje smo došli do poljupca.

U tinti, na papiru njegovih pisama, osjećao se miris zavisti. I Dujo je, naravno, ševio sve živo i slao mi slike skromno odjevenih cura u jeftinim konfekcijskim haljinama domaće proizvodnje, negdje na klupi u Parku kulture ili na dravskoj obali, ali gdje je to bilo od fotografija koje sam mu ja slao, cura u pripijenim trapericama i majicama Indiana State Universityja, Ball Statea ili Ohio State Universityja, kakve sam i sam nosio i bio glavna atrakcija na osječkom korzu kad sam se u njima pojavio nakon povratka, u jesen 1970.

Tek povremeno, Dujo bi mi spomenuo Hamilton, možda u svakom petom-šestom pismu, u rečenici-dvjesti, ali dovoljno da mi srce zatitra na priziv njezina imena. Saru, ili Hamilton, kako smo je zvali, vidio je u prolazu ili kad se vraćala iz škole; jednom ju je sreo na korzu, drugi put samu i zamišljenu na klupi, sredinom jeseni, ispod lipovog drvoreda na tadašnjem Bulevaru JNA, u žućkastosmeđim plitkim cipelama, koje su se stapale s bojom otpalog lišća. Nakon svakog Dujina pisma u kojem bi spomenuo Hamilton, obuzela bi me sjeta, ali nije dugo trajala.

Amerika je bila prepuna uzbuđenja i izazova, bilo mi je 19 godina, činilo mi se da sam glavni glumac u filmu koji sam režiram, čiji sam scenarij pisao u hodu i za partnerice birao najljepše glumice. Hamilton se činila tek dalekim odbljescima, kratkim poput munje koja na djelić sekunde obasja njezin lik, a onda opet sve nestane, nebo se razvedri, a sunce prospe nad Amerikom, obasja Indianu i osvijetli svaku ulicu New Castlea i mene, sretnog, u njemu.

U posljednjem pismu, Dujo nije spominjao Hamilton. Javio je kako će u srpnju na Brač, portretirati turiste da zaradi nešto novca. Izvrsno je crtao. Imao sam bezbroj krokija nastalih na satovima kemije, fizike i osobito matematike, dok me, dosađujući se, neumorno portretirao. Čuvao sam ih u velikoj kartonskoj mapi, govoreći kako ću jednoga dana biti bogat kad on postane slavan.

Pisao je da će kad se vratim prirediti neviđenu, gala feštu (upotrijebio je baš te riječi) da proslavimo povratak iz Amerike.

Boy, napit ćemo se ko zvijeri, ko zadnja stoka – pisao je – a svaka boca koju doneseš pridonijet će boljem ugođaju.

Tom rečenicom završio je posljednje pismo.

Vrativši se u Osijeku srpnju 1970., stisnuo sam zvonce na Dujinoj kući u Ulici Branka Radičevića, gdje je živio s ocem. Vrata je odškrinula nepoznata, mrzovoljna žena.

– On više ne stanuje ovdje. Nakon što mu je u svibnju otac umro, prodao je kuću i otišao. Ne znam kamo ni gdje je, nije ostavio nikakvu adresu. Nemam vam više što reći.

Vrata odškrinuta tek toliko da sam mogao vidjeti samo lijevu polovicu lica mrzovoljne žene, polako su se zatvorila. Ključ u bravi tiho je škljocnuo, Dujin otac, pedantni bravar, uvijek je vodio računa da bude dobro podmazana.

Nakon povratka analizirao sam poštu koju mi je slao, pomno iščitavajući svaku rečenicu, tražeći između redaka kakvu naznaku, skriveni smisao, trag koji bi otkrio kamo je mogao otići. Uhvatio sam se dijela u kojem je napisao kako se nada da će u Supetru ponovno sresti Dagmar, curu iz Čehoslovačke koju je ondje upoznao krajem prošloga ljeta. Dagmar je spomenuo samo jednom, u prvom pismu, u jesen 1969. i, opisujući mi njihove lude noći, uz njezino ime dodao riječ *pirana*. Poznajući Duju i njegov način izražavanja, bilo je jasno da to znači samo jedno: Dagmar je pohotljiva vječno gladna, nezasitna. Tako sam, povezujući njega i Dagmar, mislio da je možda završio u Čehoslovačkoj. I sada ga, eto, mnogo godina kasnije, kako mi se učinilo, srećem u Pragu, u državi koja se danas zove Češka.

Duju, rekoh, nisam vidio tri desetljeća. Ali zapazivši u velegradskoj vrevi čovjeka kako stoji naslonjen na rasvjetni stup, bio sam gotovo siguran da je to on. Ipak, opreza radi, produžio sam niz blagu kosinu, spuštajući se prema stanici podzemne željeznice Můstek, pa nastavio do ugla Jindřišské, okrenuo se i vratio pedesetak metara da još jednom prođem pokraj njega i pažljivo ga osmotrim prije negoli mu pristupim.

Oko jednog od izloga na tom dijelu Václavskih náměstí načičkalo se mnoštvo svijeta. Gledali su na televizoru, postavljenom u izlogu, izvanredne vijesti o prometnoj nesreći Lady Diane koja se tog popodneva dogodila u Parizu. Zbog vijesti koja je brzinom svjetlosti obletjela globus, kasnije nego inače vraćao sam se s posla s Radija Slobodna Europa. Kad je tog nedjeljnog popodneva – koje je do tada bilo dosadno i mirno – vijest stigla u redakciju, nastala je strka. Zatečen događajem, dopisnik iz Pariza javio se tek sat kasnije, a kad je adrenalin u redakciji ponešto splasn timer, urednik mi je glavom pokazao da mogu otići. Moj dio

posla, pregled vijesti iz zemalja bivše Jugoslavije, ionako je bio odavno završen.

Izašao sam iz zgrade od crnog mramora i zatamnjenog stakla, zbog stupova na kojima je stajala nalik na noge kakva čudovišta, pobjesnjelog divovskog robota koji se oteo kontroli i poput podivljalog King Konga na Manhattanu, kanio krenuti u razaranje Praga.

Odlučio sam prošetati od Vinohradske, ali predomislih se. Produžio sam do podzemne na Můsteku pa namjeravao nastaviti metroom dvije stanice do Karlovo náměstí, gdje sam u Vyšehradskoj, u zgradi oronula pročelja, imao unajmljen mali, ukusno uređen stan, opremljen IKEA-inim namještajem.

I tako sam naletio na čovjeka nalik Duji, iste neukrotive riđe kovrčave kose, koja ga, za razliku od moje, ni sada u pedesetima nije počela napuštati. Ta crvenkasta griva možda me i mogla zavarati, pokolebati i dovesti u nedoumicu je li to zaista on, ali spušteno rame, blaga pogrbljenost i način kako je držao ruke u džepovima činili su me gotovo sigurnim da je u pitanju upravo on.

Ali kad sam se vratio, nije ga više bilo. Dvije vesele, dugonoge djevojke još su ćaskale i kikitale se kraj obližnjeg kioska čekajući da prodavačica isprži kobasice, premaže ih senfom i strpa u razrezanu kiflu.

Sredinom rujna otputovao sam iz Praga. Još sam nekoliko puta, vraćajući se s posla, prošetao Václavskim náměstím ne bih li sreo onog tipa spuštena lijevoga ramena, zgurena, kao da ga muče grčevi u želucu. Promuvao bih se do stanice podzemne željeznice pa vratio do kioska i kupio pržene kobasice, iako me doma, u unajmljenom stanu u Vyšehradskoj, čekao pun hladnjak kobasica i praške šunke i nekoliko limenki rashlađena piva, a u smočnici solidan izbor probranih vina. Kupujući kobasice s prženim lukom, koje bih potom jeo naslonjen na svojevrzni šank pričvršćen uokolo kioska, imao bih opravdanja provesti ondje petnaestak minuta. Bilo je glupo tek tako šetuckati gore-dolje i u plastu milijunskoga grada tražiti iglu za koju sam mislio da je Dujo. Ovako, jeo sam kobasice, stajao uz kiosk, strpljiv i miran poput ribiča koji se nada ulovu. Ali moj plovak, iz dana u dan, stajao je na mirnoj vodi, nepomičan. Riba koju sam želio upecati nije se pojavljivala.

Posljednju večer pred povratak šetao sam uz Vltavu. Rijeka je mirisala na svježju, tek načetu jesen, ali me podsjetila na Dravu i jednu osječku večer kasnoga kolovoza 1968. kad sam prvi put, s Dujom u društvu, sreo Hamilton.

OSIJEK, RUJAN 1966.

Zvučalo je kao naredba.

- Moramo temeljito poraditi na tvom nadimku!

Dujo je to rekao s takvom ozbiljnošću, kao da se radi o silno značajnoj, sudbinski važnoj stvari. Bili smo prijatelji tek dva tjedna, ali njegovih devetnaest u odnosu na mojih šesnaest godina činili su ga nadmoćnijim, iskusnijim i mudrijim pa je uzeo uzde za upravljanje mojim životom.

- Slušaj - nastavio je - bit će prilično glupo kad se spetljamo s nekim curama i kad im kažeš da ti je nadimak Dado. To može sve upropastiti.

Nakon dva dana, dok smo se pješke, za tople rujanske večeri, vraćali iz škole, rekao je:

- Mislio sam da bi ti dobro pristajao nadimak Dugi. Visok si, mršav, štrkljav, nalik na banderu. Ali sam se predomislio. Jebo te nilski konj, zvat ću te Boy. Kratko, jednostavno i prilično moćno. Boy baš dobro zvuči.

Tako sam postao Boy. Prvih dana Dujo me pod školskim odmorima napadno oslovljavao nadimkom koji je smislio. Možda je i pedeset puta u jednom danu izgovorio Boy, sve dok to nisu prihvatili ostali. Trebalo mi je vremena da se naviknem i okrenem kada netko kaže: - Boy. Nekako mi se nije sviđao taj nadimak. Dado, kako su me do tada zvali, bio mi je bliži i draži. Ali nisam imao izbora, a s vremenom mi se i svidjelo.

Kad sam u listopadu počeo izlaziti s Blankom, već nakon dva tjedna Dujo me nagovarao da je posjetim i upoznam njezine roditelje.

- Nije važno ako joj ne sretnoš oca. Bitno je da upoznaš mamu. Tako ćeš znati kako će Blanka izgledati za dvadeset godina. Ne znam koliko ozbiljno misliš s njom, ali budu li te ponudili ručkom ili kolačima, nemoj odbiti. Ako joj mati zna kuhati, znat će i ona. Budeš li dobio splachine, bježi glavom bez obzira. Nijedna kći ne nauči kuhati ako joj mati ne zna. Čuo si za onu: ljubav ulazi kroz želudac.

Tako me Dujo savjetovao i učio životnim mudrostima. A ja ništa nisam shvaćao; Blanka je bila tek slatka cura koja mi se svidjela. Njezina me mati nije zanimala, još manje kako kuha,

ponajmanje kao će Blanka izgledati za dvadeset godina. Bilo mi je lijepo šetati s njom uz Dravu, držati je za ruku i poljubiti na rastanku.

Kad sam Duju, prvih mjeseci našega prijateljavanja, prije nego što me pozvao u podrumsku sobu pretvorenu u mješavinu slikarskog ateljea i fotografskog studija, upitao gdje mu radi otac, rekao je neodređeno:

- U bolnici.

Nisam bio jedini koji je mislio da je iz liječničke obitelji. Kad bi ga u nekom društvu zapitali što mu je stari po zanimanju, odgovorio bi na isti način:

- Radi u bolnici.

Tako me naučio da se ne mora lagati kad se ne želi reći istina.

Njegov je stari radio u bolnici, ali je, kao i moj, bio bravar. Upoznao sam ga kad smo u bolnički laboratorij odlazili razvijati filmove. Dujo je imao ruski fotoaparat Zorki i slikao bi cure iz gimnazije, a onda im jeftino prodavao fotografije jer je kemikalije i papir krao u bolnici. Bravarska radionica njegova oca nalazila se tik do fotolaboratorija, kamo bismo odlazili poslije nastave. Dujin stari ondje je provodio najveći dio dana. Popodne je radio u fušu, zavarujući stalke za cvijeće, izrađujući ključeve ili držače za sušenje rublja na balkonima. Kad bismo dolazili razvijati filmove i izrađivati slike, Dujin bi nam otac kalauzom otvorio laboratorij i ponovno ga zaključao na odlasku. Tako sam, dok je Dujo u fotolaboratoriju krao papir i upotrebljavao bolnički razvijач i fiksir, a njegov stari imao besplatnu struju i plin u radionici punoj alata, doznao da mu otac nije liječnik.

Dujo je živio sam s ocem u prizemnici u Radičevićевой ulici u koju se utkao drvored japanskih šljiva, u proljeće raskošno okićenih grozdovima ružičastih cvjetica, koje bi potom zamijenilo tamnoljubičasto lišće, čineći gotovo neprimjetnim kiselkaste plodove kad bi dozrijevali krajem svibnja i poprimili boju listova. Za dvojicu muškarca, kuća u kojoj su živjeli bila je prilično uredna. Meni, koji sam osam godina, dok je otac bio u zatvoru, odrastao s majkom i pet godina mlađom sestrom, život dvojice muškaraca koji su se morali brinuti sami o svojim životima, bez pomoći ženske ruke, činio se neobičnim.

Nikada nije govorio gdje mu je majka. Kad sam ga jednom upitao, rekao je neodređeno:

- To je duga priča.

U proljeće, pola godine nakon što smo se upoznali, nabavio je čehoslovački magnetofon Tesla, sonet B3. Težio je bar deset kilograma i kad smo odlazili Erni, dok bih ga mukotrpno teglio do tristotinjak metara udaljene tramvajske stanice, onako visok i mršav, nagnut i iskrivljen, poput tankoga čempresa na olujnoj buri, Dujo bi cupkao pokraj mene. Ema je imala zbirku *long play* ploča koje joj je otac donosio s čestih putovanja u inozemstvo i samo nekoliko mjeseci nakon što bismo ih čuli na Radio Luxembourgu, ona ih je već vrtjela na svom gramofonu. Zajedno s magnetofonom, Dujo je nabavio i pet koluta traka marke BASF, u crvenim kutijama s bijelim koncentričnim kružnicama, pa smo kod Erne, pijući viski, presnimavali ploče, zahvaljući Dujinoj snalažljivosti da žicama spoji gramofon s onim ogromnim čudom, kojeg sam od tramvajske stanice kod gimnazije, gdje bismo izašli, opet vukao do Ernine kuće u Ulici Otokara Keršovanija.

- Odakle ti magnetofon? - upitao sam kad ga je ponosno pokazao mlake proljetne večeri dok je miris cvjetova japanskih šljiva, nošen lahorom, izbrisao memljiv vonj njegove podrumske sobe.

- Trampio sam ga.

- Kako?

- Za bicikli.

- Odakle ti bicikl?

- Našao sam ga.

- Našao si bicikl?! - upitao sam začuđeno.

Duju je zbunilo pitanje. Šutio je nekoliko trenutaka pa odgovorio hineći pribranost i sigurnost kakve je demonstrirao kad bi ga profesorica geografije, dok je stajao pred zemljovidom Europe, držeći štap u ruci poput Charlieja Chaplina, pitala da pokaže Skandinaviju, a on kružio oko Grčke, Malte i Cipra.

- Pojma nemaš - rekla bi. - Skandinavija je na suprotnoj strani.

- To sam upravo želio i reći: da je Skandinavija na karti posve suprotno od ovih država ovdje - govorio je smireno, opisujući štapom krajnji jugoistok Europe, dok se družina iz razreda valjala od smijeha.

- Bio je naslonjen na zid i otključan. Netko ga je zaboravio – govorio je sada istim tonom kao da stoji pred zemljopisnom kartom u kabinetu geografije s velikim atlasom na stolu u kutu i s crno-bijelim fotografijama glavnih gradova jugoslavenskih republika i pokrajina, okačenih na zidovima.

- Ali onaj tko je zaboravio bicikl, po njega bi se i vratio.

- Ako nekome ispadne novčanica od 100 dinara i ti je vidiš na pločniku, bi li se sagnuo?

- To nije isto – bio sam uporan.

- Po čemu bicikl na pločniku, naslonjen na zid, nije isto što i sto dinara koji leže na zemlji?

Bila je to Dujina logika, način na koji je razumijevao svijet.

Možda pod utjecajem glazbe koju smo tog proljeća slušali s njegova magnetofona, Dujo se, među curama koje smo sretali na korzu, počeo raspitivati znaju li nekog tko svira bas-gitaru. Kad je to pitanje postavio prvi put, Veri i Goci, maturanticama koje su običavale stajati na zapadnom rubu korza nadomak Kapucinskoj crkvi, gdje se, kao da nailazi na čvrstu betonsku branu, povorka šetača s korza okretala i vraćala prema IPK-u, ranoj preteći prvih osječkih kafića, ugostiteljskom bastardu gdje se pila kava sa šlagom, srkao čaj s rumom i jele kremšnite, francuska salata ili sendviči u kifli, s tankom šnitom parizera i naribanim trapistom, zijeovao sam od čuda. Dujo mi je namignuo, dajući znak da ništa ne pitam.

Promatrao sam divlji sjaj u njihovim očima dok im je pričao kako ima izvrstan *rock-band*, ali mu fali bas-gitarist jer se Čombe, član našega sastava, čiji je otac bio oficir, sa starcima odselio u Pulu, baš sad kad smo trebali snimiti prvu ploču.

- Boy je sjajan bubnjar – govorio je pokazujući na mene dok smo stajali na rubu korza. Goca, cura za kojom su se svi okretali, uzdišući za najljepšim nogama u gradu, zadivljeno me promatrala.

- Dobro, nije baš kao Ringo Star – nastavio je Dujo – ali kad bi Boy imao bubnjeve Ludwig, Ringo bi se zamislio.

Te večeri kad sam postao bubnjar, Gocu sam otpratio do kuće, a Dujo se izgubio s Verom. Kad smo se nakon sat i pol našli u njegovoj sobi, bio sam potpuno izbezumljen.

- Stvarno nisi normalan. O kakvom *rock-bandu* govoriš?! Čovječe, pa nikada u životu nisam

taknuo ni bubnjeve ni palice. I tko ti je taj Čombe, zaboga? I kakve to ploče snimamo? Goca me samo o tome pitala i znao sam joj reći isto toliko koliko i ti kad te profesorica geografije izvede pred zemljopisnu kartu.

Slušao je trenutak-dva, ustao s rasklimanog kauča i sada, kad je bio viši od mene jer sam ostao sjediti, obratio mi se glasom stroga roditelja:

- Misliš li da bi curu najboljih nogu u gradu večeras pratio kući da si rekao kako te tata, mama i prijatelji zovu Dado? Misliš li, Boy, da bi te pogledala kada ne bi udarao bubnjeve gotovo kao Ringo Star? Jebo te nilski konj!

Zašutio je, napravio dužu stanku i nastavio, sada prijateljskim tonom:

- Lijepe se na bubnjare, Boy, kao muhe na med. Jesi li se s Gocom, sad kad je zagrizla, bar dogovorio za sutra?

- Nisam. Jer ne znam što bih joj pričao o bubnjevima i *rock*-sastavu za koji sam, kad me pitala, jedva smislio kako se zove.

- Ako je želiš ponovno vidjeti, a ja bih na tvom mjestu to učinio, možeš je sresti sutra u pet u Tvrdi. Dogovorio sam posao s Verom, slikat ću je ispred Kugina spomenika. Pitala je može li dovesti i Gocu. - Naravno da možeš - rekao sam. Dat ću ti i deset posto popusta, što odobravam samo najljepšim curama. - I znaš kako se slatko nasmijala, znaš kako joj je bilo drago. Kad smo došli do ugla ulice u kojoj stanuje, poljubio sam je na rastanku. Sve obećava da ćemo sutra od glave krenuti naniže. Ne znam koliko, ali bar do pupka, u to sam siguran.

Dva dana poslije, kad smo u žućkastoj kartonskoj kutiji na kojoj je pisalo Ilford iz bolničkog laboratorija nosili Gocine i Verine fotografije, da bismo ih u Dujinoj sobi, prije sutrašnje isporuke, razvrstali i složili u bijele škarnice koje je Dujo nabavljao u obližnjoj prodavaonici špeceraja, gdje su u njih pakirali bombone, kavu i čaj iz rinfuze, rekao je značajno:

- Večeras ću ti nešto pokazati.

Iz ormarića, uz rasklimani kauč na kojem smo obično sjedili, izvukao je album crvenih plastičnih korica. Potom je odvojio jednu Verinu i jednu Gocinu fotografiju, napisao na poledini njihova imena i datum i stavio ih ispod prozirne prijanjajuće folije. Tako sam doznao da od svih fotografija cura koje je slikao, Dujo jednu ostavlja sebi. Imao ih je već pedesetak kad mi je te večeri otkrio svoj tajni hobi.

- Što će ti sve te slike? - upitao sam začuđeno nakon što sam razgledao cijelu kolekciju.
- Nikad ne znaš - rekao je kratko, zagonetno se nasmiješio i spremio album u ormarić čija je vrata nagrizala crvotočina.
- Jednom ću ti pokazati još neke.

Dujo je bio sve ono što ja, odrastajući s majkom koja me poput kvočke, dok je otac osam godina čamio u zatvoru, štitila toplinom svojih krila, nikada nisam mogao postati. Družeci se s njim, osjećao sam se sigurnijim, učeći ono što sam nikada ne bih znao smisliti i što bez njega ne bih imao hrabrosti učiniti. Te jeseni, u drugom gimnazije, Dujo je pao s tramvaja dok se, iz objesti, vozio na željeznoj rudi za koju se kvači tramvajska prikolica. Teško je ozlijedio kuk i kad se nakon mjesec dana ležanja u bolnici vratio u školu, vukao je lijevu nogu. Niska rasta, blago poguren, sada i šepav, bio je preslikani Enrico Ratso Rizzo, iz filma *Ponoćni kauboj*, klošar, sitni lopov i štakor s gradskog asfalta, premazan svim mastima, koji se zapravo zalijepio za mene, dok sam ja mislio suprotno, uvjeren da on mene, a ne ja njega, šlepam kroz život. Tada je taj osjećaj bio blag i nesiguran, klimav i neuhvatljiv.

Dujo je bio Enrico Ratso Rizzo. Kad sam *Ponoćnog kauboja* prvi put gledao još u Americi, stišćući se uz Saru Rodriguez, prelijepu crnokosu curu iz Kostarike, u ogromnom kinu u Indianapolisu, uloga Dustina Hoffmana nije me podsjećala na Duju. Ali, puno godina poslije, kad ću opet vidjeti neke od fotografija, manje čednih od onih u albumu crvenih plastičnih korica koji je, za naših gimnazijskih godina, čuvao u noćnom ormariću izbušenom jedva vidljivim rupicama sićušnih crva, shvatit ću da je Dujo ipak bio puno, neusporedivo više od Enrica Rizzoa, spadala s ulica New Yorka. A ja, beskrajno naivniji od Joea Bucka, dobroćudni, djetinjasti kauboj, provincijalac u smiješnoj košulji oslikanoj lastavicama, među neboderima Manhattana.

OSIJEK, VELJAČA 2000.

Zima je bila dosadna, depresivna i zamorna.

Zapravo, bila je to obična zima, nalik svim ostalima koje sam pamtio, možda različita jedino po visini snijega koji bi zatrpavao osječke ulice ili ih ovlaš, poput kuhara kad škrtu soli jelo, tek blago zasuo tankim pokrovom. Ni hladnija, ni toplija, ni manje maglovita, s uobičajenih dan-dva škiljavog, niskog sunca tjedno, koje bi prljavi snijeg pretvorio u bljuzgavicu, a već predvečer na male mlake vode hvatao bi se tanak sloj leda. Klinci bi izjutra, odlazeći u školu, vukući cipele po snijegu, spajali zamrznute barice, pretvarajući put u kratkotrajno klizalište, i bivali tužni kad bi ga na povratku zubato sunce ipak uspjelo nagristi.

Depresija je bila u meni. Uvukla se poput račića u napuštenu školjku morskog pužića i udobno se smjestila. Bilo je moguće istjerati je. Zima s njom nije imala nikakve veze, bila je tek blagi katalizator, kvasac zbog kojeg je brže bujala. Osjećao sam se kao kapetan koji je preživio dva brodoloma, i iako za drugi nisam bio kriv, znao sam da nije osobit životni saldo kad s pedeset iza sebe imaš dva propala braka, a ispred sebe možda tek ponešto dobrih godina prije sivila, jada i čemera starosti.

Kad sam napokon preselio u privremeni podstanarski stan i napustio dom u kojem sam živio posljednjih sedamnaest godina, potrpavši stvari koje su lako stale u moj maleni auto, ostavljajući još dovoljno prostora na stražnjem sjedalu, gdje bi se, u nuždi, moglo stisnuti još dvoje ljudi, osjećao sam se bolje. Moj novi dom bio je skučen, u agenciji su rekli da stan ima 45 metara četvornih, ali sam bio siguran da su slagali bar za pet. Dvjesto pedeset eura mjesečno bila je prilična cijena, ali soba s dva prozora koja se kupala u svjetlu, mir zabačene ulice, gust brezov drvoređ i tiho susjedstvo vrijedili su toliko novca. Bio je to jedan od rijetkih stanova koje sam tjednima obilazio i razgledao, namješten onako kako bih to i sam učinio. Malo namještaja, odlično očuvanog i lijepo oblikovanog, praktičnog i dobro raspoređenog, toliko se silno razlikovalo od onih skladišta starih, ofucanih stvari, zastrašujućih masivnih ormara, s očajnim intarzijama na vratima, kičerajskih lusteri i olinjalih tepiha s kojima vlasnici nisu znali što bi pa su ih nakrcali u stanove za iznajmljivanje.

Nakon razvoda bojao sam se samoće, ali prvih dana silno mi je prijalo. Trebalo mi je manje od tjedna da se prilagodim, da samoću počnem doživljavati kao nadograđenu slobodu, kao

čokoladni preljev na meni omiljenom sladoledu od vanilije. Samoća je, kao pojačivač okusa u jelu, svemu davala snažniji štih: mogao sam nasred sobe ostaviti cipele, prebaciti košulju preko kuhinjske stolice, ostaviti otvorenu tubu paste za zube ili svjetlo u kupaonici dok sjedim u dnevnoj sobi, a da mi nitko ne spočitne šlampavost. Uživao sam jer izlazeći iz stana ne moram reći kamo odlazim ni kada ću se vratiti i što me na povratku nisu dočekivali prijekor i pitanja zašto kasnim, s kim sam bio i gdje sam to, dovraga, hodao da su mi cipele blatne i mokre, a otpalo lišće zalijepljeno na đonovima, i da, kad već takav stižem kući, postoji otirač pred vratima.

Ipak, nisam postajao šlampav poput vukova samotnjaka ili okorjelih neženja. Držao sam stan urednim, ali na svoj način, i silno mi je godilo što sam napokon, nakon sedamnaest godina, ponovno mogao ustrojiti nekakav vlastiti red, uvesti pravila ponašanja koja su bila drugačija, slobodnija i nesputavajuća i koja sam doživljavao kao svoja.

Sredinom veljače stigla je poruka koja mi je pomogla da lakše prebrodim depresiju. Došla je iz Washingtona. Javili su da sam dobio američku novinarsku nagradu i pozvali me da je u svibnju primim. Kad su me prošle jeseni obavijestili da sam nominiran, primio sam vijest ničemu se ne nadajući. Ipak, bilo mi je drago da je moje novinarsko otkriće o korumpiranom političaru koji je seksualno iskorištavao maloljetnice iz doma za nezbrinutu djecu bilo zapaženo i vrijedno nominacije. Ali, zaokupljen vlastitim problemima i poslovima, posve sam zaboravio da u veljači donose odluku.

Više od nagrade obradovalo me što ću je primiti u Americi. Veselio sam se jer ću ponovno, nakon više od 30 godina, preko Velike bare.

Kad se pročulo za nagradu i kad je nekoliko novina to objavilo, nazvala me Nikolina, tajnica moje redakcije.

- Jedna vrlo uporna, ali nadasve pristojna osoba, zvala je iz Njemačke i tražila vaš broj. Odgovorila sam da joj ne mogu udovoljiti bez vašeg pristanka. Zamolila je da vas nazovem i kažem da joj je ime Ana, i da je se vjerojatno sjećate. Ostavila je broj telefona i adresu e-pošte. Pročitala je da ste dobili nagradu i želi vam čestitati. Oprostite, možda je suviše privatno, ali rekla je da se radi o mladenačkoj ljubavi.

Duga plava kosa, prekrasni zubi, blago rumeni obrazi, oči kao cvijet lana bljesnuli su pred mojim očima čim je tajnica, ispričavajući se ako smeta ili me uznemirava, prenijela poruku. Pomisao na Anu vratila je u sjećanje njezinu glatku kožu koja je blago mirisala na svjež

mlijeko.

Sjeo sam za računalo i napisao Ani dugu poruku. Zahvalio sam na čestitci, a onda se raspisao o svom životu. Pisao sam koliko se radujem putu u Ameriku, sretan što ću ponovno vidjeti New York i možda svratiti do Indiane, potražiti stare prijatelje. Na kraju, želeći joj valjda na poseban način zahvaliti što me se sjetila nakon toliko godina, vratih se na jednu noć s naše maturalne ekskurzije.

Ona tuga još traje, samo nema nekoga poput tebe tko bi je znao ugasiti.

Nije mi bila namjera, ali ta rečenica zapalila je fitilj.

Shvatio sam to u njezinu odgovoru koji je stigao za desetak minuta.

Često se sjetim večeri koju spominješ – pisala je. Kako sam starija, sve češće. O, slatko doba nevinosti! Kako li je samo sve to bilo naivno i duboko pogrešno. I večer u hotelu koju smo mogli bolje iskoristiti. Bilo je u mom životu i drugih propuštenih prilika, ali za njima ne žalim. Žalim što ta noć u Budimpešti nije završila drugačije.

Njezine su me riječi uzbudile. A kad me u sljedećoj poruci pitala kako putujem u Ameriku i kad sam odgovorio da ću Lufthansom u München, pa dalje u New York, iz njezina odgovora prštala je radost.

Kakav divan splet okolnosti! – pisala je. Ja živim u Münchenu. Moraš ovdje ostati nekoliko dana. Želim te vidjeti.

Nažalost – odgovorio sam iskreno tužan – zrakoplovna je karta već kupljena. U Münchenu ću biti samo nekoliko sati.

Ana se nije predavala.

Ostao si onaj simpatični štreber kakvog te pamtim. Kupuješ kartu tri mjeseca unaprijed. Ali ima lijeka. Odmah nazovi agenciju i traži da ti let u München pomaknu nekoliko dana unaprijed. To se da urediti. Koštat će te nešto sitno, a ako si bez love, častim!

Bit ćeš moj gost – napisala je kad sam odgovorio da ću pokušati promijeniti datum polaska.

Povest ću te na splavarenje, niz rijeku Isar. Nećeš požaliti. To je jedinstven doživljaj. Orošene krigle piva, miris tek isprženih Weisswurst, [] zvuci harmonike koji odjekuju rijekom i zajedno sa splavi klize između usputnih brda. Sviđat će ti se, jamčim. Poslije ću te*

odvesti u neki od pivskih vrtova, jer ćemo na povratku sa splavarenja sigurno biti žedni.

Pristao sam ni ne sanjajući u što se upuštam.

BILJEŠKA

[*] Bavarska kobasica od mljevene teletine, svinjetine i slanine, začinjena peršinom, limunom i lukom.

NEW CASTLE, INDIANA, KRAJ LJETA 1969.

Bila je sredina kolovoza kad se Pan Americanov Boeing 707, poletjevši sa Schiphol, propeo na modrom nebu Amsterdama, uskoro ostavljajući svoju majušnu, pokretnu sjenu nad jednako plavim oceanom. Putnički zrakoplovi tada još nisu u jednom koraku mogli preskočiti Atlantik, pa smo sletjeli u Irskoj, napojili avion u Shannonu i nastavili do Gandera u Kanadi. Kasna večer prekrila je aerodrom u Detroitu kad sam, izašavši iz aviona, kročio na američko tlo. Bio sam ponosniji od Kristofora Kolumba, iako sam Ameriku otkrio punih 477 godina poslije njega. Nisam kao on nosio svjetlacava ogledalca da bih impresionirao domoroce, nego sam svojoj američkoj obitelji, voljnoj da me trpi godinu dana, ponio bocu vinjaka Trenk, čiji je urešeni čep bio izrađen u obliku kape slavnoga vojskovođe.

Ali zato je mene moja američka obitelj, prvih dana, doživljavala i tretirala slično kao Kolumbo Indijance prije pola milenija.

Prvu američku noć prespavao sam u Holiday Innu, uz autocestu Interstate 75, dvadesetak kilometara od zračne luke u Detroitu, a sutradan, nakon čaše soka od naranče, jaja i pržene, hrskave slanine, nastavili smo prema jugozapadu. Veliki zeleni Dodge, uglancan i ulašten, kao da je tek sišao s proizvodne trake, udoban poput kolijevke, ljuljao se klizeći autocestom dok mi je gospodin Donald (rekao je da ga zovem Don), sjedeći za upravljačem, pokazivao jezero Eire uz čiju smo zapadnu obalu vozili. Njegova punašna supruga Elizabeth (rekla je da je mogu zvati Lisa), iako je bilo jutro, dremuckala je, znajući da nas čeka više od 250 milja monotonog krajolika.

Kad se ne bi imalo vidjeti što uz put, Don me obasipao raznim zanimljivostima, a moj slabašni engleski zahtijevao je silan napor da razaberem svaku drugu-treću riječ i nekako ih povežem u smislene rečenice. Tako sam saznao da američke autoceste koje vode od istoka prema zapadu imaju parne, a one od sjevera prema jugu neprane brojeve. Pitao me je li tako i u Jugoslaviji, kako je mislio da se zove zemlja iz koje sam upravo došao, i prilično se začudio kad sam rekao da ondje nema autocesta nalik američkim i da ceste, doduše, imaju brojeve, ali se nitko nije sjetio obilježiti ih na taj način.

Bilo je kasno popodne kad se zeleni Dodge zaustavio pred njihovom kućom u ulici Brown Road, na rubu gradića New Castle u Indiani. Gospođa Lisa prenula se iz sad već prilično tvrda sna i pohitala otključati vrata velike bijele drvene kuće. Don je daljinskim upravljačem

podigao vrata garaže, uplovivši u hladovinu. Iako je već bilo prilično nisko, sunce se nije predavalo.

Pred ulaznim vratima Lisa je zastala i prstom uprla u jedan od prozora na katu.

- Tamo će biti tvoja soba - rekla je. - Ima lijep pogled na travnjak i dva kanadska javora. Uživat ćeš kad im lišće uskoro počne mijenjati boje.

Dok sam uskim, škripavim stubama vukao putnu torbu na kat, Lisa me, poput vodiča u muzeju, usmjeravala prema mojoj sobi. Bila je u kutu, tik do prostrane kupaonice iz koje se, unatoč otvorenu prozoru, širio težak, slatkast miris mošusa. Na prvi pogled soba je sličila hotelskoj (u ladici noćnog ormarića bila je čak i Gideonova Biblija, istih korica boje čokolade kakvu sam vidio u hotelskoj sobi u kojoj smo prenoćili), s oskudnim, najnužnijim namještajem i ogromnim visokim krevetom mjedena okvira. Te jeseni i sljedećeg proljeća, na njemu sam znao provoditi popodneva, vrteći po stoti put na gramofonu ploču Boba Dylana i njegovu *Lay Lady Lay* i slušajući pomalo meketav glas mislio kako je mjedeni krevet o kojem pjeva nalik mome. Taj mjedeni krevet uz plutenu ploču na zidu s bezbroj pribadača šarenih glavica, veliki plišani medvjed u jednom kutu i stolica za ljuljanje u drugome, te palica za bejzbol i košarkaška lopta uza zid nasuprot vratima razlikovali su moju sobu od hotelske i davali joj tračak topline i prisnosti.

- Ovako se pali svjetlo - rekla je gospođa Lisa i iako je moj engleski bio slab, ipak sam uočio bitnu razliku: pokazujući na prekidač uz sobna vrata, nije rekla *ovdje se pali svjetlo*, nego *ovako se pali svjetlo*. A kad me minutu poslije pozvala do kupaonice i rekla *ovako se otvara voda*, shvatio sam da o meni misli otprilike ono što je Kolumbo mislio o Indijancima, kad je, zakoračivši u Novi svijet, krivo nazvao domoroce, predmnijevajući da je u Indiji.

Sjeo sam na udoban krevet i promatrao lišće kanadskoga javora kako treperi na povjetarcu. Pomislio sam da je to panika, ali u danima koji su slijedili shvatio sam da me obuzela nostalgija. Sjetivši se koliko sam daleko od Vinkovaca, gdje sam prije dva dana, stigavši šinobusom iz Osijeka, sjeo u vlak, putovao do Amsterdama pa deset sati letio do Detroita, a onda još pola dana autocestom 75 do New Castlea, uhvatila me tjeskoba. Kako je ogroman ovaj svijet! Kako li sam daleko! U stranom svijetu, među nepoznatim ljudima, čiji jezik slabo poznajem. Odlučio sam već sutradan pisati Duji, zamoliti ga da brzo, kako to samo on može, nešto smisli i pomogne mi da se što prije vratim kući. Najduže za tjedan, jer bojao sam se, više neću moći izdržati.

Kad me potkraj svibnja te iste 1969. direktor gimnazije Stjepan Soldo pozvao u svoju kancelariju na prvom katu i rekao neka kažem ocu da sutradan dođe k njemu, uplašio sam se da me Dujo nije uvalio u kakvu psinu zbog koje ću, baš sada, pred maturu, biti najuren iz škole. Otac mi nikada nije rekao da je direktora gimnazije poznavao iz djetinjstva. Nije mi rekao ni da ga je dvaput, dok je bio u Lepoglavi, službeno odlazeći u Zagreb, posjetio u zatvoru. Razmijenili su i nekoliko pisama, ali kad je 1965., nakon skraćanja kazne, poslije osam godina otac napokon izašao na slobodu, sva je zatvorska pisma stavio u veliku metalnu bačvu u dvorištu, ritualno ih polio benzinom i zapalio. Činio je sve da zaboravi taj dio života.

Ipak, kad ga je 1980. preko noći pojeo rak i kad je, puno poslije toga, majka spremala njegove stvari, našla je prvo pismo koje mu je poslala u zatvor. Bilo je među stranicama knjige *Posljednji Mohikanac*, zadnjoj koju je čitao, dok je još mogao i imao snage otkrivati Ameriku, gutajući u bolničkoj sobi opore stranice Jamesa Fennimorea Coopera. Na kraju pisma, na četvrtoj stranici arka kariranog trgovačkog papira, bio je crtež vlaka, lokomotive iz čijeg je dimnjaka sukljao gust, crn dim i povlačio se po krovovima četiriju putničkih vagona. Kroz prozor trećega virila je nevješto nacrtana dječjačka glava. Crtež je bio moj, a ispod njega, prilično nezgrapnim tiskanim slovima, pisalo je:

Dragi tata, ja sam u vlaku, u trećem vagonu i putujem k tebi.

Slikar je tada imao nepunih sedam godina.

Otac i direktor gimnazije bili su na ti. Kad smo sva trojica sjedili u njegovoj kancelariji, pogled mi se zadržao na velikom globusu u kutu. Nisam slutio da će uloga te šarene, nakrivljene kugle biti ona kakvu imaju rekviziti u kazališnoj predstavi: nikada se na sceni ne nalaze bez razloga.

- Hajde, mladiću - rekao je direktor pred mojim ocem - ustani i jedan kažiprst stavi na Jugoslaviju, a drugi na Sjedinjene Američke Države.

Brzo sam pogledom pronašao talijansku čizmu i kažiprstom desne ruke prešao preko Jadranskog mora, a onda zbunjeno počeo tražiti Ameriku. Drugim kažiprstom nesigurno sam krenuo na zapad. Trebalo mi je dvadesetak sekundi da prst smjestim između Kanade i Meksika.

- Mislim da je tu - rekao sam.

- Velika zemlja - dobacio je direktor. - Bi li išao onamo?

Nisam znao što bih odgovorio.

- Slušaj - direktor se sada obratio ocu. - Dobili smo ponudu za jednogodišnje školovanje našeg učenika u Sjedinjenim Državama. Živjet će u američkoj obitelji koja je voljna prihvatiti ga. Sve je besplatno, a džeparac će moći zaraditi raznoseći novine, mlijeko ili pakirajući robu kupcima u samoposluživanjima. Gledao si u filmovima debele Amerikance kako iz posluga vuku one ogromne papirnate vreće krcate hranom, u kakve se ovdje pakiraju samo brašno i cement.

Nasmijao se, okrenuo prema ocu i nastavio:

- Znam kolika ti je nepravda učinjena. Nisam mogao pomoći kad je trebalo, ali malom sada mogu. Odlazak u Ameriku mogao bi mu odrediti život. Budu li me pitali u Komitetu zašto predlažem baš tvoga sina, reći ću da je to najmanje što mogu učiniti da koliko-toliko isprave nepravdu koju je Partija učinila tebi. Sada su tamo razumniji, normalniji ljudi. Siguran sam da će to uvažiti. Ipak se lakše diše nakon Brijunskog plenuma. [*]

Sjedeći u sobi, sada tisućama kilometara daleko, dok je lišće kanadskog javora poput poludjelih mušica plesalo na granama, sjetio sam se kako je majka te večeri gorko ridala dok ju je otac nagovarao da me puste u Ameriku, uvjeravajući je da je to za moje dobro.

- Zar nam Amerika nije već jednom nanijela zlo? - govorila je mati kroz suze. - I sam znaš kako smo prošli zbog onog tranzistora što ga je mali dobio od *Glasa Amerike*, kada je, zajedno s omamom, nepromišljeno, poslao onu dopisnicu. Koliko sam puta oplakala taj tranzistor i proklela nagradu koju je dobio. Znaš kako su nam oni iz Udbe dahtali za vratom, koliko su zbog tog tranzistora ispitivali i tebe i omamu. I sada opet, Amerika. Kao da jednom nije bilo dovoljno, kao da se nismo opekli...

- Druga su vremena sada - tiho je rekao otac, ali mati nije prestajala:

- Sada kad smo napokon svi zajedno - jecala je - kad konačno imam i muža i djecu, ti bi ga poslao u Ameriku. Da se ondje izgubi, da ga netko ubije u toj velikoj zemlji punoj gangstera ili da tamo oстане i više se nikada ne vrati.

U njezinu glasu nije bilo ljutnje. Samo očaj. Otac je, sjedeći na kuhinjskoj stolici bez naslona, zamišljeno pušio. Ništa nije govorio. Ujutro, kad je već bio na poslu, dok sam doručkovao prije odlaska u školu, mati je rekla:

- Možeš reći direktoru da te puštamo u Ameriku.

Ustao sam i poljubio je, a ona je zaplakala.

*

Put u Ameriku počeo je više nego trapavo, noćnim šinobusom iz Osijeka u Vinkovce. Krajem srpnja dobio sam poziv iz Američkog kulturnog centra u Beogradu da dođem kako bi me upoznali s detaljima puta, a potom da u konzulatu zatražim vizu. Bilo je rano jutro kad sam međunarodnim vlakom Dortmund – Atena, u memljivom kupeu drugog razreda smještenom tik do WC-a, odakle se širio težak vonj ustajale mokraće, iz Vinkovaca stigao na beogradski željeznički kolodvor. Smiješilo mi se moje prvo, toplo jutro u milijunskom užurbanom gradu.

Stajao je naslonjen na zid kolodvorske zgrade i okom iskusnog carinika kad prepozna sitnog švercera, ulovio me među pedesetak putnika koji su izišli iz vlaka. Imao je laganu, zgužvanu sivu košulju i hlače kakve su ljeti nosili noćni čuvari.

- Ne poznaješ Beograd.

To nije bilo pitanje, nego tvrdnja.

- Ne. Prvi sam put ovdje.

- Odvest ću te da ne lutaš. Ovo je veliki grad. Lako se u njemu izgubiti.

- Čika Ljubina, Američki kulturni centar.

- Aha - rekao je. - Nije daleko. Pođi za mnom.

Hodao je brzo i svako se malo okretao da vidi slijedim li ga. Prešli smo široku cestu i prolazili kraj parkića punog praznih, odbačenih boca, najlonskih vrećica i papira. Uputio se prema strmoj ulici, uspeo stotinjak metara i stao. Pričekao je da ga sustignem.

- Samo nastavi gore, vidiš gdje stoji onaj crveni Fićo. Iza njega skreni u prvu ulicu. To je Čika Ljubina.

Izvadio sam novčanik iz prednjeg džepa hlača (mati mi je savjetovala da se čuvam džepara u vlaku i rekla da je novčanik bolje držati u prednjem nego u stražnjem džepu) i izvadio smečkastu novčanicu od 10 dinara s likom nasmiješena rudara.

- Naplaćujem pedeset - rekao je grubo i iz ruku mi istrgnuo novčanicu. Nije se činio nimalo prijateljskim.

Pohitao sam uzbrdicom koliko me noge nose. Čuo sam kako više za mnom.

- Naplaćujem pedeset dinara po čovjeku - derao se, nadglasavajući ulični žagor i prometnu vrevu.

Kad sam se nakon minutu-dvije zadihan okrenuo, uplašen da me slijedi, nije ga više bilo. Kao što ni iza ugla, prva ulica koju je sjekla ona kojom sam išao, kamo me uputio, nije bila Čika Ljubina. Bojao sam se više ikoga išta pitati pa sam spazivši prazan taksi rekao vozaču kamo da me odveze. Gledajući kroz prozor meni nepoznate ulice i ljude, više od postidećenosti osjećao sam strah. Kako li ću tek proći u velikoj nepoznatoj Americi kad sam ovako prevaren u zemlji gdje živim.

*

Moga prvog američkog popodneva, dok mi je lišće javora koji je dodirivao okna prozora titralo pred očima, sjetio sam se te zgode. Da bar, dva mjeseca ranije, nisam našao Američki kulturni centar u Čika Ljubinoj u Beogradu. Sada me ne bi ubijala nostalgija za Osijekom, tako beznadno dalekim gradom u kojem sam ostavio meni toliko dragih osoba. U kojemu su ostali Dujo i Hamilton.

Ali, kad su me sljedećeg vikenda povelu u Indianapolis na automobilske utrke i kad sam vidio kako Mario Andretti u svom bolidu juri više od 300 kilometara na sat, pa mi potom, kad smo obilazili grad na nekom štandu kupili maslinastu majicu na kojoj je pisalo Indiana University, a osobito kad me američka obitelj sljedećeg dana povelu u White River State Park, gdje su u šumi punoj vjeeverica imali prostranu, lijepo namještenu brvnaru i hladnjak krcat konzervama Coca-Cole, Spritea, Fante i Seven Upa, što sam tada prvi put okusio, Amerika mi se počela sviđati.

Odustao sam od pisma Duji i molbe da poduzme akciju moga hitnog spašavanja.

Poslovica *Post nubila Phoebus* koju nam je u prvom gimnazije u naše šuplje, nezainteresirane i smušene pubertetske glave ulijevao vječiti optimist, stari, markantni profesor latinskoga, kome smo dali nadimak Alfred jer je iz profila - osobito zbog markantna nosa, podbratka i ispupčenog, pozamašnog trbuha - neodoljivo sličio na Hitchcocka,

pokazala se točnom. Sunce se probilo kroz oblake i osvijetlilo Ameriku. Bila je izazovna, uzbudljiva, velika i moćna, čak i kad se promatra iz tako malenog mjesta kakav je, sa svojih dvadesetak tisuća duša, bio New Castle.

Profesor latinskoga, nepopravljivi, okorjeli optimist znao je, naravno, da isto tako nakon sunca dolaze tmasti oblaci i začas ga sakriju. Prepustio nam je da to spoznamo sami, jer prigodna latinska poslovice o tome nije postojala. A meni će se to dogoditi šest tjedana pred povratak, kad mi se Amerika počela sviđati toliko da bih ondje najradije zauvijek ostao, kad je pri kraju bila školska godina i kad je Chrysler High School, s ogromnom sportskom halom za koju su govorili da je najveća srednjoškolska dvorana na svijetu, bila najdraže mjesto na koje bih dolazio gledati Anitu i druge dugonoge ljepotice kako skakuću u kratkim zelenim suknjicama i bodre nas da bučno navijamo za školski tim. Hamilton mi je tada prestala pisati.

Njezino prvo pismo stiglo je već sedmi dan moga boravka u Americi. Još u Osijeku dao sam joj adresu jer mi se američka obitelj, koja me udomila tu godinu, krajem srpnja, dvadesetak dana prije nego što ću krenuti, javila pismom. Tako sam znao adresu i dao je Hamilton.

Na poštanskom žigu vidio sam da je pismo predala upravo onoga dana kad sam u Amsterdamu prvi put u životu sjeo u avion. Možda ga je nosila u poštu dok sam zadivljen promatrao zelena polja nad Irskom i mislio kako bi bilo divno da je i ona sada tu, da joj prepustim mjesto do prozora i hrabrim je kada avion zadrhti i počne poskakivati kao da je na neravnom drumu, a ne u beskraju nebeskog plavetnila.

Drugo pismo bilo je odgovor na moje. Prve zarađene cente potrošio sam na poštansku marku (omotnicu i papir s nekoliko raznobojnih naljepnica s ljubavnim srcima, dala mi je, smijuljeći se, gospođa Lisa), dan nakon dolaska, a žena za šalterom, dok je lijepila marku na omotnicu, pitala me je li daleko ta Jugoslavija.

- Da - rekao sam i tužno se nasmijao, žaleći što nisam u tom pismu, sprešan poput cvijeta u herbariju, ili što me u nekoj poštanskoj vreći ne odvezu do aviona pa da nakon nekoliko dana putovanja stignem kući. Bili su to dani dok mi je Amerika bila strana, dok je još nisam upoznao i zavolio. Pisma moje Sare, moje Hamilton, kako sam je volio zvati, držala su me na životu. Znao sam ih napamet i najviše volio one dijelove, onih nekoliko škrtih rečenica o našoj ljubavi, o tome koliko me voli i s koliko nestrpljenja čeka, uvijek nekako prekratkim i stisnutih, kao na silu uguranih, u duge opise onoga što joj se događa u školi, što se zbiva u gradu i koji filmovi igraju u kinima.

Zadnja rečenica njezinog, kratkog, posljednjeg pisma koje je stiglo pet-šest tjedana prije povratka, bila je misterij koji sam pokušavao razriješiti tijekom mnogih godina svojega života. Kad sam se vratio u Osijek, grozničavo tragajući za Hamilton, i kasnije, na studiju u Zagrebu, pa i poslije toga, kad god bih pomislio na nju, sjetio bih se rečenice čije značenje dugo nisam razumio. Pisalo je:

Život je jedan, a paralela bezbroj.

A onda sam, početkom svibnja koji je bio topao i ugodan, kad je lišće na dvama kanadskim javorima pred mojim američkim prozorom bilo mrkozeleno i ne tako lijepo kao u jesen kad se pretvara u purpur, kao da je zahvaćeno plamenim jezičcima, upoznao Anitu. Sreli smo se u onoj najvećoj srednjoškolskoj dvorani na svijetu, izgrađenoj deset godina prije moga dolaska. Trojans, kako se zvala košarkaška momčad naše škole, igrala je protiv momaka iz obližnjeg Municea. Izgubiti smo. Iako Trojansima nije išlo, Anita se silno trudila, skakućući zajedno s još sedam pom-pom djevojaka, bodreći publiku i igrače da daju sve od sebe. Lepršala je u kratkoj zelenoj suknjici i bijeloj majici, najljepša od svih. Duge noge, ljepše od onih Gocinih s osječškoga korza, prekrasne čvrste grudi koje su prkosile gravitaciji i onaj sneni, nevini izraz lica, nalik na Hamilton, potpuno su me očarali.

Sljedećeg vikenda izašli smo u *drive in* kino. U Americi je bilo lako dogovoriti izlazak s djevojkom, rekla mi je gospođa Lisa, glava moje američke obitelji.

- Dovoljno je da je nazoveš i upitaš želi ti izaći s tobom – objasnila mi je gospođa Lisa uz večeru. Don i njihova dva sina, od kojih je stariji, Doug, tog vikenda došao sa studija iz West Lafayettea, kimali su glavom.

- Tako je to ovdje. Ako želi izaći s tobom, reći će O. K. Ako ne želi, već će naći nekakav izgovor. Ili ti reći da se već dogovorila s nekim. Za drugi izlazak bit će malo teže. Uvjet je da joj se na prvom svidiš – govorio je dvije godine stariji Doug.

U subotu predvečer, veliki crveni Buick zaustavio se pred njihovom kućom. Anita mi je veselo mahnula. Stajao sam na trijemu i činilo mi se da sanjam. Da sam u kinu Slavija, u Osijeku, u Donjem gradu, i da iz tvrde, neudobne drvene stolice gledam film o zbunjenom momku po kojeg, negdje u Americi, stiže raskošna ljepotica u velikom automobilu, kakve smo u to vrijeme – i ljepotice i automobile – mogli vidati samo na filmskom platnu. Suludo, ali gledajući je, onako nestvarno lijepu, imao sam samo jednu želju: da pokraj mene stoji Dujo i, umirući od zavisti, vidi s kim ću u kino.

- Skoknut ćemo da upoznaš moje roditelje. Žele te vidjeti - prenula me.

Unutrašnjost auta mirisala je na lavandu. *Ako postoji nebo* - pomislio sam - *ovaj je anđeo došao odvesti me onamo*. U mojoj glavi već se vrtio film kako ćemo voditi ljubav na stražnjem sjedalu njezina auta, ali da se to dogodi, tada o tome nisam ni sanjao, morat ću pričekati još punih 30 godina.

BILJEŠKA

[*] Sjednica Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije održana na Brijunima početkom srpnja 1966. na kojoj je smijenjen Aleksandar Ranković, šef tajnih službi, poslije čega dolazi do liberalizacije političkog života.

VRBOVA, LJETO 1957.

Kad je otac 1957. otišao u zatvor, a mi otputovali u Vrbovu, majka je, povukavši se u štagalj tik uz djedovu kuću, danima plakala. Otišla bi ujutro, s onim svojim ogromnim trbuhom, očistila štalu, pokupila jaja iz kokošinjca, pomela dvorište i izgubila se. Ja bih sjedio sam u malenoj prostoriji koja je gledala na dvorište, brojeći muhe zalijepljene na muholovku ovješenu o nizak strop. Pod je bio zemljan i baka bi, nakon što ga je svakog jutra poškopila vodom i pomela, otišla u zadrugu okopavati kukuruz. Moj djed, vincilir, već se odavno zaputio u vinograd, s puškom kremenjačom o ramenu. Samo on i ja znali smo da se iz nje ne može pucati. Priznao je to dok smo, u sjeni vinogradske nadstrešnice, na travu prostrli sadržaj zavežljaja što ga je baka tog jutra spakirala; režanj debele slanine s tankim, jedva vidljivim slojem mesa, dvije debele šnite kiselkasta kruha, glavicu luka i bocu vode začepljenu okomkom kukuruza.

Djed bi s vremena na vrijeme, svaka dva-tri sata, s onom kremenjačom o ramenu, obišao vinograd, a onda sjeo ispod nadstrešnice tik do kolibe u koju bismo se sklanjali za kiše. Pleo je sepete od šiba ljeske, pripremajući ih za prodaju na sajmu u Novoj Gradiški, svakoga prvog petka u mjesecu. Tako je zarađivao za duhan koji bi na sajam krišom stizao iz Hercegovine, narezan na fine, tanke rezance. Djed ga je čuvao u platnenoj vreći i svakog jutra, prije polaska u vinograd, pažljivo grabeći duhan s tri prsta, stavljao ga u plosnatu mesinganu kutiju, držeći je iznad vreće da i najmanji komadići, ako padnu iz tabakere, ne završe na podu. Potom bi izbrojio deset listića cigaretpapira i zataknuo ga za unutarnju stranu poklopca tabakere.

Sada je pažljivo, pazeći da se ni komadić ne raspe po zemlji, nad tabakerom stavljao duhan na tanki listić papira, ovlažio rub jezikom i smotao cigaretu. Kad je otpuhnuo prvi dim, pogledavši na srebrni džepni sat i pokazujući rukom dolinu kojom je, povremeno zaklonjen šumom, prema zapadu klizio zelenkasti vlak nalik na metalnu zmiju, rekao je:

- Evo ga Orient-Express. Kasni 12 minuta. Ali, daleko je Pariz, može to nadoknaditi.

A onda me upitao:

- Nedostaje li ti Osijek?

Šutio sam, ne znajući bih li, rekavši istinu, povrijedio djeda.

- Sigurno ti fali - nastavio je djed. - U gradu je sve drugačije, življe, zanimljivije. Vrbova je uspavano selo. Ali vidiš, nismo baš na kraju svijeta. I kroz malu Vrbovu prolazi Orient-Express.

Prve bobice grožđa već su počele sazrijevati i djed bi nakon obilaska vinograda, s trsova na rubu najizloženijih suncu, donio prve grozdove crvene plemenke. Zobao sam i šutio, gledajući vlak kako se gubi u ravnici. Grožđe je bilo slatko i toplo, kao rastopljeni med u šalici čaja.

- Najviše mi fali Drava - rekao sam.

Onda smo dugo šutjeli i djed i ja, a kad je ustao i ponovo otišao obići vinograd, zajecao sam. Znao sam da ga neće biti bar pola sata, možda i duže ako ode do potoka nasjeći ljeskove grančice. U početku sam plakao tiho, a kako je djed odmicao, sve glasnije, i kad se izgubio iz vidokruga, više se nisam suzdržavao. Bilo mi je žao majke koja je oplakala svako jutro i ronila suze skrivajući se u štaglju, kao i ja sada pred vinogradskom kolibom. Zato bih s djedom i odlazio u vinograd, samo da je ne vidim onako uplakanu, crvenih očiju, kao da je danima stajala na studenom vjetru, kad zimi zapuše sa sjevera, iz dubina mađarskih pustara. Ali svejedno, znao sam da plače, jer kad bismo se djed i ja predvečer spustili niz brdo i kroz njive djeteline ušli u dvorište, majka bi, natečenih očiju, stajala pred vratima i prala čađavi cilindar uljne lampe. Pomilovala bi me po glavi, poljubila i naslonila na svoj ogromni trbuh, a oči su joj bile obrubljene crvenkastim i modrim kružnicama, kao da ih je nacrtala namočenim krep-papirom, onako kako smo se mi djeca šminkali za poklade.

Nisam volio Vrbovu. Manjkala mi je moja Donjodravsko obala, miris bagrema i jutarnja izmaglica nad rijekom, kamo bih otišao izjutra čim se probudim. Volio sam sjediti uz Dravu, gledati vodu kako teče i odraz oblaka u njoj, nalik na brdašca snijega, na velike bijele kugle sladoleda.

Vjerojatno sam, licem zagnjurenim u meku travu, plačući zaspao. Prenuo me dodir po tjemenu i kad sam otvorio oči ugledao sam sijedu djedovu glavu.

- Probaj - rekao je i tutnuo mi pod nos velik, suncem ugrijan grozd. - Pogledaj kako su krupne bobice; ne zovu ga uzalud volovsko oko.

A kad sam uzeo grozd i zagrizao prvu bobu, djed upita:

- Plakao si?

Jeo sam grožđe i silno se trudio suspregnuti suze, ali su se zakotrljale.

- Tata nije zapalio tvornicu - rekao sam plačući, a suze su se slijevale niz lice i naušnicama sam osjetio njihov slani okus koji se miješao sa slatkim sokom grožđa. - Prokleta tvornica. Zbog nje je tata u zatvoru, zbog nje majka stalno plače, zbog nje smo napustili Donjodravsku.

Djed je šutio i gledao prema dolini kojom je upravo prolazio vlak.

- Može li se popraviti tvoja puška?

- Sve se može popraviti - odgovorio je djed pogledavši pušku. - Nosili su je iz zadruge u Zagreb nekom starom majstoru, ali je popravak bio previše skup, pa su odustali. Zašto pitaš?

- Htio sam je posuditi da oslobodim tatu iz zatvora.

Djed se primaknuo i zagrlio me. Ali umjesto da se smirim, još sam jače zaplakao. Privinuo sam se uz djeda i gledao u zemlju. Nisam htio da vidi moje suze. Kapale su i razlijevale se po travi i taj komadić tratine izgledao je kao poprskan jutarnjom rosom. Djed mi je rukom brisao suze. Prsti su mu mirisali na duhan.

- Mama će roditi za koji dan. Kad se malo oporavi, natrag ćete u Osijek. I ponijet ćete onog najvećeg purana što se šepuri po dvorištu. Zavezat ću mu krila i noge, strpat ćemo ga u sepet pa će i on s vama u Osijek. Odnijet ćete ga advokatu i on će napisati molbu za pomilovanje, pravo na maršalat.

- Na maršalat?

Nisam znao tu riječ, ali zvučala je moćno i osjećao sam da iza nje stoji nešto važno i veliko.

- To onda dobije drug Tito. A advokat će napisati da tata nije zapalio tvornicu. I da ga puste iz zatvora, jer tvoja mama ima dvoje djece i mora se brinuti o njima pa ne može raditi u tvornici. A dok iz maršalata ne stigne odgovor, s vama će u Osijek i teta Mara. Ona će raditi dok mama ne bude mogla. A kad se tata vrati iz zatvora, opet će sve biti kao prije.

- Učili smo u školi da je drug Tito jako dobar.

Djed je šutio. Pažljivo je smotao cigaretu, povukao dim i nasmijao se. Ne odgovorivši na pitanje, prešao je na drugu temu.

- Jesi li vidio vlak koji je prošao maloprije? To je putnički Zagreb – Beograd. Taj staje u Vrbovi. Njime ćete do Vrpolja. Tamo presjedate pa u Osijek.

*

- Eno ga, dolazi!

Djed je prstom pokazao uz prugu koja se u blagom zavoju, u daljini, gubila iza polja kukuruza. Bio je sam kraj kolovoza i lišće na stabljikama kukuruza već je počelo žutjeti. Zakoračio sam na tračnice, ali nisam vidio vlak.

- Pogledaj gore, onaj sivkasti oblak. Sad će se, za koji tren, iza kukuruza pojaviti i parnjača – rekao je i na rame podignuo vreću brašna koja je do tada ležala na peronu.

Mama je držala sestricu umotanu u bijeli jastuk. Spavala je. Samo joj je, ispod lagane ružičaste dekice, virila ćelava, rumena glavica. Teta je nosila onaj naš veliki kovčeg koji smo ponijeli iz Osijeka i dva sepeta. Jedan je bio pun krumpira, drugi graha i mrkve i na vrhu nekoliko glavica kupusa. A ja sam se brinuo o sepetu s puranom koji se svako malo ljutito glasao, pokušavajući osloboditi se špage kojom su mu bila zavezana krila i noge. Kad smo ušli u vlak i kad nam je djed mahnulo, sjeo sam do prozora i pogledao prema brdu; vinogradska kućica odakle smo promatrali vlakove bila je malena poput kutije žigica.

Pred Osijekom, mama je zaplakala. Čim je vlak stao, mene je obuzela sreća što se vraćamo u Donjodravsku, pa kad smo, u prvi suton, izišli iz tramvaja, osjećao sam kako mi srce bubnja. Činilo mi se, u samom grlu. Kao da sam progutao pticu koja želi izletjeti. Vukao sam sepet s puranom, premještajući ga iz jedne ruke u drugu ruku i hodao ispred tete i mame, ulicom koju je omama zvala Hutlerovom, bez obzira na to što je na kućama, na njezinu kraju i početku pisalo: *Ulica Nikole Demonje Karaule*.

Sutradan, teta i ja pješke smo otišli u Gornji grad i u zgradu preko puta suda odnijeli purana advokatu. Nosili smo ga u onom djedovu sepetu, svatko držeći jednu stranu ručke. Dok su teta i advokat razgovarali, ja sam sjedio u predvorju i čuvao purana. Na povratku, teta mi je rekla kako je advokat uzeo sve podatke i kako će još ovoga tjedna pisati molbu za pomilovanje, poslati je u maršalat, i kako vjeruje da će tatu pustiti iz zatvora.

- Sigurno će nam odgovoriti – rekla mi je teta dok smo se bez purana vraćali kući. – Advokat kaže da uvijek odgovore.

Nekoliko dana nakon povratka u Osijek počela je nastava, pa bih, kad je moj razred bio u popodnevnoj smjeni, cijelo jutro čekao poštara nadajući se pismu iz maršalata. A kad bih u školu išao ujutro, trčao bih nakon nastave da se što prije vratim kući i još s vrata upitao mamu:

- Je li stiglo pismo iz maršalata?

Odgovor je uvijek bio isti.

OSIJEK, 1966.

Kad se otac 1965., nakon osam godina odležanih u zatvoru, jednoga svibanjskog popodneva vratio kući, mislio sam da ćemo opet biti sretna obitelj. Mislio sam kako ćemo o svemu razgovarati danima jer kad bih oca u rijetkim prilikama posjetio s majkom u maloj zagušljivoj prostoriji zatvora u Lepoglavi, gdje bismo se gledali kroz debelo staklo – umašćeno dodirima usnica i znojem s mnogih dlanova – govoreći u maleni okrugli otvor kroz koji se nije mogla ugurati ni ping-pong loptica, rekao je da pamtim sve što se događa i da ćemo o tome dugo i potanko razgovarati kad se jednom vrati. Ali tog popodneva, kad se suh i uspravan, poput borova trupca, napokon vratio, razgovor smo završili za desetak minuta i nikada se više nismo vraćali onome što je prošlo.

Mučilo me što s ocem nisam mogao uspostaviti nikakvu bliskost. Više od polovine mog dotadašnjeg života – kada se vratio bilo mi je 15 godina – on je proveo u zatvoru. U svibnju 1965. došao je kući. Bio je utučen, mučaljiv i zamišljen i nikada prvi ne bi započinjao razgovor. Ni s majkom ni sa mnom. Odgovori su mu bili kratki i kao da je svaku riječ tri puta pažljivo odvagnuo, rastajući se s njom teško i nevoljko, poput škrtca kad iz novčanika vadi sitniš.

Isprva sam ga doživljavao kao gosta koji će nakon nekoliko dana otići. Navikao sam živjeti s majkom i sestrom i nekako sam se osjećao glavom obitelji. Jedini muškarac u familiji. Kad je trebalo donijeti kakvu odluku, majka bi se posavjetovala sa mnom.

- Mislila sam kupiti drva ovaj mjesec. Sad su jeftinija nego što će biti u jesen – znala bi reći, bojažljivo i plaho, dok smo sjedili u dvorištu, u raskošnom hladu oraha u čijoj su krošnji vršljale grlice.

Majka je imala potrebu podijeliti s nekim svoje brige, a meni se činilo kao da želi moj savjet.

- Da – rekao sam. – Bilo bi dobro da već sada osiguramo ogrjev. Bolje je nego čekati jesen.

Ili:

- Sestrici će trebati sandale. Gospođa Lehota jeftino će mi prodati gotovo nove, koje su njezinoj Đurđici sada premale. Što misliš, da ih kupim?

- Da – rekao bih. – Sestrici su potrebne sandale.

Otkako se otac vratio iz zatvora, majka me više nije pitala za savjet. O tome je razgovarala s ocem. Ja bih pod orahom sada sjedio sam. Bio je kraj svibnja, ali miris rascvjetalih bagrema još se širio ulicom.

Čuo bih, kroz otvoren kuhinjski prozor, kako razgovaraju.

- Dado završava osnovnu. Morali bismo odlučiti što dalje – rekla je majka.
- Neka upiše tehničku školu. Ili izuči kakav zanat.
- Spominjao je gimnaziju.
- Gimnaziju? – začudio se otac. – A što će kad završi?
- On to želi.
- Ne znam hoćemo li mu poslije moći priuštiti studij.
- Jako želi u gimnaziju.
- A s gimnazijom, što može? Teško da bi dobio i posao činovnika.

Da je otac još bio u zatvoru, u Lepoglavi, o tome bismo odlučili majka i ja. Držala bi mi ruku na ramenu u sumrak, dok bismo sjedili na drvenoj klupčici bez naslona, u dvorištu ispod orahove krošnje.

- Jesi li siguran da želiš najesen upisati gimnaziju? – upitala bi.
- Jesam. Razgovarao sam o tome s razrednikom i misli da je to najbolja odluka.
- Dobro – složila bi se majka. – Neka tako bude.

Sada, ništa me više ne bi pitala.

Četiri dana nakon očeva povratka iz zatvora, moj razrednik, profesor matematike Josip Krmpotić, nakon šestoga, posljednjeg sata, sazvao je razredni sastanak. Mirisala je topla proljetna večer i svi smo jedva čekali da završi nastava, da se u prvom sumraku razletimo na sve strane, poput kokica kad pršte iz vrele tave. Nije nam se ostajalo u školi, ali razrednik je rekao da moramo izabrati jednoga među nama koji će nositi Titovu štafetu i trčati dijelom Bulevara JNA prema Trgu slobode. Taj dio trase, tristotinjak metara, pripao je našem razredu, govorio je razrednik.

- Imamo veliku čast što je ove godine naš razred dobio priliku da jedan učenik nosi Titovu štafetu. Kao što svi znadete, ta štafeta, izraz ljubavi naše omladine prema drugu Titu, kreće iz njegovog rodnog mjesta, iz Kumrovca, i bit će mu uručena na Dan mladosti, njegov rođendan, u Beogradu. Proći će kroz tisuće ruku, a ove godine čast da nosi štafetu imat će i jedan učenik našeg razreda, osmog B. Tako je odlučeno na nastavničkom vijeću, a nama prepuštena odluka tko će to biti. Prije nego što nekoga predložite, napominjem da treba izabrati najboljeg omladinca i odličnog učenika, nekoga tko je uzor, tko može biti primjer ostalima. Pa eto, koga predlažete?

U razredu je nastao tajac. Neki su sagnuli glave, plašeći se valjda da ih razrednik ne prozove, drugi zvjerali uokolo kao da odvaguju koga će predložiti. A onda je Ružica iz druge klupe do prozora podigla dva prsta i zacvrkutala:

- Ja predlažem Petru. Odlična je učenica i svima je prijateljica.

- Dobro - rekao je razrednik. - Ima li još prijedloga?

- Ima.

Svi su se okrenuli prema Ratku u posljednjoj klupi.

- Predlažem Dadu... ovaj, Dragu. Dragu Keniga. Ima sve petice, odlično igra nogomet i uvijek mi šapće kad nešto ne znam.

Svi su prasnuli u smijeh, samo sam ja ostao ozbiljan i zbunjeno pognuo glavu osjećajući kako mi krv nadire u lice. Tijelom mi je prostrujala toplina, a onda sam počeo drhtati kao da me šiba ledeni sjeverac kad zimi zafijuče u golim granama bagrema, na vrhu dravskoga nasipa.

- Ima li još prijedloga? - pitao je razrednik.

Htio sam predložiti Martu, ali sam se bojao da će mi glas drhtati, pa sam se skupio u klupi, nastojeći biti što manje vidljiv.

- Dobro, ako više nema prijedloga, onda ćemo glasati - rekao je razrednik. - Tko je za Petru neka digne ruku.

Prošetao je između redova klateći se s noge na nogu.

- Četrnaest. Četrnaest glasova za Petru.

Sada sam ja na redu. Stisnuo sam se u stolici i najviše bih volio da sam mogao propasti u zemlju, nestati bez traga. Od nas 32 u razredu, 14 ih je glasalo za Petru. Znao sam, dobit ću manje glasova, a onda će Gordan i Marin jedva dočekati da me zadirkuju.

- *Pobijedila te Petra, koja svima ide na jetra* – rugat će se danima, pod svakim školskim odmorom.

- Tko je za Ratkov prijedlog?

Razrednik je ponovno prošetao između redova školskih klupa, podignuta kažiprsta, brojeći ruke u zraku.

- Osamnaest! Bravo, Kenig, ustani da te svi vide.

A mene je oblio hladan znoj i bojao sam se da će mi se zavrtjeti u glavi ako ustanem.

- Eto, Kenig, pripala ti je ogromna čast. Ti ćeš, u ime cijeloga našeg razreda, našega osmog B, ponijeti Titovu štafetu i svi će ti pljeskati, a možda ti i fotografija izađe u novinama.

Otac i majka samo su se pogledali i ništa nisu rekli kad sam im se, došavši kući sav ushićen, pohvalio kako ću nositi Titovu štafetu. Večerali smo šutke.

Sutradan, dok smo prije prvoga sata brbljali u razredu čekajući nastavnicu biologije, Gordan i Marin došli su, cerekajući se, do moje klupe.

- Draži su nam kruh i pašteta nego tvoja Titova štafeta – pjevali su uglas na opću radost cijelog razreda. Ali, istoga časa kad je u razred banula stroga profesorica biologije, Mila Račić, zanijemjeli su i u tren, u stavu mimo, našli se u svojim klupama.

- Kenig, javi se direktoru! – rekla je profesorica Račić, tresnuvši razrednim imenikom o stol.

- Ali, ja nisam ništa skrivio. Nisam ništa pjevao – procijedio sam kroz zube, tresući se od straha.

- Čuo si što sam rekla – izderala se. – Tutanj!

Šmugnuo sam u hodnik, bojeći se da me onim imenikom ne tresne po glavi, kako je ponekad znala činiti kad bi nekoga od učenika, dok je ulazila u razred, zatekla izvan klupe. Što li ću sada reći direktoru i kako ću objasniti da nisam ja, nego da su Gordan i Marin pjevali onu pjesmu o pašteti i Titovoj štafeti? Jedva sam smogao snage pokucati na vrata direktorove

sobe, a kad se s druge strane zaorilo – *daaa* – srce mi je skočilo u grlo.

– Slušaj, Kenig – rekao je odlučnim glasom direktor Stjepan Soldo, gledajući me preko debelih okvira naočala. – Moramo razgovarati o Titovoj štafeti.

Kako li je već saznao, pomislio sam i taman kad sam izustio kako se ja nikada ne bih rugao štafeti i da mi je velika čast što će, poput tisuća najboljih omladinaca diljem zemlje, Titova štafeta biti i u mojim rukama, direktor je spustio dlan na moje rame i nastavio:

– Ti si dobar učenik i pravi si omladinac, i zato ćeš razumjeti ovo što ću ti sada reći. I poslušat ćeš me, bez puno pitanja. Dobro? Sutra na tjelesnom, pitao sam vašeg nastavnika pa znam, igrat ćete nogomet. U jednom trenutku kada budeš dobio loptu i kada te napadne protivnički igrač, past ćeš i praviti se da si uganuo nogu, da te jako boli, toliko da nekoliko minuta nećeš moći ustati. Šepat ćeš i reći nastavniku da dalje ne možeš igrati, pa ćeš sjesti na klupu, uz rub igrališta i dočekati kraj sata. A poslije, sve ćeš vrijeme šepati i sutradan reći razredniku da te noga i dalje boli i da se bojiš kako u ponedjeljak nećeš moći nositi Titovu štafetu. Reći ćeš to pred cijelim razredom, jasno i glasno, a on će onda odrediti da umjesto tebe trči Petra. Jesi li razumio?

Gledao sam direktora i ništa nisam shvaćao. Dlanom me triput potapšao po ramenu i ponovio glasom u kojem se osjećala toplina:

– Jasno?

Ništa nisam odgovorio.

– Pametan si i razumjet ćeš. Otac ti se prije nekoliko dana vratio iz zatvora. Znaš zašto je ondje bio. Ti nisi kriv za to, djeca ne trebaju ispaštati grijeha očeva, ali ipak, znaš, ne bi bilo zgodno da pored toliko dobrih omladinaca u našoj školi baš ti носиš Titovu štafetu.

Razumiješ? I kad sam od tvog razrednika čuo da su te izabrali, odlučio sam te zaštititi. Ovo znamo samo ti i ja. Nitko više. Ozlijedio si se na tjelesnom, ne možeš trčati ni nositi štafetu i nitko te neće pitati ni za oca ni zašto je bio u zatvoru. On je svoje odslužio, odužio se državi, ali znaš kakvi su ljudi. Netko bi se toga sjetio i nastao bi problem, a onda bi ti bio žrtva.

Ovako, sve smo riješili. I ponavljam: to znamo samo ti i ja. Dobro?

Kimnuo sam i spuštene glave napustio direktorovu sobu. Na putu kući, kad sam iz Zmaj Jovine skrenuo u Donjodravsku i kad me nitko nije vidio, vukao sam desnu nogu i vježbao šepanje. Sutradan, dok smo na tjelesnom igrali nogomet, nakon sudara s Gordanom, pao

sam i počeo se previjati na terenu. Od tada sam, sljedeća dva dana, vukao nogu, pa razredniku rekao da neću moći trčati štafetu. I zaplakao sam, ne zbog toga što je neću nositi, nego što sam morao lagati, kako bih zaštitio i oca i sebe. A kad su mi Gordan i Marin, toga dana na kraju nastave, dok smo svi u razredu trpali knjige u torbe i navlačili cipele, prišli i zapjevali:

- *Kakva šteta, kava šteta, propade ti Titova štafeta* - u grlu sam osjetio gorčinu, kao kad sam u prvom osnovne pio čaj od pelina, koji mi je omama skuhala jer me bolio trbuh, a ona mislila da imam dječje glistice.

Došao sam kući i rekao kako neću trčati štafetu. Majka je šutjela, a otac je rekao:

- I bolje je tako.

A ja sam se osjećao mizerno, jadno i bezvrijedno, bio sam na rubu plača i borio se svom snagom da ne zaridam i još se više ponizim.

I tada sam odlučio.

Ušao sam u sobu i dok su otac, mati i sestrice završavali večeru, između desetak knjiga s police uzeo *Kraljevića i prosjaka* u kojoj sam čuvao dvije novčanice od sto dinara. Jednu sam zaradio unoseći susjedima ugljen u drvarnicu, drugu ubacujući pijesak u zaprežna kola s gomile na dravskoj obali. Nisam imao novčanik pa sam ih pažljivo savinuo i stavio u džep košulje, misleći da su ondje najsigurnije. Išuljao sam se iz kuće i spustio niz blagu strminu prema industrijskoj željezničkoj pruzi koja je vodila do obližnje Tvornice koža, zbog koje je moj otac godinama robijao. Čuo sam u daljini parnjaču i znao da dolazi po desetak praznih teretnih vagona koji su još od jučer ondje stajali. Jedan vagon imao je maleni zatvoreni prostor nalik na stražarsku kućicu, mjesto koje je od kiše i vjetra štitilo željezničara, pratitelja vlaka. Popeo sam se, zatvorio vrata, sjeo na drvenu klupčicu i čekao.

Danima sam razmišljao kako ću to učiniti; sada je došao taj trenutak. Osjećao sam se duboko poniženim što sam morao glumiti da hramam i lagati kako ne mogu trčati i nositi Titovu štafetu, samo zato jer je direktor mislio kako to ne zaslužujem zbog oca.

Lokomotiva je blago udarila u prvi vagon, pa su se ostali, jedan po jedan, pokrenuli poput domina u nizu. Čuo sam željezničara kako pištaljkom daje znak strojovođi. Željezni kotači su zaškripali i vlak je krenuo. Srce mi je udaralo od straha i uzbuđenja. Bježim od kuće! Kamo? Ne znam.

Za petnaestak minuta vlak je stao i kroz pukotinu na vratima vidio sam obrise glavnoga željezničkog kolodvora. Nekoliko ljudi, vjerojatno željezničara, razgovaralo je na teretnom peronu. Bojao sam se da će netko od njih otvoriti vrata iza kojih sam se šćućurio. Nisam znao što ću reći ako me nađu. Možda ću proći samo s fliskom, možda će me zadržati i pozvati miliciju. Pomislih kako bi bilo najbolje da polako otvorim vrata, izmigoljim na peron i vratim se kući.

Mrak je zaogrtao grad, vjerojatno me ne bi primijetili. Taman kad htjedoh otvoriti vrata, kotači zaškripaše, a vagoni lagano udariše jedan o drugi. Prikopčali su ih još nekoliko i parnjača se promuklo oglasila, poput trube u kakvom raštimanom vatrogasnom orkestru. Krenuli smo. Bježao sam od kuće, od doma u kojem me više nitko ništa nije pitao, čak ni kad se radilo o stvarima koje se tiču mene.

Otac koji se nakon osam godina vratio iz zatvora bio je posve drugačiji od onoga kakvog sam ga pamtio. Tih nekoliko tjedana od povratka, znao je satima sjediti i šutjeti, buljeći nekamo ispred sebe, kao da gleda kakav film koji vidi jedino on. Zamišljeno je pušio i polagano odbijao kolute dima. Kad sam ga jednom pitao kako je bilo u zatvoru, ništa nije rekao, samo je nekoliko puta kimnuo glavom i duboko uzdahnuo. Njegovo tijelo, suho kao u beduina, isušilo je i njegov duh.

Boljela me njegova šutnja. Poput zarazne bolesti za koju nema lijeka, kao da je prešla i na majku. Nekad razgovorljiva i vedra, sada se uvukla u sebe, zatvorila poput školjke, i kad bih je nešto pitao, odgovarala je kao i otac: najkraće što je mogla. Više joj nisam bio potreban. Više me ništa nije pitala.

Vlak je milio ravnicom, polagano gutajući kilometre i tonući u sve gušći, ljepljivi mrak. Kroz pukotinu na vratima vidio bih, s vremena na vrijeme, željezničke stanice poprskane škrtim, škiljavim, žutim svjetlom. Znao sam kada dolaze, jer se sirena parnjače oglasila prije svakog ulaska u stanicu. Ali nisam uspijevao pročitati imena mjesta kroz koja smo prolazili. Otvor na vratima bio je premalen, a bojao sam se odškrinuti ih da me netko ne opazi.

Postajalo je svježije. U košulji kratkih rukava, iznošenim lanenim hlačama i sandalama, drhturio sam na oštrom zraku što ga je parao vlak.

Probudila me škripa kočnica i udarac vrata kabine vagona u kojoj sam zaspao. Razdanilo se i trebalo mi je nekoliko trenutaka da shvatim kako je brkati čovjek koji bulji u mene željezničar.

- Mora da si pošao u Ameriku - rekao je zlokobno se smijuljeći. Uhvatio me za nadlakticu i stisnuo toliko da je rukom prostrujala oštra bol. - Ajmo sad do milicije da ti pregledaju pasoš. I udare pečat.

Povukao me snažno, zateturio sam i umalo se opružio po krupnom tucaniku uz željezničku prugu. Držao me čvrsto, nisam ni pokušavao pobjeći. Prešli smo nekoliko kolosijeka i uputili se prema željezničkoj stanici. Latinicom i ćirilicom pisalo je: *Vinkovci*.

- Ovaj je krenuo u Ameriku - rekao je željezničar milicajcu koji je iz masnog papira jeo burek. - 'Ajde vidi je l' mu pasoš u redu, pa mu udari pečat.

Gurnuo me u skućenu prostoriju, procijedivši kroz zube nešto slično osmijehu. Milicajac me promatrao. Nastavio je jesti burek, polako, mljackajući, kao da ne postojim, kao da me nema. Kad mu je posljednji zalogaj kliznuo niz grlo, smotao je zamašćeni papir, pokupio mrvicu sa stola i hitnuo ga u plastični plavi koš. Jezikom je oblizao zube, prvo gornje, pa donje, izvadio cigaretu, kresnuo šibicu i povukao dim. A onda je ustao, prišao mi i ništa ne pitajući, priljepio mi vruć šamar. Zateturio sam i umalo pao. Briznuh u plač, ne od bola, nego od srama i poniženja.

Dva sata poslije, na peronu osječškoga kolodvora dočekala me majka. Bila je uplakana i poljubila me čim je milicajcu, koji me dopratio iz Vinkovaca, potpisala nekakav papir. Putem do kuće smo šutjeli. Mama bi povremeno bijelim rupčićem brisala suze.

- Bojali smo se za tebe - rekla je. - Ni otac ni ja nismo sklopili oka cijelu noć.

Četiri godine poslije, kad sam išao po američku vizu i u Vinkovcima izišao iz putničkog vlaka, čekajući brzi za Beograd, prošao sam pokraj vrata na kolodvorskoj zgradi na kojima je pisalo *Milicija*. I dok je brzi vlak tutnjeći ulazio u stanicu, viknuo sam iz sveg grla, znajući da me milicajac na peronu ne može čuti:

- Idem u Ameriku! Idem u Ameriku!

Kad je vlak krenuo, stajao sam na otvorenom prozoru iznenađen vlastitom hrabrošću: isplažena jezika gledao sam istoga onog milicajca koji mi je onomad opalio vreo šamar. Ugodni vjetrić hladio je moj isplaženi jezik.

OSIJEK, OŽUJAK - TRAVANJ 1980.

Doktor Zobundžija, prijatelj moga oca – poznavali su se još iz osnovne škole jer su živjeli u istom dijelu grada i zahvaljujući zajedničkoj strasti, ribolovu, ostali prijatelji bez obzira na to što je jedan bio ugledan liječnik, a drugi običan bravar – pozvao me u malu ordinaciju Doma zdravlja, dok sam u hodniku, prepunom pacijenata, čekao na očeve doznake za bolovanje. Svjetlo je bilo prigušeno i doktor je uzeo veliku snimku očevih pluća pa je približio svjetlećem ekranu.

- Pogledaj – rekao je. – Kao da mu je netko sačmaricom pogodio pluća.

Pacijentima se tada još nije govorilo da imaju rak. Doktor Zobundžija valjda je procijenio da ja to moram znati; bilo mi je trideset godina i to sam sigurno mogao podnijeti lakše nego mati ili sestra, o mlađem bratu da i ne govorim.

Ispod blago savijenih očevih rebara, paralelnih svijetlih trakica na negativu filma, nazirala su se pluća. Doktor Zobundžija načinio je odličnu usporedbu: bila su izrešetana, kao da je netko u njih ispalio kuglice olova iz lovačke puške.

- Metastaze su se raširile. Dva, možda još tri mjeseca života – rekao je.

Spoznaja da će otac uskoro umrijeti kao da je u meni razbudila zatomljene osjećaje. U malo vremena koliko je ostalo želio sam se zbližiti s njim, nadoknaditi sve one godine razdvojenosti, vrijeme koje je proveo u zatvoru, a zatim još teže razdoblje, kad se iz njega vratio, u proljeće 1965. Od trideset svojih godina, dvadeset tri proveo sam bez oca. Osam je bio u zatvoru, sljedećih petnaest na slobodi. Ali zatvor je ostao u njemu. Nije ga mogao istjerati. Nikad. Nikako.

Otac kakvog sam pamtio iz ranog djetinjstva umro je 1957. Sada će umrijeti drugi put i više neće biti prilike da ga ikada išta više pitam, neću moći s njim razgovarati kao otac sa sinom i razgovarati o svemu o čemu sinovi razgovaraju s očevima. Pamtio sam ga iz onoga prvog njegova života, vedrog i nasmijanog, nikad umornog, nikad neraspoloženog. Vukao me sa sobom kamo god je išao, na pecanje, branje trave za naše kuniće, u potragu za rimskim novčićima kad bi se Drava povukla i razgolitila svoje obale, u posjete muzeju za nedjeljnih prijepodneva, na matinee u donjogradskom kinu Slavija ili krpanje lonaca susjedima, koji bi ga vječno vukli za rukav zanovijetajući da im popravi ovo ili ono. Kao da je intuitivno osjećao

da mi mora pružiti što više, posvetiti mi svoje vrijeme, dijeliti sa mnom svaki dan.

Bio je blag, strpljiv, pažljiv.

Jednom, kad me mati obukla za nedjeljnu misu u kratke bijele hlačice koje su se kopčale na tregere, a ja izašao na ulicu da se još malo igram dok se ona ne odjene i počeshlja, sjurio sam se niz nasip i začas stvorio na obali. Susjed je upravo oblagao čamac slojem rastopljenog katrana. Sjeo sam na kamen i zadivljeno promatrao kako vješto premazuje stijenke čamca. Uživao sam u vonju katrana, podsjećao je na meni omiljeni miris paste za obuću, zbog čega sam s uživanjem čistio svoje jedine cipele pa su uvijek bile besprijekorno izglancane. Ali kad sam ustao, misleći kako je bolje da majku čekam pred kućom kako ne bih zaradio flisku, pozdravio susjeda i krenuo se verati uz nasip, rekao je:

- Sjeo si u katran.

Okrenuo sam se. Na stražnjici je bila mrlja katrana veličine kovanice. Oblio me znoj. Vidi li majka da sam umazao hlače, ne ginu mi batine. Mislio sam kako ću na putu do crkve nekako držati ruku na stražnjici, da majka ne vidi mrlju. A onda, kad završi misa i kad krenemo kući, trčkarat ću ispred nje, pa kad spazi fleku na hlačicama, reći ću da sam vjerojatno sjeo na nešto u crkvenoj klupi. No, probavši hodati držeći dlan na stražnjici, shvatih da ću tako još više privući njezinu pažnju.

Bio sam očajan.

Otac je stajao pred kućom i odmah ugledao mrlju na hlačama. Pogledao je izbliza i kimnuo glavom.

- Brzo u dvorište - rekao je. - Stani ispod oraha i čekaj me. I pazi da te mama ne vidi.

Vratio se s bijelom krpicom na kojoj je bio grumičak svinjske masti. Presavio me preko koljena, kao da ću dobiti dvadeset pet po turu. Trljao je krpicu po mojim hlačama na mjestu gdje je bila mrlja, a onda me postavio na noge i pokazao mi kako je do maločas, poput snijega bijela krpica, u sredini, ondje gdje je bila svinjska mast, imala crnu mrlju.

Kad se vratio iz zatvora, siguran sam, više na mojoj odjeći ne bi primijetio ni mrlju veličine glave. Uvukao se u sebe, uvijek u potrazi za osamom, nekim kutkom gdje ga nitko neće vidjeti i ništa neće pitati, gdje će biti prepušten svojim mislima, kojima nitko nije imao pristupa.

Jednom ili dvaput pokušao sam razgovarati s njim, ali uvijek bi zapelo, kao kola u masnu blatu. Odgovarao bi s *da* ili *ne* ili dugo šutio pije nego što bi iscijedio kakvu kratku, jednostavnu rečenicu: subjekt, predikat, ponekad objekt i tek iznimno priložna oznaka.

Godinu kasnije, u dragom gimnazije, upoznao sam tri godine starijeg Duju. Sve o čemu nisam mogao razgovarati s ocem, mogao sam s njim. Dujo je uskoro shvatio moj problem s ocem. Pričao sam mu kako se otac promijenio nakon zatvora, kako je postao drugi čovjek, stranac koje se uselio u našu kuću i poremetio sklad između mene i majke. Jednom ili dvaput pitao me mislim li da je otac stvarno zapalio Tvornicu koža ili su mu to podmetnuli. Nisam odgovorio, jer nisam znao.

Razgovori s Dujom i tri godine razlike među nama koje su mi tada izgledale jako, jako puno, njegovo shvaćanje života, način na koji je rješavao probleme i njegova hrabrost da se izloži neprilikama svake vrste ako je pred sobom imao zapreke ili cilj, silno su mi godili. Dujo je to osjećao; prijala mu je moja ovisnost o njemu. Poznanstvo s Dujom, njegove ideje, nepodopštine, njegova otvorenost i snalažljivost, osobito lakoća kojom je osvajao djevojke, bilo je moćan kvasac koji je činio da naše prijateljstvo buja.

Otac mi je sve manje falio, prepustio sam ga njegovoj želji za samoćom, njegovoj mučaljivosti, vječnoj zamišljenosti i odsutnosti. Bilo bi glupo reći da sam oca zamijenio Dujom. On, Dujo, ispunio je prazninu koju sam osjećao, prazninu koja je bila duboka, nesavladiv ponor iz kojeg se nisam znao iskobeljati.

Od dana kada sam saznao da je otac neizlječivo bolestan, puno sam vremena provodio uz njegovu postelju. Nekada bih samo sjedio uz njega, uzevši jednu od knjiga s noćnog ormarića, čitajući kao i on, na neudobnoj stolici koju sam donio iz kuhinje. Bilo je desetak knjiga na ormariću; znao sam da ih otac neće stići sve pročitati. Tim više što bi često odložio knjigu, pa gledao u strop, ili zadrijemao kad bi ga popustili bolovi.

Prvih smo dana teško započinjali razgovor. Uglavnom, vodio se oko njegove bolesti. Pitao me što je rekao liječnik, a ja bih, s knedlom u grlu, odgovarao kako će sve biti dobro, da je u pitanju rijetka plućna bolest koja se polagano povlači, da treba vremena.

Gledao me svojim žućkastozelenim očima iz kojih je kiptjela želja za životom. Bilo mu je samo 55 godina. Znao je da lažem, čitao sam to iz njegova pogleda. No, možda mu je tako bilo lakše, lakše da ne čuje istinu koju je, siguran sam, nepogrešivo osjećao. Jednu njegovu osobinu kasnije ću prepoznati u sebi: teško se suočavao s istinom, draža mu je bila

neizvjesnost.

- Kad ozdravim (nije rekao: ako ozdravim) otići ću u mirovinu. Nije taj posao više za mene. Pluća su mi puna staklenog praha, gutao sam ga godinama u pogonu za emajliranje kada. Kupit ću aparat za zavarivanje i izrađivati stalke za cvijeće. Traže ih, uz mirovinu bih mogao i dobro zaraditi - rekao je jednoga jutra, kad je majka, posluživši kavu, napustila sobu.

- To je dobra odluka - reko.

U sjećanju mi bljesne slika oca kako švasaparatom pažljivo siječe metalnu prečku na stupu u koji se zavukao Zdravko, moj prijatelj iz djetinjstva, kojeg smo, jer se u trenu znao uzverati uz svako drvo, zvali Vjeverica. Zaglavio se u stupu koji je pridržavao sajlu i čelično uže, s druge strane zakačeno za kompu,[1] nadomak našoj kući na Donjodravskoj obali. Zbog toga su ga optužili za sabotazu. Tvrdili su kako je htio srušiti stup i onemogućiti da kompa spaja dvije dravske obale, osječki Donji grad i Derfl,[2] kako smo zvali selo na drugoj strani rijeke. Optužba za pokušaj sabotaze bila je jedna od nepravdi koje su oca stizale sve dok nije završio u zatvoru.

Drugi dan, nakon nekoliko žlica variva koje je jedva progutao, pomogao sam mu da se nasloni na veliki pernati jastuk.

- Kao da mi je danas nešto bolje - rekao je. - Možda bih mogao do dvorišta pogledati jaglace. Mati kaže da su procvjetali. Ili, možda, da pričekam do sutra.

Najviše je volio prisjećati se naših odlazaka na Staru Dravu, podsjećati me kako sam, kao dijete, pljeskao rukicama kad bismo ulovili kakvu crvenperku ili karasa, kako sam se jednom na obali okliznuo i pao u vodu, a bila je kasna jesen i bilo je hladno, a on me svukao do gola, skinuo svoju košulju i džemper pa me umotao kao bebu i držao u naručju dok se moja mokra odjeća sušila uz vatru koju je naložio na rubu šumarka.

U nekoliko dana, uz očevu samrtnu postelju, razgovarali smo više i duže nego u petnaest godina od njegova povratka iz zatvora.

Jednog se dana sjetio mojih željeznih sanjki, koje je napravio od otpadaka željeznih cijevi. Bile su najbolje u cijelom Donjem gradu, puno bolje od drvenih kakve su imali moji prijatelji, i kad bih se zaletio nizbrdicom, Vodeničkom ulicom, sanjkama bih udario u zid Tvornice koža. Oni na drvenima jedva bi stigli do početka ceste koja je iz Zmaj Jovine skretala u Kišpatićevu.

Kad je otac spomenuo Tvornicu koža, htio sam ga pitati ono što me godinama mučilo, i dok je bio u zatvoru, i kad je iz njega izašao: je li uistinu podmetnuo požar? S majkom sam više puta želio razgovarati o tome, ali kad god bih spomenuo Kožaru i požar, rasplakala se. Samo bi plakala. Njezin plač mogao je značiti i jedno i drugo: oplakuje kobnu očevu pogrešku ili nevinog supruga u zatvoru.

Zaustio sam upitati ga, ali u sobu je ušla majka s tanjurom svježih kiflica. I otac i ja smo ih voljeli. Kad je zagrizao jednu, zagrcnuo se i zakašljao. Trebalo je vremena da se smiri. Izgledao je iscrpljeno, kašalj ga je umorio. Bilo mi ga je žao i nisam imao srca postaviti mu to pitanje.

Onda su opet došli dani kad bi utonuo u šutnju i samo čitao knjigu. Pročitane bi odlagao uz lijevi rub noćnog ormarića, protiveći se da ih odnesemo, kao da je želio uspoređivati omjer pročitanih i nepročitanih. Pročitanih je bilo manje.

Sve rjeđe pitao me o bolesti i što kaže liječnik. Više nije govorio da se povremeno osjeća bolje. Jednog popodneva, kad sam ušao u sobu kako bih sjeo uz njegovu postelju, bio je uplakan. Rekao je da je prije toga puno kašljao, toliko da su mu suze navrle na oči. Obrisao sam mu čelo vlažnom maramicom i pokupio suze. Znao sam da ih se srami. Znao sam da zna kako će umrijeti. Ali iz njegovih žućkastozelenih očiju i dalje je kiptjela vruća želja za životom.

Bio je početak travnja kad smo ga prebacili u bolnicu. Sve je teže disao, pa me je mati jedne noći panično zvala rekavši da brzo dođem jer će otac umrijeti. Ali hitna je došla prije mene pa su ga odvezli i ujutro prebacili na Odjel plućne bolnice. Stavili su mu masku s kisikom i dali infuziju. Pomoglo je. Njegova raspadajuća pluća kao da su još uspijevala uvući nešto kisika i poslati ga u krvotok, osnažen hranjivom tekućinom koja je polagano kapala u očevu venu. Čak mi se činilo da je njegovo žuto lice, žuto kao list duhana, dobilo blagu nijansu crvene. Kao da je živnuo. Mogao je napraviti i nekoliko koraka do prozora, gdje bih ga vidio s parkirališta i mahnio mu na odlasku.

- Kao da je ipak krenulo malo nabolje – rekao je nakon tjedan dana ležanja u bolnici.

Doktor Žulj, šef Plućne bolnice, dopustio je da u očevoj sobi, koju je dijelio s još jednim bolesnikom, budem koliko hoću. Nisam se morao obazirati na vrijeme određeno za posjete, jedino bih napustio sobu kada bi sestre došle presvući posteljinu i kasno navečer, kad bi, omamljen sedativima, otac zaspao. Bolesnika do očeva kreveta nitko nije posjećivao. Upitao

me imam li cigaretu, ali kada odgovorih da sam nepušač, više mi se nije obraćao. Uvijek je bio glavom okrenut prema zidu i tiho bi stenjao.

Doktor Žulj bio je dobra osoba, vrlo drag čovjek. Znao je da otac neće još dugo. Znao je da je ostalo još malo vremena i prepustio nam je da ga iskoristimo. *Još malo i nikad više* – govorio bih samom sebi odlazeći iz očeve sobe. I uvijek se obradovao kad bih ga vidio na prozoru, ulazeći u automobil parkiran na suprotnoj strani Strossmayerove.

Sljedećeg dana čekao sam doktora Žulja da završi vizitu i primi me u sobu za dežurstva, bijelu skućenu prostoriju s krevetom, malim stolom i stolicom i televizorom na stalku, nasuprot krevetu.

- Žali se da su bolovi postali nepodnošljivi. Počet ćemo mu davati morfij. To sam vam želio reći.

Otac mi nijednom nije spomenuo bolove. Samo bih na njegovu licu opazio grč, kao da ga je nešto probolo, zasjeklo. Čelo bi mu se orosilo, ali u očima je još iskrila želja za životom. Sve slabija.

Dok je morfij djelovao, govorio je o leptirima i zbirci koju sam marljivo skupljao, probadajući ih čiodom na kartonski poklopac kutije od cipela, sjećao se kako smo satima sjedili uz Dravu i promatrali gnjurce, kladeći se hoće li izroniti uzvodno ili nizvodno, o komadićima slanine koje bismo nataknulli na grančicu i pekli uz vatru, a ja svaki put poskočio kada bi kapnula mast i plamen suknuo u zrak, pričao je kako me učio plivati i kako bih plakao zagrcnuvši se, kako sam se radovao kada je napravio drvenog čovječuljka ogromnih dlanova poput lopata, koji se okretao na vjetru, visoko na stupu, uz ogradu našega dvorišta. Sjetio se kako me, dok ga je mati držala pod ruku i dok su zajedno prtili snijeg, starog samo četiri dana i umotanog u jastuk i dvije vunene deke, nosio od ugla Hutlerove do naše kuće u Donjodravskoj, jer kola hitne pomoći, zbog nanosa koje je napuhao sjeverac, rodilju nisu mogla voziti zakrčenom cestom.

Govorio je polagano, kao da prenosi snove koje je upravo sanjao ili napreskokce čita dnevnik, s naporom, bez naočala, nesiguran da je točno pročitao baš svaku riječ. Samo nikada, nijednom, nije spominjao rat ni osam zatvorskih godina. Kao da ih je izbrisao iz sjećanja ili zaključao zaporkom u najskrivenijem dijelu mozga, šifrom toliko kompliciranom i složenom da je nije mogao zapamtiti.

A ja bih, valjda ispunjen njegovim pričama, zadovoljan što s ocem ponovno razgovaram,

sanjao kako sam ga izveo iz bolničkog kreveta, kao da je čudotvorno ozdravio, pa smo sjeli u moj auto, Renault 4, i uputili se do Stare Drave, a onda produžili do Kopačkog rita i gledali kornjače kako se sunčaju na suhim granama vrba koje su stršale iz zelenkaste močvarne vode.

Drugi bismo se put vozili prema Vrbovi, gdje je živio moj tetak, dobroćudni div koga je otac obožavao i koji mu je možda zamjenjivao otuđenog brata ostalog nakon rata u Njemačkoj, onako kako je Dujo meni, na neki način, mijenjao oca. Tetak bi s tavana skinuo par kobasica koje su mirisale na dim i češnjak, donio demižon vina, narezao nekoliko debelih kriški velike štruce kruha ispečenog u listovima kupusa, koje bi teta dva puta tjedno stavljala u krušnu peć u dvorištu i izvadio špil karata, pa bi otac i on kartali, a ja na margini velikih listova *Vjesnika u srijedu* pisao koliko je tko punata skupio.

Znali smo, u snovima koji su mi dolazili, ostaviti moj automobil pred rampom na šumskom putu i uputiti se među stabla u potrazi za vrganjima, boreći se s komarcima i nitima paukovih mreža razvučenim između granja. A onda bismo, nakon povratka kući, pažljivo pregledavali tijelo, pazeći da se pod kožu nije zario kakav krpelj.

Bilo je nešto slično u očevim pričama kad bi mu morfij zatomio bol i mojim snovima: uvijek bih ga sanjao onakvim kakav je bio prije zatvora, a nikad šutljivim i uvučenim u sebe kakav je postao nakon što se vratio. Ni u mojim snovima, kao ni u njegovim pričama, nije bilo ni rata ni uzničkih dana.

Dva dana nakon Uskrsa otac je prestao govoriti. Naprezao se izustiti nešto, ali glas nije izlazio iz njega. Samo hropac, nerazumljivo mrmljanje. Vrlo je teško disao i maska s kisikom bila mu je stalno pričvršćena uz lice, ni trenutak je ne bi maknuo, kao što bi znao činiti ranije. Ili mu je ruka bila preslaba za taj pokret ili je trebalo sve više kisika za ostatke njegovih pluća, one otočiće koji su ga još mogli primiti.

Jedino sam te noći, drugog dana po Uskrsu, usnuo oca iz vremena poslije zatvora. Vidio sam ga kako u našoj tijesnoj kuhinji, dok sam učio za maturu, sjedeći u ganjku, raspravlja s majkom i govori joj da će mi koristiti put u Ameriku.

- Neka vidi kako ljudi drugdje žive. Neka uspoređuje. Neka sam zaključuje. Neka nešto nauči, zapamti. Siguran sam da će mu to promijeniti život.

Otac je bio u pravu, saznat ću to mnogo godina kasnije. Amerika mi je promijenila život. Nabolje? Nagore? Nikada neću znati.

Između ulične ograde i plućne bolnice u Strossmayerovoj bio je omanji drvored japanskih šljiva. Bile su, drugoga dana nakon Uskrsa, prepune cvjetova obasjanih zalazećim suncem. Skupa s tamnocrvenim, gotovo bordo listovima, izgledale su kao plamteće buktinje. Prešavši ulicu, na mjesto gdje sam parkirao automobil, okrenuo sam se ne bih li ugledao oca na prozoru, odakle me ispraćao pogledom. Nije ga bilo. Ali cijeli prizor, s plamtećim buktinjama stabala japanskih šljiva, podsjetio me na požar koji pamtim iz djetinjstva. Požar zbog kojeg je moj otac robijao u zatvoru punih osam godina. Samo sada, iza plamene buktinje, nije se nazirala goruća zgrada Tvornice koža, nego pročelje plućne bolnice u kojoj je otac umirao.

Sutradan oko devet nazvao me doktor Žulj i rekao da dođem u bolnicu. Slutio sam zašto. Kao i uvijek, parkirao sam automobil na južnoj strani Strossmayerove, preko puta plućne bolnice. Jutro je bilo sunčano i toplo. Drvored japanskih šljiva sada je izgledao pitomo i nježno, kao na impresionističkom platnu. Onaj plamen od sinoć posve se ugasio. Tri minute poslije, na ulazu u bolnicu dočekao me doktor Žulj.

- Život vašeg oca jutros se ugasio - rekao je i stisnuo mi ruku.

Bio je 14. travnja, Dan oslobođenja Osijeka u ratu u kojem je moj otac bio na krivoj strani.

Zašto je baš taj dan izabrao za odlazak?

BILJEŠKE

[1] Riječna skela

[2] Njemački naziv za Podravlje, selo na lijevoj obali Drave, preko puta Osijeka.

OSIJEK, PROLJEĆE - SREDINA LJETA 1969.

Sam Bog zna kako je Dujo u četvrtom gimnazije iz Francuske nabavio 12-listovni kalendar s fotografijama Davida Hamiltona. [*] Znali smo satima u polumraku njegove memljive podrumске sobe, u Ulici Branka Radičevića, šutke sjediti i gledati prekrasna lica i vitka, vretenasta tijela tek propupalih djevojčica. Izgledale su nekako sneno, tek probuđeno i nesigurno, zbunjene i gotovo izgubljene u svojoj čednosti, a opet izazovne i koketne, poput nimfi, kao 12 Nabokovljevih Lolita, dok im je meko svjetlo padalo na lica i napola obnažena tijela, dajući im nadzemaljsku, nadnaravnu, nestvarnu ljepotu.

Jednu od njih, učinilo nam se, sreli smo u proljeće 1969. Bili smo maturanti i Dujo je stalno govorio kako smo najpametniji, najmoćniji i općenito silno važni. Ponavljao je, poput vergla, kako su to godine za kojima ćemo uvijek žaliti i čeznuti kada prođu, kao da je već jednom bio star, kao da je sve proživio i kao da zna koje su godine u životu najbolje. Nije bilo dana da ne bi rekao:

- Ne propuštaj prilike, malo kad moguće ih je nadoknaditi.

Ugledali smo je u dugoj bijeloj haljini dok nam je, hodajući uz Dravu, od Zimske luke nizvodno dolazila u susret. Nije nam se učilo tih dana, bilo je previše mirisâ u zraku, cvjetale su japanske trešnje u Radičevićevoj, mirisala je propupala lipa, maslačci su se razasuli uz tramvajsku prugu, kao da su nekom neopreznom putniku ispali iz vreće pune dukata. Sjedili smo uz Dravu, na našem omiljenom mjestu kraj Zimske luke, i osjećali se kao vlasnici vremena i prostora koji nas okružuju. I teško krotili vlastite hormone.

Sunce na zalasku još je bilo dovoljno snažno da ispod prozirne haljine ocrta njezine vitke, duge noge. Imala je bijeli šešir ukrašen šarenim krpenim cvijećem, a duga plava kosa rasula joj se niz ramena do polovine leđa.

- Pobjegla je s kalendara - rekao je Dujo kad je prošla i kad smo se, naravno, obojica okrenuli za njom, gledajući kako odmiče. Istoga trenutka prozvao ju je Hamilton. I kad sam kasnije saznao da se zove Sara, nikada je, u međusobnom razgovoru, često je spominjući, nismo oslovljavali pravim imenom. Bila je i ostala Hamilton.

Tog proljeća znali smo je viđati kad bi iz tramvaja izlazila u Tvrdi ili poslije popodnevne nastave dok je, uvijek u žurbi kao da nekamo kasni, jedan krug prošetala korzom i netragom

nestala.

- Eno Hamilton! - govorio bi Dujo, opazivši je.

Zadivljeni, pratili bismo je pogledom ili hodali desetak metara iza nje, nadajući se da ćemo uhvatiti dašak njezina mirisa, a ona bi kao da je znala da je slijedimo, šmugnula u vreći mladih tijela koja su se iz večeri u večer tiskala na korzu, opisujući elipsu poput robijaša kad šeću u zatvorskom dvorištu. Kao da je uživala u svojoj neuhvatljivosti, u vještini da se izgubi i nestane iz vidokrug, prozirna kao vilinski konjic.

Kad bismo se vratili s korza, u Dujinoj sobi ritualno smo uzimali kalendar i prelistavali slike raspravljajući koja od djevojaka najviše sličić Hamilton. Zaključak je uvijek bio isti: lice je bilo najslićnije onoj iz svibnja, kosa djevojci iz rujna, oči nalik sijećanjskoj. Jedino se oko grudi nismo slagali; najslićnije su travanjskoj, tvrdio sam, dok je Dujo bio siguran da su više nalik na onu iz studenog. Oko nogu nije bilo prijepora; djevojka iz ožujka bila je najslićnija, ali su noge Hamilton, zaključili smo, ipak bile duže i vitkije, ljepše oblikovanih listova. Diveći se curama s francuskoga kalendara i uspoređujući Hamilton s njima, nismo ni slutili koliko će ta krhka, prozirna, kao od morske pjene satkana djevojka promijeniti naše živote.

Pred Dujom nisam imao tajni. Ponekad bih mu, doduše, nešto slagao, osobito kada me pitao kako je bilo s nekom od cura koje sam s korza pratio kući. Lagao sam iz straha da ne iznevjerim njegova očekivanja. Kad bi pitao kave je sise imala Ana i tražio da ih opišem, muljao bih izvlaćći se neodređenim opisom: kruškolike, tvrde, velike... A kad bi pitao kakve su joj bradavice, obićno bih govorio:

- Poput borovnica - pa zapeo na Dujinu novom pitanju:

- Tako slatke ili te velićine?

- Što, nisi ih malo cuclao? - upitao je sumnjičavo, promatrajući me poput profesora koji traži da mu ućenik odgovori malo podrobnije. I ponovio, nešto višim tonom: - Tako slatke ili te velićine?

Bojao sam se da će me uhvatiti u laži, jer me Ana, kad sam joj pokušao zavući ruku u grudnjak, prilićno grubo odgurnula. Ali, nekako sam se snašao.

- I jedno i drugo.

- A guza? - bio je nemilosrdan.

Nisam znao što bih rekao. Moje ruke nisu išle niže od njezina struka. Šutio sam. Bilo me strah sljedećeg pitanja, pa sam odgovorio:

- Taman stane u dva dlana.

- Skupljena ili raširena?

Zatekao me. Nisam očekivao to pitanje. Što ako kažem raširena? Znači li to da je prevelika?

- Raširena.

Mislio sam da će prestati, ali nije.

- I, je li bila vlažna?

Nisam mogao dalje lagati pa sam šutio. Da sam rekao *je*, on bi nastavio s pitanjima i ja bih se sigurno zbunio i rekao nešto što bi me razotkrilo. Ovako, šutio sam, a on me nazvao pizdom, prokletom pizdom koja sa svojim najboljim prijateljem ne želi podijeliti ono što pravi muškarci tako rado čine.

Zato mu nisam priznao da mi Hamilton ne izlazi iz glave. Bila je to jedina tajna koju sam pred njim imao. Ali nije dugo trajala. Sâm sam se izdao. Tajnu je saznao kad sam ga zamolio da mi posudi kalendar nekoliko dana. Htio sam u miru, bez njegovih komentara, uživati u slikama.

- Što? Mašta ti nije dovoljna? - rekao je i opako se nacerio.

Sljedećih večeri, umjesto da učim za maturu, listao sam kalendar i proučavao svaku sliku, pažljivo i polako, nadajući se da ću, svaki put kad ponovno pogledam, otkriti neki novi detalj, nešto što ranije nisam zapazio, što mi je promaklo. Trajalo je daniima, pretvorilo se u ovisnost. Ni najbolji fotoaparat tog vremena ne bi tako vjerno zabilježio svaki detalj, onako kako se urezao u moje pamćenje. Mogao sam zažmiriti i točno vidjeti svaku fotografiju, svaku nijansu, sjenu, svaki izraz lica, svaki madež na koži, malene bradavice na propupalim dojčkama i zlaćane stidne dlačice, meke poput sasušene mahovine. Kopija u mojoj svijesti bila je bolja od originala. U mom sjećanju sve su te djevojke bile žive, hodale su, gledale me prkosno, polugole i izazovne, drsko nedostižne. Sada kad sam ih sve imao pohranjene u sjećanju, kad sam mogao listati kalendar i gledati ih do mile volje, sam, bez Dujinih komentara, prepustio sam mašti da dvanaest slika s kalendara pretoči u jednu.

Ta slika neodoljivo je podsjećala na Hamilton. Ali za razliku od onih dvanaest, nju nisam uspio oživjeti. Bila je to nepomična, zaleđena slika.

Duji nisam ništa govorio i nisam mu vraćao kalendar. Iako sam do potankosti znao svaku sliku, svaki detalj, kalendar nisam vraćao bojeći se da me ne ispituje zašto sam ga posudio. Jer, razgovor bi sigurno skrenuo na Hamilton. Htio sam joj pristupiti sam, približiti joj se bez Dujina znanja, bez njegovih savjeta kako da to učinim. Za sve djevojke koje sam do tada upoznao, na neki je način on bio zaslužan. Zbog toga je polagao pravo znati sve o njima; kako se ljube, kakve su im grudi i, naravno, kako se ševe. Pa sam počeo lagati i izmišljati, jer, zapravo, nije se tu imalo puno pričati. Zato sam se Hamilton želio približiti posve sam. Ne bih mogao lagati da sam joj dirao grudi ili spustio ruku u gaćice. Ona nije bila kao druge, nisam joj želio priuštiti svoje laži.

Zaokupljen svojim problemima, Dujo je posve zaboravio na kalendar. Prvih dana lipnja rekao je kako uskoro namjerava u bolnicu nekoliko dana. Znao je da neće moći ispraviti sve jedince pa se odlučio razboljeti i tražiti da mu se omogući polaganje u ljetnom roku. Već smo zajedno napisali molbu na pisaćem stroju u jednoj od bolničkih ambulanti, dok je njegov otac popravljao bravu na vratima.

- Ovo valja nazdraviti - rekao je i šmugnuo u liječničku sobu pa se za čas vratio s bocom viskija. Potegnuo je dobar gutljaj i pružio mi bocu.

- Mogli bismo je ponijeti - rekao je. - Ima ih pet-šest u ormaru i neće ni primijetiti da jedna manjka.

A kad smo popili još po gutljaj rekao je:

- Sutra, na trećem satu, naglo će mi pozliti - rekao je.

Trest ću se, drmat će me groznica. Cvokotat ću zubima. Reći ćeš profesorici, jebo te nilski konj, da mi od jutra nije dobro. Dići ćeš paniku i tražiti da zovu kola hitne pomoći. A onda ćeš popodne doći u bolnicu, u posjet, i donijet ćeš mi dva oveća, sirova krumpira.

Gledao sam ga začuđeno.

- Dva krumpira?

- Da održim povišenu temperaturu. Nisu baš ukusni kad su sirovi, ali djeluju.

Dujo je tako tjedan dana završio u bolnici, a ja sam – jer sretno su se poklopile karte – bez njegova nadzora i znanja odlučio prići Hamilton. Posjećivao bih ga u bolnici, donosio mu prijesne krumpire, a onda se, ne govoreći mu ništa, nalazio s Hamilton.

Dujo bi to sigurno drugačije izveo, ali moj je plan bio jednostavan. Kad sam je zapazio na dijelu korza kojim je uvijek prolazila, prišao sam i rekao kako imam zanimljiv kalendar koji bih joj htio pokazati. Pogledala me iznenađeno, ali moja zbunjenost i nesigurnost, moj drhtav glas, kao da su izazvali njezino sažaljenje. Licem joj se razvukao osmijeh. Rekla mi je da se zove Sara.

– Ja sam Dado. Mislim, tako su me prije zvali, a sada sam Boy.

Kako je to glupo zvučalo!

– Dado je ljepše – rekla je kad smo s korza krenuli prema trgu i kliznuli niz Ribarsku. Baš tu, uz Dravu, u Zimskoj luci, nekoliko tjedana prije, vidio sam je prvi put.

– Ne znam kako bih počeo – glas mi je još uvijek drhtao, a srce udaralo – ali taj kalendar ima veze s tobom. I zbog njega smo te prozvali Hamilton.

Uhvatio me paničan strah da će se odnekud pojaviti Dujo, skočiti s nekog od oblaka koji su se vukli uz rijeku, jer je čuo sve što sam rekao i zgroženo me promatrao, kao da pred sobom ima potpunog luđaka. Ali Hamilton se ponovno nasmijala.

– Moraš objasniti tu kompliciranu priču, jer ništa ne razumijem – rekla je. – Ne razumijem kave veze kalendar ima sa mnom. I zašto ste me prozvali Hamilton? I tko je Hamilton? I tko ste to vi?

Dašak svježine koji je puhnuo s Drave pomogao mi je da se priberem. Večer je bila topla, sunce se polagano spuštalo nad šumu uz rijeku kao da je okačeno, negdje visoko, o ogromni nebeski padobran.

– Kad vidiš slike, shvatit ćeš – rekoh dok smo sjedali na jednu od klupa uz šetalište. Izvadio sam kalendar iz velike smeđe omotnice. – Kad smo te, ovdje uz Dravu, prije nekog vremena vidjeli moj prijatelj Dujo i ja, rekli smo da si sišla baš s tog kalendara. Tako si izgledala u onoj bijeloj prozirnoj haljini i s cvjetnim šeširom.

Divio sam se vlastitoj hrabrosti. Nisam trebao Dujin uvod, neku njegovu dosjetku, da s Hamilton stupim u razgovor. Riječi su potekle i žuborile, lako, poput gorskog potočića.

- A zašto sam Hamilton? - upitala je listajući kalendar. - Nije li to muško ime?

- Tako se zove fotograf. To mu je prezime.

Listajući kalendar, zastala je na mjesecu rujnu i onoj djevojci u prozirnoj haljini sa šeširom ukrašenim platnenim cvijećem.

- Sličim na nju?

- Ljepša si.

Da se dijelilo ordenje za hrabrost u ljubavi, te bih večeri bio odlikovan.

- Mogu li te zvati Hamilton?

- Sara ti se ne sviđa?

Želio sam je zagrliti, uhvatiti za ruku, dodirnuti, ali nismo bili ni pola sata zajedno i bojao sam se da bih mogao sve pokvariti. Vratio sam kalendar u veliku smeđu omotnicu i neko smo vrijeme sjedili na klupi šuteći. Povjetarac joj se zaigrao u kosi, a zalazeće sunce pozlatilo joj je lice.

- Volio bih te vidjeti sutra. U onoj prozirnoj bijeloj haljini i sa šeširom na glavi. Posudit ću fotoaparata i slikati te.

Nasmijala se.

*

Bila su tri dana do završetka nastave i Dujo je još toliko morao izdržati u bolnici, kako bi dobio mogućnost polaganja ispita najesen. Donosio bih mu po dva krumpira svaki dan, a on ih je odmah odnosio u WC i skrivao u vodokotlić. Jedan bi pojeo rano izjutra, pred vizitu, a drugi kasno popodne, prije večernjeg mjerenja temperature. Bio je zaokupljen održavanjem vrućice i nije se posebno zanimao što će mi fotoaparat kad sam zamolio da mi ga posudi.

- Stari zna gdje je - rekao je. - Otići k njemu. I, naravno, o krumpirima ni riječi.

Dometnuo je kako mu je već dosta bolnice i terapije krumpirom, ali da će valjda izdržati još tri dana. A ja sam želio da Dujo u bolnici ostane što duže i da nikada ne sazna kako sam se

počeo viđati s Hamilton. Donosio sam mu sve veće krumpire, a prije nego što je trebao ozdraviti, odmah čim završi nastava, začuđeno je pogledao golemi gomolj.

- Jebo te nilski konj, što nema manjih? Predozirat ću se, otići će mi temperatura na 40.

A onda se stvarno razbolio. Požutio je, oči su mu upale, povraćao je i dobio proljev. Nije bio raspoložen za razgovor i samo je buljio u plastičnu cjevčicu gledajući kako iz najlonske vrećice obješene o metalni stalak kap po kap tekućine klizi u njegove žile. Pomislio sam kako bi najbolje bilo da Dujo umre. Ta misao nije izazivala nelagodu, naprotiv. Da se to dogodilo, danas znam, rijeka moga života možda bi se privremeno pretvorila u ponornicu, ali bi sigurno izronila na neusporedivo ljepšem mjestu od onoga na kojem ću se naći mnogo godina kasnije.

Znao sam, naravno, da će Dujo preživjeti, ali sam priželjkivao da u bolnici ostane što duže. Kada izađe, više neću moći skrivati svoju vezu s Hamilton. Traženje izgovora zašto mu, dok je bio u bolnici, nisam ništa govorio o Hamilton pretvorilo se u noćnu moru. Koliko god sam Duju volio kao prijatelja, njegovo tutorstvo sve mi je više smetalo. Sada kad sam osvojio Hamilton, najljepšu curu s Dujina kalendara, u meni se razbuktala sigurnost. Kao da sam izašao iz Dujine sjenke koja me poput guste neprozirne koprane pokrila samo nekoliko tjedana nakon što sam ga upoznao u drugom gimnazije, u jesen 1966. Kad je saznao da se viđam s Božicom i kad ju je upoznao, hladno mi je rekao:

- Morat ćeš dugo čekati da u modu dođu male sise i veliko dupe. To baš nije nešto u trendu.

I tako sam, zbog malih sisa i velikog dupeta, koje do tada nisam primjećivao, nakon nekoliko mjeseci prekinuo s Božicom. Dujo se uskoro pobrinuo naći mi novu curu, većih grudi i manje stražnjice.

Sada je ležao u bolnici, shrvan vrućicom, iscrpljen proljevom, a ja sam uživao s Hamilton i slikao je njegovim fotoaparatom. Hodali smo po Tvrđi, obilazili parkove, motali se oko moje Donjodravske obale, a ja sam tražio pozadinu koja bi Hamilton učinila još ljepšom i očajnički pazio na zlatni rez, na što je Dujo, podučavajući me, stalno upozoravao, jer je sebe smatrao majstorom fotografije, a mene učenikom kojem želi prenijeti tajne zanata. Hamilton je strpljivo pozirala, smješkala se, zabacivala kosu, podizala ruke u zrak ili ih držala pripijene uz tijelo, a kad sam se ohrabrio i umislio da će fotografije biti bolje od onih s Dujina kalendara, zamolio sam je da otkopča još dva gornja dugmeta svoje bijele haljine, kako bi se ocrtala nježna brdašca njezinih grudi. I pristala je. Bio sam ushićen i ustreptao.

Zadivljen vlastitom hrabrošću i njezinim pristankom da se blago razgoliti, kad smo te večeri sjeli uz Dravu, spustivši se posve do obale kako bismo bosim nogama brčkali po mlakoj vodi plicaka, poljubio sam je. Približio sam se njezinim usnama i nisam bio siguran da to želi, ali kad su se naši topli, vlažni jezici dodirnuli, shvatio sam da je to očekivala. Ruka je kliznula i dotaknula jednu pa drugu njezinu dojku i došla tamo dokle oko nije. Poželio sam da ondje vječno ostane, da bude njezin grudnjak koji će uvijek nositi.

Odjednom, sve se oko mene zavrtjelo. Mjesec je tresnuo s neba i otkotrljao se u Dravu, zvijezde su poput oraha popadale i rasule se po obali, jato uznemirenih ptica grakćući poletjelo je s drveća u parku i zaronilo u rijeku, a ribe – deverike, štuke i šarani, čak i veliki brkati somovi – iskočili su iz vode i snažno mlatarajući perajama zaplovili zrakom. Mogao sam ih loviti rukama, mogao sam hodati po vodi. Ili mi se sve to samo pričinjalo, a možda sam bio lud, ili samo lud od sreće, ali jedno je bilo sigurno: ljubio sam Hamilton.

Dugo smo se i nevoljko rastajali u sjeni drveća na Zrinjevcu. Nije željela da je pratim do kuće pa bi, nekoliko minuta prije deset, odlepršala prema pješačkom mostu iznad kolosijekâ nadomak željezničkoj stanici. Gledao bih je dok ne zađe za ugao, a onda se lijeno uputio kući, udišući njezine mirise s prstiju i dlanova sve dok ne bi isparili u mlakoj ljetnoj noći. A kad bih legao u postelju, polagano sam vrtio u glavi snimljeni film, usporavajući ga u onim najljepšim trenucima, pomno gledajući svaku sličicu i svaki detalj. Ruka bi polagano klizala niz njezin vrat i prsa i nestala u grudnjaku, dok je tiho, jedva čujno uzdisala. Vratio bih film i ponovno ga gledao ispočetka, posebno trenutak kada se vršci prstiju približavaju rubu njezina grudnjaka i potom polako nestaju ispod bijele tkanine koja joj je skrivala grudi. Nisam joj vidio dojke, ali sam ih osjećao pod prstima: nabrekle bradavice, slatko bobičasto voće. Kao u slijepca, opip je zamijenio vid i širio ugodu cijelim tijelom. Uronjenog u takve misli, čarobnu kupku od mirisnih trava i latica cvijeća, znalo bi me dočekati rano ljetno svitanje.

Sreću koju sam osjećao kvarila je spoznaja da Dujo neće zauvijek ostati u bolnici. Kad sam ga posjetio osmog dana na sumornom hodniku bolnice, namignuo je i rekao:

- Sutra me puštaju nakon vizite. I zapamti, Boy: dok sam živ, nikada, nikada, baš nikada više, neću okusiti krumpir... ni pomfrit, ni krumpir-salatu, ni pire-krumpir. Ni čips, jebo te nilski konj.

Kad me sljedećeg dana nakon izlaska iz bolnice Dujo pozvao da navečer odemo na korzo i proslavimo, kako je rekao, njegovo čudesno ozdravljenje, slagao sam da mi je došao bratić

sa sela i da ćemo navečer pecati na Dravi. A kad sam se te večeri našao s Hamilton, na uobičajenom mjestu, ispred Gimnazije, otprilike na pola puta između njezine i moje kuće, nisam mogao prikriti nervozu. Hamilton je bila dobro raspoložena i smiješeci se upitala gdje mi je fotoaparat. To je samo pojačalo moju nelagodu, jer me podsjetilo na Duju i razbuktalo strahove da ćemo negdje naletjeti na njega. Htio sam je odvesti u kino, ali nisam imao novca. Predložio sam, dok me iznenađeno gledala, da prošetamo sasvim drugim dijelom grada, kamo ranije nikada nismo išli. Ali iza svakog ugla činilo se da će iskrsnuti Dujo. Vidio sam ga na klupi u parku, u daljini, a kad smo prišli bliže bilo mi je neshvatljivo kako sam ga mogao zamijeniti sa starcem koji se ondje odmarao. Virio je iz svakoga grma, skrivao se iza drveća, a onda, kad smo se spustili prema dravskoj obali, spazio sam ga u čamcu koji je plovio uz rijeku.

Dok sam Hamilton nježno ljubio u sjeni japanske šljive tik uz stazu koja vodi k Domu zdravlja, pogled mi je lutao krošnjom koju su okitile zvijezde, poput neobičnih svjetlećih plodova. Strahovao sam da je Dujo negdje skriven među granama, kao na onim crtežima s novinskih stranica razbibrige gdje treba pronaći lik kojeg je crtač vješto smjestio u krošnju, sakrivši ga među lišće i grančice. Mislio sam da me gleda i da će svakoga časa sići s drveta i stati pred nas. A kad sam Hamilton pratio kući bio sam siguran da nas je spazio sjedeći u tramvaju, baš uz onu stranu prozora okrenutu dijelu bulevara kojim smo prolazili. Te nas je večeri, vjerovao sam, vidio bar deset puta, možda i dvostruko više.

Sutradan popodne zakoračio sam u njegovu memljivu, slabo osvijetljenu sobu i odlučio sve priznati. Grizla me neka neobjašnjiva krivica, pekla poput žgaravice. Dujo je po običaju sjedio na izlizanom trosjedu i kad sam ušao nije podigao pogled. Na stakleni stolić prekriven izvezenim stolnjakom, ništa ne govoreći, bacio je nekoliko fotografija. U polumraku nisam razaznao tko je na njima, ali odjednom mi je sinulo. U sekundi sam sve shvatio. Jučer, kad sam mu vratio fotoaparat, zaboravio sam izvaditi film. On ga je razvio i napravio fotografije.

- Onda, kako se ševi Hamilton? - izustio je kad je šutnja predugo trajala i postala neugodna.

Nisam odgovorio.

- Mislio sam da izgleda bolje. Oko može prevariti, ali fotoaparat ne.

- Ona izgleda jako, jako dobro! - rekoh ljutito. - I ako te baš zanima kako se ševi, reći ću ti: bolje od svih drugih.

Dujo je ponovno uzeo fotografije u ruke, pažljivo ih pregledao jednu po jednu i kiselo se

nasmijao.

- Obična fufica koja ti je zavrtjela pamet. Taj izazovni, kurvinski smiješak kojim pokušava zamaskirati priglup pogled i odvratiti pažnju s ne baš osobitih sisa...

Okrenuo sam se, zalupio sobnim vratima i mračnim hodnikom krenuo prema izlazu iz Dujine kuće. Čuo sam ga kako govori, ali nisam mogao razabrati što.

BILJEŠKA

[*] Britanski fotograf i filmski režiser(1933. - 2016.), poznat po fotografijama obnaženih tinejdžerica.

OSIJEK, 13. KOLOVOZA 1969.

Za sve vrijeme, od onoga dana kad sam prije tri godine, u jesen 1966. upoznao Duju, bilo je možda tek pet-šest dana a da se nismo vidjeli. Sada, prošla su tri tjedna. U širokom sam luku zaobilazio mjesta na kojima bih ga mogao sresti pa bih s Hamilton iz večeri u večer tumarao po mnogim osječkim ulicama u koje sam rijetko zalazio. U nekima nikad nisam ni bio. Obilazili bismo Retfalu, hodali oko Pampasa i spuštali se do Konjičkog kluba, gdje se reski vonj štale miješao sa svježim zrakom koji je zajedno s Dravom doticao sa zapada.

Odlazili bismo do Dvorca Mačkamama i zavukli se u zelenilo iza drvoreda platana, pa se stiskali i ljubili, ne obazirući se previše na prolaznike i pokoje prostačko dobacivanje.

Sišli bismo na posljednjoj tramvajskoj stanici, na istočnom okretištu, i muvali se Zelenim poljem pa produžili Vinogradskom, malo uz cestu, malo nogostupom, ispod škiljavih uličnih lampi. Mrak me ohrabrivao. Moje su ruke bile sve slobodnije, sve drskije, i kad bismo stali u mračnu sjenu kakve krošnje koja je zaklanjala mjesečinu, dlanom bih ovlaš dodirnuo njezina gola bedra ispod lagane ljetne haljine. Štrechnula bi se poput srne kad u šumi zapucketa šipražje, ali nije micala moju ruku ni kad bih joj dodirnuo gaćice i zavukao prst ispod ruba u nježne, meke, svilenkaste dlačice. I stresla se, kao da se iznenada spustio pljusak, kad bih prstom dodirnuo uski vlažni ulaz ispod nabreklog i vrelog klitorisa.

Izbjegavajući Duju, šetali bismo malenim parkom uz bolnicu, pokazao bih joj osnovnu školu u koju sam išao, spustili bismo se do Kožare i nastavali do donjogradskog groblja. U Kišpatićevoj, pred ulazom u Kožaru, ispričao sam joj priču o ocu, o suđenju, o odlascima s majkom u Lepoglavu. Slušala je pozorno. Ta priča kao da nam je pokvarila večer, jednu od posljednjih prije puta u Ameriku.

A onda, posljednje večeri pred moj put, odmah iza podneva, otvorilo se nebo nad Osijekom. Nije to bio kratki ljetni osvježavajući pljusak, nego dosadna, uporna kiša s prodornim mirisom jeseni. Kad bi sredinom kolovoza, oko Velike Gospe, pljusnula kiša, moja omama uvijek bi govorila da je ljeto prdnulo u fenjer. I nasmijala se, šeretski namignula i slegnula ramenima, svjesna da prdež i Gospa baš ne idu zajedno u istu rečenicu.

Proklinjao sam kišu, jer se nije mogla strpjeti bar još jedan dan. Htio sam, svoje posljednje večeri pred put, s Hamilton otići u park, pronaći kakvo skrovito mjesto, u dubokoj tami ispod gustih krošanja. Trebao mi je mrak da me ohrabri. A kad smo se u sedam našli na

tramvajskoj stanici i u haustoru Gradske knjižnice sklonili od pljuska da se dogovorimo hoćemo li u kino ili na čaj u restoran na početku korza, Hamilton se nasmijala i gurnula mi u šaku nešto metalno, hladno, mokro od kiše. Ključ.

- Ako pogodiš koja vrata otključava, vodim te onamo - rekla je i smijala se.

Na mome licu sve se jasno ocrtava, poput odraza u lijenom nizinskom potoku. Preplavila me zbunjenost. Vodi li me to Hamilton doma? Šutjela je trenutak-dva, a onda, prepoznavši moju bespomoćnost, rekla:

- Pomoći ću ti. Prvo pogodi dio grada. Možeš pokušati tri puta.

- Tvrđa?

- Ne.

- Gornji grad?

- Ne! Imaš pravo još jednom. Koncentriraj se, ne pogodiš li, sve propada.

- Industrijska četvrt?

- Bravo! - zapljeskala je mokrim dlanovima. A sada pogodi ulicu. Također iz tri pokušaja.

- Dunavska?

- Ne.

- Savska?

- Točno! A sada: parni ili neparni broj?

- Parni.

- Sjajno! Idemo.

Stisnuli smo se pod njezin mali kišobran i šutke uputili Radićevom prema željezničkom kolodvoru. Nisam je pitao zašto me vodi u Savsku, slatka slutnja bila mi je draža od njezina odgovora. Kad smo pješačkim nadvožnjakom prelazili tračnice koje su svjetlucale na gradskom neonu, Hamilton iznenada stane. Okrenula se prema zapadu, odakle je upravo stizao vlak. Kiša joj je napravila bezbroj malih uvojaka s čijih su se krajeva slijevali potočići,

klizeći joj niz vrat i sad već posve mokru košulju.

- Sutra krećeš odavde - rekla je, a ja nisam ništa odgovorio.

Činilo mi se da želi čuti ono što ne mogu izreći: - *Odustao sam, draga moja Hamilton*. Pa smo šuteći nastavili nadvožnjakom koji je opkoračio kolosijeke i kao da se neka sjeta ispriječila između nas. Ali na stubama, dok smo silazili s nadvožnjaka, veselo je rekla:

- Majčina prijateljica, čija je kuća, vidjet ćeš, puna cvijeća, na ljetovanju je. Dala joj je ključ da povremeno zalije cvijeće. Mama je to učinila jučer, a ja, njezina zločesta kći, danas sam krišom posudila ključ. Da provjerim treba li ga i danas zaliti.

Kad je otključala ogromna vrata kolnog ulaza i kad smo s kiše utrčali u prostrani hodnik, zapljusnuo nas je šareni vodopad petunija i pelargonija. Slijevali su se od stropa do poda.

- Boga mi, mama se naradila - rekla je Hamilton i povel me u predsoblje, u šumu filadendrona i difenbahija. Naša mokra odjeća cijedila se po plavkastim pločicama ostavljajući na podu bezbroj sićušnih jezeraca.

- Mogli bismo se skinuti ovdje da ne zaprljamo parket. Osušit ćemo odjeću, a prije nego što odemo moramo sve počistiti. Mama ima oko sokolovo - govorila je otkopčavajući košulju. Bijeli grudnjak bljesnuo je u polutami. Svukla je hlače pa ih prebacila preko jedne stolice, a košulju preko druge. Kroz tanke mokre gaćice, posve pripijene uz njezino tijelo, nazirao se svilenkasti žbun, mek poput mahovine. Stajao sam ukipljen, gledajući njezino vitko tijelo samo u grudnjaku i gaćicama. Ono o čemu sam maštao od prvoga dana kad sam je u prozirnoj bijeloj haljini ugledao uz Dravu i kad smo Dujo i ja kao dva bedaka stajali, blejali i buljili u taj nestvarni prizor, sada je stajalo preda mnom. Ponovno sam se osjećao isto, kao *Fool on the hill* iz pjesme koju smo Dujo i ja toliko puta slušali u njegovoj sobi, opsjednuti Beatlesima. Ta sjetna balada sada se miješala s prizorima onoga francuskog kalendara s 12 Hamiltona, od kojih najljepša stoji preda mnom, bedakom koji pojma nema što bi, poput majmunčića s bananom u ruci koji zna da je jestiva, ali ne i kako je oguliti.

- Hajde, skini se - rekla je pokazujući da mokru odjeću odložim na nekoliko slobodnih stolica i ja sam se osjećao još bedastije. Svukao sam košulju i majicu i prebacio ih preko naslona stolice, uz onu na kojoj su već visjele njezine hlače i bluza.

- Imam problem.

Stajao sam gol do pojasa, osjećajući kako nabrekli ud traži izlaz iz tijesnih hlača, posve

navlaženih kišom i slijepljenih s mojom kožom.

- Mogu zažmiriti ili se okrenuti - blago se narugala i uputila u sobu. A bedak je počeo skidati hlače i umalo tresnuo na pod, izgubivši ravnotežu dok je, stojeći na jednoj nozi, s druge svlačio mokru nogavicu. Izgledao sam glupo, samo u mokrim boksericama ispod kojih je stršao podivljali ud. Pa sam ih skinuo i krenuo u polumrak sobe. Hamilton je sjedila na rubu kreveta i ručnikom brisala kosu, a ono malo svjetla padalo je baš na njezine gole grudi, kao na neke od Hamiltona na slikama s Dujina kalendara. Pružila mi je ručnik. *Fool on the hill* u meni pomislio je kako želi da ga omotam oko struka i sakrijem stršeći ud.

- Obriši kosu. Da ne smočimo jastuk.

Sjeo sam na rub kreveta i ručnikom upijao kišu s kose. Tijela su nam se dodirivala i osjećao sam kako me prolaze ugodni srsi.

Pokupivši kosu ispod ručnika, vješto ga je smotala u turban. Bezuspješno sam pokušao učiniti isto. Nasmijala se.

- Stavi ručnik preko jastuka - rekla je.

- Tvoje mokre gaćice smočit će plahtu.

- Ti ćeš sada leći u postelju i pokriti se preko glave. A ja ću skinuti gaćice i uvući se pokraj tebe. Dobro?

Iz polumraka sobe, pod pokrivačem, utonuo sam u duboku tamu. Srce mi je luđački udaralo, a nabrekli ud, kao da se u njega slila sva krv iz žila, pucao je od uzbuđenja. Onih nekoliko sekundi otkako sam se zavukao pod pokrivač i čekao da Hamilton legne kraj mene, činile su mi se dužima nego cijeli moj život. A kad je legla i približila se, oboje smo drhturili i lagano se tresli u postelji, kao da kroz nas prolazi neka lagana, ugodna struja.

Bedra su joj bila naježena; kad sam ih lagano dodirnuo i prešao dlanom, činilo se da joj je koža, onako kao na pecivu, posuta zrnima sezama. Bilo mi je neobično ljubiti je ležeći, ovako posve голу i ustreptalu, pripijenu uz moje također nago tijelo. Do sada, ljubili smo se odjeveni, stojeći naslonjeni uz kakvo drvo u parku, uz ogradu, ili sjedeći na klupi ili stolici u kinu. Ovo je bilo nekako drugačije, uzbudljivije. I dok su prsti klizili po njezinu tijelu, iako sam ga dodirivao i ranije, sada je taj dodir pružao nov, neusporedivo veći užitak. Nije bilo zakopčanih dugmadi košulja i hlača, patentnih zatvarača, kopči grudnjaka, rubova gaćica ispod kojih je bilo teško zavući ruku, nije bilo svih onih zapreka koje je valjalo svladati:

Hamilton je ležala pokraj mene, gola, izložena mojim rukama i mogao sam je dirati poput koje od isklesanih figura u kakvu parku, dok im kapljice s vodoskoka pršte kamenim tijelom. Ali njezina je koža bila topla, meka i glatka, kao premazana maslacem, a onaj prosuti sezam nestao je s bedara.

Milovao sam je bez reda, halapljivo. Ruke su prelazile s vrata i grudi, spuštajući se na stražnjicu, pa se hitro penjale do leđa i vrata, milovale glatki, ravni trbuh, klizile niz bedra i potkoljenice do stopala i nožnih prstiju. I sjurile se do Venerina brežuljka, pa se uspele ponovno do grudi, klizile niz rebra, niz tanki struk, niz kukove. Kao da sam je htio imati u rukama cijelu, odjednom, onako kako se između dlanova drži malena ptica, vrapčić ispao iz gnijezda. Bojao sam se da će mi netko oteti Hamilton. Sada kad je imam kraj sebe, nagu, toplu, glatke kože koja miriše na svježe proljetno jutro.

Njezino milovanje bilo je drugačije. Sporije. Kao da je imala nekakav plan kako doći do cilja, ne mareći za najbrži i najkraći, nego za najuzbudljiviji put. Poput vozača koji se kloni autocesta i putuje uskim, loše održanim, zavojitim cestama, jer želi uživati u krajoliku i nije mu važno kada će stići na odredište. Zaplela je prste u moju još mokru kosu, pa se igrala ušima, štipkala ih i blago potezala resicu, dlanovima nježno doticala čelo, dodirivala vjeđe, nos, obraze, bradu, vrat. I prešla na ramena, pritiskajući lopatice, noktom jedva dodirujući pršljenove. Potom mi je milovala prsa, igrajući se bradavicama i dlačicama oko njih, pa nježno prstom kružila oko u pupka i malo niže, do stidnih dlačica. I tu je stala.

Ljubili smo se ležeći jedno uz drugo. Ja nestrpljiv, pomahnitao od strasti, napaljen mužjak kojim su posve ovladali nagoni. Ona, staložena i suzdržana, kao da uživa u onome što ima i ne želi više od toga. Njezina smirenost još me više uzbuđivala.

Dok je prstom lagano kružila oko moga pupka, uhvatio sam je za ruku i povukao prema poludjelom udu, vjerujući kako bi dodir njezina meka, topla dlana spriječio nepodnošljivu napetost i bar malo ohladilo krv koja je u meni ključala. Njezin otpor bio je snažan i odlučan.

- Sutra putuješ u Ameriku - šapnula je. I zaboravit ćeš me, za tjedan-dva, u zagrljaju kakve vitke crnkinje. I zato neka ostane na ovom. Tako ćeš me bar pamtiti koji dan duže.

Moja uzavrela krv ohladila se u trenutku, kao da sam gol istrčao na kišu koja je nemilice bubnjala po oknima. Drugi put te večeri, spomenula je Ameriku. I kao prvi put, dok smo stajali na nadvožnjaku, gledajući željezničke kolosijeke ispod nas, činilo mi se da želi čuti: - *Ne, Hamilton. Ostajem ovdje uz tebe. Više mi značiš od Amerike.*

Nisam to mogao izgovoriti; Hamilton mi se sviđala, Amerika me privlačila.

Ležali smo nijemi, tijela su nam se dodirivala, ali čarolija je nestala. Isparila poput kišnih kapi s naših lica. Prošlo je možda desetak minuta kad je ustala, otišla do kupaonice i vratila se s fenom. Prebacila je ručnike preko naslona stolica i počela ih sušiti.

- Moramo sve dovesti u red i vratiti kako je bilo. Mogao bi obrisati pod u predsoblju, dok osušim ručnike i namjestim postelju.

Nije mi se ustajalo. Obuzela me nekakva tupost, praznina. Želio sam da se vrati u postelju, ali znao sam da je to nemoguće, kao kad se probudiš usred kakva lijepa sna, pa pokušavaš ponovno zaspati ne bi li se san nastavio. Sljedećeg trenutka upijajućim papirom brisao sam još uvijek vlažan pod predsoblja, pazeći da na pločicama ne ostanu šare s donova naših cipela.

- Papire ćemo ponijeti i baciti ih usput, ne možemo ih ostaviti ovdje - rekla je dok sam prilazio košu u kupaonici.

Obujmio sam je oko struka i čvrsto privukao. Ispustila je fen iz jedne, a gaćice iz druge ruke i spustila ih na stol.

- A da se još malo vratimo u krevet?

- Hoćemo, čim dođeš iz Amerike.

- Ne razumijem - rekoh. - Ukrala si ključ kako bi me odvela u postelju, sve je bilo tako lijepo i sada spominješ Ameriku.

- Hoćeš li da ti objasnim na engleskom?

Nasmijala se, izmigoljila iz mog zagrljaja i počela se oblačiti. Nevoljko sam gurao noge u vlažne hlače i oblačio jedva prosušenu košulju. Htjedoh reći da se osjećam bedasto, kao da me nasmrt gladnog dovela pred stol prepun hrane, a onda rekla da se poslužim mrvicama iz košarice u kojoj su narezane kriške kruha. Ali, odustao sam, usta su mi se skupila kao da sam zagrizao opori plod oskoruše. Gorkasto-kiselkast okus prenio se iz usta na moje raspoloženje.

Prije nego što smo izašli u cvjetnu džunglu hodnika, pažljivo je pregledala svaki dio kuće u koji smo zašli.

- Savršen zločin - rekla je smiješeći se. - Ali nemoj se osjećati kao žrtva.

Kiša je lijevala i kad smo se nakon nekoliko minuta našli na sredini pješačkoga mosta nad kolodvorom, žureći prema tramvajskoj stanici. Bili smo potpuno mokri.

- Odavde sutra kreće tvoj put u Ameriku - rekla je, ali glas joj je sada bio drugačiji nego kad je tu rečenicu, na istome mjestu, izgovorila prvi put te večeri. Sličilo je to na oproštaj, oproštaj koji nisam tako zamišljao. Spustili smo se niz most, čekajući tramvaj, i pustili da nam se kiša slijeva niz lice.

- Nemoj me pratiti, kući ću pješke, ionako sam pokisla, a kiša mi prija.

Nije me poljubila. Gledao sam kako nestaje u kiši i kako se njezina duga sjena, prateći je, ocrtava na mokru pločniku. Čula se škripa tramvaja dok su male munje sijevale iz električnog voda ispod kojeg je klizila lira. Ta posljednja slika, tužan izraz njezina lica, progonila me još godinama poslije. Činilo mi se da je zaplakala, ali tko bi, zaboga, u prvom jesenskom pljuskusu razlikovao suze od kišnih kapi.

*

- Ti s noćnog kupanja? - rekao je Dujo, vidjevši kako posve mokr stojim pred njegovom kućom. Naslonjen na okvir ulaznih vrata, dok je kiša pljuštala, kao da se na trenutak kolebao hoće li me pustiti unutra.

Kad sam maločas izašao iz tramvaja i na putu doma spustio se Radičevićevom, nisam mogao proći pokraj Dujine kuće a da mu ne pozvonim. Bio mi je najbolji prijatelj. Odlazio sam na godinu dana, na dalek put, i htio sam ga pozdraviti. I izgledati glupu svađu.

- Uđi - rekao je. Činilo mi se da je pripit. - Stari je nekom doktoru maznuo bocu Chivasa Regala, a ja sam je maznuo starom. Možeš mi se pridružiti.

Boca sa srebrnom etiketom, obrubljena uskom zlatnom trakom, stajala je na stolu. Bila je ispijena dopola, točno do ovalne crvene markice na kojoj je pisalo *Aged 12 years*.

- Ovo se pije u posebnim prilikama. A odlazak u Ameriku, složit ćeš se, vrijedan je otvaranja te boce. Pa sam je otvorio.

- Znao si da ću doći?

- Naravno. I u tvoju čast, u čast tvoga odlaska, otvorio sam bocu. Samo, Boy, nemam leda. Otopio se dok sam te čekao, jebo te nilski konj.

Bio je pripit i bilo mi ga je žao. Moj najbolji prijatelj otvorio je bocu skupog viskija da nazdravimo na rastanku. I pio je sam dok sam ja s Hamilton ležao u krevetu, u nepoznatoj kući u koju sam se ušuljao poput provalnika, nadajući se kovčegu s blagom, ali sam ostao bez plijena. Žalio sam Duju jer ja sutra putujem u Ameriku, preda mnom se otvara jedan drugačiji svijet pun izazova i prilika, a on ostaje u malom dosadnom gradu, napušten od najboljeg prijatelja. U gradu u kojem se sve zna, gdje nema iznenađenja, gdje iz dana u dan gledamo uvijek iste cure i vrtimo jednolične priče o tome tko se s kim ševi.

Ostavljam ga u gradu čijim stisnutim ulicama plaze smiješni mali automobili, ali njihovim vlasnicima zavide mnogi jer nemaju ni takve. A ja odlazim u Ameriku, gdje je sve drugačije, gdje sve blista i nema oronulih pročelja, gdje kuće nisu natiskane jedna na drugu tako da cijela ulica vonja po prženom luku kada netko u njoj spravlja ručak. Tamo, u Americi, kuće su utonule u zelenilo, okružene prostranim, pomno njegovanim travnjacima i bijelim drvenim ogradama i svaka u dvorištu ima koš jer u Americi svi igraju košarku. U takvoj jednoj kući, pred kojom su parkirana dva ogromna automobila, kakvih ovdje, u ovom gradu, nema baš nitko, ja ću od prekosutra stanovati i popodne, kad se vratim iz škole, igrati košarku ili kositi travnjak. Vidio sam tu kuću na slikama koje mi je poslala moja američka obitelj: njihova bijela katnica proviruje iza drveća, u ulici Brown Road, u ljupkom gradiću New Castleu.

Prvi put otkako sam ga upoznao, nad Dujom sam osjećao nadmoć. Bio sam pobjednik. Ja, smotani, vječno zbunjeni Boy, kojem je on izmislio nadimak, nalazio cure i dijelio savjete. A tek da je znao kako sam ležao gol u krevetu s Hamilton, s curom kakvu nikada neće imati! Kada bi još to znao, kako bi mi tek tada zavidio, znatno više nego što mi je zavidio zbog odlaska u Ameriku pa u očaju pio viski koji je njegov otac ukrao liječniku, a Dujo njemu! Dujin stari imao je bolju kolekciju škotskih viskija od svih liječnika u bolnici, jer s vječno šuljao hodnicima odjela, hineći da popravljaju brave na vratima i usput krao piće iz doktorskih ormarića.

- Ovo je car među viskijima - rekao je Dujo, točeći zlatno-žutu tekućinu. Natočio je i sebi i dometnuo: - Znači, sutra putuješ.

- Aha.

- Jeste li ronili suze na rastanku?

Bilo je malo zlobe u njegovu glasu, zlobe pomiješane sa zavišću.

- Zar ne vidiš? Sav sam mokar.

- Oproštajne ševe uvijek su tužne.

- Ali se pamte - promrsih.

- Ševi li se dobro?

- Ni sanjati ne možeš. Hamilton nije s ovoga svijeta.

- Zaljubljen si i lud. A ljubav je, znamo, slijepa. Htio sam ti to reći i ranije, ali izbjegavao si me. Prodao si me za osrednju curu. I sam znaš da Hamilton nije od onih cura s kalendara. Nema tu finoću, ona je tek loša imitacija koju idealizira tvoja mašta. Vidiš na njoj što ne postoji, a ono što postoji i nije bogzna što. Ali to ne vidiš. Vidjet ćeš kad se budeš vratio iz Amerike.

- Znam dobro što joj fali - rekoh prkosno. - Ima ogromnu manu. Tu mi curu nisi ti našao. Sam sam joj prišao, osvojio sam je bez tvoje pomoći, bez tvojih savjeta i uputa. Eto, to joj je mana.

- Da je tako savršena kakvom je predstavljao i da se tako nadnaravno dobro ševi, ti sutra, dragi moj Boy, ne bi putovao u Ameriku.

Dujo je obojici dotočio i kvrcnuo svojom čašom o moju. Neko smo vrijeme šutjeli, a onda je stisnuo tipku na magnetofonu i poznata glazba ispunila je sobu: *She loves you, yeah, yeah, yeah...*

- Ana je bila bolja cura. Bila je topla, draga, ljupka. Hamilton je hladna...

- Čuj, Dujo - prekinuh ga. - Došao sam se oprostiti s tobom, pozdraviti pred put, zagrliti najboljeg prijatelja.

- Dakle, stvarno ideš sutra? Mislio sam da ćeš se predomisлити, odustati.

Potegli smo dug gutljaj. Dujin je bio duži, praznu čašu spustio je na stol. Ustao je, otišao do pisaćeg stola u kutu sobe i vratio se s velikom žutom omotnicom.

- Ponesi, dobro će ti doći kad te pukne nostalgija. Jebo te nilski konj.

Dujin glas sada je zvučao prijateljski.

Nisam morao otvoriti omotnicu da bih znao što je u njoj.

- Objesit ću ga na zid u svojoj američkoj sobi - rekoh, zagrlivši ga. - I ostaviti da stoji na mjesecu travnju. Ta joj je najsličnija.

Dujo je uzeo papirić sa stola, pogledao jedan od troznamenkastih brojeva, onaj kraj kojeg je pisalo *Strawberry Fields Forever*. Premotavao je traku na magnetofonu, pažljivo motreći brojčanik. Kad je došao do broja 169, začuo se Lennonov glas:

*Living is easy with eyes closed
Misunderstanding all you see
It's getting hard to be someone
But it all works out
It doesn't matter much to me.*

Bilo mi je 19 godina i tada još nisam razumio zašto je život ugodan zaklopljenih očiju. Moje su tada bile širom otvorene.

Sjetit ću se tog trenutka, tog rastanka s Dujom, mnogo godina kasnije, šecujući Centralnim parkom, jednoga svibnja, kada sam napravio počasni krug oko mramornog mozaika u čijem je središtu pisalo *Imagine*. Zastao sam licem okrenut prema zgradi Dakota, uz rub Centralnog parka usred Lennonovih *Polja jagoda*. Oko mene zavodljivo se širio New York City.

BUDIMPEŠTA, OŽUJAK 1969.

Priznanje da nisam bubnjar u Dujinu *rock-bandu*, kako me predstavio Goci, curi najljepših nogu u gradu, naglo je ohladilo njezinu ljubav. Ovakvih kao ja mogla je naći na svakom koraku, bio sam bez love, hodao u neakvim smiješnim Varteksovim konfekcijskim hlačama i izlizanim cipelama Borovo, dok su pravi momci, kakvi su se sviđali Goci, na korzo stizali u trapericama Levi's i tenisicama marke Adidas, koje su nabavljali u komisionim radnjama ili po njih večernjim autobusima putovali u Trst.

Nisam joj bio zanimljiv.

- Ti si tako običan - rekla je. - Mislila sam da si stvarno bubnjar i to mi se sviđalo. Ne želim te povrijediti, ali jedino mi se to sviđalo na tebi.

Patio sam tjedan-dva, a onda, opet zahvaljujući Duji, krenuo s Anom, curom iz razreda, i lakše zaboravio najljepše noge u gradu.

- Ne mogu te gledati kako veneš i kako ti uludo prolazi mladost. Jebo te nilski konj, sredi se, čovječe. Pa ti duže žališ za Gocom nego što si s njom hodao. Okreni se oko sebe, Boy - rekao je prijekorno. - Svijet je prepun cura, posvuda su oko nas. I ne moraš ih tražiti daleko, dovoljno je da se okreneš u našem razredu. Pogledaj Anu, šta joj fali?

Već na sljedećem odmoru, dok smo stajali u hodniku, pozvao je Anu. Ispod čedne, tamnoplave kute s dugmadi boje zlata, kakve imaju dimnjačari na svečanim odorama kad se slikaju za zidne kalendare, živahno su joj se nadimale grudi i kao da su, svakim njenim udisajem, jurile prema meni. Dujo je rekao kako Ana ima nedvojbeno najveće sise u razredu i da ju je dobro osmotrio na satima tjelesnog, kada se uvjerio u to.

- Vidiš, Ana, moj prijatelj Boy umire od tuge - rekao je gotovo plačnim glasom. - Pokušavam učiniti sve da ga razveselim, ali ništa ne pomaže. Liječnici su digli ruke od njega. Možda bi ga ti mogla utješiti, saslušati, podmetnuti rame da se na njemu gorko isplače. Ne možeš to odbiti, Ana, pokaži malo samilosti, jedan mladi život je u pitanju. Shvati to kao humanitarnu akciju.

Stajao sam zblenut i mora da sam stvarno izgledao kao da umirem od tuge jer se Ana na trenutak zainteresirala, učinilo mi se da se sažalila. Ali, oglasilo se školsko zvono pa smo se vratili u razred. Sjedila je u istom redu, dvije klupe ispred mene, i čudio sam se kako je

nisam zapazio sve dok mi Dujo nije svratio pozornost na nju. Da, bila je slatka, prćast nosić i rupice na obrazima, kao da je sišla s reklame za kakvu čokoladu. Jedva sam čekao da završi sat i da na sljedećem odmoru Dujo nastavi priču. Ali čim je zazvonilo za kraj sata i profesorica povijesti izašla iz razreda, odvuкао me u kut učionice i rekao:

- Sljedeći tjedan idemo na ekskurziju. Nema ništa bolje nego za tu prigodu imati curu iz razreda. Tri noći u hotelu u Budimpešti. Čovječe! Kada ćeš ponovno imati takvu priliku?!

A onda me poput vreće povukao u hodnik i sad već gotovo plačući, obratio se Ani ne bi li je uspio odobrovoljiti.

- Moraš mu pomoći. Čovjek umire od tuge.

- Pa da čujem što je - rekla je, žvačući sendvič.

- Bit će možda bolje da vas ostavim same - rekao je. - Vjerujem da će tada biti iskreniji. Ti si, da znaš, dobra cura, činiš plemenito djelo i spašavaš jedan mladi život. A tko spasi jedan život, spasio je cijeli svijet. Čula si to na prošlom satu, baš tako je rekla profesorica povijesti.

I tako smo se Ana i ja, tri dana prije ekskurzije, dogovorili za naš prvi spoj. Trebale su nam gotovo četiri pune školske godine provedene u istom razredu da shvatimo kako se jedno drugom sviđamo. I trebao je Dujo da nam to objasni. A kad sam mu pričao kako je prošla naša prva zajednička večer i, naravno, cijelu priču, poput božićne jelke, nakitio izmišljenim ukrasima, Dujo me očinski savjetovao:

- Slušaj, Boy - rekao je - sada kad često mijenjaš cure, vodi računa da ih ne oslovljavaš imenom. Ja svim svojim curama jednako tepam, govoreći im Miki, i tako se nikad ne mogu zabuniti da novu curu, slučajno, nazovem imenom bivše. Jer, ako se jedna zvala Marta, druga Sanja, treća Marija, a ova s kojom sam sad, Zorka, tko će sve to pamtit. Zato, svim curama tepam na isti način, Miki, i tu nema zabune.

Zbog Ane sam se našao na silnim mukama kada sam, dva dana pred maturalsnu ekskurziju, na Dujin nagovor (- *Slušaj* - rekao je - *ništa ne treba prepustiti slučaju.*), odlučio kupiti prezervative.

- Jebi ga, Boy, rekao je, bolje ih ponesi odavde, tko zna hoćeš li ih naći u Mađarskoj. I kako ćeš im objasniti što tražiš. Taj smiješni jezik ne znaš, morao bi skinuti gaće objašnjavati im rukama - rekao je pa na lijevoj spojio kažiprst i palac, napravivši krug, a na desnoj uspravio srednji prst i njime ciljao otvor.

Tada, te 1969., kondomi nisu, kao danas, stajali tik uz blagajnu u samoposluživanjima ili na benzinskim crpkama. I nije ih bilo bezbroj vrsta kao danas, nego samo oni domaći, RIS-ovi. Danima sam mozgao kako ću reći prodavaču da želim kupiti prezervativ i smišljao koje je najbolje vrijeme, rano izjutra kada još nema puno kupaca ili pred zatvaranje. Odlučio sam kako je ipak najbolje došuljati se do kioska, ali ne onog donjogradskog, u kojem me trafikantica poznaje, nego jednom od gornjogradskih. Ali kad sam, čekajući priliku da nikoga ne bude u blizini, napokon pristupio kiosku i rekao tiho, gotovo šapćući: – *Molim vas prezervativ* – prodavač je upitao: – *Što?* – pa kad sam htio ponoviti, iza mene se pojavio nitko drugi nego moj razrednik. *Ha-ha* – rekao je – *kupuju se cigarete, a kao, ni ti, ni bilo tko drugi u razredu ne puši.*

Taj nesretni kondom, čija mi je kupovina zadala toliko muke, završio je nataknut na slavinu u sobi budimpeštanskog hotela Szabadság [*] u Ulici Rákóczi, druge večeri naše ekskurzije, kada sam, uz mnogo napora, uspio privoljeti Anu da dođe u moju sobu.

Još prije puta, Dujo je nagovorio Ružicu, curu iz razreda koja nam se ponekad znala pridružiti na korzu, da dijeli sobu s Anom.

– Kad prođe ponoć, kad budemo sigurni da su profesori zaspali, dovuci Anu u našu sobu, a ja ću do Ružice. Ostat ću do jutra, Boy, možeš je ševiti dok ti zubi ne utrnu.

Nakon večere odvojili smo se od grupe, prošetali do mosta Erzsébet, pa hodajući uz Dunav nastavili do mosta Szécheny, za koji nam je profesor zemljopisa tog popodneva rekao da je jedan od najljepših na svijetu. Bilo je svježije, ožujak uz veliku rijeku davao mi je alibi da zagrlim Anu. Privila se uz mene i tako zagrljenima bilo nam je malčice toplije. Za razliku od dlanova, usne su joj bile vruće. Stali smo nasred mosta i gledali kako neon velegrada pliva površinom moćne rijeke. Veliko zrcalo Dunava svjetlucalo je i treperilo poput zvjezdanog neba kakvo sam pamtio iz djetinjstva, sjedeći uz Dravu, ispod naše kuće na Donjodravskoj obali, u mlačnim večerima proljeća i jeseni.

Imao sam nešto forinti, pa smo ušli u malu kavanu, stisnutu među ogromnim zgradama uz kej.

– Prijao bi mi čaj – rekla je Ana.

– S rumom?

– Ma, daj!

Obrazi su joj bili rumeni, obojeni svježinom ožujске večeri. Pili smo čaj i gledali par pokraj nas, smijuljeći se njihovu jeziku koji nismo razumjeli. U vitrini uz šank bili su izloženi kolači, na kriške narezana doboš-torta s glazurom od karameliziranog šećera na vrhu. Ana je, na moju sreću, bila okrenuta leđima i nije mogla vidjeti kolač, jer bih se našao u nevolji da je zatražila krišku. Forinte koje sam imao bile su dovoljne samo za čaj. Osjećao sam blagu nervozu razmišljajući je li bolje da joj sada, u ugodnu ozračju kavane, uz topao čaj koji nam je grijao utrobu, odam plan. Ili da to odložim, pa joj u foajeu hotela, pred dizalom kažem kako je moja soba 272 večeras naša jer će Dujo prespavati kod njezine cimerice. Ovo drugo činilo mi se mudrijim; ako joj kažem sada, imat će više vremena za razmišljanje i pronalaženje kojekakvih izgovora. Bit će najbolje, mislio sam gledajući je kako polagano ispija čaj, da joj pred dizalom kažem kako zapravo ona nema kamo, kako je Dujo u njezinoj sobi s Ružicom i kako joj ne preostaje drugo nego da ove noći podijelimo moju sobu. I još ću joj reći, mislio sam, da se nema čega bojati, jer su ležajevi u sobi razdvojeni, a i da nisu, povukao bih se na svoju stanu kreveta.

Ali kad smo ušli u dizalo i kad sam stisnuo zlatnu okruglu tipku na kojoj se nalazila brojka 2, nisam to rekao. Ispast ću lažac, mislio sam, kad se u mraku, nakon što pogasimo svjetla u sobi, s prezervativom u ruci, uvučem u njezin krevet.

Ništa nije rekla kad sam je pozvao u sobu, samo je pogledala na obje strane hodnika i sigurna da nas nitko ne vidi, ušla za mnom.

- Koji ćeš krevet? - upitao sam kad smo zatvorili vrata.

Bilo je to najgluplje što sam mogao reći.

- Nijedan - rekla je. - Bit ću koju minutu pa idem u svoju sobu.

- Ali tamo je Dujo - odvratio sam, ljutit što joj plan ipak nisam otkrio ranije. - Dogovorio se s Ružicom da ondje spava.

- Ništa mi nije rekla.

- Dujo je s tom idejom došao nakon večere, prije nego što smo se odvojili od ostalih i pošli u šetnju.

- Kad lažeš, laži okruglo. Da se otkotrlja.

Moje objašnjenje stvarno je zvučalo bedasto. Ana je bila pametna cura, a ja lažac bez

iskustva.

- Laganje je umjetnost. Možda najveća. Laž mora zvučati uvjerljivo, puno uvjerljivije od istine da bi ti povjerovali. Ti i Dujo taj ste plan skovali još u Osijeku. I bila je to njegova zamisao. I sigurna sam da te je nagovorio da kupiš prezervativ. Je li tako?

Stajao sam skamenjen i postićen. Uхваćen u laži. Kako li je samo znala? Kako je, do vraga, sve pogodila? Zar je moje lice takav izdajica? Zar na njemu sve piše?

Ana je sjela na krevet do prozora i ispitivački me gledala. Večer je bila upropaštena, čak i ako ostane u ovoj sobi. Moj plan razbio se u tisuće komadića koji su se razletjeli hotelskom sobom i neugodno bockali poput oštarih kamenčića pod bosim nogama.

Posve neočekivano, Ana je ustala, prišla i stavila mi ruke oko vrata. Nježno me poljubila i rekla:

- Slatki mali, glupavi lažljivče.

Izgovorila je to nježno, toplo, mazno. Ništa drugo tog trenutka ne bi mi tako prijalo kao te četiri riječi. Ugasila je svjetlo i blago me povukla do kreveta na kojem je sjedila do maločas. Ohrabren, slatki mali glupavi lažljivac privukao ju je k sebi i ljubio. Raskopčao sam crvenu kariranu košulju i svukao joj majicu, a njezine su grudi bile stvarno velike, željne osloboditi se uska grudnjaka. Najgluplji odjevni premet ikada, pomislio sam boreći se s četiri male metalne kopče. Sise su joj radosno poskočile, oslobođene, migoljeći poput kokosovih oraha iz napukle zelene opne.

- Slatki mali, glupavi lažljivče - šapnula je još nježnije.

Ljubili smo se divlje, oboje goli do pojasa, i valjali se na uskom hotelskom krevetu, zadihani, kao da smo trčali krugove po Budimpešti, prelazeći mostovima s jedne obale na drugu. Našim žilama krv je tekla brže i snažnije od nabujalog Dunava. Zabio sam glavu između njezinih dojki, mirisale su na svjež, tek skuhanu mlijeko. A bradavice, ne veće od borovnice, blago su me bockale po grudima dok sam je stiskao i privlačio k sebi, želeći da nam se krvotoci spoje i da se dva srca pretvore u jedno.

Kad sam dlan ugurao u tijesni prorez između hlaća i meke kože njezina glatka trbuha, štreknula se i ukočila.

- Ne! - rekla je. - Ne!

Vrh dlana zaglavio se nekoliko centimetara ispod njezina pupka. Htjedoh ga spustiti niže, ali napela je trbuh i priklještila ga još čvršće.

- Ne! - ponovila je. - Neee!

Prstima lijeve ruke prešao sam joj po obrazima. Zjenice su joj bile raširene, obrazi zajapureni, kosa rasuta na jastuku.

- Ana, ne moraš se bojati. Bila si u pravu, kupio sam prezervativ. Imam ga u novčaniku.

- Neće ti trebati. Bar ne sa mnom. Bar ne ovaj put.

Poljubila me, kao da se želi ispričati. Tako sam to shvatio.

- Možemo ugasiti svjetlo i ležati jedno uz drugo, možemo razgovarati, šaputati i u mraku gledati sjene kako šaraju po stropu. Ali prezervativ nam neće trebati. Nisam još spremna za to.

Govorila je nježno i polako, a onda se privila uz mene i stisnula prekidač iznad kreveta.

- Mogu li te nešto pitati? - šapnula je. - Kako me nisi primjećivao skoro četiri godine? Kako nisi zapazio da te gledam pod odmorima, da se tiskam uz tebe kad izlazimo iz škole, da ti se nasmiješim kad prolaziš korzom pokraj mene? Da nije bilo Duje, nikada mi ne bi prišao.

Nisam znao što bih odgovorio pa sam je zagrlio i ležali smo gledajući u strop. I šutjeli. Prijala mi je tišina i njezino toplo, do pojasa golo tijelo. Čuo sam otkucaje njezina srca i tiho disanje koje je postajalo sve ravnomjernije. Sirena u mom krevetu tonula je u paperje sna.

Probudilo me tiho šuštanje u sobi i u polumraku sam vidio njezinu siluetu. Zakopčavala je grudnjak. Bio je to lijep prizor, toliko lijep da nisam bio siguran je li java ili san.

Ustao sam i prišao joj.

- Idem sad - rekla je. - Bilo je lijepo i stali smo kad treba.

- Bilo bi još ljepše da smo nastavili.

Zakoračila je prema vratima.

- Kako si znala za prezervativ? - upitah je dok je izlazila u hodnik.

Nasmijala se zagonetno, poljubila me i otišla.

Očekivao sam da se Dujo vrati svakoga trenutka, ali nije ga bilo. Znao sam da neću moći zaspati, pa sam ustao iz kreveta i stao uz prozor. Ulična rasvjeta počela se gasiti, jedna neusporedivo jača svjetiljka, crvena okrugla kugla, dizala se nad istočnim nebom Budimpešte. Ulicom je milio žuti tramvaj s prikolicom, a dva Trabant, Lada i Wartburg čekali su na semaforu propuštajući pješaka na drugu stranu široke ulice. Jutro je kljucalo poput pileta kad kljunom razbija ljusku jajeta.

A onda sam se sjetio prezervativa, otišao do noćnog ormarića i izvadio ga iz novčanika. Otvarajući papirnatu kutijicu, držao sam ga pažljivo u ruci, uputio se u kupaonicu i navukao ga na slavinu. Zatim sam pustio vodu i gledao kao se tanki gumeni tuljak pod blagim mlazom pretvara u loptu. Rasla je i iznenada prsnula, a voda se razlila kupaonicom. Sjeo sam na rub kade, držeći u ruci puknuti smežurani prezervativ i glasno se smijao.

Kad sam Duju, sat poslije, sreo na doručku, upitao me kako je bilo.

- Neviđeno - rekao sam.
- Koliko puta?
- Ne pitaj, nisam brojio. Sve dok prezervativ nije puknuo.
- Nije valjda, jebo te nilski konj?

Jutro je bilo gluplje od večeri.

BILJEŠKA

[*] Danas, Best Western Hotel Hungaria.

MÜNCHEN, SVIBANJ 2000.

Taksistu na aerodromu pokazao sam adresu hotela. Ovlaš je pogledao i započeo razgovor o vremenu.

- Bit će vrlo vruć dan u Münchenu. Ipak je još svibanj - rekao je.

Pravio sam se da drijemam. Nije mi bilo do razgovora. Pola sata vožnje želio sam iskoristiti pametnije: maštati o susretu s Anom. Sjetio sam se one epizode iz hotela Szabadság koji je sada nosio drugo ime - mađarsku riječ Sloboda, vidio sam to ovog proljeća, zamijenio je Best Western Hotel Hungaria - kao da je želio izbrisati ne samo vlastitu komunističku povijest nego i povijest svojih gostiju. Od nas troje - Ane, Hotela Szabadság i mene, svi smo ponešto promijenili u ta tri desetljeća: Ana prezime, Hotel Szabadság ime, a ja nadimak; nitko me više nije zvao Boy.

Smiješna epizoda s kondomom ponovno me nasmijala, no smijeh je bio glasan, oteo se, pa me vozač taksija diskretno pogledao, onako ispod oka, ali ipak primjetno.

- Rezervirala sam ti King's hotel. U skladu s tvojim prezimenom - napisala je Ana u poruci.

Sada sam se onamo vozio. Mora da me vožnja Mercedesom po glatkoj cesti uspavala i da sam utonuo u lagan san, jer me prenuo vozačev glas.

- Evo nas - rekao je taksist i poskočio dodati mi prtljagu.

Plavuši na recepciji rekoh da imam rezerviranu sobu.

- Kenig - ponovila je i ukucala ime. Zamolila me da ponovim prezime.

- Kenig - rekla je ponovno. - Oprostite, nemam rezervaciju na vaše ime.

Izvadio sam otisnutu Aninu poruku na kojoj je bila adresa hotela, isti papir koji sam pokazao taksistu.

- Ah. Oprostite - rekla je plavuša. - Vaš hotel je dvije minute hoda odavde. Odmah iza ugla u ulici Marsstrasse. Ovo je King's hotel First class, u ulici Dachauer. Vi ste u King's hotelu Center. Vozač je pogriješio. Jako mi je žao zbog toga.

Taksist je već odmaglio pa sam krenuo pješice. King's hotel Center uistinu je bio odmah iza ugla. I ondje je na recepciji bila plavuša.

- *Je li to uvjet da dobiju posao?* - pomislih.

Soba 411 gledala je na omanji vrt kojim je dominiralo stablo divljeg kestena. Bio sam zadovoljan. Apsolutna tišina, kako sam i priželjkivao. Sobe u drugom dijelu zgrade, okrenute prema ulici, zacijelo nisu bile sterilno tihe. Krevet od masivna drva imao je neobičan baldahin, nalik poklopcu mrtvačkoga lijesa. Legao sam u hlačama i košulji i piljio u okvir od smeđeg drva, ukrašen reljefnom rezbarijom u boji zlata. Kratka žućkasta zavjesa s ornamentima cvijeća i lišća pojačavala je nelagodu. Sada sam bar doznao ono što neću spoznati kada me jednom stave u pravi lijes: kakav je osjećaj biti u mrtvačkom sanduku.

Uzbuđenje koje me držalo kad sam sletio na aerodrom Franz Josef Strauss lagano je splašnjavalo u uspavljujućoj vožnji taksijem i kao da je posve okopnilo dok sam ležao na hotelskom krevetu čekajući da se Ana javi. Neodlučnost i kolebljivost, dvije moje vjerne pratiteljice, čije su me sjenke slijedile posljednjih godina, sada su se glasno rugale: - *Čemu sve ovo? Zašto si uopće prihvatio njezin poziv i put u Ameriku prekinuo na dva dana kako bi ostao u Münchenu?* - cerekao se zlobni glas u meni, radostan što sada, gledajući u posmrtni pokrov nad glavom, i ja tako mislim.

O Ani, sve do njezine iznenadne poruke, trideset godina nisam znao ništa. U kratkom letu od Zagreba do Münchena pokušavao sam se prisjetiti naše posljednje večeri dok smo stajali naslonjeni na kržljivo stablo oraha s kojeg su, dok je grane njihao povjetarac, padale rese, ružne poput velikih zelenih gusjenica. Orah je bio na pola puta, uz stazu nasutu crnom šljakom, koja je vodila od glavnog puta do njezine kuće, iza grmlja tek procvjetalog jorgovana. Imala je lagane lanene hlače. Dva dugmeta karirane košulje uz vrat bila su otkopčana i pod mjesečinom otkrivala blage nabore njezinih ključnih kostiju, dok sam joj lice držao između dlanova, lagano ih spuštajući niz vrat. Te izbočine, oble i blage poput pustinjaških dina, milovao sam i ljubio, znajući da je to granica, da ono ispod čuva odlučnošću vojnika na straži.

Kad bih pokušao dlanom krenuti naniže, ruke bi joj munjevito poletjele prema mojima. Ali te večeri otkopčao sam joj dugme na lakim lanenim hlačama i pod rasutim srebrom mjeseca ugledao gaćice, bijele čipkaste gaćice ispod kojih je bilo ono za čim sam toliko žudio. Ruke su joj munjevito krenule, brzo je navukla hlače i zakopčala dugme. Odlučno se branila.

Ležeći na krevetu u hotelskoj sobi, danas, tridesetak godina poslije, pokušavao sam se sjetiti kako je završila naša ljubavna priča. I dok sam nastojao vratiti sliku one svibanjske večeri, pune mirisa jorgovana, činilo mi se da netko lagano kuca na vrata. Nisam poznavao zvukove tog meni novog prostora, onako kao što nepogrešivo prepoznajemo svaki šum vlastitoga doma, pa mi se činilo da kucanje možda dopire iz susjedne sobe. Ali kako je postalo glasnije, ustao sam i otvorio vrata. Na hodniku je stajao mladi zdepasti konobar, a njegova gusta, crna kovrčava kosa i prije nego što je išta prozborio govorila je da nije Nijemac. Obratio mi se na solidnom engleskom i pokazavši rukom na pladanj rekao:

– Ovo je naručeno za vašu sobu.

Na stakleni stol uz trosjed, nasuprot prozoru, stavio je bocu u posudu od inoksa, orošenu kapljicama vode. Komadići leda zveckali su dok je posudu spuštao na stol. Pažljivo je stavio papirnate podmetače i na njih spustio dvije visoke, uske, blistavo čiste čaše. Lagano se naklonio i hodajući natraške, napustio sobu.

Izvadio sam mrzlu tamnozelenu bocu iz metalne posude pune leda i na srebrastoj etiketi, nalik na dva spojena štita, pročitao: *Dom Pérignon*. Vratio sam je u led i ponovno legao na krevet.

Ana je imala čudnu adresu na Gmailu iz koje se nije moglo razabrati njezino prezime. Nije mi napisala je li udana, nisam znao ni gdje stanuje, samo je u jednoj od poruka spomenula da živi nadomak Marienplatzu i da kroz otvorene prozore dnevne sobe čuje zvona s Alter Petera.

Javit ću ti se čim dođeš u hotel i malo predahneš – napisala je u posljednjoj poruci.

Ali nije se javljala.

Ležeći na krevetu, odupirao sam se snu. Sunce sam tog jutra opazio u retrovizoru, čim je izašlo, na autocesti upravo kad sam prolazio Novu Gradišku, vozeći prema zagrebačkom aerodromu. Nisam navikao rano ustajati. Ali nekako me bilo strah zaspati, baldahin hotelskog kreveta nalik na pokrov mrtvačkoga lijesa ispunjavao me nelagodom; kad se probudim, hoću li biti u raju ili paklu?

Zazvonio je telefon.

– Dobro došao u München! Avion je, vidim, stigao na vrijeme. Nadam se da je let bio ugodan i da je soba u redu.

Anin glas zvučao je veselo. Čuo sam ga ponovno nakon trideset godina. Bio je drugačiji nego što sam ga pamtio.

- Sve je savršeno.

- Jesu li ti donijeli Dom Pérignon?

- Gledam ga kako se hladi na stolu u mojoj sobi.

- Znaš li kako ćeš ga piti?

- Ima li neki poseban način?

- Recimo. Natočit ćeš u obje čaše. Jednu ćeš uzeti u lijevu, drugu u desnu ruku. I nazdraviti. Čaša u lijevoj rad bit će tvoja, ona u desnoj, moja. Srkni malo iz jedne pa iz druge. Obećavaš?

- Nikada nisam tako pio.

- Nećemo se vidjeti danas. Zaboravila sam da mi je godišnjica braka, ali suprug nije. Nisam mogla odbiti. Naručio je stol za dvoje u zgodnom talijanskom restoranu u Isabellastrasse, ni pola sata pješke od tvog hotela.

- Pa, sretna ti godišnjica braka... Okrugla?

- Prva. - Napravila je stanku i dometnula: - S njim.

Osjećao sam se prilično jadno. Ana me pozvala u München, nagovarala da ostanem nekoliko dana, obećavala izlet i druženje, a onda smetnula s uma da stižem na dan kada slavi godišnjicu braka. I to prvu godišnjicu braka.

- Mogu li te nešto zamoliti? - upitala je cvrkućući.

- Naravno.

- Htjela bih da otvoriš šampanjac, da čujem onaj divni zvuk kad čep izleti iz boce.

- Želiš li to odmah?

- Da.

Odložio sam slušalicu, ustao s kreveta i uputio se prema staklenom stoliću na kojem se,

uronjena u kockice leda, hladila boca Dom Pérignona.

- Slušaj - rekao sam, približivši bocu telefonskoj slušalici.

Čep je izletio iz boce, odbio se o strop i završio na podu. Zvuk koji je proizveo bio je nalik pucnju iz pištolja s prigušivačem.

- Jesi li zadovoljna? - upitao sam.

Nije bilo odgovora, veza se prekinula. Očekivao sam da će ponovno nazvati, ali nije. Na hotelskom telefonu nisam mogao očitati broj s kojeg je poziv stigao. Bespomoćno sam sjedio i čekao. Doduše, mogao sam nazvati recepciju i zamoliti ih da pozovu Anin broj, ali sam izgubio volju. Osjećao sam se izigranim. Došao sam u München samo radi Ane. Namamila me u stupicu, a ja sam se, neoprezan poput miša kad osjeti sir, provukao kroz rupu i eto me sada u sobi nalik na veliku mišolovku.

Još u avionu, pijuckajući čašu oporog crnog vina i promatrajući goleme bijele oblake nalik na brda svježije napadala snijega, razmišljao sam zašto sam uopće odlučio prihvatiti Anin poziv. Jesu li me privukle njezine poruke i profinjenost erotike koja je iz njih zračila ili želja da nakon toliko vremena ponovno sretnem osobu koja mi je nekoć bila draga? Razmišljao sam kakav će biti taj susret, kako ću se osjećati kada je opet ugledam, kakva će to Ana izaći pred mene kad je sretnem na mjestu koje ćemo dogovoriti, u nekom minhenskom restoranu ili pivnici. Ništa nisam znao o njezinu životu, što je radila svih ovih godina, kako se našla i snašla u Münchenu, je li sretna, je li je život šamarao ili mazio. Hoće li preda me doći sretna, nasmijana i zadovoljna žena, ili ranjeno, tugaljivo biće koje traži spas i nekoga kome će se izjadati?

Ali sada, ležeći ispod drvenog baldahina nalik na poklopac mrtvačkoga lijesa, činilo mi se kao da sam uskrsnuo, ali da nisam ni u raj u ni u paklu, nego u nekoj vrsti čistilišta gdje okajavam svoje grijeh.

Kaznu je smislila Ana. Osvećuje mi se što sam je nakon one večeri u Budimpešti počeo izbjegavati i što je naša veza naglo uvenula, poput nježne biljčice kad je ofuri prvi mraz. Bio sam napaljen jelen, uvjeren da imam najsnažnije rogove i nisam mogao shvatiti zašto me ta nimalo plaha košuta odbila te noći. I zašto ni poslije nije dopustila više kad sam se ohrabrio i rukama počeo kliziti niz njene grudi, pokušavajući joj desni dlan gurnuti u gaćice. Opirala se odlučno i grubo. Stvarno je bila sirena, a ja od želje izluđen mornar čiji se brod nasukao na pustom otoku.

Sada, dok ležim ovdje u hotelskoj sobi, trideset i nešto godina poslije, Ana mi vraća milo za drago. Nikada nismo razjasnili zašto je između nas sve tako završilo, ali prebirući po glavi njezine poruke koje sam gotovo naučio napamet, jedna je nudila trag. Ona u kojoj je spominjala slatko doba nevinosti. I sada me kažnjava što sam tražio njezinu nevinost i nestrpljiv i mladenački neodgovoran, naljutio se kada me odbila. Ali, je li moguće da je nakon toliko godina odlučila osvetiti se? Zar vrijeme nije ispralo njezin povrijeđeni ponos i zar sada, toliko godina poslije, uživa u osveti, prkosi mi ispijajući vino sa suprugom u talijanskom restoranu nedaleko od moje hotelske sobe, ostavivši me samog s bocom Dom Pérignona i dvjema blistavo čistim čašama?

Mora ipak da sam na tren zadrijemao i usnuo pticu kako krilima udara o stijenke kaveza. Ali kad sam se prenuo, shvatio sam da to netko kuca na vrata moje sobe. Pomislio sam da konobar stiže s novom količinom leda, jer cijena Dom Pérignona zacijelo je bila paprena, pa se morao truditi da je opravda. No, kucanje je bilo drugačije, nježno i oprezno. Kad sam otvorio, preda mnom je stajala lijepa, brižljivo njegovana žena, koju kao da sam već negdje sreo; na ulici, u prodavaonici, u kakvom restoranu ili kafiću.

Preda mnom je stajala trideset godina starija Ana. I kao da se nije odveć promijenila. Jedino su na plavkastoj haljini, nalik boji hlača koje je nosila za našega posljednjeg susreta, bila otkopčana četiri gornja dugmeta. U večeri, okupanoj mirisom jorgovana, prije toliko godina – jasno sam se sjećao – uz dva već otkopčana dugmeta njezine karirane košulje, ja sam otkopčao još dva. Sada je to na haljini učinila ona. Brežuljci njezinih dojki, poput dviju velikih, sraslih jabuka, izazivali su iza rubova grudnjaka.

Stajali smo tako i gledali se.

– Mogu li ući? – upitala je nakon male vječnosti.

– Naravno – rekoh zbunjeno, pokazujući joj mjesto na trosjedu. Zatvorio sam vrata i sjeo na krevet.

– Pa, sretna ti godišnjica braka.

Zvučalo je prilično glupo.

– Uranio si. Tek je za sedam mjeseci.

– Rekla si da je danas.

- Moj smisao za humor možda je malo neobičan. Priznajem: željela sam ti napakostiti. I malčice se osvetiti.

Nasmijala se. Sjedila je nasuprot prozoru i svjetlo joj je obasjavalo lice. Lijepo lice njegovane žene koja je, poput trkačice na duge pruge, osvrćući se kako bi vidjela koliko joj je takmaca za petama, još izmicala starosti. Šutjeli smo; kao da nam je trebala stanka da bezbolnije preskočimo temu.

- Ali, hajde da danas ne pričamo o obiteljima, o dobrim, vjernim i pažljivim supružnicima i divnoj, pametnoj djeci i da iz novčanika ne vadimo njihove fotografije, ne pokazujemo ih i hvalimo se. Pa nam u to ime natoči.

Glavom je pokazala na stolic i orošenu bocu Dom Pérignona.

- Znaš - rekla je - ovo je posebna vrsta šampanjca. Možda nisi primijetio, ali kad si ga otvarao i kad je izletio čep, iz boce je izašao duh.

Pogledala me značajno i nasmijala se. Natočio sam šampanjac: jesu li mjehurići, veselo poskakujući iz čaše, bili taj duh? Ana je ustala i držeći čašu u ruci, s trosjeda pošla prema krevetu. Iako je ležaj bio velik i prostran, sjela je tik do mene.

- Ovo je, dakle, šampanjac s duhom?

- Točno - rekla je. - Možda će nam pomoći i da se duhovi u nama oslobode.

Tijela su nam se gotovo dodirivala. Lijepo je mirisala. Citrusi. Eau de Cartier?

- Pa, pričaj mi o svom životu.

- Nije to neka osobita priča - rekoh.

- Možeš je ispričati kako god želiš. Uljepšati, izostaviti pojedine dijelove, dodati ono čega nije bilo da priču učiniš zanimljivijom. Uostalom, ti si novinar. Bar ti znaš kako se to radi.

Nisam znao kako bih počeo.

- U poslu koji radim osnovno je pravilo: najvažnije reci u prvoj rečenici. Ali, vjeruj mi, ne znam što je bilo najvažnije u mom životu tijekom ovog dugog razdoblja otkako sam te posljednji put vidio. Bio je to dosadan život i kad bih o njemu pokušao snimiti film, probravši ono što iole vrijedi, trajao bi pet-šest minuta. A i tada bi bio dosadan. Sve što je bilo važno

kao da se dogodilo prije toga.

- Trideset godina samoće?

- Sto godina samoće. Sto kišnih, sivih, sjebanih godina.

Otpili smo po gutljaj. Slatkast, rezak okus šampanjca, klizeći niz grlo, stvarao je osjećaj ugone.

- A tvoj život?

- Bilo je sušnih i ponešto rodni godina. Smjenjivale su se nekom svojom logikom. U dužim ili kraćim razmacima, bez ikakva pravila. Kad sve zbrojim, mislim da sam u minusu.

Podigla je čašu i otpili smo još po gutljaj.

- Tko zna kakvi bi nam bili životi da nisi prekinuo sa mnom nekoliko tjedana nakon naturalne ekskurzije. Bilo mi je teško kad sam te, nakon samo mjesec dana, vidjela s onom plavokosom curom. Dujo mi je rekao da se zove Hamilton, da ste je vi tako prozvali, ali nije objašnjavao zašto. A ja sam patila. Nikad se tako ne voli i nikad se tako ne pati kao u mladosti. A onda si otišao u Ameriku.

- A ti?

- Preselili smo se u Beograd sljedećeg proljeća. Znaš da mi je stari, kako se tada govorilo, bio vojno lice.

- Glupo je reći to sada, nakon tako puno vremena, ali žao mi je ako sam ti nanio bol – rekoh posegnuviši za bocom šampanjca koja se caklila u posudi s ledom.

- Nema potrebe za isprikom. Život se uglavnom i sastoji od trpljenja i nanošenja boli i nešto malo ostvarenih snova. U našim godinama, to smo već iskusili.

Ustala je, odšetala do prozora i zagledala se u vrt.

- Kesten samo što nije procvjetao – rekla je, nasmiješila se i sjela na trosjed.

- Kako si došla u München?

- Pričat ću ti o tome sutra. Na splavi, na rijeci Isar.

I kao da je progutala tvrd zalogaj, promijenila je temu.

- Veseliš li se nagradi koju ćeš primiti?

- Radujem se Americi i susretu s ljudima koje dugo nisam vidio. Naravno, veseli me i nagrada.

- Htjela sam ti pisati dok si bio u Americi. Dujo mi je dao tvoju adresu. Ali, kolebala sam se i predomislila. Ponos je bio jači.

- I onda si nakon trideset godina popustila i poslala mi poruku da na putu u Ameriku svratim u München?

- U međuvremenu sam ponešto naučila. Na primjer, da u ljubavi ponos baš i nije osobit saveznik.

Lice joj je bilo lijepo i patina koju je navuklo vrijeme učinila ga je zanimljivijim, zrelijim, plemenitijim i ženstvenijim. Dok sam je gledao preko puta, sjedeći dva-tri metra od nje, pokušavao sam, onako kako bi to činio estetski kirurg, ukloniti patinu godina s njezina lica i iza te zrele ljepote vidjeti trideset godina mlađu Anu, slatku, bezbrižnu djevojku s osječkog korza, pupoljak koji je tek dao naslutiti svu raskoš cvijeta iza još zatvorenih latica. Bila je nevino lijepa kako se jedino u mladosti može biti lijep. A ja, toga svibnja kad smo se rastali, prgav, tvrdoglav i sirov, nezreo i zelen, umišljen, sluđen od uzavrelih hormona.

Da smo nastavili, umjesto što sam, šepureći se poput egzotične ptice, Ani okrenuo leđa, smatrajući kako je njezino tijelo, nakon što sam joj dirao grudi, postalo moj ratni plijen, i da nisam otišao u Ameriku, daleki, izazovni, ali meni nepoznat svijet, možda bih s tom ženom imao ljepši život od onoga koji me snašao. Možda bi me razumjela, možda bi strpljivo brusila moj hrapavi karakter i učinila me boljom osobom, možda bi mi izrodila dvoje-troje djece, dom pretvorila u oazu koja ne presušuje ni za najžešćih suša kakve život zna donijeti. Možda bih s tom ženom bio sretan. Možda je ona bila ona koju sam tražio svih ovih godina, živeći u dva braka, jednom tužnijem od drugoga i hladnima poput Svemira, gdje su osobe, za koje sam mislio da su mi bliske, od mene bile udaljene svjetlosnim godinama. Gledajući je, zrelu, ali još svježiju ženu, mislio sam zašto je život tako proklet i krut i zašto ga ne možemo vratiti u točku od koje je sve krenulo krivo i naopako, pa odatle nastaviti drugačije, zašto ga se ne može odvrtjeti unatrag, onako kako na videorekorderu vraćamo film, kad umorni i skrhanih misli izgubimo nit i shvatimo da više ne znamo što se zbiva – tko je u filmu supruga, a tko ljubavnica glavnoga junaka – i da je najbolje ponovno film gledati od početka.

Ali, je li raskid s Anom bio točka do koje bi valjalo iznova započeti život i pokušati krenuti ispočetka? Sve dok mi nije poslala poruku, rijetko, tek tu i tamo – sažimajući u mamurluku svoj život i na dnu cjedila prebirući po onome što je ostalo – znao bih sjetiti se Ane.

Uglavnom je to bila ista ona slika hotelske sobe, kad sam pod dlanom osjetio vrelinu njezinih grudi. Sada, kad smo ponovno sjedili u hotelskoj sobi, preko puta jedno drugome i kad su četiri gornja dugmeta njezine haljine bila otkopčana, kad smo bili toliko blizu da sam osjećao daške njezina parfema koji su hotelskom sobom širili miris citrusa, nisam znao odgovor.

- Podijelit ćemo još ovo što je ostalo – rekla je točeći šampanjac. – Sutra ujutro pokupit ću te u hotelu. Najavili su lijep, sunčan i ne odviše vruć dan i nadam se da ćeš uživati na rijeci.

- Znaš li koliko je trebalo hrabrosti da ti one večeri otkopčam dugme hlača? Gotovo jednako toliko koliko i danas da ti to kažem.

Nasmijala se.

- Znam. I meni je trebalo isto toliko snage da ti to ne dopustim.

Kao u toliko puta viđenoj filmskoj sceni, u trenutku kada se treba dogoditi nešto važno, oglasio se telefon. Mobitel u njezinoj torbi uporno je vibrirao, glasajući se poput malenog kućnog ljubimca kad osjeti glad i ne namjerava prestati dok ne dobije hranu. Kasnije te večeri, dok uz treću kriglu piva budem sjedio u Hirschgartenu,[*] opušten i blago pijan, razmišljat ću o tome što bi se dogodilo da joj mobitel tada nije zazvonio. Maštajući o tome, imao sam nekoliko nastavaka tog trenutka, ali kad je došla i četvrta krigla piva, odlučio sam kako je najbolje da sve bude upravo onako kako se i dogodilo.

Nije mi se sviđala scena koju je bestidno nudila moja mašta dopuštajući rukama da skliznu u njezin tijesan grudnjak, kao onomad, u onoj hotelskoj sobi u Budimpešti. Mašta me gurala k njoj, da joj polako priđem i kleknem na pod, ispred trosjeda na kojem je sjedila. Glave su nam bile u istoj ravnini i rukama sam joj uhvatio lice, oprezno i nježno, kao da je balon od sapunice i kao da se bojim da će, stisnem li ga, prsnuti i zauvijek nestati. Gledali smo se tako nekoliko trenutaka, oboje svjesni što će se dogoditi, ali je čekanje bilo toliko lijepo da smo u njemu silno uživali. A onda je zazvonio mobitel. Čak i pripit, uz četvrtu kriglu piva, nisam želio da se dogodi išta više od toga. Bojao sam se drugačijeg završetka, nisam želio da Ana naglo ustane i prekine čaroliju, pa sam upotrijebio stari režiserski trik.

Ovdje u hotelskoj sobi, Ana je govorila njemački i iako ne razumijem taj jezik, činilo mi se da

je više puta pokušavala završiti razgovor, dok se onaj netko, s druge strane, nije dao prekinuti. Dubok muški glas bio je uporan. Trajalo je. Svako malo Ana mi je očima davala znak, moleći me za strpljenje i slijegala ramenima, mimikom objašnjavajući da se ne može otarasiti sugovornika. Ispio sam šampanjac do kraja i igrao se praznom čašom.

- Oprosti - rekla je nakon desetak minuta kad je napokon završila. - Nisam mogla prekinuti razgovor.

Ponovno se nasmijala i neuspješno, kao kad pokušava nastaviti uzbudljiv prekinuti san, ponovila rečenicu, nepovratno uništenu zvonjavom mobitela.

Razgovor smo nastavili o Münchenu (- *Neću moći biti s tobom večeras* - rekla je ne objašnjavajući zašto - *pa svakako pođi u najveći pivski vrt, Hirschgarten, i popij dvije-tri krigle.*), pa o tome što se promijenilo u Osijeku (- *Drava i dalje teče od zapada prema istoku* - pokušavao sam biti duhovit.), sjetili se starih prijatelja (- *Neki ljudi potpuno su se izgubili, nestali, kao da ih je progutalo živo blato* - rekao sam i spomenuo Duju, našega zajedničkog školskog kolegu.), jadikovali za mladošću (- *Mogla sam jesti koliko hoću, a sada moram paziti na svaki zalogaj* - požalila se.) i strahovali od budućnosti (- *Sve je dobro dok nas još služi zdravlje.*).

Razgovarali smo onako kako čavrljaju maturanti na obilježavanju svojih okruglih godišnjica, kad im se jezici razvežu nakon treće čašice, samo što nismo iz novčanika vadili slike i hvalili se kako su nam djeca velika (- *Pogledaj, moja je cura za glavu viša od mene, a tek joj je 16 godina.*) i kako to najbolje pokazuje koliko smo ostarjeli. A nismo razgovarali o tome jer je Ana, odmah na početku, rekla da pristaje razgovarati o svemu, osim o našim dragim obiteljima.

Zanimalo me, naravno, je li udana, ima li sređen i sretan brak, voli li još muža ili je sve postalo rutina i forma, miran život bez uzbuđenja, kao ravna crta na bolničkom monitoru što pokazuje gašenje životnih funkcija pacijenta. Je li i ona, kao ja, u dva propala braka, kasno shvatila da su signali s monitora naših života dugo upozoravali, da su crvene lampice sve brže titrale, da bi se uskoro prestale gasiti, i je li i ona, poput mene, mislila da će sve to već nekako proći, kao bezazlena prehlada, samo od sebe, bez lijekova i ikakvih napora koje je valjalo učiniti, pa nekim čudom vratiti stvari u normalu i pogasiti alarme?

Kad je izašla iz hotelske sobe i kad smo se na vratima pozdravili i poljubili, onako reda radi, kao državnici jer im tako nalaže protokol, i kad je miris njezina parfema ishlapio, a ja ostao

sam pod onim strašnim baldahinom, osjećajući se kao uskrsnuli mrtvac, počelo me kopkati što je Ana, proglašivši tabu na bračne teme, zapravo htjela. Je li se bojala da bih je mogao pitati zašto se, kao udana žena, sastaje u hotelskoj sobi s muškarcem s kojim je, doduše davno, nešto petljala? Ili je njezinih trideset godina, koliko se nismo vidjeli, bilo ispunjeno mračnim tajnama koje nije željela otkriti? Možda se plašila da bih joj mogao reći kako, za razliku od nje, živim u sretnom braku sa ženom svoga života? Možda se bojala postaviti pitanje koje bi se, da je razgovor krenuo tim smjerom, samo nametnulo: – Jesi li se, nakon povratka iz Amerike, oženio onom krhkom plavušom s kojom sam te vidala na korzu, odmah nakon što smo prekinuli?

*

Sutradan, točno u deset, čekala me pred hotelom u blistavom crnom kabrioletu, s prestižnim BMW-ovim plavo-bijelim znakom. Bila je u uskim hlačama boje pijeska i zelenkasto-žućkastoj kariranoj košulji, a kosu je povezala svilenom maramom. Kroz glavu mi je prostrujala davno doživljena slika: rana je jesen u New Castleu, u saveznoj američkoj državi Indiani, stojim pred vratima velike drvene, u bijelo obojene kuće, u ulici Brown Road, a Anita mi radosno maše iz ogromnog crvenog Buicka.

Ana se smijala na gotovo isti način i pokazala mi da uđem i uvalim se u udobno, kožom presvučeno sjedalo do nje.

– Isar nas čeka! – uskliknula je veselo.

Dok sam vezao pojas i poljubio je u obraz, osjećao sam se poput Jude. Sinoć, kad sam se pripit vratio iz Hirschgartena, kopao sam po internetu i pronašao stranicu svojega razreda u Chrysler High School, koju je pedantno uređivala Deborah, šutljiva cura frizure kakvu je u filmu *Vrtoglavica* nosila Kim Novak. Taj film davne 1962. igrao je u osječkom kinu Slavija, a onda sam ga opet, sedam godina poslije, gledao na nekom od televizijskih kanala u Americi. Sljedećeg dana, dok smo ručali u školskom restoranu, upitao sam Deborah imitira li svojom frizurom Kim Novak, a ona me čudno pogledala i nije ništa rekla.

Deborah je na internetskoj stranici koju sam pronašao objavila fotografije svih učenika našeg razreda, onako kako smo se slikali za školski godišnjak, i onda uz svako ime dodavala ono što je u međuvremenu o nama prikupila. Uz moje ime bila je samo smiješna slika kratko ošišanog devetnaestogodišnjaka, jer me moja američka obitelj redovito, dva puta mjesečno,

zajedno sa svoja dva sina, vodila brijaču. Nisam se htio opirati. New Castle bio je mali, konzervativni srednjoamerički grad, ne previše gostoljubiv prema dugokosima. Iako je bilo vrijeme djece cvijeća, iako se nekoliko dana nakon što sam stigao u Ameriku, sredinom kolovoza te 1969., dogodio Woodstock, gradić Bethel bio je udaljen više od tisuću kilometara od New Castlea i – kao da su putovale diližansama iz vremena osvajanje Divljeg zapada – ideje s Istočne obale teško su se probijale u konzervativnu unutrašnjost velike Amerike. U vrijeme kad su već i u Osijeku svi nosili dugu kosu, s kakvom sam i sam stigao u Ameriku, uskoro su me ošišali pa sam u školskom godišnjaku Chrysler High School, boljoj verziji onih naturalnih panoa što su krasili izloge na osječkom korzu, izgledao poput okljaštrena stabla.

Na dnu internetske stranice našega razreda Deborah je molila sve koji imaju bilo kakav podatak o nekom od učenika, *broj mobitela, adresu e-pošte, fotografiju, novinski članak ili bilo što zanimljivo*, da joj pošalju kako bi to mogla uvrstiti. Tako sam o Aniti saznao puno toga: bila je udana, imala je dvoje djece, radila je u banci i odselila se u Jackson, u državu New Jersey, odakle je njezin suprug. Bilo je i nekoliko fotografija snimljenih 1990.: između nje i krupna, rumena čovjeka (za kojeg je samo napisala da se zove Bill), nalik na kanadskog drvosječu, stajale su dvije djevojke, njezine kćeri Mary i Jane. A Anita? Kad sam povećao fotografiju, lice joj je još uvijek bilo lijepo. Na slici je dominiralo raskošno poprse: kao da joj je od vremena kad smo se posljednji put vidjeli, u ljeto 1970., trebao nekoliko brojeva veći grudnjak. Na drugoj slici bila je sama, u tamnoplavom kostimu, nalik uniformi kakve nose bankarske službenice. Bila je nasmijana, zrela žena kojoj vrijeme nije bilo neprijatelj. Ali, najvažnije: na stranici sam našao adresu Anitine e-pošte i iste večeri poslao joj poruku. U Americi je bilo poslijepodne, možda je bila na poslu, a odgovor je stigao za desetak minuta:

O, Bože dragi. Zar je to moguće? Kakva vijest! Javi se kad stigneš u Veliku Jabuku. Tako bih te silno voljela vidjeti. Ja sam sat i pol od New Yorka.

– Nije ti loše – rekoh Ani, želeći iz sjećanja potisnuti sinoćnju kratku prepisku s Anitom. Iako u svojim dvama propalim brakovima nisam pravio izlete, čak ni bezazlene flertove, mislio sam da znam kakav je osjećaj poslije preljuba. Na neki način, šaljući poruku Aniti, iznevjerio sam Anu.

Prevario je.

– Na splavi možda neće biti tako udobno, ali će sigurno biti zabavno.

Nije slutila što se zbiva u mojoj glavi. Bila je vesela. Vozila je brzo i kosa mi se razletjela na

vjetru. Shvatio sam zašto je svezala maramu. Prijao mi je svjež zrak, nakon četiri piva sinoć i jutrošnjeg mamurluka, vjetar u kosi bio je blagodat. Ali vožnja je bila kratka. Na malom pristaništu na rijeci Isar stajala je naša splav. Bila je onakva kakvom sam je i zamišljao, sastavljena od drvenih trupaca spojenih željeznim šiljatim potkovicama i povezana debelom čeličnom užadi. Ono što nisam očekivao bilo je četvero ljudi koji su nas dočekali.

- Potrudila sam se za dobar ugođaj - ponosno je rekla Ana i predstavila mi kuhara koji je, pozdravljajući kimanjem glave i smiješeći se, stajao uz roštilj dok se miris kobasica širio uokolo. - On i konobar bit će danas vrlo zaposleni. Bar što se mene tiče.

Konobar, mladić kojem nije bilo više od dvadeset, dočekao nas je, stojeći na obali, tik uz splav, s dvjema orošenim kriglama piva.

- A ovo je naš kapetan, Johann. Poznat je po tome što mu se bar pola putnika utopi na svakom splavarenju. U pivu.

Johann je bio srednjih godina, a bijela uniforma isticala je njegovo preplanulo, mesnato lice. Nije razumio što je Ana rekla, ali se nasmijao. Čvrsto mi je stisnuo ruku, kao da je uhvatio kormilo splavi, želeći ukrotiti podivljalu maticu.

Na sredini splavi, na drvenoj klupčici, u zelenoj košulji i kratkim kožnatim hlačama, sjedio je mladić s harmonikom. Nisam li ga sreo jučer popodne? Njegova čekinjasta kosa boje smole, čvrsta poput ukrasne živice, isključivala je zabunu. Tog sam mladića - bio sam siguran - vidio jučer na Marienplatzu dok je, okružen hrpom prolaznika, prebirao po dugmadi i tipkama harmonike, ispunjavajući ulicu bujicom glazbe.

- Ivan - predstavila ga je Ana. - Čarobnjak. Kad zasvira, brda uz Isar zaplešu.

Za razliku od mene, mrzovoljnog pokislog štakora, Ana je blistala od zadovoljstva. Nadao sam se da će krigla piva u ruci poništiti mamurluk. Otpio sam gutljaj. Nije mi prijalo. Jutros sam preskočio doručak, želudac je bio prazan i alkohol je počeo djelovati istog trenutka. Drugi i treći gutljaj popravili su raspoloženje. Ivan je zasvirao, glazba se poput zvučne magle rasula niz Isar, Ana je podigla kriglu i nazdravila:

- Krećemo!

- Sami? - upitao sam zbunjeno.

- Ovo je privatni izlet. Obećala sam ti.

- I ti si, sve ovo, priredila samo za nas?!

- Zar nismo zaslužili? Trideset se godina nismo vidjeli.

Splav je lagano zaplovila lijenom rijekom.

- Ostvarila si moj san. Otkad sam u osnovnoj školi pročitao *Kon Tiki*, maštao sam o splavarenju.

- Danas ispunjavam sve tvoje snove - rekla je, značajno me pogledavši.

Jutro je bilo svježije, a trupci splavi vlažni od rose. Ivan je neumorno svirao, ali brda uz Isar još nisu zaplesala. Moje raspoloženje popravljalo se brzinom kojom je nestajalo pivo u krigli.

- Pij koliko te volja. Ako ti baš ne ide, kobasice koje se peku dovoljno su pikantne da pojačaju potrebu za pivom - rekla je i smiješeći se pokazala prstom na tkaninom ograđen prostor uz stražnji kraj splavi. - I ništa se ne brini. Nećeš trpjeti, na splavi imamo WC.

Johann nam je donio plastične ležaljke i raširio dva plava suncobrana. Bili su tek za nijansu tamniji od vedrog neba bez oblaka. Kad se udaljio i ponovno prihvatio kormila, Ana i ja legli smo potrbuške, jedno nasuprot drugome i naslonjeni na lakte, glava samo što se nisu dodirivale, gledali se u oči. Razvezala je maramu, kosa joj se rasula i razigrala na povjetarcu.

Mahnio sam konobaru i on se u tren pojavio s punom kriglom piva. Tek što je otišao vratio se s dva tanjura puna vrelih kobasica. Prostro je stolnjak po podu splavi, donio nekoliko posuda s različitim vrstama senfa i pletenu košaricu s kriškama teškog, alpskog kruha, tamnog poput gorke čokolade. Poželio nam je dobar tek, toliko njemačkog sam razumio, i povukao se na drugi kraj splavi, gdje je kuhar na roštilj stavljao novu količinu kobasica.

- I kako tvoj život?

Pogledala me kao da je očekivala to pitanje. Trenutak je šutjela, pa iz torbe izvadila mali blok i olovku. Nešto je napisala i gurnula mi pod nos.

- Misliš na ovo?

Pokazala je na crticu između dviju skupina brojeva. Na lijevoj strani spojnice, kakvom se rastavljaju riječi, stajalo je 1950., na drugoj 20XX.

- Ovo je život - rekla je. - Ta kratka crtica.

Šutjela je, pustila me da razmišljam, a onda vrhom olovke zaokružila brojke odvojene crticom.

- A ovo je jednostavna jednadžba s jednom nepoznanicom. Koliko god se, međutim, činila lako rješivom, nije. Za razliku od godine rođenja, godina smrti nije nam poznata. Ovo što se uguralo između, ova maljušna crtica, to je život. Najveća zagonetka jednostavne jednadžbe.

Uzeo sam olovku iz njezine ruke i vrhom dotaknuo crticu.

- Pričaj mi o ovom.

Umočila je vrh kobasice u senf.

- Jedi. Dok su tople, bolje su. Kao što je i život bolji dok je bliže brojci s lijeve strane crtice - rekla je pokazujući na 1950., godinu svojega rođenja. - Pa da počnem od te strane.

Otpio sam nekoliko dugih gutljaja piva.

- U Beogradu sam brzo našla društvo. Kad si mlad, lako se sklapaju prijateljstva. I da; zaljubila sam se. Studirao je pravo i osjećala sam se silno važnom što mi je dečko student, tri godine stariji od mene, brucošice. Bane me podsjećao na tebe. Veza je potrajala. I, da, vjerojatno te zanima; ševili smo se. Onda me ostavio, kao i ti, otišao je bez riječi. Samo, za razliku od tebe koji si me ostavio u proljeće, on je to učinio u jesen. Šetali smo, u Knez Mihailovoj već su pekli kestenje, pa smo kupili dvije vrećice, ljuštili ih, jeli i produžili do Kalemegdana. Htio je da odemo u kino, ali meni se nije išlo. Na Dunavskom keju, u neobično toploj večeri za kraj listopada, postao je šutljiv. Hodali smo pola sata bez riječi, pa se Jevrejskom - ne znam koliko poznaješ Beograd - vratili do centra i tu se razišli. Nismo se, kao obično, dogovorili gdje ćemo se naći sutradan. Bilo je to vrijeme bez mobitela, pa kad sam ga nakon dva dana plakanja nazvala, javila se njegova majka i zbunjeno rekla da je izašao. Isto je bilo i sutradan: - *Ne znam, medena, gdje je, mislila sam da ste zajedno* - rekla je. On se nije javljao. Prekinuo je sa mnom na čudan način, kao da si mu prodao patent. Sve mi je, naravno, postalo jasno kad sam ga, nekoliko tjedana poslije, vidjela na Terazijama, zagrljenog s nekom plavušom. Nalik onoj tvojoj. Od tada mrzim plavuše.

Nasmijala se i ponovno zagrizla kobasicu.

- Hajde, probaj. Izvrsne su.

Kušao sam. Stvarno su bile dobre.

- Dakle, imala sam iza sebe dvije čudno prekinute veze i počela sam sumnjati da nešto nije u redu sa mnom. Povukla sam se, zatvorila, začahurila, i sve to s manje od 20 godina. Posvetila sam se studiju na Fakultetu likovnih umjetnosti i u slobodno vrijeme sumanuto učila engleski i francuski. Željela sam sljedećeg ljeta otići u Barcelonu ili London, vidjeti nešto novo i drugačije, hodati po muzejima i galerijama. Ali sam završila ovdje, u Münchenu.

Napravila je stanku, progutala knedlu i nastavila:

- Maštala sam kako ću postao slikarica, sanjala o Parizu, željela hodati ulicama Montmartrea i susretati van Gogha, Matissea, Renoira, Degasa, Modiglianija, Toulouse-Lautreca svojega doba. A sebe zamišljala kao Suzanne Valadon, kako slikam *Radost života*, sliku pred kojom sam satima stajala u Metropolitanu. Sanjarila sam o tome sjedeći u polumraku svoje sobe, slušajući tihi glazbu, s crtačim blokom pred sobom. I nećeš vjerovati: crtala sam tebe. Sjećaš li se fotografije koju si mi poklonio? Stojiš pokraj Drave, uz samu obalu, i upravo si bacio oblutak koji se odbio o površinu vode. Okrenut si prema fotoaparatu i smiješ se. Sretan si. Sto sam puta crtala taj zamrznuti trenutak tvoga života.

- Znam dobro tu fotografiju. Jedno od Dujinih remek-djela.

- Nećeš vjerovati, prije nekoliko godina srela sam ga u Pragu. Šetala sam Václavskim náměstíma i naletjela na Duju. Zalogaj kobasice zastao mi je u grlu i mora da sam iskolačio oči, jer je Ana skočila, misleći da se gušim.

- Jesi li dobro?

- Srela si Duju u Pragu?!

Splav je lijeno klizila rijekom, ali meni se učinilo kao da je snažno udarila u ogromni val pa se zabila u okolna brda. Toliko me zdrmala Anina rečenica - mislio sam da će se splav prevrnuti i da ću pasti u mrzlu vodu. Ali otrijeznio sam se i bez toga: Dujo je, dakle, ipak u Pragu i nisam pogriješio kad mi se učinilo da sam ga vidio naslonjenog na rasvjetni stup ispred Grand hotela Europa, na Václavskim náměstíma, prije tri godine, one tople kolovoške večeri.

*

Taksi nas je dočekaao na obali pa nas vijugavom cestom koja je pratila riječni tok odvezao do

Anina BMW-a. Još na splavi rekla je da će me odvesti u brda, u kuću za odmor, sat vožnje od Münchena. Njezina rečenica da je u Pragu prije tri godine srela Duju uznemirila me.

- Jeste li me spominjali?

- Dakako. Prisjećali smo se gimnazijskih dana, ekskurzije u Budimpešti...

Htjedoh je upitati je li Dujo spominjao Hamilton, ali upravo kad sam zaustio, nastavila je rečenicu koja me natjerala da progutam pitanje.

- ... načina na koji si me ostavio, maturalne zabave i kako nisi htio biti moj plesač. Pa sam, sjećaš se, plesala s Dujom.

- Još mi to nisi oprostila? I sad si me pozvala da nakon trideset godina poravnamo račune.

- Želim da poravnamo račune i ispravimo jednu pogrešku.

- Odlučila si povesti me duboko u šumu, skovala si plan, skrenut ćeš s glavnog puta, izvaditi pištolj iz pretinca i narediti da izađem.

- Da. I onda ću reći: - Vraćam ti za sve što si mi napravio. Milo za drago. I povući ću okidač.

Nasmijala se. Počela je usporavati i skrenula na sporedni, uski vijugavi put, posut sivkasto-bijelim tucanikom. S desne strane spuštala se strma padina, a vrhovi krošanja guste crnogorice, samo nekoliko metara niže, bili su u ravnini ceste.

- Ovo je prilično dobro mjesto za ubojstvo. Gotovo savršeno - rekla je.

Iza oštrog zavoja pred nama ispriječila se ograda i vrata od kovanog željeza. Ana je otvorila pretinac. Umjesto pištolja izvadila je mali daljinski upravljač. Vrata su se polako otvorila.

- Za razliku od tebe, ja sam dobra osoba i vodim te ravno u raj.

Nakon stotinjak metara, zakamuflirana među borovima, na blagoj padini uz lijevu stranu uske ceste ukazala se golema brvnara. Ana je parkirala automobil tik uz sjenicu i zveckajući ključevima uputila se prema vratima.

- Uđi u moj raj - rekla je vedro, širom otvorivši vrata.

Nije palila svjetlo, ali unatoč mrkoj šumi uokolo, bilo ga je dovoljno. Za razliku od vanjskog izgleda, unutrašnjost brvnare prskala je od raskoši, luksuz zakamufliran u skromnu

ambalažu. Tako to rade oni koji ne vole da njihovo bogatstvo bude oči. Prekrasno namješten ogromni dnevni boravak podsjećao je na impresivni kabinet kakva državnika koji ambijentom želi očarati svoje goste.

- Ne znam hoću li sljedećih dana u Americi imati priliku vidjeti unutrašnjost Bijele kuće, ali ovo me podsjeća na Ovalni ured. Osobito zbog kamina - rekoh.

- Ipak, predlažem da odemo u manju, meni dražu sobu. U njoj volim biti kad se poželim samoće i raja. Raj i zamišljam jedino kao samoću. Zato i živim čedno jer se bojim vreve pakla.

Čvrsto me uhvatila za ruku i poput brižne majke koja se boji da u labirintu kakve galerije ne izgubi dijete, povelala me hodnikom pokraj kupaonice, čija su odškrinuta vrata otkrivala *jacuzzi* kadu smještenu uz veliki prozor nevidljiv s ulazne strane.

- Mora da je lijepo kupati se ovdje kada te iz šume gledaju jeleni - rekoh.

- Ovdje je još ljepše.

Posjela me u trosjed presvučen mekom bijelom kožom nasuprot polici s knjigama koja je zauzimala cijeli zid, od poda do stropa. U kutu je stajao bijeli klavir iza kojeg se na štafelaju kočilo ulje na platnu: obala rijeke, mladić baca oblutak i četiri kruga na vodi dok kamičak poskakuje po površini. Onaj prvi, najbliži obali, bio je najveći.

- Ovo je moj rad, rekla je ponosno.

Ustao sam i stao pokraj nje, promatrajući sliku.

- Nisam te slikala po sjećanju. Predložak je bila ona Dujina fotografija. I kad sam ti rekla da je ovo moj raj, nisam mislila na raskoš brvnare, koja te, vjerujem, iznenadila. Mislila sam na raj ove sobe, na tu sliku koja me vraća u vrijeme nevinosti, sretnih, bezbrižnih dana. Koliko god se ti tada trudio da mi godinu u kojoj smo maturirali ostaviš u lošem sjećanju, nisi u tome uspio. Vrijeme sazrijevanja bilo je ljepše od trenutka kada smo sazreli. Nažalost, trajalo je koliko i skakutanja oblutka po površini vode. A sada, tog sretnog oblutka više nema. Negdje je na dnu, duboko u riječnom mulju.

- Stvarno ne možeš oprostiti što sam prekinuo s tobom?

- Više to ne mogu oprostiti sebi. Ležeći u ovoj sobi i gledajući te kako bacaš taj plosnati,

glatki kamen, tisuću sam puta pomislila bi li me ostavio da smo one noći u budimpeštanskom hotelu išli od kraja. Nekako mi se čini da bih s tobom bila sretnija. Jer sam te voljela. Poslije tebe taj je osjećaj iščeznuo, ispario poput parfema. I zato ne krivim tebe.

- Ne možemo znati, Ana, što bi se dogodilo da je ta večer završila drugačije. Glava mi je tada bila puna leptira.

- Ali možemo nešto drugo...

Zagrlila me i poljubila. Prvo nježno, a onda se plamen razbuktao i pretvorio u nekontroliran požar. Naša je odjeća poletjela na sve strane, kao da smo se našli u središtu pomahnitalog tornada. Očerupao nas je i gole bacio na trosjed presvučen mekom bijelom kožom. Zarila mi je ruke u kosu, toliko snažno da je boljelo. A onda su joj ruke kliznule niz moja leđa, obuhvatila me za stražnjicu i čvrsto privukla. Osjetio sam kako ulazim u nju, divlje, ali bez napora: bilo je glatko i vlažno, toplo i beskrajno ugodno.

- Nemam prezervativ - rekoh i oboje smo prasnuli u smijeh.

- Neće ti trebati - rekla je, naglo se okrenula i propela pa me vješto zajahala, a njezine velike grudi, još čvrste i lijepe, pri svakom su se pokretu sudarale i poskakivale kao oblutak na vodi.

Svršili smo istodobno, kao uhodan par koji je bez obzira na dugotrajnost veze još sačuvao ponešto strasti kakvu među starim ljubavnicima nemilosrdno uguši vrijeme. Pokrila nas je dekom, privla se uz mene, naslonivši glavu na moje grudi. Ležali smo tako šutke, učinilo mi se da je zaspala, ali njezino je disanje bilo neobično; iz usta je, u pravilnim razmacima ispuštala kratak, posve tih pisak, nalik pari koja se u loncu od tuča probija iz uzavrele kukuruzne kaše. Nježno sam joj podigao glavu. Plakala je.

- Boy, znaš koliko mi ovo nedostaje. Ne seks, nego bliskost.

Njezin tihi plač pretvorio se u jecanje.

Čvrsto sam je privinuo uza se i pustio da njezine suze traže put među dlačicama na mojim prsima. Golicala su me na kratkom putu ka malenom jezercu, u udubljenju iznad moga pupka. Umjesto one odlučne, odriješite žene koja je jučer samouvjereno ušla u moju hotelsku sobu, pokraj mene je sada ležala plaha djevojka, Ana otprije 30 godina, s kraja šezdesetih, u svemu neodlučna osim u obuzdavanju poriva vlastitoga tijela.

- Imam sve, a nemam ništa - rekla je kad se malo smirila.
- Prije je bilo bolje - rekoh da je utješim. - Nismo imali ništa, a sve je bilo naše.
- Bili smo realni, tražili smo nemoguće - rekla je i kiselo se nasmijala. - I izborili se za sve ono protiv čega smo se borili.

Opet se stisnula uz mene i zaplakala, ah sada tiho, plakala je kao posramljeno dijete. Najbolje što mogu učiniti, pomislih, jest da joj pustim isplakati se. I poželio sam da sada, ovdje uz nju i ja zaplačem, jednako tiho kao ona, da se prepustim čarobnom učinku kiše suza, nakon čega dolazi sunce. Šutnja je trajala predugo, šuma se posve smračila i činilo se kao da sam u nekakvom začaranom dvorcu koji noću opsjedaju duhovi, a sove krilima udaraju po oknima. Mislio sam da je Ana zaspala, ali tiho je rekla:

- Moj je suprug jedan od šefova BMW-a. Upoznali smo se prilično glupo, na beogradskom sajmu automobila. Ondje sam zarađivala studentski džeparac. Svidjela sam mu se, pozvao me u München, došla sam i ostala. Zatvorio me u dvorac svog bogatstva, strpao u jednu od stotinu soba i pretvorio u komad pokućstva. Značim mu koliko i stilski namještaj, možda grčka amfora ili jedna od bezbroj kineskih porculanskih vaza. Doživljava me kao ukras, za njega nemam uporabnu vrijednost.

Ustala je, uhvatila me za ruku i ponovno povelu golemom brvnarom, u kupaonicu, pod tuš čija je ruža bila velika poput raširenog kišobrana. Na nas se spustio topli ljetni pljusak. Sapunala mi je tijelo i nježno masirala leđa.

- A ti? - upitala je.
- Dva propala braka, jedan tužniji od drugoga.
- Stvorio si sve pretpostavke za novi početak. Život, zapravo, počinje u pedesetima.

Činilo mi se da joj je glas pun nade.

- Mislim da završava u dvadesetima.

Šutke smo se oblačili u sobi koju je zvala svojim rajem. Upalila je svjetlo pa sam se okrenuo slici na zidu i pažljivo motrio vlastiti portret. Mladiću na slici bilo je 19 godina. Nisam mogao vjerovati da sam ikada imao toliko.

- Bilo je lijepo i hvala ti što smo uzeli ono što nam pripada, ono što nam je odletjelo kroz

prozor hotelske sobe u Budimpešti – rekoh, svjestan glupe patetike.

– Meni je onda bilo ljepše. Ono prvo seksualno iskustvo bilo je za pamćenje.

– Ana – rekoh zbunjeno. – Ali tada to nismo učinili, zar si zaboravila?

– Slatki mali, glupavi lažljivče – ponovila je rečenicu otprije 30 godina, privukla me k sebi i nježno poljubila. – Pričao si Duji kako smo se ludo ševili te noći. Rekao mi je to kad smo prekinuli, kad si me ostavio. I bio je prilična baba; kad smo u Osijeku sjeli u autobus, krećući na ekskurziju u Budimpeštu, prije nego što smo zamijenili sjedala, šapnuo mi je u uho: – *Pazi, Boy je napaljen. Kupio je kondome*. I kad sam ti te večeri u sobi rekla kako znam da si kupio prezervative, nisam bila proročica, kako si mislio.

Onaj topli ljetni pljusak pod tušem otprije nekoliko minuta sada se pretvorio u ledenu kišu.

– Želim ti nešto priznati – rekla je zaključavajući vrata brvnare, prije nego što smo se osvijetljenim travnjakom uputili do automobila. Mušice i noćni leptirići ludovali su oko neonskih lampi ispod rasutih zvijezda na komadiću neba iznad šume. – Možda je to bila moja osveta tada, a možda je i danas. Poševila sam se s Dujom tri dana nakon što si me ostavio. I znaš zašto – da bih mu dokazala kako si lagao. Poslije tebe ostala sam nevina, nakon njega nisam.

Sjeli smo u auto i nijemo se vozili do Münchena. Šutnja je bila mučna i Ana je upalila radio. Nekakva instrumentalna glazba, jedna od bezbroj verzija pjesme *Yesterday*, razlila se autom i za nijansu popravila ozračje. A kad smo stali pred hotelom, poljubila mu u obraz i iz torbe izvadila poklon zamotan u ukrasni papir, zavezan crvenom vrpcom. Razmotao sam ga, na knjizi je pisalo: William Blake: *Songs of Innocence and of Experience*.

– Da ti ne bude dosadno u avionu – rekla je prije nego što sam zalupio vrata njezina BMW-a. Dodala je gas, a ja sam gledao za autom sve dok, nekoliko blokova dalje, nije skrenuo u jednu od poprečnih ulica.

Kako li je Ana samo pogodila i sve unaprijed znala. I kako je prokleta bila u pravu: vrijeme nevinosti bilo je ljepše od vremena iskustva.

BILJEŠKA

[*] Pivski vrt u Münchenu.

NEW YORK, 22. SVIBNJA 2000.

Moja soba u Hotelu Pickwick Arms,[1] smještenom u 51. istočnoj ulici, između Druge i Treće avenije, bila je manja od smočnice u Aninu šumskom dvorcu obloženom borovim trupcima kako bi sakrili raskoš unutrašnjosti. Protegnuo sam se na donjem ležaju ruku pod glavom i piljio u madrac iznad, osjećajući nepodnošljivu tjeskobu. Klaustrofobični prostor hotelske sobe manje me stezao od onoga što sam osjećao u duši.

Radujući se što ću opet vidjeti Ameriku, zamišljao sam trenutak kada ću ponovno hodati ulicama New Yorka i običi mjesta čije su se slike uklesale u mom sjećanju i bile jasne i oštre kao kad sam ih upijao, u proljeće 1970. Htio sam, kao i prilikom prvoga posjeta Velikoj Jabuci odsjesti u Hotelu Tudor, devet blokova niže, u 42. istočnoj ulici, vođen nekim čudnim nagonom, poput ubojice kojega privlači mjesto zločina. Ali za dane moga boravka, nije bilo slobodnih soba. Pa sam rezervirao smještaj u Pickwick Armsu, stotinjak dolara za noć činilo mi se prihvatljivim u bezobrazno skupom New Yorku. A i metro je bio pod nosom, manje od pet minuta hoda do Avenije Lexington.

Imao sam velike, radosne planove za tri njujorška dana prije nego što u četvrtak na Penn Stationu sjednem u jedan od udobnih vagona Amtraka i zaputim se u Washington D. C. Ali Ana, princeza iz šumskog dvorca, ukiselila je moje raspoloženje. U onih devet i pol sati leta, neraspoloženje je bujalo poput glavobolje kad nezaustavljivo krene jer niste na vrijeme popili aspirin. Blakeova knjiga ležala je na stolicu ispred sjedala. Nije mi se čitalo stihove mističnog Engleza, ali intrigirao me naslov knjige. Je li mi Ana taj poklon izabrala samo zbog naslova? Zbog onih dviju riječi: nevinost i iskustvo. Je li to bila poruka? Način da mi pokaže kako je nevinost ljepša od iskustva? I kako je naše milovanje u budimpeštanskom hotelu bilo ljepše od orgazma u njezinu začaranom šumskom dvorcu. Nije to bila neka ševa, pomislio sam nakon druge čaše vina, koju sam od stjuardese zatražio negdje iznad Atlantica na 10 000 metara dok je Lufthansin Airbus grabio preko Velike bare.

Među dvadesetak žena koliko ih je prodefiliralo u krevetima mog i njihovih života, ševa s Anom mogla se svrstati među osrednje. Ali mene je mučilo nešto drugo. Mučilo me zašto se pojebala s Dujom nekoliko dana nakon što smo prekinuli i zašto mi on, koji se uvijek natjecao sa mnom i hvalio svojim podvizima, to nikada nije rekao. Možda je sve izmislila da mi napakosti? Ako je nakon trideset godina željela razbuktati moju ljubomoru, uspjela je.

Što li me tek čeka s Anitom? Ista tužna priča i jednako prosječan seks? Je li uopće vrijedilo dopisivati poglavlja završenih knjiga starih, davnih ljubavi i upasti u holivudsku zamku pa snimati loše nastavke odličnog filma? I to nakon toliko vremena kad su glumci već pomalo oronuli i kad im je teško suživjeti se sa starim ulogama?

Ležeći u sobi Hotela Pickwick Arms, malenoj kao da sam u Liliputu, a ne u Velikoj Jabuci, i osjećajući kako se tjeskoba, pomiješana s ljubomorom, na meni dobro poznat način pretvara u depresiju, odlučio sam primijeniti isprobani trik. Uglavnom je uspijevao. Valjalo je nasmijati samog sebe, kao onomad u Hotelu Szabadság kad sam kondom nataknuo na slavinu i lagano pustio mlaz vode.

- Budi ponosan, Boy - rekao sam sam sebi, upotrijebivši nadimak kojim me više nitko nije zvao. - Možeš se pohvaliti najduljom ševom ikada. Anina i tvoja predigra počela je u budimpeštanskom hotelu, a svršili ste jučer, u šumskom dvorcu kraj Münchena, nakon više od 30 godina. Snošaj za Guinnessovu knjigu rekorda.

I uspjelo je; nasmijao sam se slatkoj šali na vlastiti račun. Tjeskoba je počela isparavati, brzo, poput preuranjene magle u rujanskom jutru, pa sam uzeo laptop i provjerio e-poštu. Jedna Anina i dvije Anitine poruke.

Veselim se našem sutrašnjem susretu. Ne mogu ti reći koliko sam uzbuđena. I koliko uplašena. Znaš, nisam više ona Anita otprije 30 godina kakvu si me vjerujem (!) zapamtio. Prelistavala sam jutros naš Rosennial, onaj veliki zeleni školski godišnjak s hrpom naših slika, sjećaš se? Sladak si: ti i onaj Australac, Tony Ganly, obojica jednom nogom u istoj vreći. Sjećam se, skakutali ste na tratini školskog igrališta, a mi smo se smijali sjedeći sa strane i još pamtim kako sam bodrila Tonyja (jer tada još nisam bila zaljubljena u tebe) i vikala iz sveg glasa: Go, kangaroo, go!, a na tvojoj bijeloj majici pisalo je Drag the goon, [2] jer stvarno si bio zmaj, s onim svojim vedrim, zelenim okašcima. Malo me strah susreta s tobom, znaš, trideset godina jako je puno. Tada mi je bilo 18, bila sam razigrana i luda, neukrotiva i divlja, i da - bila sam lijepa. Tada to nisam znala, u tim smo godina svi toliko kritični prema sebi, ali danas, gledajući fotografije iz tog vremena, vidim da sam bila lijepa. Nemoj me takvu očekivati, jer ćeš se razočarati.

Druga Anitina poruka bila je kraća:

Mislila sam ti uz prošlu poruku poslati i neku noviju sliku, ali sam odustala. Možda tada uopće ne bi došao. Ja ću tebe prepoznati, budi siguran.

Aninu poruku nisam otvorio. Isključio sam laptop, odložio ga na gornji ležaj, uzeo laganu vjetrovku i uputio se u toplu njujoršku večer provjeriti jesam li zaista u gradu koji nikada ne spava. Hodajući 51. istočnom ulicom prema Petoj aveniji, ruku nabijenih u džepove, pjevušio sam:

*I want to be a part of it, New York, New York
Your vagabond shoes, they are longing to stray
And steps around the heart of it, New York, New York...*

Dobri star Frank Sinatra mora da se okretao u grobu.

BILJEŠKE

[1] Danas Hotel Pod 51.

[2] Igra riječi, aluzija na englesku riječ *dragoon*, zmaj, ali i u doslovnom prijevodu Drag(o) nasilnik.

NEW CASTLE, SVIBANJ 1970.

Gospođa Lisa moja bi pisma uvijek ostavljala na komodi u hodniku, tik do ulaznih vrata. Stizala su gotovo svakoga tjedna, nekada i po dva.

- Miriše cijela kuća - rekla bi, smješkajući se kada bi stiglo pismo moje drage. Čudio sam se kako pisma koja šalje Hamilton tako lijepo mirišu i kako se miris đurđica očuva na tako dalekom putu, prolazeći kroz mnoge ruke, zračne luke i avione od Osijeka do New Castlea. U jednom od pisama upitao sam Hamilton gdje kupuje mirisava pisma, ali nije mi odgovorila. Tajnu mi je otkrila gospođa Lisa na aerodromu u Detroitu, sat-dva prije leta, gdje smo stajali očekujući poziv za ukrcavanje.

- Znaš - rekla je - moram ti na rastanku nešto priznati. Prije vjenčanja Don i ja dugo smo se dopisivali. Živjela sam u Fort Wayneu i obično smo se viđali svakoga drugog vikenda, a u međuvremenu se dopisivali. I pogodi što mu se najviše sviđalo, što je najviše volio u mojim pismima? Volio je što mirišu. Prije nego što bih mu poslala pismo, poprskala bih papir i omotnicu parfemom. Obožavao je taj miris, miris đurđice. A onda, kad smo se vjenčali i kad je dopisivanje prestalo, bočica s parfemom ostala je zajedno u kutiji s našim namirisanim pismima. Kad sam vidjela koliko ti znače pisma tvoje drage i kad si mi rekao koliko je lijepa i kako je nježna bila vaša ljubav, sjetila sam se bočice s parfemom. Pa sam namirisala svako njezino pismo, da ti bude draže.

Gospođa Lisa bila je dobra duša i uvijek bi govorila da je dan ljepši kada učiniš bar malo, dobro djelo. S ponosom bi u crkvi, nakon nedjeljne mise, kada bismo se svi okupili u velikoj suterenskoj prostoriji, kušali kolačiće i pili kavu i sokove, govorila prijateljima da će joj Bog biti zahvalan što je preobratala jednu dušu i momka iz komunističke zemlje uvela u svijet vjere. Nije mi vjerovala kad sam joj rekao kako sam i u Osijeku išao u crkvu, doduše samo do kraja osnovne škole, jer sam kasnije shvatio da pametnije mogu iskoristiti to vrijeme.

- Nas su u školi učili kako su komunisti svugdje u svijetu porušili crkve i poubijali svećenike - rekla je, a ja joj se nisam želio suprotstaviti.

Ovdje je crkva bila zabavna. Misa nije dugo trajala, svećenik je bio u običnom, civilnom odijelu, uglavnom se pjevalo, a najbolje je bilo kada bi služba Božja završila, pa bismo sišli u prostoriju za druženje, s ogromnim stolom u sredini na koji bi svaka obitelj donijela kolačiće i sokove, pa su gospođe hodale uokolo i jedna drugoj dijelile komplimente o prekrasnim

haljinama koje su obukle, divnim broševima koje su na njih okačile, o divnim frizurama koje ih tako pomlađuju ili o izvrsnim kolačima koje su ispekle. Muškarci su bili u svom kružoku i razgovarali o košarci, automobilskim utrkaма ili antikvitetima koje su vidjeli na sajmu u Muncieу, a gospodin Don povremeno bi me znao pozvati da ispričam njegovim prijateljima kako smo otac i ja, za niska vodostaja Drave – *Kako si ono rekao da se zove rijeka u tvom gradu?* – na obali nalazili bakrene rimske novčiće, njima nezamislive starosti.

– Možete li zamisliti novčiće stare dvije tisuće godina? – upitao bi Don zanijemjelo društvanсe u podrumskoj prostoriji crkve, bijeloj i čistoj poput operacijske sale.

– Dvije tisuće godina! Mora da vrijede pravo bogatstvo – rekao bi zadivljeno William Stairs, jedan od Donovih prijatelja, dok sam ja piljio u grudi njegove ljepušaste kćeri Rite, koje su, nimalo primjerene svetom mjestu, prkosno stršale ispod uske majice, obasjane škrtim dnevnim svjetlom što je dopiralo kroz maleni suterenski prozor.

Baš tu, u podrumskoj crkvenoj dvorani, početkom svibnja, pitao sam Anitu da sljedećeg vikenda odemo u kino. Iako sam je u školi viđao svaki dan, iako smo se susretali u kafeteriji na ručku, nijedna od tih prigoda nije mi se učinila dovoljno romantičnom da joj pridem. Slična priča kao s Anom, godinu prije. Samo, sada nije bilo Duje i njegove posredničke uloge.

Ovdje, u crkvenoj prostoriji nakon mise, uz kolačiće i sok, stvorilo se to pogodno ozračje: proklijala je ljubav, onako kao što proklija biljka, bez napora, u toploj i vlažnoj zemlji. I luckast, kakav sam bio, pomislih da ljubav koja se začne u crkvi mora imati Božji blagoslov. I da na nju imam puno pravo jer mi je Hamilton prestala pisati.

Sredinom travnja Dujo mi je uputio neobičnu molbu. Tražio je da mu u omotnici pošaljem nekoliko razglednica New Castlea. Nisam ga pitao što će mu, pa je moje iznenađenje bilo potpuno kada ih je u jednom od sljedećih pisama vratio. Sve su bile naslovljene na različita imena i adrese. Tekst je bio manje-više isti. Kitnjastim rukopisom, koji bih prepoznao među tisućama drugih, Dujo je pisao kako se sjajno provodi u Americi, kako je na putu iz Chicaga zastao kod prijatelja u New Castleu i kako će odande do Springfielda u Illinoisu, pa cestom Route 66 sve do Los Angelesa na Zapadnoj obali. Odatle će, pisao je, pacifičkom obalom do San Franciska, a onda natrag na Istočnu obalu, ravno u New York. Jedna od razglednica bila je naslovljena nekakvoj Frantiski u Pragu, druga Zlati u Rijeci, treća nekoj curi u Novom Sadu...

Bit će im drago što sam ih se sjetio – pisao je Dujo – a tebe molim, Boy, samo kupi marke, naljepi ih i ubaci razglednice u prvi poštanski sandučić u New Castleu. I sam znaš kako će se obradovati te cure kada vide da ih se Dujo sjetio u Americi.

Da, to je bio Dujo. Spreman na svakakve podlosti, podvale, prijevare i sitne gadosti, na stvari kojih se ja ne bih sjetio ni da živim stoljećima. Naravno, kupio sam marke i u pošti uzeo plave naljepnice na kojima je, uz crtež zrakoplova, pisalo: *air mail, par avion*. Tako sam Duji pomogao u savršenom zločinu i željno čekao da mi, kad se vrati s izmišljenog puta po Americi, napiše kako su reagirale sve te cure i kako su mu zahvaljivale što ih se sjetio na tako uzbudljivu putovanju o kojem su one maštale tek u najluđim djevojačkim snovima.

Ali, Dujo se više nije javljao. I što mi je osobito teško palo, nekako istodobno prestala mi je pisati i Hamilton. Hodnik s komodom na kojoj je gospođa Lisa ostavljala moju poštu prestao je mirisati na đurđice. Dolazila su još samo pisma s ostrim, činovničkim rukopisom mog oca, ili nježnim i razigranim, moje majke.

I Hamilton i Duji u svibnju sam napisao još dva pisma, ali odgovora nije bilo. U crnoj kronici lokalnih novina, *The Courier Times*, pomno sam pratio da se negdje nad Atlantikom nije srušio kakav avion u kojem su možda bila njihova pisma, ali izvještaja o zrakoplovnim nesrećama nije bilo. Gospođa Lisa, naravno, primijetila je izostanak pisama, ali bila je dovoljno suosjećajna i razborita pa me nije pitala zašto više ne stižu. S moga lica, pretpostavljam, mogla je sve pročitati.

Sredinom svibnja stigao me Božji blagoslov. Gricajući suhi kolačić od badema i grožđica, u podrumskoj prostoriji naše crkve, dok je Don sa svojim društvancem čavrljao o automobilskim utrckama u Indianapolisu, Anita mi je prišla i upitala hoću li navečer na košarkašku utakmicu koju je momčad naše škole igrala s momcima iz obližnjeg Richmonda.

Bila je ljupka i privlačna i kao da je, poput najsočnije, najzrelije trešnje, s najviše, nedokučive grane, pala u širom otvorena usta glupavog dječaka koji nije imao ljestve, a nije ni znao popeti se na drvo. Anita je ozbiljno poljuljala moje uvjerenje u nepostojanje Svevišnjeg; bila je Božji dar. Upravo ovdje, u crkvi.

U ogromnu školsku sportsku dvoranu te sam večeri došao sat ranije kako bih zauzeo mjesto u prvim redovima do terena i imao Anitu na oku. Neumorno je, s ostalim pom-pom curama, skakutala uz rub igrališta potičući publiku da navija. Trojansi, momčad naše škole, sjajno su igrali. Publika je bila oduševljena, bučno su navijali, a ja sam zadivljeno gledao Anitu s

kolikim žarom neumorno izvodi uvježbanu koreografiju. Skakutala je i s toliko elegancije i gracioznosti podizala i izvijala ruke, držeći pompone u zelenoj boji momčadi naše škole, da od nje, uopće nisam vidio momke na parketu. Spazila me i mahnula mi diskretno, ali dovoljno jasno da shvatim kako je taj pokret njezine ruke bio upućen samo meni. Na njezinu licu neprekidno je titrao osmijeh. Bio je najljepši, zasjenio je ostale plesačice, a ja sam ga prisvojio, uvjeravajući se da ga nitko drugi ne zaslužuje.

- Pričekaj samo da se istuširam - rekla je doskakutavši čim je utakmica završila. - Što kažeš na rezultat? Potopili smo te napuhane frajere iz Richmonda.

- Ti si najzaslužnija za pobjedu - rekoh, a ona veselo odmahne rukom i otrči u svlačionicu. Za desetak minuta sjedili smo u njezinu crvenom Buicku, a nekoliko trenutaka poslije i u *drive in* McDonald'su. Naručili smo hamburgere, pomfrit i veliku čašu Coca-Cole u kojoj su zveckali komadići grubo samljevenog leda. Zavaljeni u udobna kožnata sjedala njezina auta, grickali smo pržene krumpiriće umačući ih u kečap. Anita je prepričavala utakmicu, a ja sam gledao njezino vedro, zadovoljno lice i silno sam je želi poljubiti. Bio je to naš prvi izlazak i iako na njezin poticaj, mislio sam da je još rano za poljubac. Ali na rastanku, kad me te večeri dovezla pred kuću Sloanovih u Brown Roadu i kad je približila usne želeći me prijateljski poljubiti u obraz, uzeo sam njezino lice u ruke i poljubio je u usta. Naši su se jezici isprepleli, pa smo šutjeli i nježno se ljubili, sve dok, možda nakon dvadesetak minuta, nije pogledala na sat i rekla kako je vrijeme da pođe kući.

A ja sam, došavši u svoju sobu, kad me prošla blaga vrtoglavica i ošamućenost od njezinih poljubaca, sjeo i napisao pismo Duji, pismo puno laži i pretjerivanja, ljubavnog hvalisanja i izmišljotina, opisujući strasnu večer s Anitom, divlji seks kakav još nisam doživio. Htio sam mu napakostiti, nadajući se da će sadržaj pisma prepričavati po osječkom korzu i da će priča nekako doći do Hamilton. Želio sam da pati, želio sam je kazniti što više ne dolaze njezina pisma, namirisana parfemom koji je podsjećao na đurđice. Tada, naravno, nisam znao kako je to pismo bilo uzaludno i posve nepotrebno. Doznat ću to tridesetak godina poslije.

Pismo sam sutradan ubacio u poštanski sandučić i ono je odletjelo, kao bumerang iz vješte ruke Aboridžina, da bi se, zajedno s drugima, silno ubrzano nakon duga leta, vratilo tri desetljeća poslije i pogodilo me svom silinom u najosjetljiviji dio duše, onaj u kojem sam čuvao uspomene na kratku ljubav s Anitom.

OSIJEK, SRPANJ 1970.

Onako kako mi je Osijek falio u Americi, tako mi je, nakon povratka, Amerika nedostajala u Osijeku.

Kad su nestali Hamilton i Dujo, to više nije bio isti grad. Ne samo zbog njih, i inače je izgledao drugačije: siva, zapuštena pročelja, izlozi prodavaonica nalik na skladišta nakrcana robom, bez reda i ukusa, toliko različitih od onih na Petoj aveniji; zapušteni parkovi i neošišani travnjaci uz ceste (na što sam osobito bio osjetljiv jer sam u New Castleu s uživanjem šišao tratinu oko kuće Sloanovih), smiješni automobili, u odnosu na američke, više nalik igračkama, djevojke odjevene u lošu, jeftinu konfekciju, televizijski program pun politike, a Vijetnamskog rata na malim je ekranima bilo više nego u Americi koja ga je vodila. I Coca-Cola je bila lošija od one koju sam ondje pio; imala je blag okus sapuna ili mi se to samo činilo. Sve to nisam primjećivao prije odlaska u Ameriku, ali nakon povratka bolo mi je oči.

Iako sam bio umoran nakon duga leta preko Atlantika, od Detroita do Hamburga, gdje sam prespavao, pa onda nastavio avionom do Pariza i JAT-ovom Caravellom do Zagreba, odakle sam podnevnim vlakom stigao u Osijek, jedva sam čekao da se majka isplače od sreće, da njoj i ocu šturo prepričam svoju američku godinu, podijelim im poklone i pohitam u Radičevićevu vidjeti što je s Dujom. Kupio sam mu filcanu majicu s amblerom Indiana Universityja, sličnu onoj kakvu sam i ja imao (doduše, različite su bile i veličine: moja X, njegova L) i znao sam da će, kad je odjene, isplesti priču i hvalisati se kako ju je osobno kupio u Indianapolisu, zatekavši se ondje, dok je uzduž i poprijeko putovao Amerikom. Bio sam siguran da bi, govoreći o Indianapolisu, za razliku od mene koji sam ondje bio bar deset puta, on mogao pričati i duže i zanimljive.

Doznajući da Dujo više ne živi u svojoj kući i da nova vlasnica ne zna gdje je, nisam imao snage otići istoga popodneva u drugi dio grada potražiti Hamilton. Neka se slutnja uvukla u mene, nešto mi je govorilo da ni nju neću naći, pa sam se vratio kući, sišao niz nasip i sjeo uz Dravu. Gledao sam kako u suton gladna štuka vija sitne kedere po plićaku, a oni u bijegu, poput prskalica na božićnoj jelki, iskaču iz vode dok sunce na zalasku njihove srebrnkaste ljuske pretvara u zlatne.

Bilo je čudno, ali čeznući za Hamilton, sjetio sam se Anite. U veliki godišnjak škole koju sam

završio, ukoričen u tvrdi zeleni omot, škole koju će ona pohađati još dvije godine, prilično nečitkim rukopisom, među desecima drugih, bile su i njezine želje. Napisala je da ne pretjerujem u piću i jelu, a posebno u učenju i previše ne spavam (tu je riječ podvukla, misleći valjda na njezinu dvoznačnost), da će me uvijek voljeti, a onda u *post scriptum* dodala:

Nemoj se iznenaditi ako me jednoga dana negdje ponovno ugledaš, nije ovaj svijet u kojem živimo velik kakvim ga zamišljamo.

Bilo je to vrijeme kada, za razliku od današnjeg, sve nije vrvjelo besmislenim smajlicima; samo njezin rukopis, čist i jednostavan, lišen dvotočke, crtice i zagrada, bez :-).

Sada, sjedeći na obali, ispred kuće u Donjodravskoj, želio sam da taj svijet ne bude ništa veći od onog dokle je dopirao moj pogled, do druge strane rijeke, i da je ondje Anita koju ću naći čim preplivam Dravu. Ali, na žalost, svijet je bio puno, puno veći. Osjećao sam to i gotovo me boljelo, kao da me neka sprava za mučenje, na kojoj mi je jedna ruka vezana u Osijeku, a druga u New Castleu, nemilice rasteže, dok mi je glava negdje na polovini, negdje nad Atlantikom na čijoj me površini, plivajući ispod mene, vrebaju krvoločni morski psi.

Te noći probudio sam se u znoju: Hamilton me vukla za jednu ruku, Anita za drugu, a ja sam, kako to samo san može napraviti, istodobno bio i u Osijeku i u New Castleu. Anita je drugom rukom držala upravljač svoga ulaštenog crvenog Buicka, nagovarajući me da uskočim i da se provozamo do Cincinnatija, a Hamilton me pozivala u šetnju, u mir Tvrđe. Njihovi pogledi bili su puni obećanja.

Veličinu svijeta, za koji je Anita napisala da nije tako velik kakvim nam se čini, ponovo sam shvatio tog jutra stojeći pred kućom u kojoj je stanovala Hamilton. Nikada nisam ušao u nju, nisam upoznao njezine roditelje; ovdje je to bilo drugačije nego u Americi, ovdje se u posjet djevojci odlazilo tek kad bi veza postala ozbiljna ili kad je, zbog trudnoće, valjalo dogovoriti zaruke.

U džepu laganih platnenih hlača nosio sam lijepo umotanu kutijicu, zavezanu tankom crvenom mašnom. Na odjelu velikog supermarketa u New Castleu, gdje sam subotom zarađivao džeparac, tovari kupcima robu u prtljažnike njihovih automobila, radila je na blagajni ljepušasta Peggy, godinu-dvije starija od mene. Znao sam da prema meni gaji simpatije, ali ja sam bio zaljubljen u Anitu.

Peggy je, kada bi to kupci tražili, u ukrasne papire zamatala različite poklone, pa sam je

zamolio da lijepo upakira malenu plavu kutiju u kojoj se nalazio zlatni prsten, kupljen u zlatarnici, još davno, dok se hodnikom kuće mojih američkih domaćina znao širiti miris pisama koje je slala Hamilton.

- Predivan je - rekla je Peggy dok je umatala poklon. - Voljela bih da si ga kupio meni.

Sada je kutija s prstenom bila u mom džepu, spremna da je izvadim čim se na vratima pojavi Hamilton. Osjetio sam nelagodu pomislivši što li ću reći upita li kada sam se vratio i zašto je nisam posjetio još jučer. Ali umjesto nje vrata je otvorio visok muškarac u ranim četrdesetima.

- Trebao bih Saru - rekoh zbunjeno, držeći u džepu onu lijepo zamotanu kutijicu. - Vi ste joj otac?

- Da, Sara je moja kći. Ali ona više ne stanuje ovdje. A tko si ti?

- Bila mi je prijateljica. Jučer sam se vratio iz Amerike i želio sam je vidjeti.

- Aha. Znam. Pričala je o tebi. Nisi li ti Boy?

- Jesam. Gdje je sada? Možete li mi dati njezinu adresu?

- Mogu ti dati nešto drugo. Pričekaj. Nije me pozvao u kuću. Ostavio me pred vratima i uputio se širokim dugim hodnikom koji je vodio do dvorišta. Vidio sam ogromno stablo oraha o čiju je granu bila okačena ljuljačka. Ispod je bila tratina, uredno pokošena, nalik onima u Americi. Je li se tu njihala Hamilton čekajući me, brojeći dane do mog povratka? I zašto je nema sada kad sam napokon došao? Onaj loš osjećaj koji me obuzeo kad jučer nisam našao Duju sad me posve zaokupio, uvukao se poput bolesti, podmuklo i potajice, snažno se držeći pipcima za kožu i tkivo, prodirući sve dublje. Kako se moglo dogoditi da dvoje ljudi koje sam najviše volio i zbog kojih sam se toliko radovao povratku više nisu ovdje? Zašto su mi, gotovo istodobno, prestali pisati i kamo su otišli? I što će mi to dati Sarin otac? Ali, kad sam izgovorio Sara - i sad, dok me obuzimao očaj - zvučalo je neobično i čudno; ona je za mene bila Hamilton.

Činilo mi se da je prošla cijela vječnost dok se čovjek ponovno pojavio u hodniku. U ruci je nosio smotuljak zamotan u bijeli pak-papir i omotan špagom. Na svezanom čvoru bio je crveni pečatni vosak, plosnat i okrugao, veličine dugmeta kaputa.

- Rekla je da ti predam kad se pojaviš.

Uzeo sam zamotuljak. S obzirom na veličinu, bio je neobično lagan. Na njemu nije ništa pisalo, ali Hamilton je očito željela da ga ne otvara nitko osim onoga kome je namijenjen.

- Možete li mi dati Sarinu adresu?
- Rekla je da ćeš unutra sve naći. I, kako je bilo u Americi, Boy?
- Falio mi je Osijek.
- Vjerujem. Dobar je to grad.

Kimnuo sam na pozdrav. Otpozdravio je na isti način i zatvorio vrata. A ja sam stajao još nekoliko trenutaka, držeći u ruci smotuljak koji mi je ostavila Hamilton, ne znajući kamo bih. Osjećao sam mučninu i slabost, noge su mi podrhtavale, ali ulica u kojoj je živjela Hamilton, na zapuštenoj tratini između pločnika i ceste, nije imala nijednu klupu na koju bih mogao sjesti i skupiti snagu, pa sam polagano, kao kakav starac, hodao što bliže kućama kako bih se mogao nasloniti uza zid zavrti li mi se u glavi ili me izdaju noge.

Kratka svježina jutra hlapila je kako se sunce podizalo, nagovještavajući vruć i sparan dan. S paketićem u ruci, zamotanim i zapečaćenim, hodao sam prema najbližoj tramvajskoj stanici, ali kad sam došao do Trga slobode, odlučih se spustiti prema Dravi. Pogledao sam korzo, gdje sam toliko puta susreo Hamilton, ali nisam imao volje proći. Sada u rano priepodne, za razliku od večeri kada bi sve kiptjelo od šetača, korzom je prolazilo tek nekoliko ljudi. Spustio sam se prema Dravi, gdje se svježina jutra još održala. Tek pokoji ribič u Zimskoj luci piljio je u plovak, nadajući se kako će, kad riba zagriže, poskočiti i nestati u mirnoj vodi između čamaca i brodica. Sjeo sam na klupu. Snaga mi se vratila, ali bojao sam se otvoriti zamotuljak. Slutio sam da me neće razveseliti ono što ću naći kada ga razmotam.

Gledao sam lastavice kako se strelovito obrušavaju prema površini vode loveći mušice nad zarobljenim dijelom rijeke, pretvorenom u luku. Odnokud je dopirala glazba; ribič na drugoj strani stavio je tranzistor tik uz obalu pa se zvuk širio glatkom površinom vode. Usamljena djevojka hodala je lukobranom, njezin lagan graciozan hod podsjetio me na Hamilton. Zapravo, sve me podsjećalo na nju, kao da je u zamotuljku bio skriven čudesni projektor koji je svuda uokolo, gdje god da pogledam, vrtio slike naših uspomena. Čak sam je vidio i u oblacima: samotni kumulus na zapadu podsjetio me na njezin profil, onaj slatki, prćasti nosić iznad punašnih, sočnih usnica.

Noktom palca strugao sam crveni pečatni vosak sa zamotuljka. Radoznanost i želju da što

prije doznam što je u njemu kočio je strah od onoga što ću zateći kada ga razmotam. Zato sam ga otvarao polagano, kao osuđenik kada u zatvoru sa strahom trga rub omotnice u kojoj je rješenje o njegovoj molbi za pomilovanje.

Špaga kojom je smotuljak zavezan sada je posve čista i ja raspetljavam čvor. Prsti mi drhte. Razmatam tvrdi pak-papir, polagano povlačim rubove pa ih puštam da se vrate u prvobitni položaj, onako kako su stajali tjednima, možda i mjesecima. A kad sam napokon skupio hrabrost i razmotao paketić, preda mnom su osvanule dobro poznate omotnice s pismima koja sam iz Amerike slao Hamilton.

Izbrojio sam ih: 47. Bila su poredana onako kako ih je primala. Neka su bila tanka, avionska, koja i nisu imala omotnicu, nego se sadržaj pisao na jednoj strani lista, dok je na drugom bio prostor za adresu s već otisnutom poštanskom markom i oznakom *par avion*, pa bi se pismo smotalo po iscrtanim rubovima, zalijepilo i poslalo. Bilo je i bijelih omotnica ukrašenih cvjetovima ili siluetama Kupida sa strelicama i napetim lukom ili crvenim srcima koja, poput oblačića cigaretnog dima, izlaze iz usta dok šalju poljupce. Mogao sam se sjetiti trenutaka kada sam ih lijepio na omotnice iz blokića sa samoljepljivim naljepnicama, kupljenim na odjelu papirnate galanterije samoposluživanja Becker Brothers, gdje sam petkom popodne i subotom zarađivao džeparac.

U bijelim omotnicama urešenim šarenim naljepnicama bile su i moje fotografije: na glavi mi je crna kapa s četvrtastim obodom i bijelim resicama, koje sam ponosno prebacio na drugu stranu kad je na ceremoniji uručjenja diploma škole Chrysler High direktor rekao da smo maturirali. U drugoj je omotnici slika gdje sjedim na motornoj kosilici i šišam travu; pa slika iz samoposluge Becker Brothers, gdje stojim kraj Jeffa i Freda, a svi smo u smiješnim bijelim pregačama kao prodavači sladoleda; pa slika pred ulazom u Indianapolis Motor Speedway, fotografija iz New Yorka s Kipom slobode u pozadini, Denis i ja u vojnom muzeju u Daytonu. Sve je bilo tu, sva pisma i sve slike, sve što sam joj poslao.

Bio je to tek manji dio gorkog poraza koji sam osjećao. U svakom pismu, pažljivo i uredno, crvenim su flomasterom bile podvučene sve rečenice u kojim sam joj pisao koliko je volim i koliko mi nedostaje. Čitao sam redom dok mi se tuga širila tijelom, od nožnih prstiju prema tjemenu.

Zašto mi je vratila pisma, zašto je u svakom podcrtala izjave moje ljubavi?

Noćas, prvi put u životu, preletio sam ocean. Golem je, ali sitan u odnosu na ljubav koju

osjećam prema tebi – bilo je podvučeno crvenim flomasterom u prvom pismu, koje sam, sjećam se, pisao prvog jutra u Americi. – *Nedostaješ mi i tisuću puta žalim što nisam odustao od puta u Ameriku. Uvenut ću ovdje bez tebe* – pisalo je u drugom. U trećem je podvukla: – *Sanjao sam te noćas, onako predivnu, nagu, u kući tvojih prijatelja kad smo ležali u polumraku i kad je kiša bubnjala o prozore i kad sam bio najsretniji čovjek na svijetu. Toliko te volim, draga moja Hamilton, vječno, snažno, zauvijek.* U jednom pismu dva je puta podcrtala rečenicu: – *Ima ovdje mnogo djevojaka u školi koju pohađam. Ali nijedna me ne zanima, nijedna me ne privlači, nijedna nije kao ti. Nijedna nije ravna tvojoj ljepoti.*

Dva riječna galeba na jarbolu omanje brodice usidrene u luci uporno su graktala kao da mi se rugaju. A rugale su mi se vlastite rečenice, osjećao sam to, ali nisam mogao dokučiti zašto. Požalio sam što pisma koja mi je slala Hamilton nisam ponio u kovčegu, među ljetnom odjećom, koji je zajedno sa mnom putovao avionom, nego ih poslao brodom, strpana u jednu od dviju ogromnih kartonskih kutija, pune knjiga, zimske odjeće i kojekakvih sitnica skupljenih tijekom moje američke godine. Trebat će bar mjesec dana da stignu, a ja sam gorio od želje da ih ponovno čitam i pronađem bezbroj njezinih izjava ljubavi, sličnih mojima, koje sada, sjedeći na klupi uz Dravu, ponovno čitam.

Dani koje sam toliko priželjkivao, maštajući o povratku, susretu s Hamilton i Dujom, pretvorili su se u ružan san; još gore – u noćnu moru. Bezbroj sam puta, sljedećih dana, temeljito pregledao svako pismo, otvorio svaku omotnicu i tražio da možda negdje, na nekakvom zabašurenom papiriću, koji se slijepio s omotnicama mojih pisama, nije ostala adresa na kojoj sada živi Hamilton i na koju bih joj mogao pisati. Ali, osim mojih pisama i slika, nije bilo ničega. Kopkalo me i želio sam ponovno pozvoniti na vrata njezine kuće, ali način na koji mi je njen otac odgovorio kad sam ga upitao za adresu na kojoj sada živi, obeshrabrivao me. – *Rekla je da ćeš unutra sve naći* – jasno sam čuo njegov odrješit glas i bio siguran kako mu je rekla da upravo to kaže budem li ga pitao za adresu.

Nije imalo smisla ponovno mu postaviti pitanje na koje je već odgovorio.

Srpanjske večeri u Osijeku bile su vruće i sparne. U sumrak bih odlazio na korzo nadajući se da ću ondje možda ipak sresti Hamilton, među stotinama šetača koji bi hodali u krug, kao u velikom dvorištu kakva zatvora. Mislio sam da ću vidjeti Duju, na mjestu gdje je uvijek stajao, ispred fotografske radnje Szege, sa sjeverne strane korza, nasuprot zgradi Slavonske banke. Pokušavao sam uvjeriti se da je Hamilton smislila šalu i nagovorila oca da mi kaže kako više ne živi ondje, pa će mi se javiti za dan-dva čekajući da izludim od čežnje i ljubavnih boli. Bio sam siguran da je Dujo, uvijek sklon kojekakvim psinama, znajući dan kad ću se

vratiti iz Amerike, pronašao neku ženu da bdije u njegovoj kući, otvori vrata kada pozvonim (mogla me, a da je ne primijetim, vidjeti iza zavjesa s prozora njegove sobe) i kaže kako on više ne stanuje ondje, da je prodao kuću. A on se zadovoljno smije i uživa što me nasamario. Mašta uvijek nekako želi pomoći ružnoj stvarnosti pa sam si objašnjavao, dajući joj krila, kako su mi i Hamilton i Dujo namjerno prestali pisati, gotovo istodobno, pa se odlučili sakriti nakon mog povratka i pustiti me dan-dva da ih izbezumljeno tražim. Možda su negdje, u nekom uglu korza, stajali i promatrali me, žalosnog i zbunjenog, i smijali se mom jadu.

Vjerovao sam da je Dujo već pripremio tulum, kao stoje i obećao, da je temeljito po bolničkim odjelima pregledao liječničke ormariće i pokupio najbolje viskije i da je samo čekao da ja svisnem od tuge kako bi se nenadano pojavio i uskrsnuo me iz mrtvih. A onda bi, odnekud, kao iz mađioničarskog šešira, iskočila i Hamilton pa bi se oboje valjali od smijeha, želeći mi pokazati kako ljudi ovdje, za razliku od dosadne Amerike gdje je sve predvidivo i poznato, još znaju živjeti. A ja bih im se, radostan, pridružio.

Šećući korzom prvih dana nakon povratka, bio sam svojevrsna atrakcija. Moje majice s logom američkih sveučilišta, traperice čije su nogavice završavale poput zvona i bile opšivene kožom, jakna ukrašena resicama kakve su nosili kauboji u filmovima iz naše mladosti, košulje s cvjetnim uzorkom (jer bilo je to vrijeme djece cvijeća), antilop-cipele do gležnja, s remenom i velikom kopčom sa strane, u kakvima su se znali pojaviti Beatlesi, silno su odudarali od odjeće koja se tada nosila u mom gradu.

Goca, cura najljepših nogu u gradu – kako su joj tepali – kojoj sam godinu prije odlaska u Ameriku nakratko bio zanimljiv, ali me brzo ostavila nakon priznanja da nisam bubnjar u nepostojećem Dujinu bendu i da ne samo što nisam bolji od Ringa Stara, nego nikada u rukama nisam držao bubnjarske palice, zaletjela se, brzinom gladne štuke, s ruba korza i uz smiješak me upitala:

– Pa kako je, Amerikanac?

Odgovorio sam da nisam Amerikanac, kao što nisam bio ni bubnjar, i povrijedio je gdje je najviše boljelo – rekao sam kako sam u Americi vidio bar deset pari boljih nogu od njezinih. I druge su me cure pogledavale, neke, koje sam poznao iz gimnazije ili površno, s korza, ohrabrile bi se i prišle pa se raspitivale o Americi, hodajući uz mene krug-dva, a onda otišle uvidjevši moju mrzovolju, nerazgovorljivost i nezainteresiranost. Mogao sam utrčati u nove veze, ali ih nisam želio. Razapet između Duje, Hamilton i Anite (Ana mi je sve manje bila u glavi), sakrio sam se u svoje maštarije, izmišljajući svijet za koji sam znao da ne postoji, ali

koji mi je prijao.

Dani su prolazili i polagano sam shvaćao kako me mašta prevarila. Ni Dujo ni Hamilton nisu bili u Osijeku i valjalo je to prihvatiti. Drugih prijatelja osim Duje nisam imao, druge cure osim Hamilton nisu me zanimale.

Kad je stiglo prvo Anitino pismo, bilo mi je nekako lakše, ali samo dok bih ga čitao. Godile su mi njezine izjave ljubavi i slova zamrljana suzama (*Da, plaćem dok ti to pišem, nije me nimalo sram napisati.*), bilo je lijepo gledati njezinu sliku u onoj slatkoj uniformi pom-pom djevojke, koja joj je sjajno pristajala. Ali kad bih odložio pismo i sjetio se koliko je daleko Amerika, koliko je ogroman ocean koji nas dijeli, obuzela bi me malodušnost. Prevelik je bio taj svijet: Anita je na drugom njegovu kraju, a Hamilton se u njemu negdje izgubila.

Trebalo je nekoliko dana da joj odgovorim. Počeo bih pisati, ali rečenice su bile nategnute, dosadne i prazne. Bez vrućih ljubavnih začina kakve je, vjerujem, očekivala. Pismo je putovalo tjedan dana, a onda je trebalo još toliko da stigne odgovor. Svijet koji je ionako bio ogroman, poštari su učinili još većim.

Odgovorio sam na još dva njezina pisma, a onda se premišljao cijeli rujan i odustao. Oko vrata još sam nosio srebrni lančić s medaljom na kojoj je bio lik svetog Kristofora, a s druge strane pisalo *Saint Christopher Protects Us*. Anita je, poklanjajući mi lančić, rekla kako je sveti Kristofor zaštitnik putnika, osobito onih koji, poput mene, odlaze na duga, daleka putovanja. Sjedeći na obali, ispred kuće na Donjodravskoj, gdje sam piljeći u rijeku tražio mir, riješio sam se svojega sveca zaštitnika. Bio je kraj rujna, dan kratak, ali topao i s mirisom zrele jeseni. Skinuo sam lančić i vitlao ga oko kažiprsta, sve brže i brže, a kad su ga centrifugalne sile dovele do vrha prsta, naglo odbacio. Poletio je prema nebu, ali prenisko da se pridruži svecima, pa je bućnuo u rijeku, na mjestu gdje se voda vrtložila i gdje su se, po pričama donjogradskih ribiča, u riječnim virovima skupljali krupni dravski somovi.

Da sam znao gdje je Hamilton, možda bih u rijeku, jedno po jedno, pustio sva pisma koja sam joj pisao, zajedno s pak-papirom u koji su bila umotana. Možda bih od njih napravio papirnate brodiće, što sam činio kao dijete, puštajući ih u vodu i prateći pogledom. Gledao bih kako lagano, jedno za drugim, plove plićakom sve dok ih ne dodirne riječna struja pa ih zavrti u virovima i kao iz katapulte odbaci prema matici. Možda bih se tako, bez sveca zaštitnika i vlastitih pisama – jedinih uspomena na dvije ljubavi – osjećao lakše i možda bih pročišćenih misli i duše bio spreman za neku novu vezu.

No, kopkalo me gdje je nestala Hamilton, a onaj smotuljak s pismima možda je bio jedini trag koji me mogao odvesti do nje. Možda je u njima bila nekakva šifra, tajni ključ kojeg nisam znao pronaći i možda se u onim rečenicama podvučenim crvenim flomasterom nalazilo rješenje. I opet sam se prepustio maštanjima, nadajući se da će mi jednoga dana pred očima bljesnuti zaporka i odvesti me do Hamilton. Zato su pisma stajala na polici u mojoj sobi, zamotana onako kako sam ih dobio. Manjkao je samo onaj crveni pečatni vosak, ali umjesto njega stajala je ondje lijepo upakirana kutijica sa zlatnim prstenom koji je čekao Hamilton, kad je jednom nađem.

Dok sam bio u Americi, otac bi mi pisao jednom mjesečno, javljajući vijesti iz obiteljskog života. Tada, zahvaljujući njegovim pismima, kao da smo se opet zbližili. Riječi su bile toplije i nježnije od onih šturih, izgovorenih, nakon povratka iz zatvora. Budile su u meni osjećaj krivice da se nisam znao približiti ocu, da mi je Dujo bio dovoljan i da sam oca zanemario. Sada, kad je i Dujo nestao iz moga života, želio sam se okrenuti ocu, ali nije nam išlo. Kao da nam je, ono što bi u razgovoru zapinjalo, u dopisivanju išlo glatko. Kao da nam je trebala daljina kako bismo bili bliži, kako bismo se bolje razumjeli.

NEW YORK, 23. SVIBNJA 2000.

Iako mi je do Columbus Circela, na rubu Centralnog parka, od mog hotela pješice trebalo manje od pola sata, dao sam si trostruko više vremena. Znao sam da neću odoljeti zavirivanju u izloge s hranom, da ću zastajkivati ispred usputnih restorana i njuškati mirise koji se uokolo šire, onih egzotičnih iz kineskih, korejskih i vijetnamskih restorana, ili onih na koje sam više naviknuo: maslinova ulja, rajčice i češnjaka iz talijanskih ili grčkih. Planirao sam srknuti i šalicu vrele kave, onako kako ja to volim, da mi oprži nepce, u nekom od Starbucksa u blizini južne strane Centralnog parka. Da se pripremim za susret s Anitom. I sad sam sjedio u Starbucksu; imao sam još pola sata a Hard Rock Cafe udaljen je ni deset minuta hoda.

Ona je izabrala to mjesto i vjerojatno mi željela poslati poruku. Njezin sam odabir shvatio kao nostalgiju; oboje smo bili prestari da bismo i dalje pratili *rock-scenu*, jer što se glazbe tiče, i jedno i drugo smo, vjerujem, živjeli u sedamdesetim i osamdesetim.

Sjedeći u Starbucksu, uživao sam u kavi i u mislima pokušavao, najbolje što sam mogao, izoštriti sliku Anita lica. Listao sam po sjećanju i pronašao jednu od slika našega posljednjeg dana prije moga povratka. Gledao sam njezin profil dok je vozila veliki crveni Buick prema US 70, autocesti dugoj gotovo četiri tisuće kilometara, od Sjeverne Karoline do Arizone. A mi smo, tog utorka, naumili tek 60-ak kilometara do Indianapolis, pogledati film *Patton*, jer je Anita voljela Georgea Scotta, još iz vremena televizijske serije *East Side/West Side*, pa je svakoga ponedjeljka, pričala mi je, čučala ispred televizora, nestrpljivo čekajući novu epizodu. – *Volim ga čak i kad glumi u ratnim filmovima* – rekla je, sjećam se, kad smo ulazili u kinodvoranu.

No, sada sam izoštravao njezin lik kako sam ga zapamtio u onoj vožnji i kao u *Photoshopu* obrađivao tu sliku. Njezinu glatku vratu dodao sam nekoliko tankih pregiba, obraze malo popunio, na dijelu lica gdje je nos najbliži ustima povukao okomitu, tek jedva primjetnu usjeklinu, uz krajičke očiju nacrtao bore i blage podočnjake, a na donji dio brade malen, ali ipak vidljiv podbradak. Na kraju, neznatno sam produžio resice njezinih ušiju, jer sam negdje pročitao kako nos i uši rastu cijeloga života. Ah, te slatke resice, koje sam, uživajući, nježno grickao.

Slika je bila gotova: ovako izgleda 30 godina starija Anita, pomislio sam i upitao se hoću li je

prepoznati.

A onda, moja se mašta razigrala pa sam sliku njezinih čvrstih grudi, kako ih pamtim otprije 30 godina, također izoštrio najbolje što sam mogao i također ih obradio u *Photoshopu* svojih moždanih vijuga. Bile su veće, ali ne tako čvrste i više nisu prkosile sili teže, a bradavice su se lagano povukle i smečkasti krug oko njih kao da je izbljedio. Njezina nekoć napeta guza sada je bila prošarana strijama, a glatka koža bedara naborana celulitom.

Bože – pomislio sam – velika je prednost što sam se svih ovih 30 godina imao prilike vidjeti svakoga dana i tako izbjeći šok koji bih doživio da i sebe, onako kako ću za koji čas vidjeti Anitu, ugledam tek nakon tri protekla desetljeća.

Ali, lako je s *Photoshopom* kad su slike u pitanju. Zasad ne postoji računalni program kojim bih mogao iscrtati njezin duh i predvidjeti koliko se promijenio. Anita je bila vedra, tvrdoglava, samosvojna i pomalo luda. Nije priznavala autoritete, bila je buntovnica, prkosna i odlučna u nakani da promijeni svijet. Koliko je toga ostalo u njoj onog iskonskog, hipijevskog? Je li se predala, poput mene, i dopustila da svijet promijeni nju, kad već ona nije mogla njega? Je li i dalje onako žestoka, kao što je bila u vrijeme Vijetnamskog rata i pjevajući li i još uvijek *Revolution*, nadglasavajući Lennona, kao kad bismo na radiju u njezinu autu uhvatili tu pjesmu, na nekoj od lokalnih stanica. Jednostavno bi završitala čim bi Paul na početku uzviknuo ono *Wow!* i sva se ozarila glasno pjevajući zajedno s Johnom:

*You say you want a revolution,
Well, you know,
We all want to change the world.*

Činilo mi se da je ipak ponešto od toga ostalo u noj, jer da nije, ne bi me pozvala u Hard Rock Cafe i obećala kako će me slikati pokraj vitrine s izloženim odijelima Beatlesa u kojima su, napisala je, došli na svoju prvu američku turneju, u veljači 1964., 11 tjedana nakon što je John Fitzgerald Kennedy ubijen u Dallasu.

Obuzimala me lagana trema dok sam se Osmom avenijom spuštao prema Hard Rock Cafeu u 57. zapadnoj ulici, pitajući se što to zapravo radim. U tri dana, naći ću se s drugom bivšom curom, s kojom sam, kao i s Anom, imao tek kratkotrajnu mladenačku vezu, a onda, nijednu ni drugu, nisam vidio tri desetljeća. I bio sam, sâm sebi, pomalo smiješan; odrastao čovjek, pedesetogodišnjak, jednom nogom u jeseni, sada se vraća u vrijeme koje odavno ne postoji, tražeći svjedoke vlastite neslavne prošlosti.

Što sam zapravo htio? Sam sebi dokazati kako ne bih promašio život da sam, recimo, s jednom od njih nastavio vezu? I s kojom? Kako bi mi s njima, s jednom od njih, bilo bolje jer bih našao što u dva propala braka nisam? Kako bih dokazao da krivica nije bila u meni, nego u ženama s kojima sam živio nakon njih? A onda sam, blagonaklon prema sebi, što baš nije osobina moga karaktera, sve to protumačio neobičnim stjecajem okolnosti: ni Anu ni Anitu nisam tražio u očaju, kako bi od njih dobio potvrdu da nisam kriv za emocionalne životne neuspjehe. One su ponovno uskrsnule, našle su se slučajno na mom putu u Washington gdje ću za dva dana primiti nagradu.

Ušao sam u Hard Rock Cafe i nošen valovima glazbe krenuo u potragu za Anitom. Pojavio se problem: četiri žene sjedile su same na različitim mjestima. Sve su mogle biti njezine dobi, ali nijedna nije sličila na nju. Pomislih da možda još nije stigla, pa sam prizivajući onu sliku iz vlastitog *Photoshopa* napravio još jedan krug velikim ugodnim prostorom Hard Rock Cafea, zastajkujući kako bih razgledao zlatne ploče iz vremena vinila, gitare *rock-zvijezda* našega vremena, njihovu odjeću i druge osobne stvari. Ali nisam zapazio Anitu. Kad sam pomislio kako je možda pametnije čekati je pred ulazom, jer bi mogla biti vani, krenuo sam između stolova, u čudu gledajući kako je ovdje više mojih vršnjaka nego mladih lica. I tada sam čuo glas:

- *Hi, Drag. What the fuck are you doing in New York City?*

Okrenuh se. Ne, nikada je ne bih prepoznao! Ni metar do mene stajala je nasmijana žena skrivena iza naočala zatamnjenih stakala, crne kovrčave kose. Imala je plavu košulju od trapera i bijele hlače za koje bi se prije moglo reći da su broj-dva pretijesne nego pripijene.

- *What the fuck are you doing in New York?* - ponovila je i bacila mi se u zagrljaj.

- Tražim cure iz svoje mladosti. I jednu sam, čini mi se, upravo našao! Iako još uvijek nisam posve siguran...

- Kao i svi bastardi, nabasao si na onu najbolju - rekla je široko se osmjehnuvši.

Kad je skinula naočale i dok sam sjedao preko puta na barsku stolicu, bljesnuo je na tren lik Anite kakvu sam poznavao. No, *Photoshop* života izmijenio ju je više od slike koju sam o njoj stvarao ispijajući kavu u Starbucksu. Možda mi je crna kovrčava kosa ispletana u tanke copiče otežala da je prepoznam, ali sada, gledajući je izbliza, kako gestikulira i govori, prepoznavao sam svoju nekadašnju ljubav, veselu curu, onu slatku *pom-pom girl* koja je u kratkoj zelenoj suknjici neumorno skakutala uz rub košarkaškog igrališta, bodreći igrače i

potičući publiku na navijanje.

Sjedio sam, dakle, preko puta Anite, u Hard Rock Cafeu u New Yorku i sve je pomalo sličilo na sladunjav film o prekinutoj ljubavi u kojem se par sreće nakon puno, puno godina, onda za samo nekoliko minuta shvaća kako nema o čemu razgovarati. Anita brbljavost oslobodila me straha da će se i nama to dogoditi.

- Pročitala sam negdje da bi osoba od 50 godina - rekla je i značajno se nasmiješila, pokazujući glavom na mene - za svog životnog vijeka svaki dan mogla objedovati u nekom od njujorških restorana, a da dva puta ne posjeti isti. Ovo sigurno nije najbolji, ali u sljedećih 50 godina moći ćemo to provjeriti, kad obiđemo ostale.

Rekla je da će popiti *mojito*, a kad sam se vratio od šanka noseći pivo i njezin koktel s listićima mente čiji se miris miješao s limetom, htjedoh biti duhovit.

- Švercate li još uvijek Castrov rum s mrske vam Kube ili *mojito* pravite s lošom, američkom imitacijom?

- Što fali rumu s Jamajke?

- Ništa. Osobito ako ga, umjesto vas, švercaju s Kube, pa ga pretaču u boce sa svojom etiketom i prodaju vama. Tada je stvarno dobar.

Nasmijala se. Bila je još uvijek lijepa i godine je nisu ozbiljno načele. Sjetih se kako je Dujo, dok smo u gimnazijskim danima znali povremeno svratiti u Namu i gledati kako naše vršnjakinje zajedno sa svojim još dobrodržećim majkama biraju odjeću, znao odmjeriti neku od njih i reći: - *Dobro je građena, ali davno*. Bio sam balavac i za mene su to tada bile stare koke, kako je govorio Dujo, ali uvijek dodao kako ne bi imao ništa protiv skočiti na njih poput pijetla.

Anita je srknula gutljaj i pokazala rukom na zid sa slikom Beatlesa.

- Bilo mi je 16 godina i željela sam u Candlestick Park, u San Francisco, na njihov posljednji američki koncert, ali mi roditelji nisu dopustili zbog one Lennonove izjave kako su Beatlesi popularniji od Isusa. Mama je drobila kako su to četiri čupava antikrista i kako je Lennon vrag u ljudskoj spodobi, a otac ju je svesrdno podržavao. Znaš i sam koliko je konzervativna Indiana. Tamo, u toj zatucanoj državi, nikada mu ne bi podigli spomenik kao ovdje u New Yorku, u Centralnom parku, nadomak zgradi u kojoj je živio. I još su napisali: *Imagine!* Znaš ono - zapjevušila je približivši se mom uhu:

*Imagine there's no heaven,
It's easy if you try,
No hell below us,
Above us only sky...*

Na trenutak je zastala i nakon nekoliko sekundi nastavila glasnije:

*Nothing to kill or die for,
And no religion too.*

Ovo posljednje posebno mi se sviđa:

- *Bez religije, također* – rekla je veselo.

- Da – rekoh. – Već sam napisao u oporuci kako želim da mi na pokopu, dok lijes budu spuštali u grob, *Imagine* pjeva crkveni zbor.

Prasnula je u smijeh, srknula još jedan gutljaj iz čaše i jezik kao da joj se dodatno razvezao.

- Nisam s ocem razgovarala punih šest mjeseci, a znaš zašto? Nazvao je 9. prosinca 1980., sjećam se, bio je utorak, rano jutro. Inače, nismo se čuli često, dva-tri puta mjesečno, kada bi nazvala majka, pa na kraju razgovora rekla: - *Želi te čuti i tata*. A on bi samo pitao kako su djeca, i onako usput, kako sam ja. To mu je bilo manje važno. Ali tog jutra nazvao me, što se događalo iznimno rijetko. Rekao je: - *Stigla ga je ruka Božje pravde*. Naravno, mislio je na Lennonovu smrt, večer prije. I još je dodao: - *Tom Marku Chapmanu trebalo bi podići spomenik*. Rekao je to moj otac! Ostala sam zgrožena, pitala ga kako se može radovati tuđoj smrti, kako može slaviti ubojicu i spustila slušalicu. I nisam ga više željela čuti i nisam mu se javljala pola godine, a ne bih ni duže, ali onda je umrla majka pa smo razgovarali o pokopu i kako ću mu oko svega pomoći čim sutradan dođem u New Castle.

- I još ću ti nešto ispričati o svojem ocu – nastavila je – što nisam kad smo se upoznali prije 30 godina. Sjećaš li se, dopratio si me do kućnih vrata nakon našeg prvog izlaska i naletjeli smo na mog oca, vraćao se s puta iz Iowe i kratko ste porazgovarali, a kad smo sutradan, u nedjeljno jutro, tradicionalno obiteljski doručkovali, prije odlaska u crkvu, pitao me: - *Koja je ono zemlja iz koje je rekao da dolazi?* Mislio je na tebe. Jugoslavija mu nije ništa značila, kao i većina Amerikanaca ovdje smatrao je da na Zemlji postoje samo tri države: Amerika, Rusija i Kina. Ali, nećeš vjerovati, kad smo se vratili iz crkve, uzeo je Britansku enciklopediju, onaj posljednji svezak, i potkraj ručka rekao mi: - *Taj momak dolazi iz*

komunističke zemlje. Bio bih sretniji da se s njim više ne viđaš. A ja sam, kao što znaš, očevoj volji usprkos, nastavila sve dok se nisi vratio u svoju smiješnu komunističku zemlju.

Lovio sam kratku stanku u vodopadu njezinih riječi, pa sam, dok je ponovno srkala gutljaj svoga *mojita*, rekao:

- Pozdravi oca kad ga vidiš i reci mu da sada može biti bez brige. Objasni mu da onaj momak kojeg je prije trideset godina sreo pred vratima svoje kuće, kad mu je dopratio kćer, više ne živi u komunističkoj zemlji. Ta se zemlja raspala kao i komunizam. I razveseli ga - reci mu da smo mi Hrvati veći kapitalisti od vas Amerikanaca.

- Evo me začas - rekla je i uputila se k šanku. Vratila se s novom čašom *mojita* u jednoj ruci i pivom u dugoj, iako je moja prva čaša, na stolu ispred nas, još bila dopola puna. Pogledala me značajno i upitala:

- Tko će prvi?

- Ne mogu popiti brzo kao ti. To je neravnomjerna utakmica; u tvojoj je čaši nekoliko gutljaja, u mojoj cijela pinta.

- Nisam mislila na to. Pitam tko će prvi ispričati svoj život? Nisi dolazio na godišnjice završetka našega školovanja, ali sigurno znaš što se u tim prigodama priča.

- Gladan sam. Prvo bih da nešto pojedemo, jer kad ti ispričam svoj život, bojim se da bih nam mogao pokvariti tek.

Uzela je jelovnik i najavila:

- Mislim da bi ovi nadjeveni krumpiri mogli biti dobar izbor. Uz to prženi kolutići luka i neki od umaka. Što kažeš?

- Vaša američka kuhinja oduvijek me impresionirala. Ipak, ovo je velik napredak. Mislio sam da ćeš naručiti hamburgere - rekoh, dovršavajući prvu čašu piva.

Bili smo opušteni, ali naše dobro raspoloženje bila je Anitina zasluga. Razgovor je tekao glatko, kao piće niz naša grla i ona se trudila da tako i ostane. Potom je predložila:

- A da preskočimo ispovijedi? Nije li bolje da se sjetimo nekih zajedničkih trenutaka nego da u razgovoru spominjemo osobe koje su se kasnije uključile u naše živote? Da to ostavimo za neki drugi susret?

Skrenula je vodu na moj mlin.

- Te osobe - rekao sam - nisu se same uključile u naše živote. Mi smo im dali priliku. Možda je nikada ne bi dobili da smo našu posljednju večer u New Castleu završili drugačije.

Pogledala me i shvatio sam da zna na što ciljам. Ruka s čašom krenula je prema ustima, ali nije srknula gutljaj. Držala ju je oklijevajući, zveckala kockicama leda o stijenke orošene čaše, a onda je spustila na stol. Menta i limeta zamirisale su i kroz sjećanje mi prostruji La Bodeguita del Medio.[1] Bila je ugodna večer u Havani, prije pet-šest godina, a uz mene osoba kojoj sam dao priliku uključiti se u moj život. Začudo, tada se nisam sjetio Anite, iako je Amerika bila pod nosom; od Havane do vrha Floride bila je manja udaljenost nego od Osijeka do Zagreba. Nisam je se sjetio ni prije toga, dok sam poput guštera upijao sunce na pjeskovitoj plaži u Varaderu i na slamku srkao slatkastu vodicu iz netom rasječenog kokosova oraha, ili iz zelene limenke, ukrašene crtežom palme, pio Cristal, lagano kubansko pivo tek nešto jače od vode. Tada sam bio s osobom koja je ušla u moj život nakon prvog propalog braka. Mislio sam da u ruci drži čarobni kompas koji će nas izvesti na zajednički put i da je Kuba samo usputna stanica na njemu. Ali, uskoro smo zalutali. Put se račvao na previše strana i netko od nas dvoje krenuo je pogrešnim.

Položila je dlan na moje zapešće. Pogled joj je bio prodoran, a blag osmijeh ukrasio joj je lice.

- Znam na što misliš. Možda je to bila pogreška. Ali sljedećeg dana vraćao si se u tu svoju smiješnu zemlju, za koju prije tvog dolaska u cijelom jebenom New Castleu nitko nije čuo. Da je bar sve počelo ranije. Nisi me gledao tijekom ručka u školskoj kafeteriji, uvijek su se oko tebe motale druge cure. Vi strani đaci, onaj jebeni Danac Søren i Australac Tony, prvorazredno kurvino kopile i ti, iz te tvoje zemlje za koju nitko nije čuo, bili ste čista egzotika. Cure su se palile na vas, ali ja te nisam zanimala. Primijetio si me tek kad sam te jednom povezla kući iz posluge u kojoj si radio subotom. Bilo je pred zatvaranje, spakirao si svu kupljenu robu u one velike papirnate vreće na kojima je pisalo Becker Brothers i bio si nekako služben i hladan, nezainteresiran. Pitala sam te, moraš se toga sjećati, da te povezem kući, a ti si rekao kako radiš do devet i da možeš prošetati do Brown Roada, gdje si stanovao, ali počela je kiša i ja sam te čekala, sjedeći u autu. I kad si izašao pritisnula sam trubu, pa si me zapazio, a kad si sjeo u auto rekao si: - *Lijepa limuzina* - a ja sam željela da to kažeš meni, da sam ja lijepa. I pitao si me koje je marke automobil, umjesto da me pozoveš u McDonald's, pa sam na kraju pozvala ja tebe. I na tome je sve ostalo dok te nisam spopala u crkvi i nekako te namamila da zajedno iziđemo. Bilo je to, sjećaš se, šest-sedam

tjedana prije tvoga odlaska, izašli smo desetak puta i jednostavno, nisam mogla s tobom leći. I ako si se ikada pitao jesam li bila nevina, jesam. Bila sam valjda posljednja djeвица u drugom razredu u cijeloj jebenoj školi. Nisam mogla s tobom leći naše posljednje večeri, jednostavno, bojala sam se. Ti si sutradan putovao u Detroit, a potom u svoju smiješnu zemlju. Da si mi samo rekao: – *Anita, vratit ću se za mjesec, godinu, dvije* – ili da si bar pokazao tračak tuge što se rastajemo, možda bih popustila. Ali nisi rekao ništa, samo si me divlje ljubio, stiskao mi grudi i gurao ruku u gaćice.

I dalje je držala ruku na mojoj, kao da se bojala da ću pobjeći, izgubiti se u vrevi velikoga grada i ostaviti je s *mojitom* u Hard Rock Cafeu, u 57. zapadnoj ulici, gdje je Bono Vox, s velikog displeja preko puta našega stola, pjevao:

*With or without you,
with or without you,
I can't live
with or without you.*

Sada je bio trenutak da to izgovorim.

– Možda bih ostao da si popustila, možda bih se vratio za mjesec, dva, godinu... Možda bih s tobom bio sretan i našao ono što mi je vječno curilo kroz prste. Poput vode koju ne možeš dugo zadržati između dlanova ma koliko prste stiskao jedne uz druge. Znaš, kad sam pred odlazak u Ameriku, večer prije puta, zadnji put bio s djevojkom koju sam volio, odbila me kao i ti one naše posljednje večeri. Nikada je više nisam vidio, propustili smo priliku, zauvijek. Možda je i njoj bilo žao. Ne daje život baš previše prilika, škrt je i kratak. Kada bismo na komadu papira povukli okomitu crtu i na lijevu stranu napisali iskorištene prilike, a na desnu one propuštene, što misliš kojih bi bilo više? Najgore je što ih ne možemo uspoređivati, što nikada nećemo saznati bi li one propuštene bile bolje.

– Život je potpuni kaos – rekla je. – Čak i kada, nakratko, uspijemo uvesti nekakav red, kada mislimo da držimo konce u rukama, sve se u trenu razleti poput kugli na bilijarskom stolu kad ih pogodi ona bijela. I zašto misliš da bismo ti i ja uspjeli?

– Zato jer smo imali šansu.

– Poslao si mi četiri pisma nakon povratka u svoju smiješnu zemlju, odgovorila sam na sva, moraš se toga sjećati. Onda si se prestao javljati, pisala sam ti još dvaput, pa sam i ja prestala. U pravu si. Imali smo šansu. A onda mi je, pola godine kasnije, stiglo pismo na

kojem je bilo samo moje ime i prezime i ispod New Castle, Ind., 47362, USA. Nije bilo naziva ulice ni kućnog broja. Ali, znaš i sam, New Castle je malen i naše prezime bilo je jedino u mjestu. Poštar mi je donio pismo. Rukopis je bio sličan tvome, ali smiješna zemlja iz koje je stiglo nije bila tvoja. Zanimljivo, ni ona, kao ni tvoja, danas više ne postoji. Pismo je bilo iz Čehoslovačke. Stiglo je iz Praga.

Štrecnuo sam se i u sekundi osjetio nelagodu, strah od istine koju ću čuti, kao da sam u liječničkoj ordinaciji i čekam da doktor izgovori dijagnozu.

- U pismu je bilo nekoliko tvojih fotografija. Kraj neke rijeke, bacio si oblutak u vodu koji je poskakivao po površini. Bio si okrenut prema kameri, smješkao si se i izgledao zgodno. Na drugoj si bio kraj nekakvog mosta, uz rijeku, veću od one prve. Na poledini je pisalo: *Budimpešta, 1969.*

I, sjećam se još jedne, očito, snimljene u tvojoj školi, u kabinetu geografije, kraj velikoga globusa na kojem prstom pokazuješ Ameriku. Na poledini je pisalo: *Osijek, lipanj 1969.*

Nije mi morala reći, bilo mi je potpuno jasno: to je pismo i slike koje spominje jedino mogao poslati Dujo! Trebalo mi je vremena da se priberem. Konobarica nije mogla odabrati bolji trenutak da nam donese hranu. Dok je raspoređivala tanjure s jelom po tijesnom, okruglom barskom stolu, a mi pomicali čaše s pićem, praveći mjesta, nastojao sam prikriti šok. Samo sam Duji pisao o Aniti, o našoj tek započetoj vezi, potkraj proljeća 1970. Samo je on mogao znati njezino ime i prezime. Ali ne i adresu. Jer, tada nije bilo Googlea i internetskih tražilica. Kad je prvi šok prošao, obuzela me zebnja i zagolicalo pitanje: - Što li je Dujo pisao Aniti i zašto joj je slao moje fotografije?

Prstima sam uzeo kolutić prženog luka i prinio ga ustima.

- Ne mogu vjerovati! Dujo ti je pisao i poslao moje slike?

- Pismo je bilo vrlo kratko. Napisao je kako vjeruje da će mi fotografije biti drage jer si mu govorio o našoj vezi i pričao koliko sam te voljela. Bila sam iznenađena. Pred Božić 1970., poslao je još jednu sliku. Na poledini je pisalo: *Karlov most, Prag, jesen 1970.*

- Dujo mi je bio najbolji prijatelj - rekoh kad sam se malo pribrao. - Ali, kad sam se vratio iz Amerike, nije ga više bilo u Osijeku. Nikada ga više nisam vidio. Ne znam gdje je. Kad sam prije tri godine bio u Pragu, učinilo mi se da sam ga vidio; osoba koja je stajala naslonjena na rasvjetni stup na Václavskim náměstíma podsjećala me na njega. Ali prošlo je skoro

trideset godina otkako sam ga posljednji put vidio i nisam bio siguran da je to on.

- Kao što ni danas, prošavši pokraj mene, nisi bio siguran da sam to ja.

Zagonetno me pogledala i osjećao sam da mi želi još nešto reći, ali se koleba treba li to učiniti.

- Ne zanima te što je pisalo u drugom i trećem pismu i tko je bio na fotografiji snimljenoj na Karlovu mostu?

Ponovno sam se osjećao poput pacijenta u liječničkoj ordinaciji, nadajući se da će, čim zausti o mojoj dijagnozi, na vrata banuti medicinska sestra i zamoliti ga da smjesta dođe u operacijsku dvoranu zbog nekog hitnog slučaja. A ja iskoristim priliku uteći iz bolnice i na neko vrijeme odgoditi sučeljavanje s istinom pa je zamijenim nemogućim, razarajućim osjećajem, spojem varljive nade i smrtnoga straha.

- Sadržaj pisama neću ti prepričati, bit će bolje da ti ih predam na rastanku. Sačuvala sam ih i ponijela. Više se tiču tebe nego mene. Reći ću ti tek da je na onoj fotografiji snimljenoj na Karlovu mostu, tvoj prijatelj u društvu slatke plavuše. Viša je od njega, nisu baš neki par, on je nekako zguren, kao da mu je malo spušteno rame, kao da je nagnut na jednu stranu. Ona je tanka i vitka, dugonoga, lijepa i nekako profinjena, u bijeloj haljini i sa svijetlim šeširom ukrašenim cvijećem. I izgleda kao da je sišla s kakve modne piste, pa se greškom našla s njim na Karlovu mostu. Ali, bar na fotografiji čine se sretnima.

Dujo i Hamilton! Dvije osobe tajanstveno nestale iz moga života, pronađeni su živi i zdravi, nakon tridesetogodišnje potrage! Sudbina se poigrala kako to samo ona može: našao sam trag ondje gdje sam ih i izgubio, u Americi! Tek ponekad, razmišljajući o Duji i Hamilton, pomislio bih da su možda zajedno, ali više mi se sviđalo za njima tragati odvojeno. Vjerovao sam da se Dujo mogao snaći bilo gdje; spominjao je strica u Australiji, jednog od brojne očeve braće, pa sam mislio kako je možda otišao onamo i kako negdje, u Sidneyju ili Melbourneu, vozi taksi ili na nekoj od nezaobilaznih turističkih točaka dvaju velegrada, poput režisera, sjedi na stolici platnena naslona i crta dokone turiste, masno im naplaćujući portrete. Ponekad sam ga zamišljao kako je otišao u Dansku, Švedsku ili Norvešku (zemlje o kojim je sanjario, govoreći da je Amerika veliko sranje, a Skandinavija seksualni raj gdje cure ne nose grudnjake ni gaćice ispod suknji) i ne znam zašto, na um bi mi palo da je kondukter u vlakovima i da hodajući od kupea do kupea krišom fotografira zaspale mlade putnice i njihove slike slaže u albume, nalik onima kakve je pravio u gimnazijskim danima.

Činilo mi se gotovo nemogućim da je otišao u Prag i upisao se na filmsku akademiju, o čemu je ponekad znao pričati, ali to sam shvaćao plodom njegove vječno razigrane mašte, koja nikada nije imala osobitog doticaja sa stvarnošću. Duju sam, na isti način, mogao zamišljati bilo gdje, u bilo kojem kutku svijeta, siguran da će se svugdje snaći: kao ribar na Islandu, švercer droge u Kolumbiji, veslač gondole u Veneciji ili ulični fotograf u Beču. Ali, Hamilton? Onako krhku i nježnu, poput cvijeta orhideje, mogao sam je zamišljati tek kao violončelisticu u orkestru, kustosicu u galeriji ili urednicu modnoga ženskog časopisa, ili u najgorem slučaju, vodiča skupina razmaženih bogatih turista kojim treba dva dana da shvate jesu li u Parizu, Barceloni ili Londonu.

Kada bi ponekad, u mojoj glavi, sinula misao da su Hamilton i Dujo negdje zajedno, odbacio bih je istoga trena kao prvorazrednu ludost. Islandski ribar, skandinavski kondukter ili vozač taksija u Melbourneu nikako ne pristaje otmjenoj violončelistici u dugoj crnoj haljini ili privlačnoj kustosici u Louvreu. A sada, viđeni su na Karlovu mostu, nasmijani i sretni i sigurno se ondje nisu našli slučajno, kao što slučajno, svatko za sebe, nisu nestali iz mogega života, one godine kad sam bio u Americi.

- Hej - prozborila je Anita u kratkoj stanci između dvaju zalogaja. - Ti kao da si nekamo odlutao?

- Nisi mi pokazala sliku, ali mislim da znam tko je osoba pokraj moga prijatelja.

- Vjerujem da ćeš je prepoznati - rekla je i počela prekapati po torbici koju je ostavila na praznoj barskoj stolici do našeg stola. Tutnula mi je pod nos fotografiju koja ni trenutka nije budila sumnju. Uz Duju je stajala Hamilton. Je li namjerno obukla istu onu bijelu prozirnu haljinu i na glavu stavila šešir široka oboda urešen krpenim cvijećem, da bi što više sličila na onu djevojku koju smo Dujo i ja prvi put ugledali na dravskom šetalištu? Je li mi se to samo činilo, je li to očaj u meni proizveo sliku koja u stvarnosti nije bila takva, sliku na kojoj je Dujo uz čelo prislonio šake s ispruženim kažiprstima, nalik vražjim rogovima, a Hamilton mi se rugala isplaženim jezikom? Dujo i Hamilton na Karlovu mostu u Pragu?! Moj najbolji prijatelj i cura s kalendara s kojom sam proveo večer pred put u Ameriku!

Zavidio sam Aniti kako slatko guta komadiće punjenog krumpira, umače kolutiće prženog luka u zelenkasti umak i slasno, gotovo mljackajući, prazni svoj tanjur. Meni nije bilo do jela.

- Neobično - rekoh nastojeći zadržati mirnoću u glasu. - Moj najbolji prijatelj i moja nekadašnja cura, netragom nestali prije toliko godina, uskrsnuli su iz tvoje torbe.

- Oprosti ako sam te bocnula u ranu. Mislila sam ti poslati tu sliku čim sam je primila, ali prestao si odgovarati na moja pisma, a tada, razumjet ćeš, još je bilo nešto mladenačkog prkosa u meni. Sada ti je poklanjam, možda je baš to kamičak koji nedostaje u mozaiku tvoga života.

Zvučalo je zajedljivo. Je li bilo zloradosti u osmijehu koji mi je uputila? Ili one fine ironije kakvom me, tri dana prije toga, častila Ana u svojem šumskom dvorcu zamaskiranom u brvnaru? Najbolje što sam mogao učiniti, činilo mi se, bilo je prijeći u polagani protunapad. Trudio sam se da to ne zvuči kao preskakanje teme.

- Ona djevojka na Karlovu mostu, moja bivša cura, podsjeća na tvoju stariju kćer, bar na slici koju si mi poslala.

- Jane je slatka cura. Kao i Mary, uostalom.

Sada je trenutak - pomislih, ali trebao mi je dobar gutljaj piva za ohrabrenje prije nego što je upitah:

- A onaj drvosječa na slici pokraj vas? Voliš li ga još?

- Misliš na Billa? Rastali smo se prošle godine.

- Primaš li čestitke ili sućut?

- Znaš one urbane mitove o muškarcima koji jedne večeri odu po cigarete i nikad se više ne vrate kući. S Billom je bilo utoliko drugačije što nije pušio. Znala sam da ima izvanbračnu vezu, žene to osjećaju na neki jebeno nepogrešiv način. Ali, nije mi smetalo. Nakon više od dvadeset godina braka, došli smo do dna kante s medom, iako, iskreno, u njoj ni ranije nije bilo previše meda. Tako je jedne večeri otišao, bez riječi, a onda se javio sljedećeg jutra i rekao da me napušta. Došao je nakon nekoliko dana, uzeo najnužnije stvari, popili smo čašu vina i pozdravili se, nimalo drugačije nego kad bi odlazio na neko od svojih čestih putovanja. On je, znaš, trener ženskoga košarkaškog tima, i kako to već biva, spetljao se s mlađahnom igračicom, možda godinu-dvije starijom od naše Jane. Muškarci u tim godinama polude, valjda misle da je mladost prenosiva poput tripera. Jednom se poševiš s mladom curom i za dan-dva ponovno si mlad. Tek kasnije, a mora proći bar nekoliko godina, shvatiš da si, zapravo, dobio triper.

- Zašto si poslala sliku na kojoj je i on? Ostavljene žene s velikim užitkom izrezuju svoje bivše s fotografija.

- Htjela sam da vidiš s kakvim sam zgodnim frajerom živjela.

Iako smo promijenili temu, slika Duje i Hamilton na praškom mostu titrala mi je pred očima poput kruga koji još dugo bljeska, svaki put kad trepnete, nakon što ste na trenutak pogledali u sunce. Slično kao s Anom u Münchenu, upitao sam se zašto sam, dovraga, uopće pristao naći se s Anitom, zašto sam joj slao poruke i što sam očekivao od našega susreta. Odgurnuo sam tanjur, druga polovica punjenog krumpira ostala je netaknuta.

- Ne prija ti?

- S pivom se lakše nosim.

- Mogli bismo prošetati Centralnim parkom. Sad je, u svibnju, najljepši.

New York ima neki poseban miris, ili sam to samo umislio. Miris koji je možda najbliži benzinu i durianu,[2] ili ipak više podsjeća na zagorjeli prženi luk. Zapamtio sam ga, onako kao što se pamti miris nečijeg doma, miris školske učionice, kina ili crkve. Iako nije bio osobito privlačan, volio sam miris New Yorka. Osjećao sam ga i sada dok smo Osmom avenijom išli prema Centralnom parku, klatareći se s noge na nogu. Nikamo nam se nije žurilo. Imali smo vremena, a ono uvijek teče sporije kada nemate određeni cilj. Mogli smo i na drugu stranu, prema rijeci Hudson, na neki od dokova, ili se spustiti do Battery parka, u vječitu gužvu turista koji se guraju u redovima za karte, želeći što prije prema Liberty Islandu i Kipu slobode.

Ali, Centralni park činio mi se najboljim izborom. New York je pun osobenjaka, no u Centralnom parku kao da im je izvor. Propali glazbenici, vremešne kurve, dokoni ratni veterani u maskirnim jaknama, svećenici, džepari, mladi parovi s djecom, radoznali turisti s prikačenim bedževima hotela u kojima su odsjeli, za svaki slučaj ako se izgube, potišteni bankarski službenici s Wall Streeta, slikari i fotografi, ortodoksni Židovi, ulični svirači, pedofili što zaviruju ispod suknjica djevojčica dok s roditeljima objeduju na prostirkama položenim na tratinu, ostarjeli rokeri, prodavači flaširane vode, policajci, studentarija s Columbije, beskućnici s ofucanim vrećama za spavanje, redovnice, voajeri, kratko ošišani marinci i glumice sporednih uloga u nekom od kazališta na Broadwayu – sve se to vrti i miješa u Centralnom parku, poput šarenih stakalaca u kaleidoskopu, stvarajući novu sliku svake sekunde. Miris New Yorka, šarenilo izloga, rijeka ljudi na Osmoj aveniji koja se napaja pritocima iz sporednih ulica i teče prema Centralnom parku, ulijevajući se u njega kao u ocean, zvukovi automobilskih sirena i kočnica autobusa pomiješanih s glazbom iz okolnih

kafića pomogli su mi da slika Duje i Hamilton s Karlova mosta u Pragu, izbljedi ispred očiju. Nije posve nestala, bila je tek bljeđa i manje je pekla.

- Volim New York - rekoh, nadajući se da ću potaknuti zamrli razgovor i bolnu sliku učiniti još malo bljeđom.

- Ima šarma. Osobito kad u njemu ne živiš. S gradovima je kao i s ljudima. Nekih se poželješ kad ih dugo ne vidiš; kad su stalno pod nosom, dosade.

Uzela me ispod ruke, a dodir njezina tijela prijaio mi je kao i kad me u Hard Rock Cafeu uhvatila za zapešće. Znao sam da je to samo prijateljska gesta, lišena svake putenosti. U pedesetima, takve se stvari odlično znaju razlikovati. Ipak, prijaio mi je. Bilo je glupo, bilo je djetinjasto, ali poželio sam da me ovdje, na korak do Centralnog parka, u Columbus Circleu sretnu Hamilton, potrči mi u susret, a onda stane skamenjena lica i ukipi se, vidjevši da sam u društvu njoj nepoznate žene.

- Mogli bismo pojesti sladoled u Tavern on the Green[3] - rekla je Anita veselo i tek sam tada primijetio da je njezino raspoloženje, za razliku od moga, ostalo nepromijenjeno.

- A prijala bi i čaša portugalskog porta.

Našli smo slobodan stol na terasi s pogledom prema istočnoj strani parka. Zelena tratina Sheep Meadova vrvjela je izletnicima, svibanjsko sunce namamilo ih je poput mušica oko fenjera.

- Živiš li sama otkako te napustio onaj tvoj drvosječa?

- Bill bi se smijao kada bi čuo kako ga zoveš. Iako nisam sigurna da bi ga tako nazvao kada bi se isprsio ispred tebe. Da, sama sam. I dobro mi je. Otkrila sam ljepotu samovanja.

- I ja sam neko vrijeme, nakon drugog braka, uživao u samoći doma. Ništa ljepše nego zavaliti se u fotelju i čitati, prebacivati kanale na televizoru, ostaviti neoprano suđe do jutra, košulju prebačenu preko naslona stolice, prljave čarape u kutu kupaonice ili košticu marelice na staklenom stolu. Jest i što ti se prohtije, zaspiti u hlačama i košulji na ležaju u dnevnom boravku ili zaboraviti ugasiti svjetlo u hodniku. Ponekad otvoriti butelju vina i sam se napiti. Nitko ti ne prigovara, nitko ne grinta, nitko te ništa ne pita. Samo, dosadi to. Poželiš, nakon nekog vremena, da se netko uvuče u tvoju postelju, da osjetiš toplinu nečijeg tijela, da se ušuška pokraj tebe, da čuješ kako tiho diše. I lijepo je kad ti netko donese kavu popodne, dok si u radnoj sobi za računalom i cijediš iz sebe kakav tekst, a prazan si i

izmožden, bez životnog soka, poput isušena limuna.

Anita je naručila slani sladoled od pekana i čašu porta. Ja sam se odlučio za kolač od mrkve i sira s glazurom od karameliziranog ananasa i također čašu porta. Bilo je ugodno, kasno popodne, a sjene prolaznika postajale su izdužene i iskrivljene, kao u cirkuskom smiješnom ogledalu. Boje parka zgušnjavale su se, izgubile su jarkost i oštrinu. Sunce se već odavno izgubilo iza nebodera.

- Fali mi nježnosti, ne seksa; bez toga mogu - rekla je i otpila gutljaj porta. - Seksa je bilo, ali ne i nježnosti. U vašim, muškim glavama, seks je sinonim za nježnost. Zapravo, vi to i ne razlikujete. Vama je to isto.

- Ima i tankoćutnijih muškaraca od drvosječa...

- Da nisi jedan od tih? - upitala je podrugljivo. - One zadnje večeri, dok smo sjedili u mom automobilu, stiskao si mi sise kao da su lopte za ragbi i gurao ruku u gaćice kao da želiš uhvatiti zeca koji je utekao u rupu.

- Pripadam među one koji uče na pogreškama.

- Preporučuješ se?

- Samo želim ispraviti pogrešku.

Nasmijala se i zakašljala, komadić pekana zaletio joj se u dušnik. Suze su joj poletjele, smijala se i kašljala, pa kihнула i opet zagrcnula, duboko uzdahnula i napokon se smirila.

- Ubit ćeš me, čovječe. Tvoj humor je pogibeljan. Ali priznajem; lukav si. Izazivaš moju radoznalost i očekuješ da ću sada leći uz tebe kako bih utažila znatiželju.

- Volio bih da vidiš moju hotelsku sobu - rekoh, i sam iznenađen izgovorenim riječima. - Kreveti su na kat i mogla bi birati koji hoćeš.

- Već sam izabrala. Onaj široki, vodeni, u mojoj spavaćoj sobi.

- Ali, to moraš vidjeti - nisam se predavao. - Moraš se podsjetiti na skautske dane. Na spavanja u šatoru i krevete na kat. I htio bih ti pokazati da baš svi muškarci nisu drvosječe.

- Vjerujem ti na riječ. Iako, iskustvo mi kaže, nisi baš od onih koji uvijek govore istinu.

Kad smo, sad već u sumrak, ustajali iz ugodnog vrta Tavern on the Green i uputili se poprijeko Sheep Meadowom prema križanju Pete avenije i 65. istočne ulice, nisam shvatio značenje njezine posljednje rečenice. Ni dok smo hodali Avenijom Madison prema 51. ulici i mom hotelu nije me kopkalo što je mislila pod tim da nisam baš od onih koji govore samo istinu. Prijala mi je šetnja tim ludim gradom, jednako kao i Anitino društvo. Mislio sam kako će sigurno prihvatiti poziv da vidi moju hotelsku sobu i kako ću negdje u blizini hotela kupiti bocu šampanjca i dvije visoke, uske čaše i kako ćemo ih, natočene, držati u ruci sjedeći jedno uz drugo na rubu donjeg kreveta u tijesnoj hotelskoj sobi i nazdraviti. Plan za dalje nisam imao. Sve će, mislio sam, ovisiti o tomu kako se stvari budu razvijale. Možda će mi ponovno dodirnuti zapešće kao dok smo sjedili u Hard Rock Cafeu ili se stisnuti uz mene kao kad smo išli prema Centralnom parku. Ali sada, na putu do hotela, išla je uz mene, nije me više držala ispod ruke. Bila je suzdržanija.

Ima li to veze s onim što je rekla? I kada me to uhvatila u laži? Ili se, možda, naljutila što sam joj bivšeg muža nazvao drvosječom? Kako smo se približavali hotelu, osjećaj da je nešto pokvarilo dan postajao je sve snažniji. Ali, moja neobična narav, sklonost da probleme i nedoumice guram pod tepih umjesto da ih riješim i razjasnim, ponovno je trijumfirala. Hodao sam šutke pokraj Anite, pustivši crva da se udobno smjesti u mojoj glavu, rovari i kopa koliko mu volja. Kao da sam uživao u stotinama sumnji koje su se vrzmale mojim mislima i kao da su mi bile draže i lakše, podnošljivije od istine.

Večer je bila topla i grad koji nikada ne spava ponovno je, poput cvijeta kad se otvara noću, zamirisao na preprženi luk. Bio je jači od mirisa parfema koji bi nas nakratko zapuhнули iza djevojaka u prolazu.

Pred hotelom je bila gužva, upravo je pristigla skupina turista koji su se tiskali oko ulaza.

- Moraš vidjeti moju sobu - rekao sam. - Rijetka prilika da doživiš ugođaj Alcatraza.

Nasmijala se. Osmijeh nije bio obećavajući, pročitao sam odgovor, a onda ga i čuo.

- Alcatraz je za one koji su nešto zgriješili. Ja nisam. Doduše, ne mogu reći da sam nevina, nevinost sam, valjda se toga sjećaš, poklonila tebi, onako kako to cure u Americi obično rade, na stražnjem sjedalu auta. I to brzo, već kad smo drugi put izašli.

- Ne razumijem. Oboje znamo, Anita, da se između nas ništa ozbiljno nije dogodilo. Samo mali, mladenački, platonski flert. I nismo bili na stražnjem sjedalu tvoga crvenog Buicka. A volio bih da jesmo.

Onaj zagonetni osmijeh još je tinjao na njezinu licu, ali nisam mogao otkriti što ga je izazvalo. Stajao sam pokraj nje zbunjen, ne znajući što bih je pitao. A ona me odmjerila od glave do pete, onako kako se to čini prvi ili posljednji put kada nečiju sliku želiš pohraniti u sjećanje. No, onaj odvratni debeli crv u mojoj glavi zjurao se cerekao i ponudio odgovor. Bojao sam se da bi mogao biti u pravu. Gurnula je ruku u torbicu i izvadila žućkastu otmotnicu na kojoj sam prepoznao poštanske marke zemlje iz koje sam 1969. doputovao u Ameriku, a koja više nije postojala.

- Ovdje sve piše. Doznat ćeš kad pročitaš.

Crv u meni likovao je. - *Neka govna moraš pojesti i nakon trideset godina* - uživao je izgovarajući to. *Sada možda malo manje smrde, ali govna ostaju govna. I jednako su odvratna kao i ona svježna, zapravo još su odvratnija jer je iz njih isparila voda pa su se pretvorila u koncentrat* - naslađivao se crv.

Ne bih bio sretan da sam vidio svoje lice tog trenutka.

- Idem sada - nastavila je Anita. - Idem doma, u svoj veliki vodeni krevet, a ti pođi u Alcatraz. Svatko onamo kamo pripada, Drag.

Okrenula se, oštro i odlučno poput vojnika i korakom koji je podsjećao na paradni marš krenula prema Aveniji Lexington.

- Anita! - viknuo sam.

Nije se okrenula.

- Anita!

Glas se izgubio u buci prometa koji je tutnjao podmuklošću vulkana. Stajao sam i na trenutak pomislio kako bih trebao potrčati za njom, sustići je, uhvatiti za ruku i zamoliti da mi objasni takav rastanak. Ali me pismo koje sam držao u ruci odvratilo. Kad je, nakon nekoliko trenutaka iščezla i izgubila se među prolaznicima, kolebao sam se hoću li poći u neki od obližnjih barova ili u hotelsku sobu i u miru pročitati Dujino pismo. Naslućujući sadržaj, probio sam se kroz hrpu turista koji su se vrzmali oko recepcije čekajući ključeve svojih soba.

- Zaslužio si Alcatraz, Drag - rekoh samom sebi dok sam pritiskao dugme u dizalu. Kad sam ušao u sobu, činila mi se još manjom i skućenijom. Nisam bio u Alcatrazu. Bio je zatvoren

već 37 godina, ali sjećam se reportaže o tom zatvoru. Mislim da je bila u *National Geographicu* i da sam je pronašao u jednom od svezaka, uredno poslaganih, godište po godište, u žutim kutijama, u biblioteci moje obitelji s kojom sam proveo sad već davnu godinu u New Castleu.

Zatvorenik koga su zvali Drag legao je na donji krevet tijesne sobe i u ruke uzeo jedno od pisama. Zatvorenici se raduju pismima, ali ovo koje je Drag držao u ruci, nije ga veselilo.

BILJEŠKE

[1] Bar u Havani, poznat po tome što je onamo znao navraćati Ernest Hemingway.

[2] Egzotično južno voće, izvrsna okusa, ali vrlo neugodna mirisa.

[3] Taverna u Centralnom parku.

WASHINGTON, D. C., 26. SVIBNJA 2000.

Ležaj u kojem sam se probudio ne bi mogao stati u tijesnu sobu njujorškoga hotela iz kojeg sam jučer otišao. Soba u Hotelu Fairmont u Washingtonu, kamo me sinoć, nakon što me dočekao na željezničkoj stanici, doveo Peter, bila je ogromna, ali krevet se ipak činio nerazmjerno velikim.

- Predlažem ti šetnju do Avenije Pennsylvania, imaš odličnih restorana uokolo, ali pazi da ne zalutaš u Bijelu kuću. Nakon afere s Monicom Lewinsky, Bill Clinton nije osobito druželjubiv - cerio se Peter kad smo se sinoć razišli pred hotelskom recepcijom.

Nije mi se izlazilo. Htio sam što bolje uvježbati kratku zahvalu za primljenu nagradu, kako bih se, dok govorim, što manje oslanjao na papir, a što više gledao u publiku. Joyce, jedna od važnijih osoba u Međunarodnom centru za novinarstvo, koja se brinula za ceremoniju, u naših desetak razmijenjenih e-poruka, stalno je napominjala važnost mog govora, ističući kako je bitno da govorim polako i razumljivo, jer će u dvorani biti mnogi ugledni gosti i njima osobito zanimljivi donatori.

Peter je bio jedan od iskusnijih vukova *Washington Posta*, novinar koga sam upoznao u Vukovaru u jesen 1991., a onda stjecajem okolnosti, s njim obišao mnoge londonske pubove, dok sam u tom gradu godinu dana radio u Institutu za ratna i mirnodopska izvještavanja, a on bio dopisnik *Posta*. Popili smo solidnu količinu bačvi Guinnessa, piva kojeg smo obojica držali vrlo ljekovitim ako se redovito popije bar četiri pinte na dan. Bio je odvratni cinik, mrzio je podjednako političare kao i novinare i uvijek govorio da od svih ljudi koje poznaje sebe smatra najodvratnijom osobom, usto i najzajebanijim mizantropom. Ali, ja ga nisam takvim doživljavao. Kad sam se priviknuo na njegove opake žalce, na njegov brutalni, uvredljivi humor koji bi malotko prihvaćao, postali smo prijatelji. Činilo mi se da je njegov ponekad perverzni cinizam bio tek poza iza koje se skrivao ugodan i drag čovjek.

Naš omiljeni pub bio je bučni, uvijek pretrpani World's End na Camdenu, gdje bismo se često nalazili. Obojica smo stanovali u sjeverozapadnom Londonu, on na Hawerstock Hillu, ja u ulici Malden Road, pa je World's End i jednom i drugom bio nadohvat ruke, desetak minuta šetnje.

Zahvaljujući nagradi koju sam primio i činjenici da se Peter nakon Londona vratio u Washington, život nas je spojio treći put. Čelnici Međunarodnoga centra za novinarstvo

zamolili su ga da, s obzirom na to da je izvještavao i iz Hrvatske, sudjeluje u pomno pripremanoj ceremoniji dodjele nagrade i održi kraći govor o važnosti mojih istraživačkih priča, pa smo se tog prijepodneva trebali naći u ogromnoj hotelskoj dvorani Kennedy Balrooma, na generalnoj probi.

Protezao sam se na krevetu i nije mi se silazilo na doručak. Osjećao sam laganu nervozu i znao sam da će rasti kako dan bude odmicao. Nisam volio spektakle, osobito ne ovakve u kojima će osoba oko koje će se sve večeras vrtjeti biti moja malenkost. Tješilo me što će večeras za istim stolom uz mene sjediti i Peter. Njegov cinizam i zajedljivost, nadao sam se, ostale će goste za stolom učiniti manje razgovorljivima pa će predstavljati branu da me, ovakvog sjebanog i neraspoloženog, zaštiti od poplave njihovih pitanja.

Znao sam da moje jadno stanje nije uzrokovano samo onim što me očekuje večeras. Bio je to nastavak raspoloženja koje me puklo od trenutka kada se Anita one večeri izgubila u 51. istočnoj ulici, a ja, ne znajući što učiniti, stajao pred ulazom u hotel. U ruci sam imao sliku Duje i Hamilton na Karlovu mostu i ta slika, sama, bila bi dovoljna za emocionalni potop. A onda još one Anitine riječi na rastanku i najgore od svega; Dujina pisma koja joj je slao. Pisma u kojima ću, rekla mi je, naći neke odgovore.

Kad sam se popeo u hotelsku sobu i ne skinuvši odjeću pružio se po uskom krevetu, Dujina sam pisma odložio uz jastuk. Ruke sam stavio pod glavu i piljio u madrac gornjeg ležaja. Odlagao sam trenutak kad ću ih pročitati. Bilo je ljepše ne znati što je u njima. No, istodobno, kopkalo me zašto je Dujo uopće pisao Aniti.

U prvom, raspitivao se za moju adresu, pisao je Aniti kako mi se izgubio svaki trag i kako se naša komunikacija prekinula u svibnju 1970. Pisao je da smo bili najbolji prijatelji, nerazdvojni i vječno zajedno i kako je s nestrpljenjem čekao moj povratak iz Amerike. Rekao je kako joj se obraća, jer jedino sam nju spominjao u svojim pismima, opisavši je kao osobu koju volim, a kako su mu se vratila dva pisma poslana na moju američku adresu, nije znao kome bi se obratio. Pa je pisao njoj, moleći je da mu javi je li Boy još možda ostao u Americi, a ako nije, zna li gdje ga može naći.

Iz drugog pisma shvatio sam da mu je odgovorila i javila kako ima moju adresu (napisala je: *Donyodravski obalo 11*), ali kako sam joj ubrzo prestao odgovarati, pa mi više nije pisala. Dujo je imao i nove vijesti: čuo se s mojim roditeljima, napokon ih je našao, preselili su se iz Osijeka u Zagreb, ali nekako im je ušao u trag i rekli su mu kako sam ostao u Americi. Nisu mu htjeli dati adresu, jer sam im zabranio da otkriju gdje sam.

Zašto je izmislio tu laž? Poznavao sam ga dovoljno dobro; koliko god mu laži nisu bile strane, nije ih izgovarao bez razloga. Imao je nekakav cilj.

U trećem pismu najavio je kako stiže u New Castle, da kreće u potragu za mnom, jer je to obećao djevojci s kojom sam bio zaručen, koja me vjerno čekala i silno patila kad se nisam vratio. Pisao je kako Hamilton – *Znaš, tako smo je obojica zvali, iako joj je ime Sara* – ni riječi nije rekao o mojoj i Anitinoj vezi i našim strastvenim ljubavnim susretima, o čemu sam mu detaljno pisao. *Boy mi je pisao* – čitao sam u nevjerici Dujino pismo – *kako nikada nije bio s tako divnom, strastvenom osobom, koja zna uživati u seksu i koja mu je pružila toliko zadovoljstva i naučila ga ljubavnim vještinama koje nije znao. Nisam to rekao Hamilton jer mi je Boy prijatelj i jer bi ona svisnula od tuge.* U posljednjem ulomku zamolio je Anitu da mu pošalje pozivno pismo kako bi lakše dobio američku vizu, obećavši da će u New Castle, u potragu za mnom, odmah čim je ishodi.

Osjetio sam kako me oblijeva hladan znoj i činilo mi se da ću se onesvijestiti.

Što je u glavi imao Dujo, osoba koju sam smatrao najboljim prijateljem, pred kojim nisam imao ni najmanjih tajni? S kojim je ciljem pisao Aniti, zašto je lagao, izmišljao i pleo mrežu nevjerojatnih intriga? Ali, zar nisam lagao i ja? Zar se nisam hvalio događajima koji se nisu dogodili i palio Dujinu maštu? Zar nisam želio da mi zavidi i pati pa sam lagao kako smo se Anita i ja ševili u zatvorenom bazenu, smještenom u suterenu njihove velike obiteljske kuće, dok su joj otac i mati bili na Floridi? Da, bio sam na tom bazenu, plivali smo i bilo je kao u holivudskom filmu, samo Anita je bila glumica s karakterom, a ne karakterna glumica kojoj ševa na bazenu nije nimalo strana. I zar nisam zaslužio što me snašla kazna, što sam pred Anitom ispao bijedni lažac koji se kitio izmišljenim trofejima? Jadno. Zar nisam zaslužio prijezir i gađenje?

Ležeći na ogromnom krevetu u Hotelu Fairmont, nekako sam se smučio sam sebi. Danas je trebao biti jedan od ljepših dana u mom životu, događaj koji je možda predstavljao krunu moje karijere, a ja sam ga upropastio. Čačkao sam po stvarima koje bi svatko normalan ostavio ondje gdje pripadaju, gdje im je mjesto, u nekakvoj kutiji uspomena, kutiji od razglednica spojenih debelim trobojnim koncem, kakve smo pred Osmi mart šivali pod satom tehničkog odgoja i poklanjali ih majci, teti ili baki. Sam vrag me tjerao da na putu u Ameriku zastanem u Münchenu i provedem dva dana s Anom, izgubljenom u onom šumskom dvorcu u Bavarskoj, da bi mi nakon ljubavnog zagrljaja rekla kako sam lažac i kako sam se hvalio Duji ludom ševom koje nije bilo. Bila je u pravu. I vjerojatno je govorila istinu kako se poševala s Dujom kad sam je ostavio nedugo nakon one večeri u hotelskoj sobi u Budimpešti, na

maturalnoj ekskurziji.

Dok sam bio u New Yorku, stigle su dvije njezine e-poruke, ali nisam imao hrabrosti otvoriti ih. Bojao sam se da će me podsjetiti na moje laži i još više od toga, strepio sam da je napisala kako ona ševa s Dujom nije bila jedina. Kako joj se svidio i kako ga je zavoljela više nego što je ikada voljela mene. I kako joj je drago što je njemu, a ne meni, poklonila nevinost.

A što mi je trebalo ovo s Anitom? Nakon 30 godina šutnje, nakon što sam joj samo nekoliko mjeseci poslije povratka u Osijek prestao pisati, slavodobitno joj iz Münchena, gdje je u meni uskrsnuo zakasn timer Don Juan, javljam da stižem u New York. I o njoj sam lagao, pišući Duji kako sam je ševio, bestidno izmišljajući priče koje se nisu dogodile. Zar mi je trebao takav rastanak s njom, zar mi je trebalo da me podsjeti na laži kojih sam se sramio, sada kad mi nije 19, nego 50 godina?

Još u onom tijesnom hotelu u New Yorku poslao sam joj dugu e-poruku i napisao kako žalim što sam Duji o njoj izmišljao onakve laži, što sam se hvalisao nečim čega između nas nije bilo.

Znam da mi nakon svega nećeš vjerovati, ali stvarno sam te volio – pisao sam. Znam da mi nećeš vjerovati kako sam te se puno puta u ovih 30 godina sjetio, kako sam, razmišljajući o vremenu koje smo proveli, uvijek osjećao ugodu i uzbuđenje i kako sam se kajao što ti nisam odgovarao na pisma i vratio se u Ameriku. I nisam ti zamjerio što si me odbila one naše posljednje večeri, dok smo sjedili u tvom autu ispred kuće Sloanovih i gledali kako se kišne kapi razbijaju o vjetrobran tvoga Buicka. Njihov krivudavi put po staklu, u kojem je kap predstavljala glavu, a vodeni trag iza nje repić, sličio je kretanju spermija i sjećao se, rekao sam ti to, pa smo se oboje smijali kad sam dometnuo kako se ne moraš bojati da ćeš ostati trudna.

Anita nije odgovorila, a odgovor nije stigao ni na jučerašnju poruku, poslanu odmah nakon što sam ušao u hotelsku sobu i priključio se na internet. Napisao sam kako se osjećam užasno i kako bih najradije sjeo u prvi avion i otputovao bilo kamo, samo da pobjegnem od jada i čemera koji me obuzeo. Da pobjegnem od sebe, svojih laži i nepromišljenosti.

Kao sumanut stiskao sam ikonicu *send/receive*, nadajući se brzom odgovoru. Ignorirala me. Ono što sam ja činio Ani, ne odgovarajući na njezine poruke, Anita je sada radila meni. – *Sve se u životu nekako izjednači i poravna* – rekoh samom sebi i ustadoh s kreveta. Vrijeme

doručka već je odavno bilo prošlo, pa sam odlučio sići u hotelski lobi popiti kavu.

Prvi gutljaji vrele kave malo su mi popravili raspoloženje. Ali i stvorili prostor da proklja klica sumnje. Što je, dovraga, Dujo radio s Hamilton u Pragu i kako je ta slika dospjela do Anite? Dujo fotografiju nije spominjao ni u jednom pismu. Zar ju je samo priložio, ne objasnivši Aniti tko je na njoj? To ne bi imalo nikakva smisla. Dujo je sigurno imao razlog zašto ju je poslao Aniti. – *No, možda je pisama bilo još. Možda mi Anita nije dala sva* – pomislih i osjetih jezu jer je ona klica sumnje bujala. – *Što ako je Dujo bio u Americi, što ako se spetljao s Anitom isto onako kako se spetljao s Anom?* Razlog njegova dolaska u Ameriku, bar je to bilo savršeno jasno, nije bila potraga za mnom.

Zvonki glas nasmiješene sićušne žene koja je prilazila mom stolu prenuo me iz razmišljanja.

– Dobar dan, gospodine Kenig. Ja sam Joyce, iz Međunarodnog novinarskog centra. Drago mi je da vas vidim i hvala vam što ste točni. Peter će nam se vjerojatno pridružiti, ima sastanak s jednim kongresnikom, pa ako se ne odulji, doći će. A mi, čim popijete kavu, možemo krenuti prema dvorani i početi s vježbanjem.

Čvrst stisak ruke bio je u neskladu s njezinom krhkom pojavom. Raspitivala se kako sam putovao i kako mi se svidio New York, a svaka druga riječ bila je *fabulous*. Ushićeno mi je rekla da su sva mjesta u dvorani prodana, kako će biti više od 350 uzvanika i kako je to velik događaj za Međunarodni centar za novinare, te da su sretni što je ove godine nagrada došla u moje ruke.

– Vaš govor je izvrstan (naravno rekla je, *fabulous*). Pažljivo sam ga pročitala i nadam se da se nećete ljutiti ako sugeriram male promjene u nekoliko rečenica. Dodala sam još jednu, mislim da bi bilo važno da to kažete. To je, dakako, samo moj prijedlog, ali držim da bi tako vaša poruka bila još snažnija. Zamolit ću vas da pročitate i kažete slažete li se – rekla je ne skidajući osmijeh s lica, tutnuvši mi dva lista papira u fasciklu na kojem je pisalo International Center for Journalists.

Kennedy Balroom, ogromna dvorana u koju smo ušli čim sam završio kavu, zaista je bila. *fabulous*, baš onako kako je rekla Joyce. Stotinjak stolova s bijelim stolnjacima blještalo je poput otočića snijega na krovovima automobila u sunčano jutro na nekom ogromnom parkiralištu.

– Ceremonija će započeti kratkim filmom o našoj organizaciji, o tome što radimo u svijetu i u što smo sve uključeni. To je važno za naše donatore kako bi vidjeli na što trošimo njihov

novac. Potom ću ja u ime ICFJ-a reći nekoliko riječi o ovogodišnjoj nagradi, koliko je novinara bilo nominirano i kako je radio naš žiri. Zatim ide film o vama i vašem radu. Potom nastupa Peter, čut ćete, njegov govor o vašem novinarskom radu je veličanstven (opet je rekla *fabulous*), i nakon toga Jimmy, predsjednik našeg odbora koji će vam uručiti nagradu. Tada nastupate vi. Na kraju slijedi još kratko fotografiranje i odgovaranje na pitanja vaših kolega. I, naravno, večera – cvrkutala je Joyce svojim ugodnim glasom, pokazujući prstom na binu s ogromnim ekranom na kojem su u okeru, plavoj, crnoj i zelenoj boji blještala četiri slova – I, C, F, J.

– Pokušajte biti opušteni, govorite polako i razgovijetno i poslije svakog zareza napravite kraću stanku, a između rečenica dužu. Što češće pogledavajte publiku i nastojite, bar nekoliko puta, blago se nasmiješiti kada vam pogled dopre do stola uz koji će sjediti predsjednik našeg odbora. Ovo je njegov stol, ovaj gdje ja sada sjedim.

Stajao sam uz govornicu i pred ogromnom praznom dvoranom, gledajući Joyce, čitao govor zahvale.

– *Fabulous!* – rekla je. – A sada pokušajte malo sporije i neka stanke između rečenica budu malčice duže.

Osjećao sam se prilično glupo, kao kad sam pred razredom recitirao jedno od poglavlja iz *Smrti Smail-age Čengića*, koje sam morao naučiti napamet jer je profesor hrvatskoga na taj način kažnjavao dugokose učenike koji bi, povodeći se za modom, tako došli na nastavu. Samo, ovdje nije bilo Duje da mi, kao nekoć u gimnaziji, pomogne kada bih zapeo usred strofe *je li hajduk il uhoda turska*, a on šapnuo poput suflera u kazalištu: – *što uhodi sviloruna krda* – a ja, čitajući s njegovih usana, to glasno ponovio i sjetio se sljedećeg stiha.

Nakon petog čitanja, Joyce je bila zadovoljna. Ustala je od stola, prišla bini i čvrsto mi stisnula ruku kao da sam napravio kakvo junačko djelo.

– Žao mi je što Peter nije stigao – rekla je. – Prvo, jer sam željela da čuje vaš izvrsni govor, a onda da i vi čujete njegov.

Bili biste oduševljeni, kao što bi i on bio da je čuo vas. Peter i ja razmijenili smo nekoliko e-poruka oko njegova govora, ali ništa nismo mijenjali. Jednostavno, govor je sjajan. Ali i Peter je sjajan, složiti ćete se – cvrkutala je.

*

- Volio bih da je ovaj čovjek kome danas dajemo nagradu mrtav – rekao je Peter s govornice, prstom upirući u mene.

Napravo je stanku koja se činila kao vječnost. Joyce je užasnuto pogledala prema predsjedniku odbora čije se lice skamenilo. Njegova supruga, u dugoj, svečanoj crnoj haljini, stavila je ruku preko usta, kao da želi zaustaviti krik.

- Isuse Bože! – izbezumljeno je, u pola glasa, rekla Joyce, uhvativši me za ruku. – Što je s Peterom?!

- Dobro ste čuli – nastavio je Peter dok je žagor, poput iznenadnog udara vjetra, prostrujao dvoranom. – Volio bih da je ovaj čovjek, ovaj kojemu danas dodjeljujemo nagradu, mrtav. Da je mrtav, kao i one djevojčice iz doma za napuštenu djecu čiju je smrt istraživao. A znadete li zašto?

Ponovno je načinio dugu stanku. Joyce je nešto šapnula predsjedniku odbora i ustala, odlučna krenuti prema pozornici.

- Zato što bi, da je mrtav, već bio legenda i ne bismo mu mi morali dati nagradu da u legendu uđe. Dame i gospodo, govorim sada ozbiljno – ovaj je čovjek legenda, jedan od rijetkih koji to postaju još za života.

Joyce se vratila za stol s primjetnim izrazom olakšanja na licu.

- Da, to je Peter – šapnuo je predsjednik odbora. – Nepredvidljivi kurvin sin.

Dok je Peter govorio o razlozima zašto je bila važna moja priča o nasilnoj smrti dviju maloljetnica iz doma za napuštenu djecu, žrtvama korumpiranog političara pedofila, s jakim vezama u vrhu vlasti, predsjednik odbora zadovoljno me gurkao, šapćući:

- U Washingtonu, Petera svi uvažavaju. Nismo mogli poželjeti bolju osobu koja će govoriti o vama. Mora da ste mu često plaćali pivo dok ste zajedno bili u Londonu, jer on baš ne pripada među one koji o drugima lijepo govore.

- Jer nema veće patnje za novinara kada zna da je napisao svoj najbolji tekst – nastavio je Peter – tekst kakav se napiše jednom u životu, a pred njim je još puno godina. Godina patnje što takve prilike više neće biti. I zato, dragi moj kolega i, mogu reći, prijatelju – uzmi ovu

nagradu i umri.

Dvoranom se prolomio smijeh, potom pljesak, a Peter je sišao s pozornice, došao do našeg stola, uhvatio za ruku predsjednika odbora i dovukao ga na binu.

- Hajde, Jimmy, uruči mu, do vraga, tu nagradu, da čovjek napokon može mirno umrijeti - rekao je i opako se nacerio dok je Joyce za mojim stolom prevrtala očima, a dvoranom odjekivao urnebesno smijeh.

*

- Nemoj umrijeti, bar ne još večeras.

Okrenuo sam se prema glasu iza svojih leđa. U dugoj crnoj haljini, s pismo-torbicom pod pazuhom i bisernom ogrlicom koja se spuštala do raskošnog poprsja blistala je Anita. Bacila mi se u zagrljaj, razdragano i divlje, onako kako djevojke dočekuju zaručnike s bojišta. Prekrila mi je lice dlanovima i strasno me poljubila.

- Nećeš valjda umrijeti a da ti ja prije toga ne čestitam!

Stajao sam nijemo u sredini dvorane. Publika, novinarske zvijezde, među kojima sam prepoznao ijednu sa CNN-a, nekoliko dopisnika iz Bijele kuće i dvojica kongresnika s kojima su me upoznali, niži dužnosnik hrvatskoga veleposlanstva (ispričao je veleposlanika, kojemu je, rekao je, bilo jako žao što nije mogao doći) počeli su se razilaziti. Peter mi je u prolazu dobacio kako ono što je o meni rekao večeras vrijedi bar deset rundi Guinnessa kad se nađemo u nekom londonskom pubu, Joyce zacvrkutala kako će se sutradan pobrinuti za prijevoz do Dullesa,[1] odakle sam popodne imao let, a Jimmy dobacio da se klonim Petera, jer taj kurvin sin pokapa žive ljude. Primijetio sam: svi su piljili u Anitu. Joyce s tipičnom ženskom zavišću, a Peter i Jimmy muškim pogledima koji imaju samo jedno značenje.

- Pokajala sam se što prije tri večeri u New Yorku nisam prihvatila poziv da vidim tvoju sobu. To me koštalo 500 dolara koliko sam platila ulaznicu za tvoju današnju svečanost i 200 milja autocestom od Jacksona do Washingtona. I trošak hotela. Neke se pogreške skupo plaćaju.

Tri šoka u sat vremena bila su previše. Prvo me Peter živog pokapao, a onda se, posve neočekivano, pojavila Anita, lijepa i blistava, dotjerana i elegantna. Kao da je puna tri dana,

otkako smo se rastali u New Yorku, do nenadanog susreta u Washingtonu, provela u kozmetičkom i frizerskom salonu, a onda u nekom skupom njujorškom butiku birala izazovnu, ali decentnu haljinu.

Ali, ono što je izgovorila, nadmašilo je prva dva šoka; željela je da odemo u moju sobu! Držeći nagradu koju sam primio, plavu kartonsku kutiju postavljenu svilom u kojoj se nalazila ovalna kristalna ploča s mojim urezanim imenom, nalik na minijaturni nadgrobni spomenik, stajao sam zbunjen pokraj prelijepe žene iz čijih je očiju zračila želja. Ne bih ni sekunde dvojio da me, kao u kakvoj bajci gdje princa pitaju želi li kraljevstvo ili sirotu, ali čarobno lijepu djevojku, netko upitao da biram između nagrade u rukama i ostatka noći s Anitom u svojoj hotelskoj sobi.

I kad smo nekoliko minuta poslije ležali odjeveni na širokom hotelskom krevetu, ona u crnoj haljini s krpenom ružom u zapučku, ja u tamnoplavom odijelu od listera i s prugastom modrom kravatom koja me neugodno stezala, opet sam, kao onomad u New Castleu, kada je došla po mene u crvenom Buicku, vesela i bezbrižna, na naš prvi spoj, bio glavni glumac u sladunjavo-romantičnom holivudskom filmu.

Ljubili smo se divlje i kao pobjesnjeli se valjali u luđačkoj utrci tko će kome prije skinuti odjeću. Gotovo da smo je trgali, kao da je bila polivena benzinom i zapaljena, kao da nam već prži kožu i želimo je se što prije osloboditi. Dugmići na leđima njezine haljine iskakali su iz rupica, jedno za drugim, poput domina u nizu, otkrivši plitak grudnjak i čipkaste gaćice boje antracita. Vješto me oslobodila kravate i raskopčala prsluk, skidajući ga zajedno sa sakoom. Svukao sam njezine crne čarape s čipkastim završetkom i izvrnuo nogavice svojih hlaća, kako bi ih što prije skinuo. Razbacana odjeća na podu kao da se prosula iz kovčega ispala iz jurećeg automobila.

Sada kad smo bili samo u donjem rublju, na trenutak smo se smirili. Nježno me milovala dok sam vrhovima noktiju crtao šare po njezinoj koži. Uzbudljivo je mirisala. Zadovoljavao sam istodobno sva čula: vida, opipa, mirisa i okusa, gledajući je, pipajući, njušeći, kušajući. A kad sam pohlepno uronio lice između njezinih dojki i gurnuo joj dlan u uske gaćice, čekao sam trenutak da se sve to stopi u jedno, u petu dimenziju tjelesnog užitka, zapaljivi koktel bliskosti, strasti i sjedinjenja, koji završava eksplozijom i stanjem blaženstva.

Baš tako se dogodilo: snažno, kratko, mahnito, poput velikog praska iz kojeg je nastao Svemir. Kao bespomoćne bube, izvrnute na leđa, nismo se ni pokušali okrenuti. U ugodnu polumraku sobe, ležali smo goli svatko na svom dijelu kreveta, ispruženih ruku i gotovo se

dodirujući vrhovima prstiju, kao da smo na Michelangelovoj fresci *Stvaranje čovjeka* sa svoda Sikstinske kapele.

- Toliko si me obradovala. Mislio sam da se više nikada nećeš javiti. Da te nikada više neću vidjeti. Bio sam očajan što nisi odgovarala na moje poruke. Znam koliko si povrijeđena onim pismima.

- Više su povrijedila drvosječu, kako si tepao mom bivšem mužu. Našao je ta pisma, nisam ih skrivala, ležala su na polici, uz novine i časopise. Nikada nije povjerovao da nismo spavali, iako sam mu došla nevina. Uхватило bi ga to dva-tri puta godišnje, obično kad bi popio koju čašicu više. I gotovo uvijek u nekom društvu, pred publikom. Pravio je od toga predstavu, želeći me poniziti. Cijedio je iz mene priznanje, tiskajući me u svojoj bolesnoj mentalnoj presi i bjesnio što ga ne može dobiti. I kad sam se prije tri dana vratila u Jackson i legla u svoj vodeni krevet, rekla sam glasno, sama sebi: - *Ti si budala, Anita. Toliko si pretrpjela zbog ševe s Boyem, pa daj, kvragu, neka se to dogodi, neka sve te mučne scene ne budu uzalud*. Tada sam odlučila doći u Washington. I evo, sad se dogodilo.

- Oprosti. Htio sam napakostiti Duji pa sam izmislio ševu s tobom. I ne samo s tobom. Poševio sam pola Amerike. Lagao sam, pišući o avanturama kojih nije bilo. Želio sam dokazati kako i bez njega pronalazim cure, kako mi njegova pomoć nije potrebna. Kao što nije bila ni u gimnaziji, kada mi je nabacivao djevojke, misleći da ih sam ne mogu osvojiti.

- Sada to više nije važno.

Anita se zamotala u plahtu, sjela na rub kreveta i u krilo stavila telefon.

- Veuve Clicquot[2] - rekla je. - I dvije čaše. Spustila je slušalicu i dometnula: - Sva sreća, u ovoj nevjerojatno demokratskoj zemlji još dopuštaju piće i izvanbračni seks u hotelskim sobama. Za sada su se zadovoljili samo zabranom pušenja.

Nasmijala se i prišla mi bliže, nježno prešavši kažiprstom preko mog nosa.

- Ne brini se, šampanjac je na moj račun.

Čekao sam da dođe konobar kako nas ne bi prekinuo u razgovoru koji sam želio započeti. Ali kao da je prozrela moje misli, kao da je željela voditi igru, rekla je:

- Dujo, onaj tvoj prijatelj, beskrajno je simpatičan lik. I silno se brinuo za tebe. Istinski se plašio da si se negdje izgubio u Americi.

- Izmislio je cijelu priču. Nisam se izgubio ja, nego on. Netragom je nestao. Kad sam se nakon Amerike vratio u Osijek, nigdje ga nije bilo. Ni danas ne znam gdje je, je li uopće živ. Da mi nisi pokazala ona pisma, mislio bih da ga je zemlja progutala.

I baš kad je htjedoh upitati je li Dujo došao u New Castle kako je to najavio u jednom od onih pisama, na vratima se začulo tiho kucanje. Anita je ustala, zategnula platu iznad gudi i odškrinula vrata. Vidio sam samo ruku kako joj pruža srebrni pladanj sa staklenom posudom punom leda iz koje je virilo narančasto grlo orošene boce. Dvije čaše zveckale su dok ih je prinosila krevetu. Izvadila je bocu iz leda, obrisala je malom krpenom salvetom s pladnja i počela odvrtati žicu kojom je obavijen pluteni čep. Okrenula je vrh boce prema meni, nišaneći i palčevima lagano gurajući čep.

- Evo prilike da uđeš u legendu, onako kako je najavio Peter.

- Prije negoli me ubiješ, ispuni mi posljednju želju. Lakše ću umrijeti ako znam je li Dujo došao u New Castle?

Igrala se bocom, pomičući polagano vrh, lijevo-desno pa gore-dolje, kao da u ruci drži pištolj. Čep je silovito proletio pokraj mene, odbio se o strop i pao na pod. Iz boce se vinuo maleni plavičasti oblak.

- Poštedjela sam ti život pa ću ti posljednju želju ispuniti sljedeći put, kada u ruci, umjesto boce šampanjca, budem držala pištolj. I kada se iz jebene cijevi, kao sada iz grla boce, pojavi dim.

Smijala se točeći pjenušavo vino u čaše. Svojom je čašom toliko snažno kucnula o moju da je nekoliko gutljaja, umjesto u grlu, završilo na plahti.

- Za tebe i Hamilton, tvoju vječnu patnju.

U djeliću sekunde shvatio sam da je moralo biti još Dujinih pisama, jer ni u jednom od ona tri nije spominjao Hamilton. Iz nekih razloga Anita mi ih nije dala. Ali, zašto mi je onda, uz pisma, tutnula i sliku Duje i Hamilton na Karlovu mostu u Pragu? Je li to učinila pogreškom? No, onda je bljesnula još strašnija sumnja: Dujo je ipak bio u Americi. Tada joj je ostavio fotografiju. I tko zna što joj je sve napričao? Možda je s njim bila i Hamilton. Jer, u Anitinoj zdravici, u onom energičnom prinošenju čaše, bila je trunka zlobe. Možda je bila ljubomorna; žene teško podnose ljepše od sebe. Sada je bilo vrijeme da je to pitam.

- Kako znaš za Hamilton?

- Bolje je pitanje koliko znam o Hamilton.

Trenuci sreće nakon kratke, divlje ševe ishlapili su kao kišne kapi ljetnog pljuska na vreloom asfaltu. Atmosfera je bila tako nalik onom našem nesretnom rastanku pred hotelom u New Yorku, kada sam, pozivajući je u svoju tijesnu sobu, spomenuo Alcatraz, a ona moje mladenačke laži smatrala grijehom za koje sam trebao biti kažnjen. Nisam želio da sve ode u krivom smjeru kao što se tada dogodilo. Dotočio sam šampanjac, srknuo gutljaj i posve joj se približio. Nježno je poljubih u vrat. Gricnuo sam resicu njezina uha i osjetio pod dlanom kako joj se ježe bedra. Stisnula je lice uz moje uho. Oteo joj se uzdah ugođe. Ugasila je lampu na ormariću uz krevet i sada je samo tračak škrtog uličnog svjetla grubo ocrtavao obrise hotelskog namještaja.

- Ljepše je voditi ljubav u mraku - šapnula je. - U mraku, kao i slijepci, snažnije osjećamo dodire. Izostanak jednog čula pojačava drugo.

Poljubila me u uho. Sada sam se ja naježio. Tijelom je prostrujalo uzbuđenje, znak želje koja se budila. Divlja, strastvena Anita i poludjeli, razuzdani Boy sada su bili nježni ljubavnici, strpljivi i pažljivi, istražujući svaki dio tijela, koja su, u vatrenom zanosu, spoznali tek ovlaš. Njezine su grudi još bile čvrste, bradavice meke, koža trbuha napeta i glatka, pupak malo remek-djelo neke američke babice, mišići nogu utegnuti i tvrdi, kao da je jučer prestala skakutati uz rub košarkaše dvorane u Chrysler High School, gdje je pom-pom djevojka neumorno bodrila publiku, a ja je zaljubljeno gutao pogledom iz prvih redova gledališta. A tek stražnjica. Sjetio sam se Normana Mailera i njegovih *Golih i mrtvih* i vjerojatno najpoetičnijeg opisa ženske guze.

Njezina je stražnjica - sjećam se, napisao je Mailer - *bila kao groždica na božićnom kolaču.*

Ako je cijelo Anitino tijelo bilo poput božićnog kolača, njezina stražnjica bila je groždica, najslađi dio. Milujući joj stražnjicu, njena me zaobljenost podsjećala na božićni kuglof, iz kojeg sam kao dijete malenim prstima čupkao groždice, uvijek prigovarajući da ih je premalo i ljutito na stolu ostavljao mrvice pečenog tijesta. Ljubav smo vodili polako i nježno, prepuštajući se drugačijem, dubljem i potpunijem osjećaju uživanja, onako kako se pri kraju obilnog objeda gušta u svakom zalogaju, kada se više ne jede da bi se utažilo glad, nego da bi se uživalo. Kada se polagano i pažljivo žvače svaki zalogaj i pušta jeziku i nepcu da istražuju tisuće nijansi okusa između slatkog, slanog i ljutog, koje ne osjećamo kad halapljivo gutamo dok nas mori glad. Strast je zamijenila blažena lijenost.

Anita se lagano izvila i blago zabacila glavu na jastuku, tijelo joj se tiho zgrčilo, a jagodice prstiju nježno utonule u kožu mojih butina. Svršili smo istodobno. Sada više nismo bili samo siti, sada smo se i osladili.

Kad me prošao osjećaj blaženstva, one bestjelesnosti, kada ugoda sve proguta i kada ne osjećamo ni ruke, ni noge, ni glavu, kada uronimo u melemu, lebdeći na lahoru, lagani poput padobrančića maslačka, u hipnotičkom stanju između jave i sna, okrenuh se prema Aniti. Škrto svjetlo između tankog proreza na teškim hotelskim zavjesama rasipalo se po groždici na božićnom kolaču. Anita je ležala potrbuške, isturene guze, mirna, nepomična, poput guštera kad u proljeće željno upija sunce.

U boci Veuve Clicquota bilo je još dovoljno šampanjca da se dopola napune obje čaše. Lagano sam natočio pjenušavo vino u čašu, primaknuo se Aniti i polako, pod tračkom škrtog svjetla s ulice ulijevao ga u malenu udubinu uz kralježnicu, tik iznad njezine stražnjice. Trgnula se, ali se nije okrenula ni skočila, samo je sneno, mazno rekla:

- Ti si lud.

A ja sam se sagnuo i srknuo šampanjac, pa ga još dolio iz čaše i lizao jezikom, poput mačke nad zdjelicom mlijeka. Smijala se.

- Lud si - ponovila je.

Dodao sam joj čašu i prevrnuo se na leđa, nadajući se da će potražiti neko udubljenje na mom tijelu i učiniti ono što sam maloprije ja. Ali nije. Iskapila je čašu nadušak, ponovno legla na trbuh, a ja sam udobno smjestio glavu na njezinu stražnjicu. Bilo je mnogo ugodnije nego na hotelskom jastuku. Gledao sam prema prozoru, promatrajući kako svjetlo koje ulazi mijenja boju i jačinu, od gotovo bijele do narančaste i crvene, od posve slabog koje bi ostavljao trag stražnjih automobilskih svjetala do intenzivnog kada bi prednja svjetla osvijetlila pročelje hotela. Bilo je ugodno, toplo i tiho. - *Možda je tako bilo još samo u majčinoj utrobi* - pomislih.

A onda mi glavom ponovno prostruje riječi iz Dujina pisma i bljesne ona slika gdje s Hamilton stoji na Karlovu mostu u Pragu. Kolebao sam se nekoliko trenutaka. Skupljao sam hrabrost, okrenuo glavu na drugu stranu da bi me Anita mogla čuti i tiho upitao:

- Reci mi je li Dujo bio u New Castleu? Je li došao u Ameriku kako je to nagovijestio u jednom od onih pisama?

Anita nije odgovarala. Njezino ravnomjerno disanje govorilo je kako je utonula u san.

Ne znam kada sam zaspao i kako je Anita izmigoljila iz postelje a da to nisam osjetio. Probudilo me zveckanje u kupaonici, a potom zvuk mlaza vode koji se slijevao iz velike ruže tuša. Polako sam razabirao gdje sam i prisjećao se maglovitih slika noći. Trebalo mi je vremena da ih izoštrim. Uživao sam u toploj postelji, ušuškan ispod pokrivača u koji me, kad je ustala, očito, umotala Anita. Na trenutak pomislih kako bi bilo lijepo pridružiti joj se pod tušem, pod mlazom tople vode i, okrenuti joj se leđima, očekujući da na dlanove stavi gel i pjenom prekrije kožu, od lopatica do bedara. Ali zvuk vode utihnuo je i čuo sam je kako pjevuši. Glas joj je bio tih, nimalo u skladu s melodijom koju je pjevala:

*Well, you know,
We all want to change the world.*

Revolucija? Ma, što je od nje ostalo, upitah se. S generacije djece cvijeća kojoj smo pripadali odavno su otpale latice.

Izašla je iz kupaonice omotana ručnikom. Kosa joj je mokra i kovrčava. One iste, lijepe duge noge koje sam promatrao uz košarkaško igralište dvorane naše škole, sada su mi gole prilazile. Nisam uočavao razliku. Trideset godina kao da ih je mimoišlo, ne ostavljajući traga na njima.

- Htjela bih u svoj hotel prije svitanja, da odspavam još nekoliko sati prije nego što moram napustiti sobu.

Razgrnula je teške zavjese i odškrinula prozor. Zapuhnuo nas je svjež jutarnji zrak.

- Čini se da ipak neću stići. Već se bijeli nebo na istoku.

Nagnula se na stranu kreveta na kojoj sam ležao, svukla pokrivač i snažno me pljesnula po goljoj stražnjici.

- Mogao bi me otpratiti do hotela. Nije daleko. Pola sata lagana hoda. Prijala bi mi jutarnja šetnja. Ptice u Washingtonu u zoru lijepo pjevaju.

Ustao sam i uputio se u kupaonicu. Prijao mi je mlaz tople vode. Nastavio sam pjevati ondje gdje je Anita stala:

But when you talk about destruction,

Don't you know that you can count me out.

Na brzinu sam se odjenuo, sretan što ne moram vezati kravatu. Spustili smo se dizalom u prazno predvorje. Sat iznad recepcije pokazivao je 5:38.

Washington ipak nije New York. Glavni grad Sjedinjenih Država dremuckao je kad smo izašli iz hotela pokraj začuđenog recepcionara koji se iznenadio što ne želimo da nam pozove taksi.

- Bit će lijep, topao dan - rekao je. - Sunce samo što nije izašlo.

Kad smo zakoračili na ulicu, sve je opet bilo kao na filmu. Anita je skinula ciple s visokim potpeticama i bacila ih u prvi koš za smeće. Hodala je pokraj mene bosonoga, držeći me čvrsto ispod ruke. Nebo nad Washingtonom upravo je gasilo najsajnije zvijezde.

- Nije li ti hladno? - upitah.

- Skini cipele pa ćeš vidjeti - rekla je.

- Luda si.

Pločnik je bio hladan i gladak i dvoje sredovječnih ljudi u svitanje bosonogo je hodalo ulicom L.[3] Nije bilo prolaznika, a da ih je i bilo, nitko se na nas ne bi obazirao. Vidjeli su to već u filmovima.

- Iz predostrožnosti, nisam uzela sobu u tvom hotelu, jer sam se bojala da bi moglo ovako završiti - rekla je držeći me ispod ruke kao prije tri dana u New Yorku. Sada smo se u Washingtonu, zaogrnuti toplim svibanjskim praskozorjem, spuštali Ulicom L k njezinu hotelu. Osjećao sam neobičnu prisnost, kao nekoć u New Castleu, prije mnogo, mnogo godina, kad mi je nakon filma *Butch Cassidy i Sundance Kid* pjevušila *Raindrops keep falling on my head*, dok smo se ljubili u njezinu crvenom Buicku parkiranom uz drvored kanadskih javora koji su obrubljivali Henry County Memorial Park.

Ali kad smo skrenuli u 14. ulicu i kad sam ugledao ogromnu zgradu njezina hotela, po meni se razlila ledena kiša iz vedra neba Washingtona. Hladnoća se zalijepila za kosti i nisam je više osjećao samo na golim tabanima. Na uglu smečkaste zgrade, okrenutom prema raskrižju na kojem smo stajali, od šestog do desetog kata kočio se veliki naziv hotela. Bio sam siguran da ga nije izabrala slučajno. Pisalo je: *Hamilton*. Od bezbroj hotela u Washingtonu odlučila se upravo za taj!

Primijetila je moju zbunjenost. Kad sam je dopratio do velikih ulaznih nadsvođenih vrata, zastali smo okrenuti jedno prema drugom. Rijeka automobila već je tekla 14. ulicom, a mladi par, veselo čavrljajući, ulazio je u Starbucks coffee na uglu. Pila mi se kava, ali nisam bio siguran ima li smisla pozvati je da uđemo. Bojao sam se da bi nastavak razgovora mogao pokvariti čaroliju noći koja je ostala za nama. I sljedeće se sekunde u to uvjerio.

- Nije bila loša ševa sinoć i kolebala sam se na trenutak da te pozovem u svoju sobu. Ali odustala sam; vjerojatno ti ne bi bio gušt jebati Anitu u hotelu koji se zove Hamilton.

Pokušala se nasmijati, ali na licu joj se pojavio grč, kao da je iznenada osjetila snažan bol. Dvije krupne suze potekle su joj niz lice.

- Idem sad - rekla je. - Javi se kad stigneš u onu svoju smiješnu zemlju.

Zakoračila je prema ulazu, a onda se okrenula, nasmijana. One dvije suze otrla je s lica.

- Oprosti, zaboravila sam platiti šampanjac.

Ušla je bosonoga kroz velika kružna staklena vrata i uputila se prema recepciji. Nije se okretala i trenutak poslije vidio sam kako pritišće dugme na ulazu u dizalo. Gledala je ravno pred sebe i intuitivno sam osjećao da me vidi krajičkom oka. Da vidi kako s druge strane vrata Hotela Hamilton, na ulici, ne stoji Boy kojeg je voljela prije trideset godina, nego sredovječni čovjek, bez cipela na nogama, koji je upravo shvatio kako je proketo dobro što živi u doba kada putovanje kroz vrijeme još nije moguće.

Taksi je upravo dolazio prema hotelu i ja mu mahnuh. Mislio sam kako će vozač pomisliti da mu je loše započeo dan jer stare bosonoge budale ne donose sreću, ali nije me bilo briga.

BILJEŠKE

[1] Zračna luka u Washingtonu.

[2] Vrsta cijenjenog šampanjca.

[3] Dio ulica u Washingtonu D. C. nosi imena po slovima abecede.

OSIJEK, SRPANJ 2000.

Jednim svojim dijelom, nasip kojim svakodnevno hodam naslanja se na šumu topola čije su krošnje okićene kuglama imele. Nasip vjerno prati tok rijeke, kao da je upozorava kako, kad nabuja, neće moći dalje. Tu, na nasipu, gdje je ugodno i tiho, a zrak za ljetnih večeri rashlađen povjetarcem s rijeke, bistrim misli. Prolaze mojim mozgom kroz rešeto šljunka, kamenčića i sitnog, finog pijeska, poput mutne vode kad je pročiste prirodni filtri, izlazeći bistre i čiste.

Tri kilometra uzvodno, tri nizvodno. Treba mi pedesetak minuta bržeg hoda da obavim svoj svakodnevni ritual. Uglavnom uvečer, oko zalaska sunca, rjeđe izjutra, čim svane. Na nasipu je ljepše pred zoru, samo, ne ustaje mi se uvijek rano, osobito kada večer začinem kojom čašom vina, što sam sve češće činio. Lođa na četvrtom katu stana u koji sam nedavno uselio okrenuta je k sjeveru, odakle vidim srne kako njuškicama ruju po okolnim baščama tražeći glavice zelja, najbolji je dio mog novog, velikog stana. Zavalim se u drvenu ležaljku prekrivenu spužvastom prostirkom s čašom vina u ruci i gledam, tristotinjak metara od rijeke, kako se krijesnice miješaju sa zvijezdama i nakon treće čaše vina, sve ih teže razlikujem.

Ne treba mi društvo ni glazba, samo tišina. Da sam pisac, a ne novinar, ovdje bih stvarao svoje romane. Ovamo, nošeni svježim povjetarcem s rijeke, dolijeću cijeli ulomci savršenih, pažljivo izbrušenih rečenica. Sjećajući se puta u Ameriku, susreta s Anom u Münchenu, razgovora s Anitom u New Yorku i Washingtonu, prebirući uspomene na Duju i Hamilton, činilo mi se da čitam roman o promašenim ljubavima i prijateljstvima, sazdan na zabludama, nesporazumima, razočaranjima i patnji. Moja lođa bila je ispovjedaonica u kojoj su svi priznavali svoje grijehe, uključujući i ispovjednika. Roman bi, da nisam novinar, nego pisac, bio satkan od njihovih ispovijedi. Čak sam mu i naslov smislio, zvao bi se *Vrijeme seksa u doba nevinosti*.

Volio sam šetnje uz nasip jer sam taj krnji sat, tih pedesetak minuta, posvetio samo sebi. Gledao sam parove na biciklima, džogere, starce koji se nadaju kako će ih nordijsko hodanje vratiti u mladost, šetače pasa, ribiče, klince s bocama jeftina vina koje će ispijati negdje uz obalu Drave i poslije povraćati, pokojeg samca, koji je, kao i ja, hodanje nasipom pretvorio u terapiju.

Nakon povratka s nasipa, znojan i blago umoran, ali posve bistrih misli, sjedao bih za računalo u radnoj sobi zakrčenoj knjigama, novinama i papirima. Iako sam se bezbroj puta zakleo kao ću pospremiti tu sobu, riješiti se starih novina koje mi nikada više neće trebati, vratiti knjige na police (valjda će se još toliko mjesta naći) i pobacati nepotrebne papire, znao sam da se za urednim, sterilnim stolom ne bih tako dobro osjećao.

Anitine i Anine poruke stizale su svakodnevno. Pročitao bi ih pažljivo, a onda sjeo na kauč, prekriven tkaninom u duginim bojama, ispod velike crno-bijele slike koju sam kupio u IKEA-i na kojoj je jedanaest građevinskih radnika, svi s kapama na glavi, sjedilo nebu pod oblacima, na metalnoj gredi nekog budućeg nebodera, i doručkovalo. Ispod njih, kao u kakvoj provaliji, nazirale su se ulice New Yorka, a iza njih Centralni park, kojim sam prije samo dva mjeseca hodao s Anitom.

Sliku sam, rekoh, kupio u IKEA-i u Grazu, zajedno s kaučom duginih boja, dok sam još imao volje lijepo urediti stan, vodeći računa o svakoj sitnici, ali uskoro, brak mi se počeo raspadati, prvo polako i gotovo neprimjetno, da bi se odjednom urušio i razbio u milijune dijelova koje više nije bilo moguće sastaviti. Otkako sam u stanu živio sam, sve mi je odjednom postalo dobro: rub tepiha koji se iskrzao, požutjele zavjese, kapanje vode iz slavine u kupaonici, pregorjela žarulja u hodniku, ovješena vrata ormara, krevet koji je škripao... Zaboravio sam na IKEA-u i prodavaonice s ukusno dizajniranim predmetima za kućanstvo, jer mi je i život izgubio sklad, harmoniju i ljepotu i zadovoljio se onim što mi je ostalo podjelom bračne stečevine.

Sjedio bih tako na kauču duginih boja i razmišljao o porukama koje su stizale, o Aniti i Ani koje nisu znale jedna za drugu, živeći na dva kraja svijeta, a ja na trećem. Njihove su poruke bile slične, kao da su se dogovarale, kao da sam ih slušao u svojem gimnazijskom razredu, kada profesor hrvatskoga prozove prvo jednu pa drugu, tražeći da mu prepričaju neko djelo iz obvezne lektire. Govorile bi slično – jer je predložak bio isti – svaka svojim jezikom, svojim stilom, samo bi im poštalice bile različite.

Bila sam malo pregruba zbog one tvoje laži da smo se ševili u Budimpešti, ali ne zamjeri. Nisam ti to imala prilike reći ranije, a morala sam. Žao mi je ako sam te povrijedila. Željela sam te tek malo pecnuti. Ali ispravili smo to, pa je nekadašnja laž postala istina – pisala je Ana.

Znam da si se hvalisao našim seksom kojeg nije bilo, takvi ste vi muškarci i možda sam te prestroga kaznila onda u New Yorku, kada nisam htjela ući u sobu tvog hotela. Glupo sam se

ponijela, pa sam odlučila doći u Washington, ispraviti pogrešku – pisala je Anita.

Ana je napisala ovako: Bio si nježan i drag, tako drukčiji od onoga na što sam navikla. Bili su to nezaboravni trenuci, kakve onaj moj dvorac u šumi nikada prije nije vidio.

A Anita ovako: Uzbudivao me svaki tvoj dodir, svaki pokret, svaki i najmanji trzaj tijela. Onu hotelsku sobu zapamtit ću zauvijek.

Znaš, žao mi je što sam bila onako tvrdoglava kad smo sjedili u mom automobilu, večer prije tvoga povratka – pisala je Anita. Da smo to napravili onda, a ne trideset godina kasnije, možda bi sve bilo drugačije, možda bismo živjeli zajedno i bili sretni. Možda bismo imali lijep život. Moj definitivno nije bio lijep.

Da, pokajala sam se više puta u životu što nisam postupila drugačije u sobi onog budimpeštanskog hotela – pisala je Ana. Ne znam, nešto me kočilo, naša veza prije toga trajala je tako kratko. Sad, kad smo je nastavili u Münchenu, mislim da smo mogli biti sretni. I čini mi se da sam nekako promašila život.

Mogao sam im slati posve jednake odgovore, pazeći jedino da im ne zamijenim imena (sjetih se davnog Dujina savjeta kako je, dok se petlja s više žena, najbolje nazivati ih istim nadimkom), da umjesto New Castlea ne piše Budimpešta i obrnuto. Ali grizla me savjest što sam se s objema dopisivao u isto vrijeme, a da one za to nisu znale, šaljući poruke i jednoj i drugoj, pišući im o onome što osjećam, radim, o čemu razmišljam. Pa sam, kad bih odgovorio jednoj, poruku obrisao čim bih je poslao, a onda pisao drugoj, nastojeći ne ponavljati se, ne rabiti iste metafore, izbjegavati slične šale u svojoj opsjednutosti smislom za humor. Tako sam, sâm pred sobom, činilo mi se, bio bar malo pošteniji i prema Ani i prema Aniti. Negdje, na neki čudan način, u mojoj je glavi titrao strah da će se jednom one negdje sresti i razmijeniti moje poruke pa će one koje sam slao Ani dospjeti u ruke Aniti, a one poslane Aniti pred oči Ani. Onako kao što su moja davna pisma, zahvaljujući Duji, završila u rukama one o kojoj sam pisao. Sramio sam se pred samim sobom što i dalje muljam, petljam i lažem, sada kad su vrijeme nevinosti i potreba za hvalisanjem odavno bili iza mene.

Nevjerojatno je kako čovjek najlakše oprašta sebi, s koliko lakoće vlastite podlosti pretvara u vrline. Sjedeći na kauču u svojoj radnoj sobi, bio sam, bez obzira na osjećaj srama, nekako ponosan na trud da u porukama Ani i Aniti ne upotrijebim iste sklopove riječi, kao da bi se one, da ih jednom razmijene, osjećale manje prevarenima.

Nije to, međutim, bila moja jedina podlost. Trud koji sam ulagao bio je promišljeno postavljanje stupice. Kamuflirao sam je mimikrijom riječi, onako kako lovci u šumi polažu željezne klopke, maskirajući ih suhim grančicama i opalim lišćem. Htio sam što više saznati o Duji. Plašio sam se da bi svako izravno pitanje moglo pobuditi Anitinu i Aninu sumnju i srušiti moje nade da ću ga, uz njihovu pomoć, pronaći. U onih desetak dana svibnja, u Münchenu i Americi, o Duji i Hamilton, dvjema osobama iščezlim s planeta Zemlje, doznao sam više nego u posljednjih trideset godina. Želio sam naći Duju kako bih došao do Hamilton.

Tijekom naše prepiske nisam ga nijednom spomenuo. Upustio sam se u flert nadajući se da su München, a osobito Amerika, dovoljno daleko i da će sve na tome i ostati. Anita mi je prva dala šlagvort. Napisala je kako sljedeće godine, napokon, stiže u Europu i pitala me u kojem bih joj se, od triju gradova, najradije pridružio. Spomenula je London, Pariz i Prag.

Odgovorih kako sam u sva tri grada bio više puta i kako je svaki lijep na svoj način. London uzbudljiv i jedinstven, Pariz romantičan i šarmantan, Prag blago melankoličan i zanosan. U sljedećoj sam poruci bio malo određeniji. Londonski su parkovi rajska mjesta, pubovi zavodljivi poput pakla, a cijeli je grad poput čistilišta u kojem se opraštaju grijesi, pisao sam, ne srameći se ispraznosti svojih riječi. Vjerovao sam da će se Aniti svidjeti. Pariz je biser, Seine dragulj, Champs Élysées kao boca najboljeg šampanjca, onakvog kakav smo pili u Washingtonu. Prag je čarolija, Hradčany prizor iz bajke, Karlov most mjesto za zaljubljene.

I tu se upecala. Pitala me je li to onaj most na kojem su Dujo i Hamilton. Pun nade da bih mogao doznati nešto više odgovorio sam, hineći nezainteresiranost:

Taj most je prelijep, samo, nažalost, na onoj se slici ne vidi dobro. Njih su dvoje u prvom planu.

Odgovor me zaprepastio. Bila je samo jedna rečenica i privitak koji sam se bojao otvoriti, kao da se radi o opakom virusu koji će zaraziti moje računalo. Rečenica iz Anitine poruke glasila je:

A ovo, gdje je snimljeno ovo?

Slutio sam da će me fotografija u privitku dobrano zdrmati pa sam otišao do smočnice i u malenoj vinoteci od tridesetak boca izabrao najbolje. Ritualno sam otvorio butelju Dingača i pažljivo osluškivao one prve, uzbudljive klokote kad vino poteče kroz grlo boce, zvuk jednako opojan kao i prvi gutljaj. Čašu sam stavio na stol, uz tipkovnicu, srknuo jedan pa

drugi gutljaj i pustio da vino klizi niz grlo. Tada sam kliknuo na privitak.

Hamilton je gledala ravno u kameru, sretna kakvu je nikada prije nisam vidio, nasmiješena i vedra, a kosa joj je lepršala na vjetru. Iza nje, jasno, poput kazališne kulise, blistala je nestvarna ljepota Staroměstské náměstí. Na slici nije bilo Duje. Bila je bolje kadrirana od one na Karlovu mostu, vjerojatno ju je snimio Dujo. Primijenio je zlatni rez, pravilo na koje me uvijek upozoravao dok smo škljocali njegovim fotoaparatom, namještajući cure koje smo slikali, težeći zanimljivoj kompoziciji.

Dujina pisma koja mi je dala Anita, očito, nisu bila jedina. Kao što nije bila jedina ni ona fotografija, sada sam to znao, Duje i Hamilton na Karlovu mostu. Ali, čaša vina, koju sam stalno dolijevao, smirila me i pomogla mi zadržati hladnokrvnost.

To su Staroměstské náměstí – napisao sam, a pakost i gnjev suknuli su u nastavku rečenice – a da si čula za Milana Kunderu i Knjigu smijeha i zaborava, znala bi da se taj trg spominje već u prvoj rečenici njegova romana.

Nisam je pitao odakle joj fotografija Hamilton na najpoznatijem praškom trgu, je li je dobila kad i onu koju mi je zajedno s pismima dala u New Yorku ili joj ju je Dujo poklonio kasnije – a sada sam sve više sumnjao u to – kada je bio u Americi.

Dok sam čekao Anitin odgovor, pisao sam poruku Ani.

Zadivila me slika u tvojoj sobi u šumskom dvorcu na kojoj stojim na obali i bacam oblutak u rijeku. Rekla si da je kao predložak poslužila Dujina fotografija koju sam ti poklonio. Stvarno je uspjela, dala si joj profinjenost i mekoću i fini, iznijansirani majstorski sfumato šume u pozadini. Volio bih da napraviš fotografiju te slike i pošalješ mi. Da se sjetim divnih trenutaka koje smo proveli u tvojoj sobi, ukrašenoj mojim portretom.

Diveći se vlastitoj lukavosti kojom sam fino, kao u celofan, obložio poruku, prešao sam na stvar.

I volio bih, dakako, imati i ono Dujino remek-djelo, jednu od bezbroj fotografija na kojima poziram. Ne znam jesam li ti poklonio još koju, pa ako jesam, skeniraj mi i njih i pošalji. Pravim nekakav album sjećanja na mladost, na ono daleko, nevino vrijeme (ili vrijeme nevinosti, ako ti je tako draže). Valjda to ide s godinama. Bio bih ti zahvalan za te slike, vjerujem da sam ti poklonio još koju. Stvarno sam ih imao bezbroj, ali seleći se iz grada u grad, iz stana u stan, iz braka u brak, mnoge sam izgubio. Sada bi mi bile drage.

Uzeo sam bocu u kojoj je ostala još trećina i praznu čašu i preselio se na lođu. Tek pred zalazak, sredinom ljeta, sunce kratko zaškilji iznad šume i sa sjeverne strane stana vidim ga na nekoliko minuta. Zimi, pretpostavljao sam, izviri na istoku, kratko, dok se ne podigne iza zgrade, stotinjak metara dalje od moje. Sada je virilo iznad mrkozelenih vrhova topola, obasjavajući još samo oblake na večernjem nebu.

Potraga za Dujom činila mi se vrlo uzbudljivom. Priča se polako počela raspletati, iako je, znao sam, njezin kraj još jako daleko. Nekoliko me puteva vodilo do njega. Skupljanje kamičaka tog mozaika bilo je slično onome što sam radio posljednje desetljeće. I što me opet dovelo u Ameriku, po novinarsku nagradu. I nagnalo na čeprkanje po vlastitoj prošlosti, davnim ljubavnima i jednom velikom prijateljstvu. Onom s Dujom.

Volio sam istraživačke priče; pomogle su mi da ponovno zavolim novinarstvo nakon mnogih uzaludnih godina provedenih u redakciji na kojekakvim uredničkim mjestima. Mrzio sam jutarnje kolegije, lijene, površne kolege kojima je sve bilo mrsko, nevažno i banalno, koji su novinarstvo shvaćali tek malo zahtjevnijim poslom od onog sudske zapisničarke ili službenice na šalteru u kakvoj državnoj ustanovi, pošti, matičnom uredu ili zavodu za zapošljavanje, svejedno. Prekipjelo bi mi kada bi se vratili bez priče, s pet-šest izgovora zašto je ne mogu napisati; podivljao bih kada bi nas pretekla konkurencija i objavila ono što smo prvi imali, poludio kada bi rekli da ih je strah jer istraživanje te priče može biti opasno. Gubio sam živce i znao da postaje samo dva izlaza: vratiti se reporterskom poslu ili napustiti profesiju. Posrećilo mi se – dogodilo se prvo.

Kad bih nanjušio temu, nije mi bilo teško sjesti u auto i putovati kamo god, sastajati se s ljudima koje nikad nisam vidio, slušati njihove priče koje su često, pokazalo se, bile nevažne, a samo prije dan-dva izgledale spektakularne, velike i značajne. Ponekad bih sam sebi sličio kopaču zlata koji na rešetu prosijava tone jalovine da bi, tek tu i tamo, naišao na grumenčić zlata.

U potrazi za Dujom, na dlanu sam imao nekoliko zrnaca zlata. Do grumenčića još nisam stigao. Osim možda jednog.

Jučer sam ponovno pozvonio na vrata kuće u Radičevićevoj, gdje je nekoć živio Dujo. Za razliku od one mrzovoljne žene koja mi je prije trideset godina, nakon povratka iz Amerike, odškrinula vrata i rekla kako je Dujo prodao kuću nakon očeve smrti i da ne zna gdje je, sada je vrata otvorila srdačna žena u ranim četrdesetima. Kad sam joj rekao što me zanima, pozvala me da uđem. U hodniku kuće, u kojoj sam bio bezbroj puta, obuzelo me uzbuđenje.

Uvela me u mali vrt, gdje je još uvijek raslo stablo višnje u čijim smo plodovima Dujo i ja uživali krajem svakog proljeća. Uz pomoćne prostorije, gdje je nekoć, puna alata pokradenog iz osječke bolnice, bila bravarska radionica Dujina oca, sada pretvorena u ugodnu prostoriju s velikim staklenim prozorom, nalazio se omanji drveni stol i nekoliko stolica. Kroz staklo, vidjelo se da je to neka vrsta blagovaonice i smočnice s bijelim policama, prepunim kojekakvih tegli, staklenki s kompotom i limenih kutija različitih veličina. Tu smo sjeli. Miris lavande širio se iz grmova posadenih tik uz rub vrta.

- Dujo mi je u mladosti bio najbolji prijatelj - rekoh simpatičnoj ženi koja se predstavila kao Margareta. - Kad sam se prije trideset godina vratio iz Amerike, pozvonio sam na vrata vaše kuće, otvorila mi je gospođa i rekla da ne zna gdje je prijatelj kojeg tražim.

- Bila je to moja majka. Umrkla je.

- Žao mi je - rekoh.

- Vašeg sam prijatelja upoznala prije godinu dana. Pozvonio je nenajavljeno, kao i vi danas. Rekao je da je ovdje živio od rođenja, sve dok mu otac, poznati osječki liječnik, nije umro, a onda je kuću prodao mojim roditeljima, koji su, zbog očeva posla, odlučili preseliti u Osijek.

Umalo prasnuh u smijeh kad je spomenula poznatoga osječkog liječnika. I sad, kad mu je otac bio mrtav, Dujo se sramio reći da je bio bravar.

- Pitao je može li pogledati kuću i pokazati je mladoj djevojci koja je bila s njim - nastavila je žena. - Vjerovala sam da mu je to kći, iako me nije upoznao s njom. Ne bih rekla da joj je bilo više od šesnaest, sedamnaest. Preljepa, slatka, za razliku od oca, vitka i visoka. Govorili su češki.

Na svu sreću, tu je stala i upitala želim li čašu domaćeg soka od višnje, ponosno pokazujući na stablo u vrtu.

- Sama sam ga spravila. Vidjet ćete, izvrstan je.

Dok je zveckala čašama u prostoriji nekadašnje bravarske radionice Dujina oca, poznatoga osječkog liječnika, ja sam se oporavljao od šoka. Nije me šokirala Dujina laž, navikao sam, tijekom našeg druženja, na priču kako mu otac radi u bolnici, nikad ne govoreći što, ali kad bi ga netko upitao je li liječnik, potvrdno bi kimnuo glavom. Šokiralo me što je bio u Osijeku, a da me nije potražio. I kopkalo tko je djevojka koju je spomenula Margareta. Govorili su češki?! Ako mu je bila kći, kako je nije naučio hrvatski i gdje je on, dovraga, naučio češki?

Jesam li Duju, kako mi se to učinilo prije tri godine, zaista vidio u Pragu, na Václavskim náměstíma? Bio sam sve sigurniji da je to bio on.

Margareta se vratila s dvjema čašama soka u kojima su zveckale kockice leda.

- Ona djevojka koju spominjete... - rekoh pa zastadoh, ne znajući što bih je pitao.

- Prelijepa, tiha, plaha, samo se smješkala. Ni ime joj ne znam. Sjedila je na ovoj stolici na kojoj sada sjedite vi. Nisu dugo ostali, desetak minuta možda. Vaš prijatelj na kraju mi je rekao da živi u Pragu i da će mi, u znak zahvalnosti što sam im omogućila da vide kuću njegova djetinjstva i mladosti, poslati razglednicu kad se vrate. I da ih obvezno posjetim nanese li me put u Prag. Ali razglednica nikada nije stigla.

- Je li vam ostavio adresu?

- Nije.

- Šteta - rekoh. - Prag je velik.

- Bili ste, kažete, dobri prijatelji?

- Najbolji. Vjerujem da znadete kako su čvrsta prijateljstva u mladosti. Bili smo više nego braća.

- Čudno da vam se nije javio kada je bio u Osijeku. Doduše, rekao je kako su došli samo na dva dana.

- Selio sam se više puta u posljednjih trideset godina. I prilično zametnuo trag. Vjerojatno me tražio na Donjodravskoj i ostao iznenađen vidjevši da je na mjestu kuće gdje sam nekoć živio niknula velika dvokatnica.

Nisam vjerovao u ono što sam rekao, ali želio sam Duji, pred tom dobroćudnom i zbunjenom ženom, dati časnu odstupnicu. Zapravo, štitio sam sebe. Kako objasniti toj nepoznatoj ženi da sam izgubio svaki trag najboljemu prijatelju.

- Sve se mijenja - rekla je Margareta uzdahnuvši. - Ulice, ljudi, običaji...

- Hvala što ste mi posvetili svoje vrijeme - rekoh ustajući.

- I, naravno, hvala za sok. Izvrstan je.

- Želim vam sreću u potrazi za prijateljem. Pokušat ću se sjetiti još kojeg detalja tog susreta. Zatekli ste me. Ali prelistat ću dnevnik. Vjerojatno sam to zabilježila. Bilo bi dobro da mi ostavite broj telefona. Nazvat ću vas sjetim li se još čega.

I nazvala me jutros. Glas joj je prštao od uzbuđenja.

- Pronašla sam crticu u dnevniku. Bilo je to 12. lipnja 1999. Subota. Zapisala sam kako me posjetio bivši vlasnik kuće, s prekrasnom mladom djevojkom, koji je došao obići očev grob, na godišnjicu smrti. Pitao me može li snimiti fotografiju i zamolio da stanem tako da se u pozadini vidi stablo višnje načičkano crvenim plodovima. Rekao je da će mi, kad se vrati u Prag, poslati tu sliku. Zamijenila sam to s razglednicom, kako sam vam jučer rekla. Sliku mi nije poslao. U dnevnik sam zapisala i kako sam se tada popela na ljestve i nabrala košaricu višanja. Silno su im prijale. Vašem prijatelju, posebno. Rekao je: - *Sjećaju me mladosti*. Nisam zapisala da vas je spominjao. Možda jest, ali to tada nisam smatrala važnim.

Napravila je stanku i osjetio sam da želi još nešto reći pa je nisam prekidao.

- Želim vam pročitati kraj crtice iz dnevnika tog dana.

Tek kad su otišli - sada vam čitam doslovno kako sam zapisala - sjetila sam se smotuljka u pak-papiru koji smo, nakon useljenja, pronašli u hodniku iza namještaja, koji smo kupili zajedno s kućom. Očito je ispao iza stražnje stranice ormara, jer je lesomitna ploča pukla. Majka je taj smotuljak, povezan trobojnim koncem, stavila na policu i rekla: Ako se ikad pojavi bivši vlasnik, to će ga čekati ovdje. I bilo mi je silno žao što sam mu to zaboravila dati danas. Ali, poslat ću mu u Prag kada dobijem fotografiju koju je obećao.

- Eto, to je pisalo u dnevniku tog 12. lipnja. A taj smotuljak zamotan u pak-papir, još je na polici gdje ga je ostavila mati.

Znao sam da moram biti oprezan i paziti da se ne zaletim.

- Vjerojatno nekakva pisma ili možda Dujini crteži. Imao je slikarskoga dara i u nekoliko poteza napravio bi sjajne krokije.

- Ne znam što je u smotuljku. Majka ga nije otvarala, pa nisam željela ni ja.

Hinio sam nezainteresiranost i zaigrao riskantno. Kao u partiji šaha povukao sam potez ponudivši kraljicu, nadajući se naivnosti protivnika. Polakomili se, uzme li je, partija je moja.

- Hvala što ste mi javili. U svakom slučaju, kada jednom pronađem Duju, a mislim da sam mu na tragu (da, to je bio taj riskantni potez!), prvo što ću mu spomenuti jest smotuljak koji ste pronašli.

Gospođi Margareti ponudio sam kraljicu. Vrijedilo je žrtvovati je. Partija će biti moja! Dat će mi Dujin smotuljak.

- A kako bi bilo da vi preuzmete taj smotuljak? Izgledi da ga vi pronađete mnogo su veći nego da se on ponovno ovdje pojavi.

- Ako imate povjerenja, vrlo rado?

I tako sam, jutros, preuzeo smotuljak umotan u požutjeli pak-papir. Ležao je neotvoren na stolu moje radne sobe. Sada je bio trenutak da ga odmotam, sada dok sam čekao Anitinu i Aninu poruku, kad me ohrabrila boca Dingača. Ispio sam lagano preostalih nekoliko gutljaja i iz mira lođe na koju se već posve spustio mrak, ne paleći svjetlo, uputio se prema radnoj sobi. Iako sam u stanu bio tek kratko, svega nekoliko tjedana, mogao sam se kretati u potpunom mraku, bez bojazni da nabasam na namještaj, zid ili napola otvorena sobna vrata. Škiljavo svjetlo stolne lampe upalio sam tek u radnoj sobi. Ruke su mi lagano drhtale dok sam pokušavao raspetljati čvor. A onda uzeh škare iz velike crvene šalice prepune olovaka i presjekoh trobojni konac.

U grubi, čvrsti papir bio je umotan album za fotografije, prilično manji od onoga što ga mi je Dujo pokazao u svojoj sobi, koji mjesec nakon što smo se upoznali. Razlikovao se i po boji korica. Bile su plave, za razliku od onih, crvenih. Listao sam album i ispod tanke prozirne plastične folije, pod oskudnim svjetlom sobne lampe, ugledao dobro poznate motive. Na dvanaest fotografija vidio sam snimke onih slika s kalendara na kojem smo, u polumraku Dujine sobe, toliko puta napasali oči, paleći svoju maštu nabijenu uzavrelim hormonima. Bile su to slike po kojima smo prozvali Hamilton. Prekrasne, erotične fotografije slatkih malih obnaženih Lolita.

Zašto ih je Dujo presnimio s kalendara, zašto je napravio poseban album i pažljivo ga, zajedno s negativima, zamotao i čvrsto povezao debelim koncem? Piljio sam u plave korice albuma pitajući se što je to mog prijatelja nagnalo da presnimi fotografije s kalendara i pedantno ih poslaže u album? Nikada mi to nije spominjao. Možda ih je, prostrujalo je mojim usporenim mozgom, omamljenim bocom crnog vina, fotografirao prije nego što mi je, neposredno pred put u Ameriku, poklonio kalendar. Možda ih je htio imati jer su stvarno bile

dražesne i bar tada, u našim gimnazijskim danima, mogli smo ih gledati satima i danima, a da nam nikad ne dosade.

Moja velika očekivanja da će u zamotuljku koji mi je jutros dala Margareta biti nešto spektakularno, posve su splasnula. Dodatno me oneraspoložilo što mi ni Anita ni Ana nisu odgovorile na poruke poslane prije nekoliko sati. Još jedna boca vina bila bi previše, pa sam se uputio na lođu smiriti misli pogledom u zvjezdano nebo. Kreketanje žaba i jedan usamljeni cvrčak u neobičnoj simfoniji ljetne noći sliku neba činile su još uzbudljivijom. Osjećao sam prazninu, kao i puno puta ranije kad bih, misleći da sam na tragu velike novinske priče, shvatio da su me svi tragovi doveli u slijepu ulicu. Sam sebi sličio sam na cvrčka čije je uporno cvrčanje dopiralo s nasipa dok su ostali već drijemali priljubljeni uz hrapavu koru drveća.

Odjednom, stresoh se kao da je pokraj mene udarila munja. Dok sam na drvenoj ležaljci promatrao zvijezde i u mislima listao album s Dujinim fotografijama, jednu od njih, u mojim mislima, obasjao je snažan bljesak. Sada je bila jasna, puno jasnija od onih koje sam, bez naočala, promatrao pod škrtim svjetlom lampe na radnom stolu. Bože!

Pohitao sam u radnu sobu, upalio sva svjetla, stavio naočale i mahnito zgrabio album. Zar sam bio slijep pored očiju? Kako mi je to moglo promaknuti? Je li me zavarala vjerna imitacija, škiljavo svjetlo, moj oslabljeni vid ili čaša vina previše? Na svim fotografijama bila je Hamilton, u istim pozama i odjevena vrlo slično djevojkama s kalendara! To su bile njezine grudi, njezine lijepe duge noge, njezine svilenkaste dlačice na pubisu. Grudi koje sam stiskao, bradavice koje sam ljubio, noge koje sam milovao, a dlačice nježno razmicao, pretvarajući prste u češalj širokih zubaca dok sam prolazio kroz njih. Bože, bila je to Hamilton! Moj trofej nad trofejima!

Srce mi je udaralo toliko snažno da mi se činilo kako dodiruje unutaranju stranu rebara i da ga samo ona sprečavaju da ne izleti. Dujo, moj najbolji prijatelj, slikao je Hamilton vjerno slijedeći poze u kojima su bile djevojke naših snova na kalendaru dobavljenom odnekud iz Francuske! A ona, gdje li je samo pronašla onakve čarape i šalove kojima je tek ovlaš prekrila jednu dojku ili ih pažljivo postavila između blago raširenih nogu, sakrivši sve do svilenkastih dlačica koje su poput mahovine stršale nekoliko prstiju ispod pupka?! Koliko im je samo vremena i truda trebalo da postignu takvu sličnost s fotografijama na kalendaru, da i mene – koji sam ih vidio tisućama puta i poznavao na njima svaki detalj – prevare i zavaraju! I zašto su to činili?

Znajući za Dujin običaj da na poledini svake fotografije zapisuje datum kada su snimljene, polagano sam izvadio slike ispod plastične folije. Zgromilo me kada sam shvatio da se datumi poklapaju s vremenom kada su na komodu u hodniku kuće u ulici Brown Road, u New Castleu, prestala stizati pisma koja bi gospođa Lisa, čim ih je u sandučiću pred kućom ostavio poštari, odmah namirisala. Što je to radio moj najbolji prijatelj s mojim najvećim mladenačkim trofejem, kakve su planove imali i što su smjerali s tim slikama?

Trebala mi je još jedna čaša vina. Ispijajući polagane gutljaje, gledao sam detalj po detalj svake fotografije, pitajući se kako na prvu nisam shvatio da je na njima Hamilton. Sada sam je tako jasno prepoznavao, tako je na tim fotografijama bilo sve isto kao u polumraku one kišne noći kad sam je gledao na krevetu meni nepoznate sobe. Kako je nisam odmah prepoznao i dopustio da me oči zavaraju kao na onim slikama s optičkim iluzijama, kad nikako ne možete uočiti skriveni predmet, a onda kad ga jednom spazite, čudite se koliko vam je vremena trebalo za to. A jednostavno je stršalo iz slike!

Dujo i Hamilton. Dva bića koja su mi toliko značila sada mi se rugaju na najgori mogući način. Dujo se cerio i govorio kako su njegove fotografije bolje od onih Davida Hamiltona, a moja Hamilton podlo se smješkala, šapćući mi na uho: – *Ljepša sam od njih.*

– Naći ću tog kurvina sina! – rekoh glasno – Naći ću te, Dujo! Premalen je Prag da bi se u njemu sakrio. Naći ću te!

Krv mi je udarala u glavu, osjetio sam kako jednostavno šiklja i kako arterije bujaju do pucanja.

Znao sam; da sam te fotografije vidio prije trideset godina, umro bih istoga časa.

Zvučni signal na računalu najavio je pristiglu poruku. Anita je pisala:

Ima još nekoliko fotografija na kojima su tvoj prijatelj i Hamilton u Pragu, ali ti ih neću slati. Dat ću ti ih kad se ondje nađemo. Kanim ove jeseni u Prag. Ondje ću ti, kad se vidimo, reći je li Dujo bio u Americi.

– Idem u Prag! – zaurlah u grobnoj tišini svojega stana.

A onda sam, tiše, puno tiše dometnuo:

– Idem u Prag. Ne zbog Anite, nego da pronađem Duju.

PRAG, KOLOVOZ 2000.

Uzeo sam dva tjedna godišnjeg odmora i rezervirao hotelsku sobu na Kampi, ni pet minuta od Karlova mosta. Praveći svakodnevno mali luk od hotela prema Karlovu mostu kako bih prošao pokraj Lennonova zida prepunog grafita, gdje su se u predvečerje baršunaste revolucije mladi Pražani, nazivajući se *lenonistima*, tukli s policijom koja je branila *lenjiniste* – na putu prema Václavskim náměstíma – osjećao sam se *lenonistom* na neki drugačiji način. U meni je buktala luđačka ljubomora, točno onako kako je pjevao Lennon:

*I was dreamin' of the past
And my heart was beating fast
I began to lose control...*

Moja ljubomora bila je potpuno iracionalna, ali možda je još luđa bila ideja da u Pragu pronađem Duju. Tražiti jednog čovjeka u milijunskom gradu, a potom uopće ne biti siguran da ondje živi, zaista je prvorazredna ludost. A još veća nakon trideset godina osjećati ljubomoru prema djevojci iz mladosti.

Kad bi u meni, izjutra, dok su misli bile svježije i racionalne i dok bih ispod lipa, u hladovini hotelskog vrta, uživao u prvoj kavi, progovarao razum prije nego što bi ga istisnula taština, znao sam da bi nakon doručka valjalo spakirati ono malo stvari, odjaviti sobu i uputiti se na aerodrom. Tada bih, onako kako sam činio istražujući neku novinsku priču, crtom podijelio papir i na lijevu stranu ispisao ono što mi je bilo poznato, a na desnu pretpostavke, indicije i podatke koje valja provjeriti. Sve je ukazivalo na to da radim uzaludan posao.

Što sam, u želji da ih nađem, zapravo znao o Duji i Hamilton? Jedine čvrste činjenice bile su da su gotovo istodobno prestali pisati dok sam bio u Americi i da oboje nisu bili u Osijeku kad sam se vratio. Ona slika Duje i Hamilton na Karlovu mostu u Pragu mogla je i nije morala biti autentična. Poznajući Duju i na što je sve bio spreman, ne bih se čudio da se radilo o fotomontaži.

Prolazeći toliko puta Karlovim mostom, pronašao sam mjesto na kojem su stajali Dujo i Hamilton kad ih je ondje netko fotografirao. Držao sam sliku u ruci i pažljivo motrio pozadinu, uspoređujući je s onim što vidim u stvarnosti.

Dvije razdragane Amerikanke koje su jele trdelnik[1] kupljen u slastičarnici uz Karlov most

zamolio sam da me slikaju točno na mjestu gdje sam, pažljivo gledajući fotografiju, locirao Duju i Hamilton. Bile su mlade i luckaste i nije im bilo neobično da ih nepoznat sredovječan čovjek, koji bi im mogao biti otac, zaustavlja nasred mosta i pokazujući im staru, crno-bijelu fotografiju, moli da ga slikaju. Objasnio sam kako želim da pozadina na slici koju će snimiti bude što vjernija onoj s fotografije. A jedna od njih, mljackajući kolačić u obliku rolne, koji je mirisao na cimet, stala je uz mene i smijući se, obuhvatila me rukom oko struka, onako kako je Hamilton na slici držala Duju.

- *Perfect remake* - rekla je vragolasto ona druga vraćajući mi fotoaparat.

Sat i pol poslije, sjedeći na terasi kafića na Václavskim náměstíma, nadomak Grand hotelu Europa gdje sam prije tri godine, činilo mi se, nakratko ugledao Duju, proučavao sam dvije fotografije s istom pozadinom: jednu koju mi je u New Yorku dala Anita, crno-bijelu, s Dujom i Hamilton, i drugu u boji, izrađenu u obližnjoj fotografskoj radnji, prije desetak minuta, na kojoj stojim uz mladu Amerikanku koja u ruci drži glasoviti praški kolačić. Na trenutak me obuzeo ponos što sam točno pogodio mjesto na kojem su se prije toliko godina slikali moj najbolji prijatelj i moja neprežaljena ljubav iz mladosti, ali nije trajalo dugo. Fotografija u boji ništa, ama baš ništa, nije otkrivala o onoj crno-bijeloj.

Tu, na Václavskim náměstíma, gdje sam provodio sate i sate, nadajući se da ću sresti Duju, nakon ranog ručka u nekom od okolnih restorana sjeo bih za stol koji su mi konobari čuvali (uz pristojnu napojnicu), odakle se najbolje pružao pogled prema Hotelu Europa. Bez pitanja, čim bi me opazili, stizali su s malom kriglom Gambrinusa,[2] znajući da ću ih do večeri popiti još desetak. Piljio bih u zgodne mlade Čehinje dok cvrkuću u prolazu, čavrljajući sa svojim momcima ili prijateljicama, gledao uvijek bučne američke turiste kako slijede vodiča s uzdignutom zastavicom na vrhu zatvorenog kišobrana, motrio poslovni svijet u odijelima kakve nose bankari, buljio u dokone dame u šopingu ili kosooke cure s Istoka kako poziraju ispod brončanog spomenika svetom Vaclavu koji, ukipljen na svom konju, motri šarenu svjetinu.

Ali kako je vrijeme odmicalo, osjećao bih sve veću napetost koja je prelazila u nervozu, pa bih povremeno ustao i otišao do Grand hotela Europa, pomno motreći da negdje u blizini, zakriljen iza stabla ili rasvjetnog stupa, ne stoji Dujo, iako sam imao odličan pogled i s mjesta na kojem sam sjedio.

Znao sam prošetati i do spomenika svetom Vaclavu, pa kad bih se za nekoliko minuta vratio, konobar bi se samo nasmiješio i donio novu kriglu točenog piva.

Povremeno, gledajući niz blagu padinu kojom se široka praška ulica spuštala prema stanici podzemne željeznice Můstek, u rijeci ljudi što je odande nadirala, znalo mi se učiniti da vidim Duju pa bi mi srce luđački zaigralo. Skočio bih sa stolice i krenuo mu u susret. Ali kako smo se jedan drugom približavali, taj hod i te kretnje sve su manje bili Dujini i svakim je korakom bilo jasnije da to nije on. Vratio bih se, razočaran, za svoj stol, srknuo gutljaj piva, sve više uvjeren da ga nikada neću naći jer sam umislio da sam ga ondje slučajno sreo prije tri godine, a onda pothranjivao vlastitu fantaziju sumnjivim dokazima: slikom Duje i Hamilton na Karlovu mostu (za što sam sve više vjerovao da je fotomontaža) i jednom rečenicom gospođe Margarete, vlasnice kuće u Radičevičevoj ulici gdje je nekoć živio Dujo, koji joj je rekao da živi u Pragu. Što je njemu bilo slagati; jednako tako mogao je reći da živi u Berlinu, Beču ili Varšavi.

Kad bi mi konobar, pred zatvaranje, rekao da, ako želim, mogu dobiti još jednu kriglu piva i zamolio da platim račun jer mora predati utržak, osjećao bih se bedasto i izgubljeno.

Prošao je još jedan dan, posve uzaludan dan, i bilo mi je mrsko pješačiti pola sata od hotela, na drugu stranu Vltave, pa bih naručio taksi i gledao ljude kako nekamo hodaju i kako za razliku od mene znaju kome idu, tko ih čeka i s kim će provesti ostatak večeri.

U hotelu bih naručio još jedno pivo i zamolio da ga donesu u sobu, pa bih na računalu čitao prispjelu elektroničku poštu. Ana je stalno pisala o osjećaju uzbuđenja što će se nakon toliko godina vratiti u Osijek i pitala bi li mi smetalo da možda ponekad prespava kod mene, iako će si, naravno, rezervati hotel jer me ne želi inkomodirati. Anita bi znala poslati i po dvije-tri poruke, uvijek me pitajući kada ću stići u Prag i kako bi lijepo bilo da stignem bar dan prije nje i dočekam je na aerodromu.

Ništa ljepše nego kada te netko dočeka na aerodromu, to je tako romantično, meni najdraža scena u ljubavnom filmu – pisala je. Ponijet ću sve fotografije koje sam obećala, slikat ćemo se na istim mjestima kao tvoj prijatelj i tvoja neprežaljena cura, pa ćeš mu ih poslati. Možda će biti ljubomoran kao i ti.

Posljednja rečenica njezine poruke bila je neugodna poput krpelja kad se zavuče pod kožu na mjestu s kojeg ga, bez nečije pomoći, nije moguće odstraniti. Znači li to da je Dujo ipak bio u Americi, a da mi Anita to nije željela reći? Zašto? I što bi mi trebala značiti njegova ljubomora? Je li je poševio kao i Anu, nedugo nakon što smo ona i ja prekinuli?

Pitanja koja su se poput lavine sručila nakon njezine poruke natjerala su me da nastavim

potragu za Dujom. Htio sam odustati nakon devetodnevnog potrage, uplašen za vlastito mentalno zdravlje, ustrašen opsjednutošću koja me obuzela i koja se lako mogla pretvoriti u bolest. Svakoga jutra bodrio bih se nakon doručka kazati *dosta*, onako kako kaže ovisnik o nikotinu odlučan da se okani cigareta, a onda, baš kako to čini okorjeli pušač, zapali još jednu, zaklinjući se da je zadnja. Tako bih i ja kršio vlastite odluke, pod izlikom da ću, ne nađem li Duju danas, sutra napustiti Prag.

Konobari na Václavskim náměstíma, očito, smatrali su me luđakom koji svako popodne, iza dva, sjeda za isti stol i ispija kriglu za kriglom Gambrinusa piljeći prema Grand hotelu Europa i tek povremeno odlazeći u kratku šetnju do spomenika svetom Václavu i hotelskog ulaza. Iz njihovih pogleda iščitavao sam sažaljenje. Više ne bi govorili ni *evo vašeg piva, ohlađenog kako volite*, ni *može li još jedna?* nego bi samo, vidjevši da je krigla prazna i ostavljena uz rub stola, donijeli novu.

A onda se dogodilo nešto nevjerojatno. Isti onaj čovjek, kojeg sam spuštena lijevog ramena i zgurena, kao da je krivo zakopčao dugmad kaputa, ili kao da ima grčeve u želucu, prije tri godine, ruku u džepovima, vidio naslonjenog na rasvjetni stup, tu, na Václavskim náměstíma, čovjek za kojeg sam mislio da je Dujo, sjeo je nekoliko stolova dalje, licem okrenut prema meni. Zanimala ga je druga strana te široke praške avenije, gledao je prema brončanom spomeniku Václavu i četvero svetaca oko njega: Ljudmile, Prokopija, Agnese i Vojtecha.

Noge su mi se odsjekle i da sam morao potrčati i pokušao ustati, pao bih istoga časa. A onda sam osjetio smrtni strah i ledene graške znoja kako mi klize niz leđa: bojao sam se da gubim razum, da tri stola od mene nema nikakvog čovjeka nalik onom koga sam prije tri godine smatrao Dujom i da su me obuzela priviđenja. Da sam otklizao s druge strane ogledala. Da haluciniram, vidim ono čega nema i da se moja potraga za Dujom pretvorila u bolest koja me stisnula i zarobila i iz čijih se pandži nikada neću istrgnuti.

Čovjek nalik na Duju, tri stola dalje od mene, naručio je veliku kriglu piva. Izgledao je opušteno, poput osobe koja je završila posao i zadovoljna uživa u blagosti popodneva s prvim mirisima jeseni. Njegov mir kao da je prešao na mene, kao da me prošao onaj užas da sam šenuo i da se borim s priviđenjima. Bio je stvaran. I sličio je Duji. Sada, bio sam gotovo siguran da je to ista osoba otprije tri godina. Onda mi je pobjegla, sada sjedi nasuprot meni uz veliku kriglu piva i sigurno će ovdje ostati dvadesetak minuta, možda i duže. No, je li to on? Obuzela me nekakva radost, gotovo euforija; u samo nekoliko minuta moje se raspoloženje iz ponora vinulo u visine.

Promatrao sam ga. Bio sam siguran da je i on vidio mene, ali nisam ga zanimao. Piljio je u smjeru brončanog spomenika na početku Václavskih náměstí kao da odande nekoga očekuje. Pijuckao je pivo u malim gutljajima, očito, vremena je imao napretek. Ne vjerujući vlastitom sjećanju, izvadio sam fotografiju Duje i Hamilton na Karlovu mostu, usredotočio se na njegovo lice i uspoređivao ga s onim čovjeka preko puta. Vrijeme nije dobroćudan slikar koji se pravi da ne vidi bore, sijede, prorijedenu kosu i izgubljen sjaj u očima i kojem je najvažnije da onaj koga portretira bude zadovoljan. Vrijeme je zlopamtilo i bilježi sve. No, ipak, Dujo na Karlovu mostu sličio je čovjeku preko puta mene. Najviše su ga odavale kretnje i način kako je sjedio, zavaljen u stolicu od pletenog pruća, jedne ruke u džepu, dok se drugom, kad bi ostavio kriglu, igrao čupercima još uvijek bujne kose koja je neposlušno plesala na laganom povjetarcu. Način na koji je držao glavu, uvučenu u ramena, kao da nema vrata, bila je tipična Dujina poza u kojoj sam ga gledao svih godina našega druženja.

Nastojao sam biti što manje upadljiv, a kada je s cigaretom u ruci prišao čovjeku za susjednim stolom i na češkom ga upitao može li se poslužiti upaljačem, prepoznao sam Dujin hrapav, pušački glas. No, više od svega odavao ga je način na koji je pušio, snažno uvlačeći dim, zadržavajući ga u plućima i lagano, s očitim uživanjem, ispuštao kroz nozdrve.

Bio je to Dujo, sada više nisam sumnjao; tri stola dalje od mene sjedio je moj najbolji prijatelj iz mladosti koji je tajanstveno nestao prije trideset godina. I eto ga sada preda mnom, vratio se u moj život.

Iako je bio okrenut prema meni, gledajući na suprotnu stranu Václavskih náměstí i vidio me jednako dobro kao i ja njega, bio sam siguran da me nije prepoznao. Moja brada, prošarana sijedima, prilično je zamaskirala lice, koje je, onakvo kakvo je on poznao, uvijek bilo izbrijano i glatko. A i kosa se prorijedila.

Pijuckao je pivo polako, onako kako se pije konjak ili viski, i velika krigla bila je još gotovo puna. Mislio sam kako bi bilo najbolje ustati, prići njegovu stolu, baciti mu onaj album s fotografijama Hamilton koji sam nosio u torbi, pogledati ga u oči i reći samo dvije riječi: – *Kurvin sine!* I spustiti se do stanice podzemne željeznice, izgubiti se u vrevi i nestati. Otići bez objašnjenja.

Visina piva u njegovoj krigli bila je savršen kronometar i nisam morao strahovati da će brzo otići. Ali i da je ostavio piće ispijeno do pola i naglo ustao, lako bih ga sustigao. Hodao sam brže od njega i dok smo u mnogim osječkim večerima za srednjoškolskih dana od gimnazije išli prema korzu ili se spuštali lipovim drvoredom prema Donjem gradu, uvijek bi mi govorio

da usporim. Blago je hramao i bilo mu je teško držati moj korak.

Htio sam vidjeti koga čeka.

Bio je ležerno, pomalo kicoški odjeven i za razliku od Duje iz vremena kad sam ga poznavao, odjeća na njemu nije bila jeftina. Nosio je traperice Diesel, tamnoplavu polo-majicu Lacoste, visoke tenisice marke Nike i, koliko sam mogao vidjeti s nekoliko metara udaljenosti, sat na ruci nalik na Rolex ili Fossil. U gimnaziji, odjeća mu je bila zadnja briga, hodao je kao i većina nas, u cipelama istrošenih peta, izlizanim hlačama koje su se sjajile na turu i ispranim košuljama. Sada je, načinom na koji se odijevao, odavao osobu koja u šestom desetljeću života pažljivim izborom odjeće pokušava s leđa skinuti koju godinu.

Odjednom, licem mu se razvukao osmijeh i učinilo se da me prepoznao. Neke osobine, poput hoda (kod Duje to je bilo malo posebno, jer je hramao), gestikulacije ili načina na koji se netko smije, vrijeme ne dira. Ostaju iste. Takav je bio i njegov osmijeh, nije se promijenio; ionako sitne oči dodatno bi se smanjile i gotovo nestale, a dominantna usta još bi više došla do izražaja. A kad je mahnuo, očito nekome iza mojih leđa, shvatio sam da je osmijeh namijenjen nekom drugom. Bilo bi napadno da sam se odmah okrenuo, pa sam čekao nekoliko sekundi da to učinim, ali bilo je kasno.

Između njega i mene pojavila se Hamilton. Postalo mi je jasno da sam izgubio razum. Trnulo mi je cijelo tijelo, krenulo je od tjemena i širilo se prema tabanima. Znao sam da mi se sve priviđa, da me izdao vlastiti um i zaigrao neku paklenu igru. Hamilton je bila upravo onakva kakvu sam je ostavio one kišne večeri u Osijeku, doprativši je do ugla ulice u kojoj je stanovala, prije 31 godinu, noć prije puta u Ameriku. Prštala je od mladosti, one neponovljive, nezamjenjive jedrine kakvu kasnije, ništa i nikada, ne može vratiti i nadomjestiti: ni najskuplja kozmetika, ni vrhunski plastični kirurg, čak ni *Photoshop*, koliko god savršen bio, kada bi, umjesto na fotografiji, pomlađivanje mogao raditi na stvarnom licu. Bila je svježa poput neubrane voćke, jabuka na stablu koja se cakli pod suncem poslije pljuska.

Izdao me razum, pomutio se u ovih deset suludih dana; sve ono što sam danima prevrtao u glavi još od svibanjskog susreta s Anom u Münchenu i Anitom u New Yorku i Washingtonu pomiješalo se u opaku, zloćudnu kašu uspomena, sjećanja, maštanja i stvarnosti.

Sad mi se priviđa: vidim Hamilton koja za razliku od mene nije ostarjela, koja je ista kakvu pamtim iz one noći kad smo se nježno milovali i kada je gola ležala pokraj mene u krevetu, a

ja upijao njezin lik pod slabim svjetlom koje je dopiralo s ulice. Sada je opet tu, puna sebe, predivna i mlada, neukrotiva i drčna, jer je život nije brusio i udarao, tesao i ispirao, oblikovao kako to vrijeme okrutno i nemilosrdno čini.

Dio razuma koji je još funkcionirao upozoravao me da haluciniram, ali meni se to svidjelo, nije mi smetalo, nisam se više bojao i oni nelagodni trnci su se ugasili. Mislio sam kako ludilo i ne mora bit loše, ludilo kojeg se plašimo dok je um bistar i dok nas ne izda, jer ponekad, kao sada, donosi lijepe slike, mnogo jasnije i stvarnije od snova. Hamilton kakva se ukazala, tu na Václavskim náměstíma, u snu nikada ne bi bila tako jasna, stvarna i prirodna, trodimenzionalna, i njezino lice nikada ne bi tako blistalo u toliko nijansi, blagih sjena i odsjaja.

Znao sam da prizor nije stvaran, ali obuzeo me nekakav čudan zanos i želio sam otići do toaleta i provjeriti svoj lik u ogledalu. Jesam li i ja možda danas mlađi za 31 godinu, jesam li samo godinu stariji od ove Hamilton, kao što sam bio pred put u Ameriku, potkraj ljeta 1969.? Jesam li njezin sadašnji vršnjak? Koja je danas uopće godina i vraća li se vrijeme unatrag, kao kazaljke na satu kad počinje povratak na zimsko računanje? Ako se može vratiti jedan sat, zašto ne bi mogao dan, mjesec, godina, desetljeće?... Bojao sam se ustati i otići, misleći kako će se taj prelijepi prizor raspliniti i ispariti, kako ću samo vidjeti prazan stol, bez Duje i Hamilton, i kako će čarolija zauvijek nestati.

Želio sam da ludilo potraje. Nisam žalio zbog gubitka razuma. Bilo je lijepo. Lijepo poput mladosti.

Hamilton je odložila papirnate i najlonske vrećice na praznu stolicu pokraj Duje, poljubila ga i sjela. Pogledala je na sat, slegnula ramenima i ljupko se nasmijala. Ah, taj osmijeh! Tako stvaran, razoružavajući. Kad bi se i meni tako nasmijala, dobrano okasnivši na naš spoj dok sam cupkao i čekao je na zapadnom rubu osječškoga korza, uz Kapucinsku crkvu, gdje smo se obično sastajali, ishlapila bi moja ljutnja i pretvorila se u radost. Sada sam, nakon toliko godina, ponovno vidio taj osmijeh. Promatrao sam je zadivljen i sjetio se slika s Dujina kalendara i kako smo se divili onim lepršavim mladim curama Davida Hamiltona, fotografa po kojem smo je nazvali. Nije se promijenila kao ni one, vječno mlade na kalendaru iz davne godine.

Hamilton je nešto prebiralala po vrećicama i pokazivala Duji, a on je zadovoljno kimao glavom. Bili su dobro raspoređeni, čitalo se s njihovih lica. Došao je konobar, ali ona je samo odmahнула rukom, odbivši piće. Bojao sam se da će Dujo ostaviti napola popijenu kruglu

piva, da će oboje ustati i otići u vrevu rane praške večeri. Hamilton je ponovno pogledala na sat, nasmiješila se Duji, poljubila ga, ostavila s onim vrećicama i odlepršala.

Sada, kad sam bio siguran da će se ponovno vratiti, otišao sam do toaleta i pogledao se u ogledalu. Sumorno lice pedesetogodišnjaka izraženih podočnjaka, ni traga onome kako sam izgledao prije 30 godina. Čak ni sad kada mi se činilo da sam izgubio razum i da ću i sebe ugledati mladog poput Hamilton, izgledao sam oronulo i staro. Vrijeme me nije poštedjelo. Vratio sam se za stol. Dujo je bio na svome mjestu, samo se količina piva u njegovoj krigli prilično smanjila.

Sve što sam vidio, polako sam shvaćao, ipak je bila stvarnost, iako neobjašnjiva. Sjetio sam se priče gospođe Margarete, vlasnice nekadašnje Dujine kuće, o njegovu prošlogodišnjem posjetu i mladoj djevojci koja je bila s njim. Je li mu to bila kći? Je li kurvin sin preko puta, što tako ležerno pijucka pivo, oženio moju Hamilton i je li ta maloprije odlepršala djevojka, toliko nalik na nju, njihova kći? Opet mi se činilo da ne vladam svojim razumom, da me um sluša tek na trenutke, a onda ponovno igra okrutnu igru.

Ideja je sinula u sekundi i odlučio sam provesti je bez razmišljanja. Mahnuo sam konobaru, naručio kriglu piva i zamolio da i Duji odnese jednu, na moj račun. Napeto sam iščekivao trenutak da se konobar vrati, stavi kriglu na njegov stol i kaže kako ga je počastio gospodin s bradom, dva stola dalje. Nisam imao nikakvu strategiju, nisam znao sljedeći potez, upustio sam se u partiju šaha znajući da preko puta sjedi opak igrač, šahovski velemaistor, osoba koja me uvijek pobjeđivala. U svemu.

Susret s Dujom silno sam priželjkivao, došao sam u Prag kako bih ga našao i, nadajući se da će ovuda proći, danima sjedio na Václavskim náměstíma. Ali sada kad je to postalo samo pitanje trenutka, sada kad će se taj susret zbiti čim konobar na njegov stol stavi kriglu piva i upre prstom u mene, požalio sam. Mozgom mi prostruji misao kako bi najbolje bilo ustati, potražiti konobara negdje za šankom dok čeka da pipničarka natoči pivo, platiti i pobjeći. I ne kopati stare rane.

Što će, dovraga, značiti razgovor s Dujom i raspredanje priča starih trideset godina? Nije li bolje ne doznati što se u tom vremenu dogodilo, osobito na početku, nakon mog povratka iz Amerike? Gdje je bio, kamo je otišao, jesu li on i Hamilton zajedno nestali iz Osijeka, pobjegavši od mene? Je li mu ova prelijepa mlada cura, prema kojoj se odnosi s toliko nježnosti i topline, obožavana kći? I gdje je moja Hamilton, čeka li ga, pripremajući večeru, u nekom od praških stanova dok se s njihovom kćeri ne vrati iz kupovine?

Konobar je prišao Dujinu stolu, nešto mu rekao i teatralno stavio kriglu piva na stol. Moja pretpostavka kako će prstom pokazati na mene ostvarila se. Dujo je sjedio još nekoliko trenutaka, a onda ustao i uputio se k mojemu stolu. Dva stara, najbolja prijatelja iz mladosti, napokon se susreću. Nakon trideset godina! Srce mi igra, Dujo prilazi, ne prepoznaje me, nešto, uz smiješak, govori na češkom.

- Ne razumijem češki - rekoh na hrvatskom, polagano, razgovijetno, glasno, kao da govorim strancu da bi lakše razumio.

Motrio me, a onda mu se izraz lica u sekundi promijenio, onaj suzdržani smiješak s kojim je prišao mom stolu razvukao se od uha do uha, a ućtiv glas kojim mi se obratio na češkom pretvorio se u urnebesni poklič.

- Boy, jebo te nilski konj! Jesi li to ti?!

Ustao sam, a on mi je poletio u zagrljaj, skočivši poput psa koji dugo nije vidio gospodara. Umalo sam izgubio ravnotežu dok me desnom rukom snažno tapšao po leđima, a lijevom obujmio oko struka. Psovka koju sam iz Dujinih usta toliko puta čuo, rasplinula je i posljednju sumnju da sam ga s nekim zamijenio.

- Jebo te nilski konj!

Sjeo je pokraj mene dok je zbunjeno konobar s njegova stola prenosio one silne vrećice i dvije krige piva. Nešto mu je rekao na češkom, a Dujo je samo kimnuo glavom.

- Živiš ovdje? - nisam mogao smisliti ništa pametnije.

- Tu sam se sklonio - rekao je nemarno, kao da sam ga prije tridesetak godina zatekao u kakvom osječkom haustoru kamo je pobjegao od iznenadnog ljetnog pljuska, čekajući da se oblaci razidu.

- A ti? Otkud ti ovdje?

- Kao da čovjek mora imati nekakav razlog da bi došao u Prag. Recimo, tražim bivše prijatelje.

- Stare prijatelje - rekao je i nazdravio, podigavši kriglu.

- Bivše.

Energično je kriglom kucnuo o moju. Pjena je poput krete vala poletjela uvis i razlila se po platnenom stolnjaku s uzorkom crvenih i bijelih kvadratića. Sada, kad je sjedio bliže, činio mi se nekako sitnijim i zdepastijim nego prije, kao da ga je vrijeme sabilo poput snažne preše.

- Obećao si gala feštu kad se vratim iz Amerike. Sad je prilika, nedavno sam se vratio drugi put.

- Da sutra s Lindom ne putujem u Pariz, napravili bismo feštu. Koliko ostaješ u Pragu?

- Sad kad sam našao ono zbog čega sam došao, više nemam razloga ostajati. Vraćam se sutra prvim letom za koji dobijem kartu.

- Zagonetan si kao i obično. Mladenački duh nije te napustio. Nego, kako si? Kako žena, kako djeca, kako probava?

Gledao sam ga boreći se s porivom da ga ne tresnem posred lica. Lijevom sam rukom čvrsto držao desnu podlakticu, plašeći se da zajedno s kriglom ne poleti prema njegovoj glavi.

- Nestao si, pred moj povratak, zajedno s Hamilton. Pokazivao si joj pisma koja sam ti slao iz Amerike. Pisma u kojima sam se hvalio vezama s tamošnjim curama, pisma koja su bila posve drugačija od onih koja sam slao njoj, zaklinjući se u vjernost i vječnu ljubav. Tješio si je, kao što si tješio i Anu kad smo nakon Budimpešte prekinuli. Znao si da ćeš joj se jedino tako moći približiti. Nisi mogao podnijeti što sam Hamilton upoznao sam, bez tvoje pomoći, što sam osvojio najbolju curu a da ti u tome nisi sudjelovao.

- I poševio je bez moje pomoći.

Nisam očekivao da će to reći. Oni kvadratići na stolnjaku pretvorili su se u šahovsku ploču. Njegove su figure nadirale, znao sam da pravi udar tek slijedi.

- Nisi ti nju ševio, Boy. Kao ni Anu u Budimpešti, kao ni Anitu u New Castleu. Lagao si i izmišljao, hvalisao se da bi mi napakostio, da bi me ponizio. Jer ti si veliki jebač, visok i zgodan, za razliku od mene, pukljavog Duje. Ti si u Americi, nitko ti nije ravan. Ti si holivudska faca, jebeš crnkinje, petljaš se s kosookima, ševiš najbolje cure. A onoj koju si ostavio u Osijeku i koja te stvarno voljela, lažeš da je voliš i moliš je da te čeka. I sada mene optužuješ.

- Ispao si hulja. Pokazivao si joj moja pisma. Zar to čine prijatelji? Ponašao si se kao lešinar,

hraneći se tuđim plijenom jer ga sam nikada ne bi uspio uloviti. Tako ranjenoj si joj se približio.

- Za razliku od tebe, ono što sam joj obećao, ispunio sam. Kad mi je stari umro, prodao sam kuću i poveo je u Prag. Imali smo dovoljno novca za nekoliko godina. Upisala je glazbenu akademiju, ja nisam prošao na filmskoj, pa sam se okrenuo biznisu. U onom usranom vremenu kad su Rusi harali Čehoslovačkom i kad život ovdje u Pragu nije bio lagan. Pomagao sam joj, brinuo se o njoj kako ti nikada ne bi. Jer si sebični seronja koji misli samo na sebe, jer je sam sebi najvažniji.

Stezao sam desnicu, luđački pritiskujući podlakticu da šaka ne poleti prema Duji, a nokti prstiju lijeve ruke gotovo su probili kožu desne. Agresivnost nije moja osobina, u mladosti sam se potukao tri-četiri puta, uglavnom kad bi me napali. Sada, bio sam u stranoj zemlji i izazvati incident ne bi bilo nimalo pametno. Možda bih završio u pritvoru, a vijest o tome brzo bi se proširila Hrvatskom. Nije mi to trebalo; moji brojni neprijatelji, čije sam svinjarije godinama otkrivao i o tome pisao, likovali bi.

- Misliš li da je izraz prijateljstva spetljati se s prijateljevom curom tako da ga pred njom ogovaraš? - rekao sam glasom hladnijim od piva u orošenoj krigli. - Misliš li da je prijateljstvo pobjeći s prijateljevom curom i nikada se ne javiti? Misliš li da je prijateljstvo skrivati se 30 godina i ne ostaviti nikakav trag iza sebe? Misliš li da je izraz prijateljstva doći u Osijek prošle godine i šuljati se poput lopova pazeći da se ne sretnemo?

- Sadistički si uživao u svakoj rečenici koju si napisao, hvalio se ljubavnim podvizima, slao fotografije da te gledam u velikom Dodgeu obitelji u kojoj si živio ili u crvenom Anitinu Buicku. Izigravao si plejboja, a bio si samo Boy. Opisivao si izmišljene ševe pokraj bazena u Anitinoj kući, slao slike s automobilskih utrka u Indianapolisu, klinčio se fotografijama snimljenim kraj Kipa slobode...

- A ti si sve to, kao pravi prijatelj, pokazivao Hamilton.

- Nikada je, nakon tvog odlaska, nisam tako zvao. Za mene je uvijek bila Sara. Drčna i ponosna, svojeglava, svjesna svoje ljepote. Ali poštena i dobra. Nisi je zaslužio, Boy. Smatrao si nas jadnim, sitnim i bezvrijednima. Nedostojnim tvoje veličine i tvojih podviga. Jer ti si bio u Americi, a mi u balkanskoj vukojebini. Zaboravio si kako sam te šlepaio kroz život, kad sam te tješio dok si kukao i cmizdrio, stalno propitujući je li ti stari zapalio onu Tvornicu kože, zbog čega je godinama bio u ćorci, čega si se beskrajno sramio. Za sve one gimnazijske

cure, možeš zahvaliti meni. Pričao sam im kako si dobar i nesretan, željan ljubavi. Htio sam ti pomoći jer sam vidio koliko si izgubljen, da nigdje ne pripadaš, kako si bez prijatelja i kako ti fali otac. Koliko si mi puta pričao o tome, Boy, dok smo sjedili u mojoj sobi. Kao da sam ti bio ispovjednik, dušobrižnik.

- Ne, bio si zarobljenik vlastite zavisti. Sanjao si o curama za koje si znao da su ti nedostižne, pa si ih poturao meni. A onda me pred njima ogovarao i poput pauka, na sve strane oko njih pleo svoje mreže, jer si znao da ćeš ih samo tako moći uloviti. Drugog načina nisi imao.

Polagano je otpio gutljaj piva, staložen i miran, kao da razgovaramo o nevažnim stvarima, jučerašnjoj nogometnoj utakmici ili hirovitom vremenu ovoga ljeta. Bio je toliko siguran u sebe, u svaku izgovorenu riječ. Sa svih me strana opkolio svojim figurama i svaki moj potez na onoj zamišljenoj šahovskoj ploči stolnjaka dovodio me u sve teži položaj. Koprcao sam se poput ose netom upale u moju kriglu piva.

- Umišljaš da si jedino ti plivao u Anitinu bazenu u New Castleu i vozio se njezinim autom, da si jedino ti bio u Aninu dvorcu u bavorskoj šumi, da si jedino ti s njom splavario rijekom Isar. Samo ti, jedino ti. Da si jedino ti uživao u Aninu *jacuzziu*, jedino ti vidio Saru posve nagu i lagao, da bi me više povrijedio, kako si je ševio. Jer, ja ništa od toga ne mogu.

- Mogao sam i ja tvoja pisma slati Hamilton. Mogao sam joj pisati što si govorio o njoj. Kako nema finoću onih cura s kalendara i kako je tek loša imitacija koju idealizira moja mašta. Da na njoj vidim ono što ne postoji, a ono što postoji i nije bogzna što. Baš tako si govorio. Sjećaš li se svojih riječ da je obična fufica koja mi je zavrtjela pamet? Sjećaš li se kako si rekao da kurvinskim smiješkom pokušava zamaskirati priglup pogled i odvratiti pažnju s ne baš posebnih sisa. A te sise, dragi moj Dujo, ti tada nisi vidio, nisi ih dirao. Misliš li da bi Hamilton, da sam joj to rekao, otišla s tobom u Prag?

Učinilo mi se na trenutak da na stolnjaku, onim crvenim i bijelim kvadratićima, stojim nešto bolje. Ali predobro sam znao Duju, znao sam njegovu taktiku, način na koji vodi borbu. Znao sam da ubojite poteze čuva za kraj. I da se ne predaje.

- Ne znaš i nikada nećeš znati koliko je patila zbog tebe. Koliko te voljela i koliko se u tebi razočarala. Koliko su je boljele tvoja prijetvornost i tvoje laži. I zato ti je vratila sva pisma. I podcrtala svaku tvoju laž. Čak i u danima dok je umirala, govorila bi o tome.

Zemlja se poda mnom zatresla, gledao sam kako se ruši sveti Václav s onog brončanog konja

na početku Václavskih náměstí, kao padaju zdrobljeni zidovi Nacionalnog muzeja, a široka avenija sklapa se poput kazališnih kulisa ispod kojih nestaje svjetina. Nije se rušila samo najpoznatija češka ulica, nije nestajao samo Prag, zajedno s Vltavom, rušio se cio svijet. S našeg stola sletio je stolnjak i sve figure na njemu: Dujina i moja igra više nije imala smisla.

- Hamilton je umrla?

- Sara više nije živa.

Obojica smo šutjeli, kao da joj tom dugom, nijemom stankom odajemo počast.

- Kada?

- Prije osam godina.

- Živjeli ste zajedno?

- Želiš li slušati?

Kao da mi je čitao misli; znao je da ne želim čuti odgovor. Ali kimnuo sam glavom i on je počeo:

- Moglo bi se tako reći. Kad smo došli u Prag, u ljeto 1970., bila je duboko nesretna. Željela se maknuti iz Osijeka, pobjeći, u strahu od susreta s tobom, kad se vratiš. Nisam je nagovarao da pođe sa mnom, ali mi je bilo drago što je tako odlučila. Govorila je kako će poludjeti oстане li u Osijeku i preklinjala da je povedem. Unajmili smo pristojan dvosoban stan u četvrti Josefov, nedaleko od Staroga židovskoga groblja. Spavali smo u odvojenim sobama, ali znao sam je čuti noću kao plače i kroz prozirnu zavjesu na staklenom dijelu vrata vidjeti kako ustaje iz postelje i gleda kroz prozor. Tada sam te silno mrzio. Vidio sam da te istinski voli, možda je samo moja ljubav prema njoj bila jača. Nadao sam se kako će vrijeme učiniti svoje, ali nije. Bilo mi je teško, nagovarao sam je da se vrati u Osijek i ondje potraži mir. Tada bi se još više rasplakala; znala je sjesti uz mene na sof u dnevnoj sobi, nasloniti glavu na moje rame i ridati. Da sam mogao, ubio bih te. Tada sam se sjetio Anite i poslao joj pismo. Nisam znao adresu, nego samo njezino ime i prezime, ali začudo, odgovor je stigao.

- Imam ta pisma, Dujo. Dobio sam ih u New Yorku prije nekoliko mjeseci.

Iznenadio se. Iako je na njegovu licu, oduvijek, bilo teško pročitati promjenu raspoloženja,

sada se vidjela. Čelo mu se naboralo, oči suzile i zatreptale. Kao da se kolebao hoće li dovršiti priču, kao da me htio nešto upitati, ali nakon gutljaja piva nastavio je.

- U proljeće sljedeće godine otišli smo u Ameriku. Htjeli smo vidjeti tvoj New Castle, Indianapolis, New York, sve o čemu si nam pisao. Anita nas je ugostila, imali smo svatko svoju sobu u onoj njezinoj velikoj kući u kojoj je bila sama, jer su joj starci bili na Floridi. Vozila nas je uokolo svojim crvenim Buickom, pokazala nam školu u koju si i ti išao, kuću u ulici Brown Road gdje si stanovao, trgovinu Becker Brothers u kojoj si radio. Sve smo to vidjeli, Boy. Sari sam, naravno, rekao za tvoju vezu s Anitom, a i Anita je znala za nju.

- S malim zakašnjenjem, hvala ti na toj prijateljskoj gesti - rekao sam. Htio sam biti sarkastičan, ali ispalo je prilično jadno.

- Amerika je pročistila Saru, doživjela je katarzu. Vratili smo se u Prag i počeli spavati u istoj sobi, u istom krevetu. Kada muško-žensko prijateljstvo predugo traje, a naše je trajalo skoro godinu dana, teško je prekoračiti crtu koja znači nešto puno više. Želio sam to od prvoga dana, ali znao sam da će mi jedino strpljene pomoći.

- I prljavi trikovi kojima si se služio. Špijunirao si me, uhodio, skupljao informacije poput kakvog žbira. Podmetao si joj moja pisma, vodio je u Ameriku, upoznao je s Anitom. A kažeš da si je u krevet odveo zahvaljujući strpljenju.

- Njezina je odluka bila da se preselimo u zajednički krevet. I nisam bio sretan u početku, činilo mi se da se tako osvećuje tebi. Da liježe sa mnom i misli kako nas ti vidiš, kako gledaš i patiš, lud od ljubomore, dok je milujem kao što si je ti milovao nekad i kako ćeš podivljati što meni dopušta sve, puno više od onoga dokle ste vi išli. Ono o čemu si ti lagao, razmetljivo se hvalisao, misleći kako mene činiš ljubomornim. Upoznao sam je bolje od tebe, vi ste zajedno, ali povremeno, bili nekoliko mjeseci, mi nekoliko godina, stalno. Bila je silno osjetljiva kad netko dirne u njezin ponos, a ti si to učinio i žarko ti se željela osvetiti.

- Je li i to bio dio njezine osvete? - rekoh, bacivši pred njega album s fotografijama umotan u grubi pak-papir i povezan trobojnim koncem.

- Optužuješ me za špijuniranje, a čini se da si ti uhodio mene.

I prije nego što je razmotao paketić, vidjelo se, znao je što je unutra. Šutke je razgledao slike, pomno listajući album i promatrajući kako Hamilton pozira slično djevojkama na kalendaru koji smo toliko puta gledali.

- Mislio sam da su zauvijek izgubljene. Odakle ti?

- Šalje ti ih gospođa Margareta, vlasnica tvoje bivše kuće. Ona kojoj si obećao javiti se nakon povratka u Prag. Nisam te špijunirao, želio sam te naći. I tebe i Hamilton. Ne bih vas tražio nakon toliko godina da od Ane i Anite, nedavno, nisam doznao ono što o svojem najboljem prijatelju iz mladosti nisam očekivao ni u najgorim snovima.

- Ne dijele li najbolji prijatelji sve što imaju? - rekao je dok mu se licem širio cinčan osmijeh, a sitne oči nestajale u uskom prorezu između obrva i podočnjaka. - Hvala ti za slike.

Zaslужio si da ti bar kažem kako su nastale. Bila je to Sarina ideja. Kad je doznala da ljubiješ s Anitom, kako se ševite na bazenu u njezinoj kući i stražnjem sjedalu crvenog Buicka... a jebi ga, Boy, nisam ja kriv što si lagao... izbezumila se. Htjela je da je snimam u pozama s onog Hamiltonova kalendara. Nije ni trepnula kad sam rekao da se svuče, učinila je to onako kako bi uradila da je tako zatražio liječnik. I da, bio si u pravu, Boy, sise su joj bile dobre, puno bolje nego što se dalo naslutiti ispod odjeće. Tada sam ih samo gledao. Kako nisam imao kalendar, jer sam ga poklonio tebi, služio sam se svojim fotografskim pamćenjem. Toliko smo puta gledali te Hamiltonove fotografije da sam znao svaki detalj. I gledajući ih sada, ponovno, mislim kako su prilično dobre. Iako bi, da ih snimam danas, izgledale puno bolje.

- Znaš - nastavio je nakon gutljaja piva, dok mu je glas preplavila samouvjerenost - tražila je da ti pošaljem slike. Nisam to učinio, slagao sam da su poslane. Nisam želio kvariti tvoju idilu s Anitom.

- A što bi se drugo od prijatelja i moglo očekivati?

- Zajedljiv si. Tvoje karakterne crte iz mladosti, vidim, prilično su uznapredovale, sazrele. Nisam ti poslao slike, mislio sam kako je bolje da ih nemaš, da ti ne kvare uživanje dok gledaš one Hamiltonove, s kalendara. Rekoh ti da sutra putujem u Pariz. Prekosutra ću se naći s dobrim starim Davidom Hamiltonom. Mislio sam da se to nikada neće dogoditi, ali kad sam mu poslao Lindine fotografije otprije nekoliko godina, oduševio se. Obećao je povezati nas s ljudima iz časopisa *Vogue* i *Elle*. Linda gradi uspješnu manekensku karijeru. Želim joj pomoći. Imat će probna snimanja u Parizu.

- Iz tebe progovara ponosni otac.

- Linda je Sarina kći. Posve je nalik na nju, vidio si, ali je, a to ne znaš, blaga i krotka, sušta suprotnost svoje majke. Život sa Sarom bio je napitak od meda i pelina. Tvrdoglava, prkosna,

divlja, neukrotiva i gorda; prelijepa i nježna. Upravo u takvom omjeru: pet žlica pelina, dvije meda.

- Rekao si da joj je Hamilton, ili kako ti više voliš reći, Sara, mati. Znači li to da nema oca, da je Hamilton bezgrešno začela?

- Živjeli smo pet-šest godina. Završila je glazbenu akademiju i bila pozvana u Londonski simfonijski orkestar. Bila je divlja i samoživa, ni časa nije dvojila. Pokupila je svoj violončelo, nešto stvari i otišla. Kad je, nakon godinu dana, prvi put nastupila u Londonu, otišao sam pogledati je. Kupio sam joj cvijeće, prespavao u njezinu malom stanu na Paddingtonu i sutradan se vratio u Prag. Povremeno bismo razmijenili pismo i ponešto vijesti iz naših života. Tako mi je, 1982., javila da je rodila Lindu. Zaljubila se u flautista, alkoholičara koji je, vrlo skoro nakon Lindina rođenja, izgubio posao i pao nisko, svirao je po postajama podzemne željeznice i sve što bi zaradio popio. Sara je proživljavala teške dane, plaćala bi susjedi da pričuva Lindu dok je ona na probama ili koncertima. Vodila ju je u New York kad su joj bile samo dvije godine i ostavljala u hotelskoj sobi, moleći sobarice da je obilaze dok je ona nastupala. Lindi je bilo šest godina kada se Sara pojavila na vratima stana u kojem smo nekoć zajedno živjeli, nadomak Starom židovskom groblju. U jednoj ruci držala je violončelo, u drugoj Lindu. Taksist je iz prtljažnika donosio kovčeg, a ona je rekla: - *Želim da nastavimo ondje gdje smo stali, ali možeš mi postaviti samo tri pitanja. Jednom i nikad više.*

Nisam joj postavio nijedno pitanje, sama mi je ispričala o Lindinu ocu. Uskoro je našla posao u Praškoj operi, živjeli smo mirno, nezanimljivo, otuđeno. Linda je učila češki i sljedeće godine krenula u školu. Sara ju je upisala na balet, Linda je rasla i pretvarala se u ljepoticu.

Dujo je stao i iskapio kriglu do dna. Kao da se premišljao hoće li reći ono što je naumio, kolebao se i odvagivao.

- Bolest ju je šćepala i držala u kandžama, onako kako mačka drži miša, udarajući ga šapama i igrajući se njime, ne žureći ga usmrtiti, sigurna da joj ne može pobjeći. Počela je kopnjeti i njezina ljepota iščezavala je na neobičan način; prelazila je na Lindu. Gledao sam to svojim očima: onako kako je Sara nestajala i topila se, Linda je bujala i pupala. Sara se pretvarala u Lindu.

Mahnuo sam konobaru i obojici naručio po kriglu. Ovoga puta i sebi veliku.

- U jednom od naših zadnjih razgovora, kad joj je već bilo teško i kada je molila da u bolnicu više ne dovodim Lindu, da je ne gleda kako umire, pa sam je ostavljao na ljuljački obližnjeg

igrališta, moleći neku od mladih majki da je pripaze dok se vratim, spomenula je tebe. Rekla je kako ti želi napisati pismo i tražila da joj donesem olovku, papir i omotnicu. Ali bilo joj je sve teže i pismo nikada nije napisala. Samo mi je rekla da ti kažem, ako te ikada sretnem, kako te voljela i da si je izdao.

Mislio sam te potražiti kad smo je pokapali na Aninu groblju u Osijeku. Zamolio sam njezine roditelje da ne objavljuju osmrtnicu u novinama, nisam želio da tako doznaš za njezinu smrt; nisam te htio vidjeti na njezinu grobu. Anita je, ne znam kako, poslala vijenac bijelih ruža, bilo ih je valjda pedeset i među njima jedna, samo jedna, crvena. Njih dvije ostale su prijateljice, razmjenjivale su pisma, ponekad se čule telefonski i zadnjih godina elektroničkom poštom. Sara mi nikad nije govorila o čemu jedna drugoj pišu.

Zahvalio sam za vijenac i zamolio da ti ne javi za Sarinu smrt, a ona je rekla da si joj prestao pisati dva-tri mjeseca nakon povratka i da s tobom od tada nema nikakav kontakt. I rekla kako su te pozivali na godišnjice mature, ali da nisi dolazio niti si ikada javio da nećeš doći. Znam da ste bili u New Yorku i Washingtonu, sad kad si dobio nagradu... napisala je da ti nije rekla za Sarinu smrt.

Bijes koji je u meni do maločas kiptio pretvorio se u mješavinu očaja, tuge i srama. Bilo me sram što sam pomislio kako mi je Anita prkosila kad je odlučila prenoćiti u Hotelu Hamilton u Washingtonu, kamo sam je dopratio onog jutra nakon dodjele nagrade. Sada sam shvatio da je tako odala počast svojoj mrtvoj prijateljici. I da je vjerojatno, kad je onako bosonoga ušla u hotelsku sobu i legla na krevet, zaplakala. Možda je i nju bilo sram kao mene sada, što se te večeri poševala sa mnom, a znala da me Hamilton toliko voljela. A možda je to bio njihov dogovor, možda su se ona i Hamilton dogovorile kako će dijeliti sve, onako kako najbolji prijatelji to čine. Onako kako je to Dujo rekao ovog popodneva.

- A ti? - upitao je i posrkao pjenu iz krige koja samo što nije prelila rub.

- Moja je priča vrlo jednostavna i vrlo kratka. Iza mene su dva propala braka, dvije propale ljubavi i jedno propalo prijateljstvo. Sasvim dovoljno za pedeset godina.

- Život, dragi moj Boy, počinje u pedesetima.

Zastao je na trenutak. Napravio je stanku kako bi posebno naglasio ono što će reći.

- Molila me da se brinem o Lindi. Mislit ćeš da sam lud, ali kako je odrastala, Lindu sam počeo doživljavati kao Saru. Sara zapravo nije umrla, pretvorila se u Lindu.

Rekao je to uz zagonetan osmijeh.

Način na koji ga je, trenutak poslije, Linda poljubila, dolepršavši s novim vrećicama u rukama, i način na koji ju je obujmio oko stražnjice, kao da su ponudili odgovor. Pogledala me, a meni se činilo kao da me gleda Hamilton i kao da će me zapitati gdje sam bio sve to vrijeme i zašto sam toliko ostario. Da će reći kako ima eliksir mladosti, kako je ljubomorno čuvala bočicu samo za mene i kako ću postati trideset godina mlađi čim ga popijem. Kako ćemo opet biti vršnjaci, kako mi ovaj put neće dopustiti da odem u Ameriku i da ćemo nastaviti ondje gdje smo stali one večeri, u kući prijatelja njezine majke, kojima je zalijevala cvijeće dok su bili na moru, a ona kradomice uzela ključ. Ali Hamilton koja mi se pričinjała nije se obazirala na mene. Sjela je na Dujinu nogu, provukla mu prste kroz kosu i gricnula ga za ušnu resicu.

- Gade - rekoh. - Odvratni, stari gade.

Ustao sam, a bijes je u meni ponovno ključao. Na Dujinu licu nije bilo zbunjenosti, iz njega je zračio trijumf.

- Ne znam kako ti je išlo poslije, ali siguran sam da nikada nisi toliko jebao kao u doba nevinosti - rekao je. I ležerno dometnuo: - Hvala ti za piće.

- Hvala tebi za prijateljstvo - odgovorio sam.

- Sutra mi ne morate čuvati stol - rekoh konobaru dok sam plaćao piće. Nije mi se išlo u hotel pa se spustih do Můsteka i skrenuh u Vodičkovu. Odlučio sam dokrajčiti se u pivnici U Flekũ. Škripa tramvaja koji je dolazio iz Jindřišské nadjačala je žamor ulice. Kad sam skrenuo u Lazarsku, skupina mladih, dobrano pripitih, bučno je pjevala. Dugokos momak unatraške je hodao ispred ostalih, mašući rukama i glumeći dirigenta. Došlo mi je da mu se pridružim, sviđalo mi se što hoda unatraške.

BILJEŠKE

[1] Tuljak od rolanog tijesta pomiješanog s cimetom i vanilijom koji se može puniti različitim slatkim nadjevima.

[2] Vrsta češkog piva.

PRAG, 28. KOLOVOZA 2000.

Sunce se, pistom praškog aerodroma, razlilo po baricama zaostalim poslije noćasnje kiše, poput otočića boje na podu prolivene iz kante nespretnog ličioca. Avion je bio poluprazan na jutarnjem letu u Zagreb. Odsutna pogleda, stjuardesa je, mašući rukama, rutinski objašnjavala što činiti u nenadanim situacijama i kako najbrže napustiti zrakoplov, slijedeći osvijetljeni trag na podu.

Mamurne glave sjedio sam do prozora, misleći kako bi za mene bilo najbolje da se avion sruši negdje nad austrijskim Alpama, da sve završi brzo, u djeliću sekunde, nekim silnim udarcem o liticu, i da se nakon kratkog bljeska sve zauvijek ugasi i utopi u beskraju mraka. Obično, radeći svoj novinarski posao, osjećao sam olakšanje i zadovoljstvo kada bih raspleo neku složenu, zamršenu priču. Sada nisam. Ispunjavao me osjećaj ogromne praznine.

Zrakoplov je rulao po pisti, a onda se propeo i vinuo u nebo. Prag je nestajao u jutarnjoj izmaglici. Anitin avion iz New Yorka trebao je ovdje sletjeti za dva sata. Tako je pisalo u njezinoj poruci koja me sinoć zatekla u hotelu. Dujo i Linda imali su popodnevni let u Pariz. Uzbudljiv dan na praškom aerodromu.

U onom kratkom vremenu dok je avion rulao po pisti, svijet se na trenutak učinio manjim, onakvim kakvim ga je zamišljala Anita. A onda, kad se zrakoplov propeo, pretvorio se u beskraj, veći od Svemira.

Drago Hedl

Rođen je 1950. godine u Osijeku. Novinarstvom se profesionalno bavi od 1980. godine kada počinje raditi u Glasu Slavonije. Glavni urednik toga lista bio je od 1986. do 1991. godine. Potom je, kao ratni izvjestitelj iz Slavonije, pisao za Slobodnu Dalmaciju. Zatim prelazi u redakciju tjednika Feral Tribune i ondje, s manjim prekidima, ostaje sve do gašenja lista 2008. godine. Godinu dana radio je kao urednik u londonskom Institutu za ratna i mirnodopska izvještavanja (IWPR) te u Novom listu kao šef deska. Od 2008. do umirovljenja 2015. godine radio je kao reporter Jutarnjeg lista i bio jedan od važnijih istraživačkih novinara. Danas je reporter portala Telegram.hr.

Za svoj novinarski rad na istraživačkim temama dobio je više hrvatskih i međunarodnih novinarskih nagrada – američku The Knight International Press Fellowships Award (2006), nagradu Hrvatskog helsinškog odbora Joško Kulušić za širenje medijskih sloboda (2006), nagradu Srednjoeuropske inicijative za istraživačko novinarstvo (2008), austrijsku nagradu Erhard Busek za izniman doprinos međuetničkoj komunikaciji i pomirenju (2011) te srpsku Nagradu Jug Grizelj (2012). Hrvatsko novinarsko društvo dodijelilo mu je nagradu Otokar Keršovani za životno djelo (2015).

Za roman *Donjodravska obala* dobio je nagradu Kočićevo pero (2014). Roman je kao kazališna predstava, u produkciji HNK u Osijeku (dramatizacija i režija Zlatko Sviben), ambijentalno izveden na Donjodravskoj obali 2019. godine.

Hedl je 2011. godine odlikovan Redom Stjepana Radića za osobit ljudski i profesionalni doprinos borbi za ljudska prava, promicanje demokracije te otkrivanje istine.

Po romanima *Izborna šutnja*, *Ispovjedna tajna* i *Kijevska piletina* snimljene su dvije sezone televizijske serije *Šutnja* u režiji Dalibora Matanića i produkciji HRT-a, Drugog plana i ukrajinsko-ruske producerske kuće Star Media. Romani *Izborna šutnja*, *Ispovjedna tajna* i *Kijevska piletina* izvedeni su na Hrvatskom radiju u dramskom programu HRT-a. Romani *Izborna šutnja* i *Ispovjedna tajna* prevedeni su na talijanski.

Član je Hrvatskog novinarskog društva, Hrvatskog društva pisaca i PEN-a.

Objavio: *Smijeh na kiši* (kratke priče, 1969); *Osječka slikovnica* (crtice, 1984); *Žuti vrtuljak* (slikovnica, 1986); *Naši obračuni s Krležom* (publicistika, 1987); *Žifci u škripcu* (crtice, 1988); *Ratne reportaže* (1993); *Glavaš: kronika jedne destrukcije* (nagrada Jutarnjeg lista za najbolje publicističko djelo, 2010, 2013); *Skriveno lice: biografija trećeg hrvatskog*

predsjednika (2010); *Kako su spašavani putnici broda Titanic* (dnevnici, 2012); *Donjodravsko obala* (roman, 2013; nagrada Kočićevo pero); *Izborna šutnja* (roman, 2014); *Ispovjedna tajna* (roman, 2015); *Nedjeljne ispovijedi* (kolumne, 2018); *Vrijeme seksa u doba nevinosti* (roman, 2018); *Kijevska piletina* (roman, 2019); *77 tužnih humoreski za ugodno poslijepodne* (kolumne, 2021), *Šutnja: kriminalistička trilogija prema kojoj je nastala istoimena TV serija* (romani, 2023).

Biblioteka Online

knjiga 257

Drago Hedl

VRIJEME SEKSA U DOBA NEVINOSTI

© 2024 Drago Hedl

© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2024

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Krešimir Pintarić

Urednik

Tihomir Dunderović

Fotografija

iVes Winzy / Pexels.com

Objavljeno

15. rujna 2024.

ISBN 978-953-374-281-6 (HTML)

ISBN 978-953-374-282-3 (EPUB bez DRM)

ISBN 978-953-374-283-0 (PDF)

ISBN 978-953-374-284-7 (MOBI)

Prvo izdanje

Naklada Ljevak, Zagreb, 2018.

**Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Grada Zagreba i Ministarstva kulture i medija
Republike Hrvatske.**